

БЕЗПЕКА ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

**Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої Всесвітнім дням цивільної оборони
та охорони праці**

25 квітня 2025 року

Полтава - 2025

БЕЗПЕКА ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

**Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої Всесвітнім дням цивільної оборони
та охорони праці**

25 квітня 2025 року

Полтава - 2025

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(протокол № 5 від 27 листопада 2025 р.)

Редакційна колегія:

ГОЛОВАЧ Леонід – доктор філософії у галузі освітніх педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

СРІБНА Юлія – кандидат педагогічних наук, професор, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

ТИТАРЕНКО Валентина – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Рецензенти:

НОВОПИСЬМЕННИЙ Сергій – кандидат педагогічних наук, професор, декан факультету природничих наук та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

СТЕШЕНКО Володимир – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та практики технологічної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. Всесвітнім дням цивільної оборони та охорони праці (Полтава, 25 квітня 2025 р.) / редкол.: Леонід Головач, Юлія Срібна, Валентина Титаренко. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2025. – 351 с.

Всеукраїнська науково-практична конференція «Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика», присвячена Всесвітнім дням цивільної оборони та охорони праці, спрямована на висвітлення актуальних питань забезпечення безпеки людини й сталого розвитку суспільства в умовах сучасних викликів.

Тематика наукових доповідей орієнтована на обговорення теоретичних і практичних аспектів безпеки життєдіяльності, зокрема: удосконалення системи цивільного захисту; розвитку сучасних підходів до охорони праці; формування культури безпеки та професійної підготовки фахівців; упровадження інноваційних засобів і технологій запобіганню надзвичайних ситуацій; правового, соціального та психологічного забезпечення безпечних умов праці.

Матеріали збірника спрямовані на підвищення рівня безпеки життєдіяльності та ефективності системи охорони праці та цивільного захисту.

УДК 614.8(062)

Відповідальність за автентичність цитат, правильність фактів і посилань несуть автори статей.

ПЕРЕДМОВА

Сучасні виклики, що постають перед суспільством у сфері безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та охорони праці, вимагають від наукової спільноти глибокого аналізу, пошуку інноваційних рішень і вдосконалення практичних підходів. Саме тому Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена Всесвітнім дням цивільної оборони та охорони праці, стала важливою платформою для об'єднання фахівців, науковців, викладачів, здобувачів освіти й практиків з усієї країни.

Представлені у цьому збірнику праці відображають актуальні тенденції розвитку системи цивільного захисту, проблематику забезпечення безпечних умов праці, використання сучасних технологій у сфері безпеки та шляхи підвищення готовності населення до дій у надзвичайних ситуаціях. Автори торкаються широкого спектра питань – від теоретичних засад і нормативно-правових аспектів до практичних моделей організації безпеки у різних галузях.

Важливо наголосити, що проблематика цивільної оборони та охорони праці давно вийшла за межі суто спеціалізованих професійних дисциплін. Вона є невід'ємною складовою національної безпеки, розвитку економіки та захисту життя і здоров'я громадян. Тому міждисциплінарний характер досліджень, представлений у цьому збірнику, є надзвичайно цінним. Він сприяє формуванню комплексного бачення можливих загроз, підвищує ефективність управлінських рішень і забезпечує можливість розробки сучасних моделей реагування на надзвичайні ситуації.

Збірник покликаний сприяти обміну досвідом, формуванню наукового дискурсу та розвитку міждисциплінарної взаємодії. Матеріали можуть бути корисними для науковців, педагогів, студентів, фахівців системи цивільного захисту, органів місцевого самоврядування, підприємств та установ, що працюють у сфері охорони праці.

Висловлюємо щирі подяку всім учасникам конференції за їхній внесок у розвиток науки, за прагнення до удосконалення системи безпеки та за активну громадянську позицію. Сподіваємося, що представлений науковий доробок стане важливим кроком на шляху підвищення рівня безпеки та стійкості українського суспільства.

ОСВІТНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Гриньова М. В.

*ректор Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка, доктор педагогічних наук, професор, заслужений
працівник освіти України, член-кореспондент Національної академії
педагогічних наук України, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки
України*

Сьогодні практично всі спеціалісти підкреслюють складність процесів, які відбуваються в молодіжному середовищі та визначають помітне погіршення його соціальної, економічної та духовної складових та характеризують як нестабільне. Навчити молодь усвідомлювати себе повноцінною, здоровою особистістю, орієнтованою на соціальний розвиток – гуманна задача педагогів, психологів, медиків. Змінити ставлення студента до безпеки життєдіяльності, власного здоров'я і особистого способу життя можливо за умови розуміння ним цих цінностей, надання пріоритетності збереження фізичного та психічного здоров'я через освіту.

Інформаційне перевантаження головного мозку внаслідок емоційних та інтелектуальних напруг (особливо в період екзаменаційної сесії) викликають інформаційні стреси. Виникаючі у процесі інформаційного стресу зміни фізичного і психічного стану можуть вести до розвитку різних розладів. На тлі хронічного інформаційного стресу формуються психовегетативні розлади – вегетоневроз, слабкість, втрата апетиту, швидка стомлюваність, дратівливість, нейроциркуляторна дистонія, вегетативно-судинна нестійкість, функціональний розлад шлунка і т.д. Далі, на тлі небажаних психологічних особливостей особистості, виникають: виражена астенизація організму, зміна системи відносин із соціальним оточенням і соматичні хвороби (неврози, виразкова хвороба шлунка і 12-палої кишки, гіпертонічна хвороба, захворювання серця, діабет та ін.). У свою чергу, поганий стан здоров'я веде до пропусків занять, відбивається на якості навчання, і веде до формування фахівця, що не відповідає ні за рівнем знань, ні за станом здоров'я високим вимогам.

За причиною людського фактору, за причиною незадовільних знань заходів протипожежної безпеки населення трапляється 70-80% надзвичайних ситуацій, що вказує на необхідність підготовки студентів до поведінки у різних ситуаціях. Непорозуміння своєї відповідальності і зневага своїми обов'язками і є причиною великих трагедій.

Ситуація, яка склалася у підготовці студентів університету до безпечної життєдіяльності, потребує об'єднання медичних робітників, педагогів, психологів, біологів з метою створення системи медичної, психолого-педагогічної допомоги, яка б відповідала існуючому рівню загроз, небезпек, ризиків, хвороб, патологічних станів тощо. Важливою метою освітнього процесу в сфері безпечної життєдіяльності є формування у майбутніх фахівців мислення, яке засноване на глибокому пізнанні головного принципу – безумовного пріоритету безпеки та здоров'я при вирішенні будь-яких професійних і особистих задач. Таким чином виникає необхідність у формуванні культури, яка враховує специфіку діяльності людини в умовах досягнення меж росту безпечного перетворення середовища існування, культури безпеки життєдіяльності.

Підсумовуючи результати пошуку зазначаємо, що ефективність формування готовності до безпечної життєдіяльності у студентів університету, зазначена вченими, забезпечується такими педагогічними умовами: формування прагнення студентів до безпечної реалізації будь-якого виду діяльності; інтеграція знань окремих аспектів забезпечення безпеки життєдіяльності в єдиний взаємопов'язаний (взаємообумовлений) комплекс; посилення практико-орієнтованої спрямованості вмінь і навичок забезпечення безпеки життєдіяльності, які формуються у студентів; збільшення долі творчих форм навчання у процесі оволодіння знаннями, уміннями, навичками безпечної життєдіяльності з метою ініціювання активності студентів; використання інтерактивних форм навчання, що забезпечують набуття й усвідомлення особистого досвіду безпечної життєдіяльності та здорового способу життя.

На сучасному етапі розвитку науки про безпечну життєдіяльність

людини, функція викладача у вищій школі полягає не в передаванні знань, а у формуванні навичок здобувати їх. Спонукаючи студентів бути не спостерігачами, а активними учасниками тих процесів, що лягли в основу викладання курсу «Безпека життєдіяльності», «Основи медичних знань», «Валеологія» у вищій школі, залучаючи їх до спільної діяльності, ми намагаємося, по-перше, виробити здатність до пізнання та аналізу середовища існування людини, збереження власного здоров'я та психологічної рівноваги у повсякденні та під час надзвичайних ситуацій; по-друге, стимулювати пізнавальну активність і самостійність студентів; по-третє, допомогти оволодіти інтерактивними формами навчання. Досягти взаємодопомоги, плідної творчої роботи, співпраці викладача і студента можна лише за умови використання інтерактивних форм навчання і у вищій школі.

Проведена робота дає підстави нам вважати: по-перше, проблема формування безпечної життєдіяльності та здорового способу життя серед студентів вищих навчальних закладів залишається актуальною і вимагає негайного вирішення засобами освіти; по-друге, для вирішення даної проблеми необхідно залучати якомога більше фахівців і часу навчального процесу; по-третє, ця проблема повинна цікавити і турбувати не тільки фахівців і викладачів, але в першу чергу й самого студента.

Перспективним у даному напрямку дослідження ми вважаємо вивчення питань безпеки у повсякденні (особиста безпека, безпека у побуті, безпека працевлаштування, фінансово-економічна безпека та інше), принципи самозбереження, самовиховання, поведінки у надзвичайних ситуаціях, які не досліджені у роботах науковців сучасності.

Отже, навчання з питань безпеки життєдіяльності необхідно розглядати як формування гуманного світосприйняття, елементів технічної та екологічної культури, переконань про можливість встановлення гармонійних відносин між людиною, технікою і природним середовищем та підвищення відповідальності особи за збереження власного й суспільного здоров'я і життя.

БЕЗПЕКОЗНАВСТВО – ОДНА ІЗ ГОЛОВНИХ СКЛАДОВИХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Срібна Ю. А.

*кандидат педагогічних наук, професор, декан факультету технологій та
дизайну Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Сучасні умови воєнного стану в Україні радикально змінюють уявлення про роль безпеки в освітньому процесі. Якщо раніше блок навчальних дисциплін, пов'язаних із безпекою життєдіяльності, часто сприймався як «додатковий», то сьогодні він фактично виконує функцію «захисної оболонки» всієї професійної підготовки майбутнього вчителя технологій. Постійні ракетні обстріли, мінні загрози, поєднання очного, дистанційного та змішаного навчання, психологічна втома учасників освітнього процесу вимагають від педагогів не лише загальної поінформованості, а й високого рівня безпекової компетентності. У цьому контексті безпекознавство як інтегрований освітній компонент стає однією з ключових складових фахової підготовки майбутніх учителів технологій, задаючи рамку відповідального ставлення до життя й здоров'я учнів та власної професійної діяльності.

Поняття «безпекознавство» поєднує підходи безпеки життєдіяльності, цивільного захисту, охорони праці, екологічної, інформаційної та психологічної безпеки і спирається на широке поле «культури безпеки життєдіяльності», що розглядається у сучасних дослідженнях як інтегративна характеристика ціннісних орієнтацій, знань, умінь та моделей поведінки особистості, спрямованих на запобігання ризикам і збереження життя в умовах багатовимірних загроз [3].

Для майбутнього вчителя технологій це не абстрактна філософія, а цілком практична основа професійної діяльності, адже його предмет пов'язаний з використанням обладнання, електроінструментів, хімічних матеріалів, роботи в майстернях та лабораторіях, а отже, з підвищеним рівнем виробничих і

травмонебезпечних ризиків.

Нормативний дискурс воєнного часу однозначно фіксує пріоритет безпеки над усіма іншими цілями освіти: державні документи акцентують, що в умовах воєнного стану організація освітнього процесу має насамперед забезпечувати захист життя і здоров'я здобувачів освіти та працівників закладів, а форма навчання (очна, дистанційна, змішана) обирається як похідна від можливостей створення безпечних умов [2]. Таким чином, безпека перестає бути «однією з вимог» до освітнього середовища й перетворюється на принцип, який задає архітектуру всіх рішень – від розкладу занять до структури освітніх програм. Для програм підготовки вчителів технологій це означає необхідність переосмислення місця й функцій освітнього компоненту «Безпекознавство» не як факультативної ланки, а як базової рамки всієї професійної підготовки.

У змісті фахової підготовки майбутніх учителів технологій безпекознавство виконує щонайменше три взаємопов'язані функції. По-перше, аксіологічну – формує стійкі ціннісні орієнтації на збереження життя, відповідальність за власну та колективну безпеку, готовність приймати непопулярні, але безпечні рішення у ситуаціях ризику (припинення заняття, евакуація, відмова від «ефектних», але небезпечних дослідів тощо). По-друге, когнітивну – забезпечує засвоєння системи знань про джерела загроз, правові засади безпеки, алгоритми дій в надзвичайних ситуаціях, сучасні засоби індивідуального й колективного захисту. По-третє, діяльнісну – формує практичні вміння оцінювати ризики, організовувати безпечне освітнє середовище в майстерні, класі, укритті або дистанційному форматі, а також моделювати поведінку учнів у небезпечних ситуаціях.

Специфіка підготовки майбутнього вчителя технологій полягає у тому, що його професійна діяльність поєднує педагогічну, конструктивно-технологічну та організаційно-безпекову складові. Тому освітній компонент «Безпекознавство» доцільно будувати як комплексний курс, що об'єднує модулі з цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, мінної безпеки, охорони праці в навчальних майстернях, інформаційної та кібербезпеки,

психолого-педагогічних основ підтримки учнів у стресових ситуаціях. Досвід впровадження відповідного курсу в системі підготовки майбутніх учителів засвідчує ефективність поєднання теоретичних занять із тренінговими, ігровими, проектними та симуляційними формами, що наближують навчальні ситуації до реальних, а не «лабораторних» умов [1]. У воєнний час особливої ваги набувають відпрацювання алгоритмів дій під час повітряної тривоги, обстрілів, виявлення підозрілих предметів, а також формування навичок взаємодії з органами цивільного захисту і місцевими громадами.

Підготовка майбутніх учителів технологій до реалізації безпекознавчої складової закладах загальної середньої освіти передбачає не лише засвоєння ними нормативних вимог та методики проведення інструктажів, а й розвиток здатності інтегрувати питання безпеки в зміст предметної діяльності. Йдеться про системне включення безпекових аспектів у всі види навчальної діяльності: проектування та виготовлення виробів із урахуванням ергономічних і безпекових характеристик; моделювання робочих місць із дотриманням санітарно-гігієнічних норм; аналіз технічної документації з позицій безпеки; використання цифрових інструментів для візуалізації небезпечних зон, шляхів евакуації, роботи засобів протипожежного захисту. Таким чином, безпекознавство перестає бути «окремою темою» і стає методологічним підґрунтям технологічної освіти.

Воєнний контекст оголює низку суперечностей. З одного боку, зростає обсяг вимог до безпечної організації освітнього процесу, у тому числі до вміння вчителя працювати в укритті, системно застосовувати дистанційні платформи, забезпечувати психологічну підтримку учнів. З іншого боку, ресурси закладів освіти обмежені, навантаження на викладачів і студентів зростає, а кількість навчальних годин не є безмежною. Це загострює проблему фрагментарності безпекового змісту, коли окремі питання розпорошені між курсами «Безпекознавство з основами домедичної підготовки», «Цивільний захист», «Педагогіка», «Психологія», не утворюючи цілісної системи. Тому включення інтегрованого курсу «Безпекознавство» в обов'язкову частину освітньо-

професійної програми підготовки вчителя технологій є необхідною умовою усунення дублювання та прогалин, зокрема у питаннях мінної та інформаційної безпеки, які традиційно були мало представлені у програмах довоєнного періоду.

Важливою методичною вимогою є поєднання безпекового змісту з формуванням у майбутніх учителів здатності до суб'єктної відповідальності. Ідеться не лише про дотримання інструкцій, а про вміння критично оцінювати ризики, адекватно обирати режим роботи (очний, дистанційний, змішаний), комунікувати з учнями та батьками щодо обґрунтованості рішень про зміну формату навчання. Без цього «безпекознавство» ризикує перетворитися на «інструктаж із галочкою», що у воєнних умовах виглядає так само переконливо, як і протигаз без фільтра. Формування такої відповідальності передбачає використання кейсів із реальних подій, аналіз помилок, навчальні дебати щодо етичних аспектів прийняття рішень у ситуаціях загрози.

Отже, безпекознавство в умовах воєнного стану виступає не просто однією з дисциплін фахової підготовки, а системоутворювальним елементом професійної ідентичності майбутнього вчителя технологій. Воно забезпечує інтеграцію нормативних вимог, ціннісних засад та практичних умінь, дозволяє поєднати традиційні аспекти техніко-технологічної підготовки з новими викликами воєнної реальності, сприяє формуванню культури безпеки життєдіяльності у шкільному середовищі. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням моделей оцінювання рівня сформованості безпекової компетентності майбутніх учителів технологій, а також із удосконаленням змісту курсу «Безпекознавство» з урахуванням динаміки воєнних загроз та післявоєнної відбудови системи освіти.

Список використаних джерел:

1. Кудря О. В., Хоменко Л. Г. Специфіка викладання освітнього компоненту «Безпекознавство» для студентів – майбутніх учителів. Інноваційні аспекти систем безпеки праці, здоров'я та навколишнього середовища : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених,

курсантів та студентів, Полтава, 25–26 травня 2023 року. Полтава, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г.Короленка, 2023. С. 64–65.

2. Міністерство освіти і науки України. Щодо окремих питань організації освітнього процесу в умовах воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 03 листопада 2023 року № 1/17310-23. Київ, Міністерство освіти і науки України, 2023. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/90390/ (дата звернення: 03.12.2025).

3. Пономаренко С. І. Інтеграція термінів «культура безпеки життєдіяльності» та «екологічна культура». Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки. 2020. Випуск 3. С. 139–149.

ПОРЯДОК ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У РАЗІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Головач Л. В.

доктор філософії, завідувач, доцент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Надзвичайна ситуація – це стан, який виникає на певній території, об’єкті господарювання або на водному об’єкті й характеризується порушенням звичних умов життєдіяльності населення. Причинами таких ситуацій можуть бути катастрофи, аварії, пожежі, стихійні лиха, епідемії, епізоотії, епіфітотії, застосування засобів ураження або інші небезпечні події. Вони створюють загрозу життю або здоров’ю людей, призводять до значних людських втрат і матеріальних збитків, а також можуть унеможливити проживання на даній території чи здійснення господарської діяльності [1].

У звичайних умовах здобувачі освіти та працівники закладів освіти мають володіти наступними навичками:

- знати сигнали цивільного захисту та порядок їх доведення до населення;
- бути обізнаними з телефонами служб оперативного реагування та порядком їх виклику;
- розуміти алгоритм дій у разі виникнення або загрози надзвичайних ситуацій;
- вміти користуватися первинними засобами пожежогасіння та знати місця їхнього розташування;
- дотримуватись правил пожежної безпеки, коректного користування електричними приладами та санітарних норм;
- повідомляти керівництво про виявлені порушення;
- вивчити план евакуації на випадок надзвичайної ситуації;
- знати місце розташування захисних споруд і найпростіших укриттів університету;
- оволодіти навичками користування індивідуальними засобами захисту органів дихання та медичними засобами захисту;
- володіти прийомами надання першої медичної допомоги [5].

Під час воєнного стану сигнали повітряної тривоги є реальним повідомленням про небезпеку. Інформацію щодо руху ворожої авіації, запуску балістичних чи крилатих ракет надають сили протиповітряної оборони. Повідомлення про тривогу свідчить про реальну загрозу завдання ударів із повітря. Сигнали оповіщення передаються через сирени служб ДСНС і військових адміністрацій, засоби масової інформації (радіо, телебачення), а також через електронні засоби комунікації (SMS, повідомлення в месенджерах або мобільних додатках). Виконання вимог повітряної тривоги є обов'язковим для всіх громадян згідно з Кодексом цивільного захисту України. Щоб оперативно отримувати попередження про загрозу, учасникам освітнього процесу рекомендується встановити мобільний додаток «ПОВІТРЯНА ТРИВОГА», створений компанією Ajax Systems спільно з stfalcon.com за підтримки Міністерства цифрової трансформації України.

Додаток відправляє максимально гучні критичні сповіщення про

повітряну, хімічну, техногенну або інші види тривоги цивільної оборони, навіть якщо смартфон перебуває у беззвучному чи сплячому режимі. Важливо уважно прослухати повідомлення та діяти строго відповідно до отриманих інструкцій.

Для укриття під час повітряної тривоги рекомендується використовувати:

- Захисні споруди цивільного захисту, такі як сховища або протирадіаційні укриття.

- Найпростіші укриття, а саме підвальні, цокольні приміщення чи перші поверхи будівель відповідно до складених актів оцінки об'єктів.

- Підземні споруди подвійного призначення, зокрема станції метро, паркінги, підземні переходи тощо. Кожен учасник освітнього процесу в Університеті має заздалегідь ознайомитися з місцезнаходженням найближчого укриття, маршрутами до нього та порядком дій у разі оголошення повітряної тривоги.

Якщо сигнал «Повітряна тривога» почув здобувач освіти або працівник, який перебуває в навчальних аудиторіях чи на робочому місці повинен:

- негайно припинити роботу чи навчання.
- Вимкнути оргтехніку, газові прилади, освітлення та інше електрообладнання.

- Переконатися, що всі навколо обізнані про тривогу.
- Узявши найнеобхідніше (документи, ліки, телефон тощо), без паніки організовано пройти до найближчого укриття.

- Викладачі мають супроводжувати студентів до укриття.
- У самому сховищі зайняти місце, дотримуватися спокою, надавати допомогу тим, хто її потребує, та виконувати вказівки відповідальної особи.

- За можливості продовжувати роботу або навчання в онлайн-режимі.
- Почувши сигнал «Відбій повітряної тривоги», організовано залишити укриття та повернутися до виконання своїх обов'язків.

Якщо тривогу оголошено для тих, хто працює чи навчається дистанційно (з дому) необхідно:

- Негайно припинити роботу.

- Вимкнути електроприлади, перекрити газ і воду.

- Узявши необхідне (документи, ліки, телефон тощо), прямувати до найближчого укриття за найкоротшим маршрутом.

- Якщо в межах 500 метрів немає доступного укриття і ви знаходитесь на верхніх поверхах багатоповерхівки, слід спуститися на нижчі поверхи (не користуючись ліфтом) та знайти безпечну зону, дотримуючись правил «двох стін» або «біля капітальної стіни».

- Укрившись у безпечному місці, зберігати спокій і за можливості допомагати оточуючим.

- Після сигналу «Відбій повітряної тривоги» організовано залишити укриття та повернутися до виконання своїх обов'язків. Знання алгоритму дій у разі тривоги – це важлива частина безпеки кожного громадянина. Усі рекомендації мають виконуватись чітко й оперативно [7].

Дії здобувачів освіти й працівників у ситуаціях загрози або можливого вчинення терористичного акту повинні відповідати затвердженому алгоритму, спрямованому на забезпечення безпеки і зниження ризиків для життя та здоров'я. У разі виявлення вибухового пристрою або предмета, який може бути потенційно схожим на нього, необхідно: 1. Негайно повідомити рятувальну службу ДСНС (телефон 101) та національну поліцію (телефон 102), надати детальну інформацію про предмет, який нагадує вибуховий пристрій (його характеристики, місце розташування, час і дата виявлення, а також дані особи, яка здійснила виявлення). Після цього поінформувати про знахідку керівника чи відповідальну особу. За можливості організувати охорону місця знахідки, використовуючи захисні споруди або інші предмети для спостереження з безпечної дистанції. Вказані мінімальні безпечні відстані визначаються типом підозрілого об'єкта: - Ручна граната: не менше 200 метрів; - Тротилова шашка: не менше 50 метрів; - Банка об'ємом 0,33 літра: не менше 60 метрів; - Валіза (кейс): не менше 300 метрів; - Дорожня валіза: не менше 400 метрів; - Легковий автомобіль: не менше 600 метрів; - Мікроавтобус: не менше 1000 метрів. Дочекатися прибуття представників правоохоронних органів, залишаючись на

відповідній безпечній відстані [4].

У разі отримання телефонного повідомлення про анонімне замінування будівлі чи об'єкта з масовим перебуванням людей рекомендується дотримуватися таких дій: не переривати розмову завчасно; уважно слухати співрозмовника та з'ясувати його вимоги й деталі загрози щодо можливого теракту, за змоги записати цю інформацію; намагатися під час розмови визначити дані про особу абонента (стать, вік, особливості голосу, акцент тощо); запропонувати уточнити свої вимоги, ставити додаткові запитання стосовно характеру загрози, її місця, часу реалізації, а також мотивувати співрозмовника надати максимально докладну інформацію про ймовірний задум теракту; з'ясувати мотиви дій абонента, запитати про його цілі та можливі альтернативні способи вирішення ситуації; звернути увагу на фонові звуки під час розмови (вуличний шум, рух транспорту, музику, інші звуки), які можуть допомогти у встановленні місцезнаходження абонента; після закінчення бесіди повторити основні пункти, що обговорювалися під час розмови; негайно після завершення повідомити про інцидент правоохоронним органам за номером 102 і сповістити безпосереднього керівника; обмежити кількість осіб, які матимуть доступ до інформації про отриману загрозу [3].

У разі захоплення терористами заручників на території слід дотримуватися таких рекомендацій: за першої ж можливості проінформувати своїх рідних або поліцію (номер 102) про своє місцеперебування; уникати будь-яких дій, що можуть спровокувати терористів на агресію (зокрема різких рухів, шумів тощо); не чинити опору озброєним злочинцям, оскільки це може призвести до втрати людських життів; не дивитися у вічі терористам і, в разі вимоги віддати особисті речі, негайно це зробити. Уникайте паніки та, за необхідності, виконуйте вимоги злочинців. Не піддавайтеся провокаціям, уважно спостерігайте й запам'ятовуйте прикмети нападників (риса обличчя, одяг, імена, прізвища, можливі шрами, татуювання, особливості мови чи манер поведінки, тематику розмов). Будьте психологічно готові до труднощів (наприклад, обмеження в русі, відсутність їжі чи води). Якщо почуєте постріли

чи вибухи (у разі штурму приміщення), одразу лягайте на підлогу обличчям вниз, складіть руки долонями на потилицю і залишайтеся нерухомими. У жодному разі не бігайте назустріч правоохоронцям чи від них – це може призвести до непорозуміння та сприйняття вас за злочинця. Намагайтеся триматися якомога далі від дверей і вікон. У зоні бойових дій: Якщо ви перебуваєте у будівлі, радиться обрати кімнати, розташовані подалі від вікон і балконів (наприклад, коридори, ванні кімнати). Лягайте на підлогу. Якщо будівля панельна й існує можливість її залишити, зробіть це негайно. Не підходьте до вікон і не спостерігайте за подіями на вулиці; не вибігайте назовні. Укріпіть вікна липкою стрічкою чи скотчем навхрест або заблокуйте їх подушками чи іншими предметами, щоб мінімізувати ризик поранення уламками скла. Пересувайтесь по кімнатах обережно й повзком. Коли стрілянина припиниться, обережно залиште будівлю, забравши найнеобхідніші речі та документи [5].

Під час евакуації користуйтеся внутрішніми сходами й пожежними драбинами; ліфти використовувати заборонено. Допмагайте дітям, жінкам, літнім людям і тим, хто має інвалідність. Після припинення обстрілів якнайшвидше перемістіться в бомбосховище або підвальне приміщення будинку. У можливості залишайте небезпечну зону та вирушайте до безпечного місця; не забудьте взяти із собою документи та найнеобхідніші речі [6].

Пам'ятайте: у надзвичайних ситуаціях кожна хвилина може врятувати життя. Бережіть себе та дбайте про безпеку оточуючих!

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 34–35. – Ст. 458.
2. Закон України: Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38–39. – Ст. 380.
3. Постанова КМУ № 444 від 26.06.2013 «Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» // Офіційний вісник України. – 2013. – № 52. – С. 190.

4. Наказ МОН України № 974 від 09.09.2022 «Про затвердження рекомендацій щодо дій учасників освітнього процесу під час надзвичайних ситуацій та воєнного стану».

5. Бойко І. М. Організація безпеки учасників освітнього процесу в умовах надзвичайних ситуацій // Педагогічна безпека. – 2021. – № 2. – С. 45–52.

6. ДСНС України. Методичні рекомендації щодо евакуації та укриття в закладах освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dsns.gov.ua>

7. Савчук Л. Дії педагогів та здобувачів освіти у разі повітряної тривоги // Безпечна школа. – 2023. – № 1. – С. 11–16.

БЕЗПЕЧНА ПОВЕДІНКА ЯК СКЛАДОВА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Сулаєв Ю. В.

*начальник відділу комунікації Головного управління Національної поліції у
Полтавській області, полковник поліції*

Головною цінністю сучасності є людина, її інтереси, здоров'я і безпека. Втім, життєвий досвід людства засвідчує, що середовище перебування людини стає все більш потенційно небезпечним. Вчені (В. О. Кузнєцов, В. М. Заплатинський тощо) зазначають, що сьогодні неможливо розробити абсолютно безпечний вид діяльності людини (абсолютно безпечну техніку або технологічний процес, вид учбових занять тощо). Тобто у жодному виді діяльності людина не може сподіватися на відсутність ризиків. Погіршення здоров'я населення в цілому пов'язане не тільки із загальним забрудненням навколишнього середовища, але й зі збільшенням частоти проявів руйнівних сил природи, кількістю промислових аварій і катастроф, небезпечних ситуацій соціального характеру й відсутністю навичок розумної поведінки в повсякденному житті та у різних небезпечних ситуаціях [3].

Статистика свідчить, що надзвичайні ситуації в Україні, під час яких гине

0,1 відсотка населення країни, виникають у 7 разів частіше, ніж в економічно розвинених країнах. Третина аварій і нещасних випадків пов'язана з незнанням громадянами нашої країни елементарних правил поведінки в надзвичайних ситуаціях. Загальновідомо, що підготовка людини до безпечного життя і діяльності потребує певних знань основ безпеки життєдіяльності та вміння їх практичного застосування. Натомість система освіти, як головний соціальний інститут, призначений вирішувати це завдання, не забезпечена спеціально підготовленими педагогічними кадрами, які б мали спеціалізацію з безпеки життєдіяльності.

Слід зазначити, що тенденція посилення небезпеки в повсякденному житті людини, постійного зростання кількості ризиків, що її супроводжують, у системі освіти близького зарубіжжя знайшла своє відображення у впровадженні не тільки спеціальних навчальних курсів, а й у цілеспрямованій підготовці фахівців [5]. У вітчизняній системі освіти це питання привертає значно менше уваги науковців і практиків. Дотепер у загальноосвітніх школах уроки з основ безпеки життєдіяльності проводять переважно вчителі, яким не вистачає навчальних годин з основного предмета. Зрозуміло, що такий підхід не сприяє позитивному розв'язанню проблеми підготовки підростаючого покоління до безпечної життєдіяльності.

Основною метою нашої статті є обґрунтування безпечної поведінки людини як складової життєдіяльності сучасної людини. Термін «життєдіяльність» складається з двох значень: життя та діяльність, що проявляються людиною в системі як життєдіяльність. Життя – це вища, порівняно з фізичною та хімічною, форма існування матерії, що здатна до розмноження, росту, активної регуляції своїх функцій, до різних форм руху, діяльності. У свою чергу діяльність – специфічна форма відношення людини до навколишнього світу, зміст якої складає його доцільна зміна та перетворення в інтересах людей.

Під діяльністю розуміють специфічно людську форму активності, яка є необхідною умовою існування людського суспільства, а зміст її полягає в

доцільній зміні та перетворенні життя в інтересах людини та навколишнього середовища. Отже, життєдіяльність – це специфічна форма активності людини, що охоплює всю різноманітність її взаємодії з середовищем існування; це властивість людини не просто діяти в навколишньому життєвому середовищі, а процес збалансованого існування та саморегуляції індивіда, групи людей, суспільства і людства в єдності їх вітальних потреб і можливостей [1].

Життєдіяльність людини – це забезпечення життя через діяльність, яка може проявлятися у спілкуванні, грі, навчанні і праці. Важливо, щоб у процесі життєдіяльності ніщо не загрожувало людині та не завдавало шкоди її життю.

Безпека – поняття, яке формулюється завжди відносно людини, суспільства, держави, навколишнього середовища тощо. Безпека людини стосується сутності людського життя і її сфери діяльності. На побутовому рівні безпека усвідомлюється кожною людиною як запобігання хворобам, вимкнення світла, газу, приладів, води тощо. Дещо інше визначення поняття безпеки пов'язане з ризиком: безпека – це відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдати будь-якої шкоди людині [3].

У тлумачному словнику сучасної української мови «безпека» розглядається як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [2]. «Безпечний» – 1) який не криє в собі небезпеки або захищає кого-, що-небудь від небезпеки; 2) якому не загрожує небезпека, гарантований від небезпеки; 3) який не завдає й не повинен завдавати шкоди. Поняття протилежного смислу – «небезпека» – розуміється як можливість якогось лиха, нещастя, катастрофи, шкоди тощо, тобто стан, коли кому-, чому-небудь щось загрожує.

Небезпеки – це такі впливи, котрі можуть завдавати збитків здоров'ю людини, створювати загрозу життю та ускладнювати функціонування різних органів організму; негативний тиск на людину з боку оточуючого середовища, виробничої сфери, соціально-політичних ситуацій.

Сьогодні безпека життєдіяльності – це не тільки спосіб існування людини, а й галузь знань, що вивчає проблеми безпечного перебування людини в довкіллі в процесі різних видів діяльності (у тому числі трудової). БЖД

цікавиться людиною у всіх життєвих обставинах і спрямована на формування безпеки й попередження небезпеки шляхом вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків їхнього впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек.

Безпечна поведінка уявляє собою найбільш доцільну форму прояву активності людини в навколишньому середовищі. Поведінка, за визначенням С. Д. Максименка, – це своєрідна активність, прояв життєдіяльності живих істот, спосіб, у який вони пристосовуються до свого оточення й задовольняють свої біологічні вітальні потреби; найзагальніша форма цілісного вияву активності особистості як суб'єкта [4].

Поведінка як категорія для позначення сукупності дій тварин і вчинків людини у тварин має головним чином інстинктивне підґрунтя, а в людини є результатом переважно усвідомлених дій. З погляду суспільства поведінка людини дістає певну політичну, моральну, естетичну та інші оцінки. Вона детермінується матеріальними умовами життя, видом діяльності та істотно залежить від типу нервової системи, структури й спрямованості психіки.

Суттєвою ознакою є те, що ситуації, які супроводжують поведінку людини, надзвичайно динамічні та мінливі. Тому поведінка є багаторівневою, поліфункціональною системою. У небезпечних ситуаціях поведінка людини визначається її суб'єктивними уявленнями про небезпеку і характеризується первинним занепокоєнням, викликаним безпорадністю; народжується почуття ворожості до навколишнього середовища [1].

Для побудови своєї поведінки в конкретній ситуації людина використовує інформацію, що надходить ззовні (зовнішню), і ту, що утримується у її мозку (внутрішню). При цьому питома вага зовнішньої і внутрішньої інформації може варіювати. Поведінку людини можна назвати безпечною в тому випадку, якщо вона формується на основі природних інстинктів з одного боку, і виходячи з особистого досвіду – з другого.

Безпечна поведінка – це активність, яка не несе в собі небезпеки, захищає

людину від небезпеки, гарантує захист і не завдає шкоди особистості та довколишньому середовищу.

Надбання досвіду безпечної поведінки в критичних умовах дітьми історично пов'язувалося з процесом соціалізації і набуттям таких якостей дорослого, як відповідальність за свої вчинки, почуття громадського обов'язку, наполегливість у досягненні мети, стійкість проти стресових впливів, а передусім – здатність до продуктивних компромісів і колективної діяльності.

Доросла людина у звичайних умовах не зосереджує свою увагу на більшості поведінкових рішень, бо з дитинства вони пройшли вольовий і свідомий контроль, соціальний відбір і через заохочення та покарання закріпилися як безальтернативні програми або стереотипи поведінки [1]. Натомість іноді людина сама прагне йти назустріч небезпеці – це включає «бажання гострих відчуттів», соціальні установки («ризик – шляхетна справа») тощо.

Сучасна людина XXI століття відрізняється від покоління двох світових війн, революцій і перебудов XX віку. З розвитком технічного прогресу та покращенням побутових умов з'явилися нові небезпеки та критичні ситуації, які потребують негайного вирішення: тероризм, нові інфекційні захворювання, стресові стани тощо. Величезна кількість автомобільного транспорту, зростання авіап перевезень, промислові викиди у повітря, воду, ґрунт призвели до того, що планета Земля перебуває у критичному стані. Це негативно позначається на здоров'ї населення, і світова спільнота повинна миттєво реагувати.

Виробниче середовище сучасності характеризується більшою автоматизацією, цифровізацією, шкідливими випромінюваннями, токсичністю, травматизмом тощо. Це вимагає знання правил безпечної поведінки під час аварій (на хімічно-, радіоактивно-, біологічно небезпечних об'єктах), швидкого реагування та взаємодопомоги.

Побутові умови сучасної людини потребують не тільки загальних знань про безпечну поведінку, а й навичок надання першої медичної допомоги; уміння безпечно користуватися побутовими приладами й побутовою хімією.

Отже, небезпеки існування людини зростають, і сучасні мешканці планети, які не встигають за технічним прогресом та зростанням екологічних і техногенних ризиків, зобов'язані знати основні положення безпеки життєдіяльності й принципи запобігання небезпекам.

По-перше, це ситуації, пов'язані з ризиком у побуті: отруєння, утоплення, ураження електрострумом, ураження радіацією, термічні ураження, травмування під час скупчення людей, укуси тварин, комах, рептилій, зараження інфекційними хворобами, дорожньо-транспортні пригоди, насильство, стани, що можуть призвести до самогубства, тощо.

По-друге, це ситуації, які потребують надання першої медичної допомоги в невідкладних станах: порушення серцевої діяльності, зупинка серця, непритомність, раптове припинення дихання, задуха, отруєння, утоплення, опіки, обмороження, переломи тощо.

По-третє, це ситуації, що вимагають адекватних дій у типових аварійних ситуаціях: викиди отруйних речовин, транспортні пригоди, руйнування будівель тощо.

По-четверте, це ситуації, пов'язані зі збереженням фізичного, морального, психологічного та соціального здоров'я особистості; а також захистом її прав. Це соціальні небезпеки, пов'язані зі зловживанням алкоголем, наркоманією, низьким життєвим рівнем тощо [3].

Усі екстремальні події, що супроводжують життєдіяльність людини, викликають різні психічні стани. На початку виникнення надзвичайної ситуації поведінкові реакції людини мають вітальну спрямованість, обумовлену інстинктом самозбереження. Гіпермобілізація в початковий період небезпеки притаманна практично всім людям, але якщо вона поєднується з панічним станом, то може й не призвести до порятунку. Це трапляється тому, що постраждалий втрачає орієнтацію: виникає порушення співвідношення між основними і вторинними діями, розпад структури дій і операцій, загострення захисних реакцій, відмова від діяльності чи навіть загибель.

Статистика свідчить, що тільки 30% людей, які потрапили в екстремальні

ситуації на декілька годин, можуть набути підвищену працездатність і врятуватися. У більшості людей, без достатнього попереднього тренування, виникає страх, розпач, паніка та навіть ступор, які негативно впливають на здатність діяти раціонально й застосовувати знання.

Отже, зі складністю умов життєдіяльності ускладнюється і поведінкова реакція людини на різноманітні ситуації. Для сучасної людини безпечна поведінка стає нагальною потребою.

У надзвичайних умовах часто виникає необхідність вибору оптимального варіанту поведінки. Першою «включається» підсвідомість. Якщо підсвідомі варіанти поведінки неможливі, то активізується свідомість. Процес свідомого вибору – творчий, йому передують емоційне напруження або стрес. Він включає: збір і оцінку інформації, підготовку варіантів дій, вибір рішення. Наведена схема є спрощенням природних психічних процесів [1].

Сьогодні результати досліджень дозволяють визначити способи зниження небезпеки й небажаних наслідків, обумовлених психологічними факторами ризику:

- підвищення загального рівня знань, умінь та навичок безпечної поведінки через освіту;
- підвищення професійної компетентності та тренування дій в аварійних і екстремальних умовах;
- підвищення емоційної стійкості, саморегуляції;
- підвищення відповідальності, дисциплінованості, готовності виконувати вимоги безпеки;
- тренування уваги, пам'яті, мислення тощо.

Ці способи неможливі без участі освітніх закладів різного рівня. Основи безпечної поведінки школяра формуються за участю вчителів та батьків; у студентів джерелами знань є курси «Безпека життєдіяльності», «Психологія», «Екологія», «Охорона праці», «Цивільна оборона» тощо.

Отже, процес навчання безпечної поведінки повинен охоплювати весь

період життя людини. Пріоритетним напрямом підготовки майбутніх педагогів має бути формування правильної соціальної позиції щодо власної безпеки, мотивації безпечної поведінки, засвоєння відповідних знань та вмінь. Як це забезпечити – предмет і завдання нашого подальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Безпека життя і діяльності та здоров'я учнівської молоді: Збірник наук. праць: Педагогічні науки; Матеріали науково - практ. конференції – Бердянськ: БДП. – 2003.– №1, Ч.1,2. – 245 с. (243с).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови // Уклад. і головний Ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перезн», 2001. – 1440 с.
3. Концепція освіти з напрямку «Безпека життя і діяльності людини» / Кузнєцов В. О., Мухін В. В., Буров О. Ю., Сидорчук Л. А., Шкребець С. А., Заплатинський В. М. // Інформаційний вісник Вища освіта. – К.: Видавництво науково-методичного центру вищої освіти МОН України. – 2001. – №6. – С. 6–17.
4. Загальна психологія. Підручник / За загальною ред. Акад. С. Д. Максименка. – 2-ге видання. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 704с.
5. Чернишова Є. Проблеми безпеки життєдіяльності в змісті шкільної освіти: досвід Естонії та України // Рідна школа. – 2001. – № 11. – С.48–51.

ДІЇ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

Рибалко С. П.

начальник відділу зв'язків із засобами масової інформації та роботи з громадськістю Головного управління Державної служби з надзвичайних ситуацій у Полтавській області

Надзвичайні ситуації воєнного часу характеризуються застосуванням ядерної, хімічної, бактеріологічної зброї та інших сучасних засобів масового ураження. На сьогодні в Україні актуальним питанням є обізнаність громадян

щодо дій у таких умовах, оскільки від цього залежить їхнє життя та здоров'я. Серед заходів щодо захисту населення під час надзвичайних ситуацій важливу роль відіграє організація вчасного оповіщення, яке забезпечується органами цивільної оборони. Завивання сирен, переривчасті гудки підприємств і сигнали транспортних засобів означають попереджувальний сигнал «Увага всім». Почувши цей сигнал, необхідно увімкнути радіо, мережу Інтернет, радіотрансляційні та телевізійні приймачі для ознайомлення з терміновими повідомленнями. Корисно підписатися на офіційні джерела інформації, але довіряти слід лише офіційним повідомленням, оскільки росія активно діє і на інформаційному фронті.

Працівникам або учням рекомендується вимкнути електроприлади та вентиляцію, спокійно, без паніки перейти до захисних споруд, таких як метро або підземний паркінг, і зайняти місце в них, дотримуючись вказівок старшого (коменданта). Людям, які перебувають у громадських місцях, слід слухати вказівки адміністрації та діяти відповідно до них (переходити у вказані сховища або укриття).

Якщо ви почули сигнал оповіщення (сирену), перебуваючи вдома, необхідно:

- увімкнути телевізор або радіоприймач і уважно прослухати інформацію про ситуацію тривоги;
- за можливості попередити сусідів та самотніх людей, що живуть поруч;
- швидко одягнутися та одягнути дітей, перевірити наявність на одязі дітей дошкільного віку нашивок з внутрішньою інформацією;
- закрити вікна, вимкнути електричні та нагрівальні прилади, перекрити газ, загасити печі та вимкнути світло;
- взяти індивідуальні засоби захисту, запас продуктів і води, особисті документи та кишеньковий ліхтар і найшвидшим шляхом прямувати до найближчої захисної споруди або укриття.

Якщо у радіусі 500 м від вашого будинку відсутня захисна споруда, можна скористатися підвальним приміщенням під будинком для укриття. Якщо ви не чули сигнал тривоги та не маєте можливості швидко потрапити до сховища, слід перейти до найбільш безпечного місця в квартирі: подалі від вікон, у коридор під несучі стіни або у ванну (але при цьому закрийте дзеркало рушником).

У жодному разі після сигналу «Повітряна тривога» не слід:

- залишатися в будинках, особливо на верхніх поверхах;
- підходити до вікон, якщо чуєте постріли;
- спостерігати за ходом бойових дій;
- стояти чи перебігати під обстрілом;
- конфліктувати з озброєними людьми;
- носити армійську форму або камуфльований одяг;
- демонструвати зброю або предмети, схожі на неї;
- підбирати покинуту зброю та боєприпаси.

У небезпеці кожен повинен мобілізувати себе, бути уважним та рішучим, діяти максимально оперативно. Після скасування повітряної тривоги можна виходити з укриття та повертатися до звичних справ.

Підготовка житла є важливим кроком для забезпечення безпеки у разі надзвичайних ситуацій. Деякі рекомендації:

Захист вікон: наклейте захисні смуги зі скотчу (паперу або тканини) на віконне скло, щоб збільшити його міцність та запобігти травмам у разі пошкодження.

Укриття: обладнайте укриття у підвалі, захищене мішками з піском, і передбачте аварійний вихід. Якщо є земельна ділянка — створіть укриття на відстані, більшій за висоту будинку.

Запаси: забезпечте запаси питної та технічної води, продуктів тривалого зберігання та оснащену домашню аптечку.

Пожежна безпека: закупіть засоби пожежогасіння, а також ліхтарі, гасові

лампи та свічки на випадок відключення електропостачання.

Підготовка їжі: майте прилади для приготування їжі у випадку відсутності газу та електропостачання.

Евакуація: підготуйте необхідні речі та документи для термінової евакуації й тримайте особистий транспорт у справному стані з запасом палива.

Обігрів: врахуйте можливості обігріву оселі у випадку відключення централізованого опалення, особливо взимку. [1]

У разі необхідності евакуації покиньте небезпечну зону разом із сім'єю, дотримуючись безпечних заходів. Необхідно мати з собою всі документи, цінні речі та важливі документи у випадку надзвичайних ситуацій або евакуації до безпечних районів.

«Екстрену валізу» слід підготувати напередодні. Зазвичай це міцний рюкзак об'ємом від 25 літрів, який містить необхідний мінімум предметів, включаючи одяг, засоби гігієни, медикаменти, інструменти, засоби захисту та їжу. У рюкзак рекомендується покласти:

- документи та їх копії в поліетиленовій упаковці;
- кредитні картки та готівку;
- дублікати ключів від будинку і автомобіля;
- карту місцевості;
- засоби зв'язку та елементи живлення;
- ліхтарик (кілька штук) та запасні батарейки, сірники, запальничку, свічки;
- компас, водонепроникний годинник;
- багатофункціональний інструмент (ніж, шило, пила, сокира, викрутка, ножиці тощо);
- пакети для сміття об'ємом 120 літрів, які можуть замінити намет або тент;
- рулон широкого скотчу;
- синтетичний шнур (4–5 мм, близько 20 м);

- блокнот та олівець;
- нитки та голки;
- аптечку першої допомоги;
- одяг та зручне взуття;
- палатку, килимок, спальник (якщо місце дозволяє);
- засоби гігієни;
- посуд (краще металевий);
- запас їжі на кілька днів, яку можна їсти без попередньої обробки;
- запас питної води на 1–2 дні (його потрібно періодично оновлювати).

[2]

Загальна вага «екстреної валізи» не повинна перевищувати 50 кілограмів.

Під час надзвичайної ситуації вкрай важливо дотримуватися таких правил:

- зберігайте спокій та утримуйте емоції, уникаючи провокацій;
- не розголошуйте свої плани незнайомим або людям із поганими намірами;
- завжди майте при собі документи, включаючи паспорт та медичні дані;
- ознайомтеся з місцем розташування захисних споруд та планом евакуації;
- дотримуйтесь правила правої руки, уникаючи тисняви та перешкод;
- допомагайте жінкам, дітям, літнім людям та інвалідам;
- уникайте скупчення людей та конфліктних ситуацій;
- повідомляйте військові та правоохоронні органи про будь-яку підозрілу діяльність;
- при обстрілі шукайте притулок у захисних спорудах або використовуйте нерівності рельєфу;
- надавайте першу допомогу пораненим та викликайте екстрену допомогу;
- зберігайте максимально можливу інформацію про події для допомоги

та пошуку в разі потреби. [1]

При виявленні підозрілого предмета важливо пам'ятати, що вибухові пристрої можуть маскуватися під звичайні предмети – портфелі, валізи, сумки, пакунки, ящики, іграшки тощо. Щоб відрізнити їх від безпечних, слід звертати увагу на такі ознаки:

- предмет незвичний для даного місця або ситуації;
- наявність дивних звуків (цокання, гудіння, миготіння індикаторів);
- видимі джерела живлення (батареї, акумулятори);
- дроти або розтяжки;
- незвичайний запах;
- підвішування або розташування у несподіваних місцях.

У разі виявлення підозрілого предмета у під'їзді необхідно:

- не залишати предмет без уваги;
- спробувати з'ясувати, кому він належить;
- повідомити МВС, СБУ, ДСНС та органи цивільного захисту;
- не користуватися мобільним телефоном поблизу предмета;
- позначити небезпечне місце та відвести людей;
- дочекатися спеціалістів і виконувати їхні інструкції. [2]

У громадському транспорті необхідно:

- не залишати без уваги забуті речі;
- повідомити людей поруч і спробувати знайти власника;
- якщо власника не встановлено – негайно повідомити водія або

машиніста.

Заборонено:

- торкатися або пересувати підозрілий предмет;
- використовувати радіозв'язок чи мобільні телефони;
- заливати рідинами, засипати ґрунтом або накривати предмет;
- здійснювати будь-який звуковий, світловий, тепловий чи механічний

вплив. [3]

У надзвичайних ситуаціях військового характеру населенню потрібно дотримуватися інструкцій цивільної оборони, слідувати вказівкам військових та рятувальників, реагувати на сигнали оповіщення. Важливо допомагати одне одному, бути готовими до евакуації або тимчасового переселення, надавати допомогу потерпілим. У таких умовах необхідно співпрацювати та підтримувати зв'язок з іншими людьми для забезпечення загальної безпеки та виживання.

Список використаних джерел

1. Бака М. М., Квашньов Ю. О. Захист Вітчизни 10-11 кл. Порядок оповіщення населення, евакуація населення. Київ : Вид-во «Вежа», 2006. С. 270–274.
2. Лелека В. М., Бахтін А. М. Захист Вітчизни 10 кл. Надзвичайні ситуації воєнного характеру. Рівні надзвичайних ситуацій. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. С. 120–122.
3. Фука М. М., Герасимів І. М., Пашко К. О. Захист України 10 кл. Дії в умовах особливого періоду, під час артилерійського обстрілу, у разі виявлення особливого предмета. Київ : Вид-во «Астон», 2018. 288 с.

КІБЕРБЕЗПЕКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Кропивка О. Г.

консультант начальника Управління по взаємодії з питань антитерористичної діяльності УСБУ в Полтавській області, полковник, доктор філософії

Від початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну кібербезпека стала одним із ключових фронтів цієї війни. Російські хакери безперервно здійснюють атаки на інфраструктуру України, намагаючись знищувати важливі об'єкти, викрадати дані та спричиняти хаос. У таких умовах, особливо за дії воєнного стану, Україна, як і багато інших держав, стикається з необхідністю суттєвого зміцнення своїх кіберзахисних спроможностей. Воєнний стан підвищує ризики кібератак та інших форм кіберзагроз, що можуть мати

серйозні наслідки для національної безпеки. Тому посилення кіберзахисту є нагальним завданням держави.

Одним із головних викликів у сфері кібербезпеки в умовах воєнного стану є зростання кількості кібератак з боку країни-агресора. Агресія росії проти України, зокрема окупація територій та підтримка бойових дій, супроводжується активною кібервійною. Хакерські угруповання, пов'язані з російськими військовими структурами та спецслужбами, здійснюють атаки на інформаційні системи України, провокують матеріальні збитки, проводять шпигунську діяльність і намагаються дестабілізувати суспільство.

За даними українських служб кібербезпеки, атаки здійснюються різними методами: поширенням шкідливих програм, атаками на критично важливі системи та інфраструктуру, втручанням у телекомунікаційні мережі, кібершпигунством і кібервимаганням. Крім того, експерти відзначають зростання кількості атак соціальної інженерії, коли зловмисники використовують довіру людей або дезінформацію для отримання несанкціонованого доступу до даних. Такі атаки є складнішими та важчими для виявлення, що ускладнює забезпечення ефективного захисту.

У зв'язку з цим захист критично важливих інформаційних систем і мереж стає пріоритетним завданням українських інституцій, що працюють у сфері кібербезпеки. Важливо не лише вдосконалювати технічні засоби захисту та моніторингу, а й підвищувати рівень обізнаності громадян щодо кіберзагроз. Кожному українцю важливо знати основні види загроз та способи захисту [1].

До основних кіберзагроз належать:

- атаки на критичну інфраструктуру (електростанції, системи водопостачання, транспортні мережі), що можуть спричинити серйозні зброї, економічні втрати та загрожувати життю людей;
- крадіжка даних – особистих, комерційних або державних; викрадену інформацію можуть використовувати для шантажу, вимагання чи підриву довіри до уряду;

– дезінформація та пропаганда, що поширюють неправдиві відомості, розпалюють ненависть і спричиняють соціальну нестабільність;

– фішинг і кібершахрайство, які спрямовані на викрадення особистих або фінансових даних чи поширення шкідливого програмного забезпечення.

Україна вже здійснила низку кроків для посилення кіберзахисту в умовах війни, однак необхідні подальші зусилля та інвестиції. Науковці та експерти рекомендують такі базові заходи безпеки:

- використовувати надійні та унікальні паролі;
- увімкнути двофакторну автентифікацію;
- регулярно оновлювати програмне забезпечення;
- встановлювати антивірусні рішення та брандмауери;
- бути обережними з підозрілими посиланнями та вкладеннями;
- регулярно створювати резервні копії важливих даних [2].

Отже, у контексті воєнного стану кібербезпека стає важливим елементом національної оборони України. Зростання кількості атак з боку противника, зокрема тих, що підтримуються Росією, створює серйозні загрози для національної безпеки та стабільності. Ефективний кіберзахист вимагає розвитку технічних засобів, підвищення цифрової грамотності населення та активної міжнародної співпраці. Лише об'єднавши зусилля держави, приватного сектору та міжнародних партнерів, Україна зможе забезпечити належний рівень кіберзахисту у період військового конфлікту [3].

Список використаних джерел:

1. Кібербезпека під час війни: базові заходи з кіберзахисту для українських організацій. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/kiberbezpeka-pid-142-chas-viiny-bazovi-zakhody-z-kiberzakhystu-dlia-ukrainskykh-orhanizatsii>

2. Кібербезпека під час війни: як надійно захистити ваші пристрої і дані на них. URL: <https://koda.gov.ua/kiberbezpeka-pid-chas-vijny-yaknadijno-zahystyty-vashi-prystroyi-i-dani-na-nyh/>.

3. Кібербезпека. URL: <https://moz.gov.ua/kiberbezpeka>.

СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ, ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Баленко О. Г.

*начальник Полтавського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою
імені Віталія Грицаєнка Полтавської обласної ради*

Безпека життєдіяльності (БЖД) – галузь наукових знань, що вивчає небезпеки та засоби захисту від них людини у будь-яких умовах її перебування; це галузь знання та науково-практична діяльність, спрямована на формування безпеки і попередження небезпеки шляхом вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків їх впливу на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек.

Безпека – стан діяльності, при якому із певною імовірністю виключені прояви небезпеки або відсутня надмірна небезпека; це збалансований, за експертною оцінкою, стан людини, соціуму, держави, природних та антропогенних систем тощо. Це одна з найважливіших сторін практичних інтересів людства з давніх часів і до наших днів. Людина завжди прагнула забезпечити свою безпеку. У наш час проблеми безпеки ще більше загострилися, і це завдання вимагає спеціальних знань.

Безпека людини – це поняття, що відображає саму суть людського життя, її ментальні, соціальні і духовні надбання. Безпека людини – невід'ємна складова характеристика стратегічного напрямку людства, що визначений ООН як «сталий людський розвиток» (Sustainable Human Development) – такий розвиток, який веде не тільки до економічного, а й до соціального, культурного та духовного зростання, що сприяє гуманізації менталітету громадян і збагаченню позитивного загальнолюдського досвіду.

Небезпека – явище, процес, об'єкт, властивості предметів, здатні у певних умовах наносити шкоду здоров'ю людини; це умова чи ситуація, яка існує в навколишньому середовищі і здатна призвести до небажаного вивільнення

енергії, що може спричинити фізичну шкоду, поранення та/чи пошкодження.

Причина – подія, що передує та викликає іншу подію, яка називається наслідком.

Шкода здоров'ю – це захворювання, травмування, у тому числі з летальним наслідком, інвалідністю тощо.

Умови діяльності – сукупність факторів середовища перебування, що діють на людину.

Загроза – груба, зухвала обіцянка заподіяти яке-небудь зло, неприємність; погрожування, нахваляння.

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини у процесі трудової діяльності.

Надзвичайна ситуація (НС) – порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єктах або територіях, спричинене аварією, катастрофою, епідемією, стихійним лихом, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат, а також до великого зараження людей і тварин.

У сучасному індустріальному світі проблеми безпечного існування й успішного розвитку людства набувають особливої гостроти й актуальності. Практично щодня людина знаходиться під загрозою великої кількості небезпек, пов'язаних із вирішенням важливих завдань: забезпечення прийняттого природного та суспільного середовища, достойного житла, збереження здоров'я та життєздатності, отримання необхідної освіти і гідної роботи, досягнення успіху в обраній сфері діяльності, підтримання нормальних відносин з оточуючими людьми, захист інтересів своєї сім'ї тощо.

Ускладнюють ситуацію й глобальні проблеми, серед яких війни та регіональні конфлікти, екологічні лиха й природні катастрофи, політичні та економічні кризи, екстремізм і тероризм. Проте захист і створення сприятливих умов для життєдіяльності в навколишньому природному та суспільному

середовищі залежать, насамперед, від людини й потребують від неї відповідних знань і поведінки.

Зростаючі загрози безпеці життя населення вимагають уваги до організаційно-правових аспектів, спрямованих на захист та забезпечення безпеки.

Організаційно-правові аспекти безпеки життєдіяльності включають у себе ряд законодавчих положень – Конституцію, закони, урядові підзаконні акти, відомчі нормативні акти та нормативні акти місцевих органів влади, що регулюють забезпечення безпеки людей у різних сферах життя.

Законодавство щодо безпеки життєдіяльності включає законодавство України про охорону здоров'я, охорону праці, дорожній рух, цивільну оборону, охорону навколишнього середовища, пожежну безпеку тощо. Вони визначають правила і вимоги щодо захисту працюючих від травматичних ситуацій, запобігання можливим аваріям та катастрофам, а також забезпечення безпеки населення у цілому.

Організаційні аспекти включають розроблення та впровадження відповідних процедур, інструкцій та планів дій у небезпечних ситуаціях, організацію навчання персоналу з питань безпеки, а також контроль за дотриманням встановлених правил. Законодавство також передбачає відповідальність за порушення вимог безпеки життєдіяльності, яка може включати штрафи, санкції або навіть кримінальну відповідальність для осіб, що не виконують встановлені норми.

Загалом, організаційно-правові аспекти безпеки життєдіяльності є важливими для забезпечення безпеки та захисту громадян у різних сферах їхнього життя.

Організаційні аспекти безпеки життєдіяльності: управління безпекою життєдіяльності включає у себе проведення аналізу ризиків, розробку стратегій та політик безпеки, а також упровадження відповідних процедур та контролю за їхньою ефективністю. Організації повинні мати чіткі плани дій у випадках надзвичайних ситуацій та готовність до їх вирішення.

Правові аспекти безпеки життєдіяльності: законодавство щодо безпеки життєдіяльності містить норми, які регулюють права та обов'язки суб'єктів, пов'язаних із забезпеченням безпеки. Це включає в себе вимоги до проведення оцінок ризиків, розробку планів аварійного реагування та впровадження профілактичних заходів.

Висновок: забезпечення безпеки життєдіяльності є важливим завданням для будь-якої організації. Інтегрування організаційних та правових аспектів у процес управління безпекою дозволяє ефективно захищати життя та здоров'я людей. Ретельне дотримання вимог та стандартів забезпечення безпеки допомагає уникнути негативних наслідків надзвичайних ситуацій та забезпечити стабільність у суспільстві.

Охорона праці базується на ряді законодавчих актів, які регулюють умови праці та забезпечують безпеку працівників. В Україні є закон «Про охорону праці», який встановлює правила та вимоги щодо забезпечення безпеки та здоров'я працівників на робочому місці. Крім цього, існують різноманітні нормативні акти, які деталізують вимоги щодо охорони праці в конкретних галузях та сферах діяльності.

Організаційні основи охорони праці включають у себе створення відповідних структур у підприємствах, що відповідають за здійснення заходів з охорони праці, проведення навчання та інструктажу працівників з питань безпеки та здоров'я на робочому місці, а також забезпечення необхідними засобами захисту. Метою цих заходів є зменшення ризиків виникнення нещасних випадків на роботі, покращення умов праці та збереження здоров'я працівників.

Цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у

сфері пожежної та техногенної безпеки.

Організаційно-правові аспекти цивільного захисту для людини включають у себе низку законів, нормативних актів та процедур, спрямованих на захист цивільного населення у разі надзвичайних ситуацій, природних катастроф, війни або інших загроз для безпеки людей. Це може включати створення системи попередження надзвичайних ситуацій, розробку планів евакуації, надання першої медичної допомоги, розміщення в укриттях та інші заходи.

З погляду організаційно-правових аспектів цивільного захисту для людини, важливо мати законодавчу базу, яка регулює діяльність у цій сфері, а також ефективну систему управління кризовими ситуаціями. Важливо також надавати правову допомогу та підтримку громадянам під час надзвичайних ситуацій, а також забезпечувати їхні права та інтереси в умовах кризи.

Організаційно-правові аспекти цивільного захисту для людини є важливою складовою національної безпеки країни і спрямовані на забезпечення безпеки та захисту громадян в умовах надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Заплатинський В. М. Ретроспективний аналіз становлення дисципліни безпека життєдіяльності у вищій школі України. // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини 2015/5/13

2. Демиденко Г. П. Безпека життєдіяльності: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Національний технічний ун-т України Київський політехнічний ін-т. Київ : НТУУ КПІ, 2008. 300с. Бібліогр.: с. 270– 271. ISBN 978-966-622-288-9.]

3. Стеблюк М. І. Цивільна оборона та цивільний захист Київ: Знання, 2013. 487с.

4. Бабаков С. М. Дії населення в умовах надзвичайних ситуацій військового характеру Безпека життєдіяльності. 2019. №5. с. 28–30

5. Демиденко Г. П. Безпека життєдіяльності: навч. посіб.. Київ : НТУУ

«КПІ», 2008. 300 с.

6. Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності [Електронний ресурс]: навч. посіб. / В. В. Зацарний, Н. А. Праховнік, О. В. Землянська, О. В. Зацарна. Київ : НТУУ «КПІ» ІЕЕ, 2016. електронне видання.. URL: Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/kandle/123456789/18263>.

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Мусійко О. О.

*начальник відділу планування заходів цивільного захисту Головного управління
ДСНС України в Полтавській області*

Згідно із Законом України «Про Цивільний захист України», однією з основних завдань цивільного захисту є запобігання та зменшення можливих негативних наслідків техногенних та стихійних подій, таких як аварії, катастрофи, вибухи та пожежі. Це досягається через підготовку керівного персоналу та населення до уміння вчасно реагувати на надзвичайні ситуації, а також уміння використовувати засоби індивідуального захисту. Навчальна програма з «Безпеки життєдіяльності» включає підготовку учнів професійно-технічних закладів у питаннях цивільного захисту, і «День цивільного захисту» є важливим заходом, що закріплює отримані знання та навички [1].

Мета і завдання «Дня цивільного захисту» включають:

Розвиток у учнів навичок та вмінь діяти в надзвичайних ситуаціях для захисту свого здоров'я та життя. Формування впевненості в ефективності заходів цивільного захисту. Розвиток моральних та психологічних якостей, таких як відвага, витримка, ініціатива та взаємна допомога. Покращення теоретичних знань та практичних навичок учнів та педагогічного колективу щодо цивільного захисту. Оцінка готовності структурних підрозділів цивільного захисту до виконання своїх функцій. Проведення масових занять з цивільного захисту. Поширення передового досвіду організації та проведення навчального процесу з цивільного захисту. Практична перевірка навичок учнів

у використанні засобів індивідуального захисту та надання першої медичної допомоги. Навчання керівного та командного персоналу організації та проведення заходів з цивільного захисту в професійно-технічних закладах.

Згідно з Наказом Міністра МНС України № 97 «Про Порядок здійснення підготовки населення до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» від 23 квітня 2001 р., щорічне практичне відпрацювання дій стосовно готовності учнів до надзвичайних ситуацій у закладі професійно-технічної освіти завершується організацією та проведенням заходу під назвою «День цивільного захисту» [2].

Для підготовки та проведення заходу «День цивільного захисту» відводиться не менше двох місяців, щоб детально спланувати всі етапи та розробити необхідну документацію. Ключова роль у цьому належить директору РЦПТО – керівнику ЦЗ, начальникам штабів ЦЗ та командирам груп ЦЗ [3]. Від їхньої чіткої організації та оперативних дій залежить рівень усвідомлення молоддю важливості та необхідності такого заходу.

Однією з обов'язкових умов «Дня цивільного захисту» є практичне відпрацювання плану дій постійним складом закладу освіти. Педагоги, майстри виробничого навчання та технічні працівники вирішують питання оповіщення, уточнення дій у разі надзвичайних ситуацій та проводять перевірку готовності формувань до дій за призначенням. Викладачі використовують різноманітні методи, такі як вікторини, рольові ігри, змагання, для реалізації мети заходу та навчання учнів ефективно діяти в надзвичайних ситуаціях. Спільні зусилля педагогічного колективу та учнів мають сприяти створенню безпечного середовища для життя [4].

Рекомендації для педагогів щодо взаємодії з учнями з питань безпеки включають: наголошуйте учням, щоб були пильними та стимулюйте їх повідомляти про будь-які загрози або підозрілу поведінку; діліться історіями про запобігання терактів на основі повідомлень від учнів; забезпечте учням, що їхні повідомлення будуть оброблятися конфіденційно та анонімно; поясніть учням різницю між чутками та відповідальним повідомленням про небезпеку;

просіть учнів сприймати всі загрози серйозно, навіть якщо вони виглядають як жарт; наголошуйте учням, щоб вони повідомляли про будь-які загрози, інциденти або підозрілу поведінку, навіть якщо вони думають, що інші про це вже знають; будьте в курсі загроз та постів, опублікованих у веб-блогах та соціальних мережах.

Список використаних джерел:

1. Рудинець М. В. Цивільний захист: електронний навчальний посібник. Луцьк : ЛНТУ, 2012. URL: http://lib.lntu.info/books/fepes/op_ta_bgd/2012 (дата звернення: 15.04.2024). 155
2. Кодекс цивільного захисту України. Введ. 2013–07–01 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 15.04.2024).
3. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 р. № 368.
4. Про затвердження Положення про порядок проведення евакуації населення у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2001 р. № 1432 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1432-2001-п> (дата звернення: 15.04.2024).

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК НЕВІД’ЄМНА ЧАСТИНА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Маринченко І. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного університету імені Олександра Довженка

Пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення Росії в Україну кардинально змінили звичний уклад життя, значно прискоривши впровадження новітніх цифрових технологій та онлайн-сервісів. Україна ще до цих подій визначила цифрову трансформацію одним зі своїх ключових політичних

пріоритетів. У 2019 році уряд України представив план розвитку цифрової економіки, спрямований на її швидку цифровізацію [1]. Важливість цифрової трансформації також підкреслено в Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затвердженій Кабінетом Міністрів України. Поняття «цифрова трансформація» розглядається як всеосяжне, що охоплює такі аспекти, як «успішне підприємництво, безпечне середовище для життя, здоров'я та добробут громадян» тощо. Міністерство цифрової трансформації України визначило до 2024 року такі основні завдання [1]: повна цифровізація (100%) соціально значущих послуг; забезпечення доступу до високошвидкісного Інтернету для 95% транспортної інфраструктури, населених пунктів та їхніх соціальних об'єктів; залучення 6 мільйонів українців до програм розвитку цифрових навичок; збільшення частки ІТ-сектору у ВВП країни до щонайменше 10%.

Особлива увага в освітній системі приділяється цифровій трансформації навчального процесу, що розглядається як ключовий напрямок підвищення ефективності навчання та один з основних факторів поліпшення якості освіти. Швидкий розвиток цифрових технологій та інноваційних інструментів зумовив їхнє активне впровадження як у навчальний процес, так і в професійну діяльність викладачів. Сучасні педагогічні методи навчання наголошують не лише на інформуванні та навчанні студентів, але й на їхній здатності розв'язувати питання безпеки життєдіяльності в навчальних і повсякденних ситуаціях [1].

Проблеми безпеки людини в сучасному світі цифрових технологій є надзвичайно важливими, оскільки безпосередньо стосуються її виживання в умовах постійного технологічного прогресу. Нові цифрові інструменти, такі як Інтернет, комп'ютери та мобільні пристрої, несуть у собі численні потенційні загрози та ризики. Кожен користувач онлайн-простору повинен усвідомлювати, що робота в цифровому середовищі пов'язана з певними небезпеками, і це розуміння є першим кроком до їхнього уникнення.

Важливо пам'ятати, що в Інтернеті анонімність практично відсутня. Правоохоронні органи мають можливість легко визначити місцезнаходження

користувача, наприклад, соціальних мереж, знаючи IP-адресу його комп'ютера, з якого було відправлено повідомлення про неправдиві замінування. Ще однією поширеною загрозою є кібербулінг – цькування через публічні коментарі, демонстрація агресивних тролів, нав'язування платних ігор тощо. Залежність від комп'ютерних ігор може призвести до серйозних кримінальних проблем, коли через брак коштів на ігри люди скоюють злочини. Щоб запобігти подібним ризикам, необхідно проводити зі студентами заняття з кібербезпеки, навчаючи їх розрізняти недостовірну інформацію та миттєво закривати небажані спливаючі вікна. Високий рівень розвитку кіберпростору вимагає відповідного рівня культури його використання. Цифрова безпека є одним із ключових викликів сучасності. Розвиток кіберкультури та кібергігієни серед молоді допоможе запобігти кіберзагрозам та сприятиме розробці ефективних профілактичних заходів педагогами та батьками [2].

У сучасному світі базові знання з інформаційної безпеки є такими ж необхідними, як і знання про здоровий спосіб життя чи пожежну безпеку. Навички кібергігієни слід формувати з раннього віку. Дітям потрібно пояснювати правила безпечної поведінки в Інтернеті одразу після того, як вони отримують доступ до цифрових пристроїв, аналогічно до того, як їх навчають правилам дорожнього руху, коли вони починають самостійно ходити до школи. У кіберпросторі діють схожі принципи безпеки життєдіяльності, як і в реальному житті: дотримання «чистоти», обережність у спілкуванні з незнайомцями, відповідальне ставлення до інформації перед її споживанням тощо. Перебуваючи в онлайн-середовищі, важливо усвідомлювати зростання доступності до кожної людини як потенційного об'єкта впливу. Таким чином, поряд з відкриттям нових можливостей, зростає і рівень загальної вразливості.

Навчальні програми з предметів «Основи здоров'я» в школі та «Охорона праці та безпека життєдіяльності» в закладах професійної освіти потребують доповнення розділом з основ кібербезпеки. Важливість інформаційної безпеки неухильно зростає протягом останніх років. Кібератаки на енергетичні об'єкти, урядові веб-сайти, витoki даних з оборонного сектору та масштабні хакерські

атаки на банківські установи та великі компанії остаточно підтвердили критичну значущість цієї сфери безпеки. Зловмисники активно використовують методи соціальної інженерії для викрадення особистої інформації та здійснення фінансових махінацій. Глобальний інтерес до цієї проблеми призвів до зараження сотень тисяч комп'ютерів через фішингові сайти та електронні розсилки. Поширення неправдивої інформації також становить загрозу безпеці. Найкращим уроком фінансової грамотності є втрата грошей, а кіберграмотності – витік персональних даних, зламання облікових записів та, знову ж таки, фінансові втрати. Усі учасники освітнього процесу повинні усвідомлювати вплив кіберпростору на особистість, свою відповідальність перед собою та суспільством за власну поведінку та її можливі глобальні наслідки, а також мати знання про небезпеки кіберсередовища [3].

Згідно із Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [4], кіберпростір визначається як віртуальне середовище, що забезпечує комунікацію та суспільні відносини через взаємодію комунікаційних систем та електронних комунікацій з використанням Інтернету та інших глобальних мереж передачі даних.

Для ефективного засвоєння студентами базових правил цифрової безпеки інформаційних потоків важливо показати їм, що кібербезпека є цікавою, важливою та актуальною для кожного. З цією метою можуть бути ефективно використані інструменти індустрії розваг.

Онлайн-тренажери відтворюють ситуації, максимально наближені до реальних кіберзагроз. Наприклад, у серпні 2022 року кіберполіція Сумської області спільно з громадськими та урядовими організаціями регіону представила онлайн-гру для дітей під назвою «Чемпіони кібербезпеки». У форматі вікторини користувачі, відповідаючи на запитання, можуть поглибити свої знання з цифрової безпеки та покращити навички кібергігієни.

Для забезпечення захисту особистих даних під час роботи в Інтернеті фахівці ESET, міжнародної компанії-розробника антивірусного програмного забезпечення та рішень у сфері комп'ютерної безпеки для бізнесу та приватних

користувачів, рекомендують дотримуватися основних правил кібергігієни [4]: перевіряти рівень безпеки вже існуючих облікових записів електронної пошти та профілів у соціальних мережах (такі веб-сайти, як haveibeenpwned.com та breachalarm.com, допомагають дізнатися, чи був пароль від електронної пошти скомпрометований); аналізувати встановлені програми; своєчасно оновлювати операційну систему та окремі застосунки; створювати складні та надійні паролі; активувати двофакторну аутентифікацію; регулярно створювати резервні копії важливої інформації на зовнішньому носії або в хмарному сховищі; використовувати надійне програмне забезпечення для захисту комп'ютера чи смартфона від різноманітних загроз, включаючи програми-вимагачі, шпигунське програмне забезпечення, віруси, трояни та фішингові атаки.

Дотримання цих базових правил кібергігієни допоможе користувачам цифрового простору своєчасно виявляти підозрілу активність злоумисників та запобігти втраті особистих даних та іншої конфіденційної інформації.

Виховання навичок кібергігієни – це тривалий та непростий, але водночас критично важливий процес. Інтернет є потужним інструментом, що об'єднує світові інформаційні ресурси, але водночас може становити значні ризики. Головна мета педагогів полягає у формуванні всебічно розвиненої, морально стійкої особистості, що стане запорукою її безпеки в інформаційному потоці цифрового світу. Для досягнення цієї мети необхідно підвищувати кваліфікацію викладачів у сфері цифрової безпеки, щоб вони могли не лише вільно орієнтуватися в кіберпросторі, а й навчати безпечної поведінки в ньому своїх учнів, а також запроваджувати курси з основ кібербезпеки в освітні програми. Важливо діяти проактивно, а не реагувати на вже існуючі проблеми. Пам'ятаймо: безпека – найважливіша.

Список використаних джерел:

1. Ihnatenko Hanna, Marynchenko Inna, Ihnatenko Oleksandr, Marynchenko Eugene, Zinchenko Albina ICT as a tool to form the readiness of future teachers to work with left-handed education applicants. SHS Web of Conferences 104, 03013 (2021) : ICHTML. 2021. pp. 1–6. URL:

<https://doi.org/10.1051/shsconf/202110403013>

2. Inna Marynchenko, Taisiia Gaivoronska, Iryna Barbashova, Viktoria Shchurova, Natalia Skachedub Methodological principles for ensuring the assessment of educational achievements in higher education under the conditions of distance education. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. 2024. Vol. 14. Issue 2, Special Issue XLIII. Pp. 120–125.

https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140243/papers/A_22.pdf

3. Kovalchuk V. I., Sheludko I. V. Implementation of digital technologies in training the vocational education pedagogues as a modern strategy for modernization of professional education. [Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Didacticam Biologiae Pertinentia](#). Vol. 9(1). 2019. C. 122–138.

4. Vasyl Kovalchuk, Inna Marynchenko, Andii Sherudylo, Bohdan Vovk, Tatiana Samus, Valerii Soroka. Implementation of the learning model based on the results of future vocational teachers' professional training. AD ALTA-Journal of Interdisciplinary Research. 2021. Vol. 11. Issue 2, Special Issue XXI. Pp. 214–219. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110221/papers/A_38.pdf

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ПЕДАГОГА ЯК АСПЕКТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Павловський Ю. В.

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Людина у своєму повсякденному житті стикається з великою кількістю загроз, для захисту від яких потрібні знання, вміння та навички, як безпосередньо про загрози, так і про методи запобігання негативним наслідкам, а також про форми та методи боротьби з останніми.

У сучасних умовах трансформації освіти, динамічних змін соціального середовища та ускладнення міжособистісної взаємодії особливого значення

набуває питання безпеки педагогічної праці. Педагогічна діяльність традиційно вважається однією з морально напружених та емоційно затратних професій. Водночас сучасний педагог повинен бути не лише фахівцем у галузі знань, які він викладає, а й володіти високим рівнем культури безпеки, що забезпечує як його особисту безпеку, так і безпечне освітнє середовище для учнів [1].

Удосконалювати освітній процес можна впливаючи мінімум у трьох напрямках: на педагога, на учня, на створення умов для освітнього процесу. Найефективніше впливати на педагога, оскільки його професіоналізм не що інше, як якість освітнього процесу.

Культура безпеки педагога – це комплекс знань, умінь, навичок, установок, цінностей та поведінкових моделей, які спрямовані на формування безпечного освітнього простору, забезпечення психологічної та фізичної безпеки учасників освітнього процесу [2].

Отже, щоб сформувати особистість безпечного типу та забезпечити її готовність до нових загроз необхідно вдосконалювати освітній процес, у якому найважливішу роль відіграє педагог та його рівень культури безпеки.

У педагогічній практиці одним із основних методів виховання є приклад. Приклад – це реально діючий, конкретний зразок наслідування, самотійна особистість, способу життя, манері поведінки і вчинків якої прагнуть слідувати інші. Приклади використовують як засоби формування безпечної поведінки учня, щоб орієнтувати його на позитивний ідеал і розвинути емоційне неприйняття до асоціальних вчинків і дій. Шляхом наслідування в учня формуються соціальні моральні цілі особистісної поведінки та діяльності.

Саме тому школа має стати системою безперервної роботи з підвищення та формування культури безпеки педагога. Сьогодні, як ніколи, важливо забезпечити безперервний професійний та особистісний розвиток педагога в питаннях культури безпеки, сформувати у нього здатність до професійного розвитку, підготувати його до роботи в педагогічній дійсності, що безперервно оновлюється. Педагог має стати прикладом для наслідування учнями у сфері культури безпеки життєдіяльності. А результатом діяльності має бути

сформована культура безпеки учнів [3].

Термін «культура безпеки» виник у галузі виробничої безпеки, але впродовж останніх десятиліть активно адаптується до освітнього середовища. Згідно з сучасними дослідженнями, культура безпеки педагога включає такі компоненти:

- когнітивний – знання про безпечну поведінку, законодавчі акти щодо охорони праці, основи психогігієни та психології конфліктів;
- операційний (практичний) – уміння діяти у надзвичайних ситуаціях, застосовувати методи профілактики професійного вигорання, забезпечувати безпеку учнів;
- ціннісний – усвідомлення важливості безпеки як пріоритетної цінності педагогічної діяльності;
- комунікативний – здатність до конструктивного спілкування, вирішення конфліктів, налагодження партнерських відносин;
- психоемоційний – здатність до саморегуляції, емоційного контролю, профілактики стресу.

Педагог щодня працює у складному, багатофакторному середовищі, де можливі такі види небезпек:

- фізичні: неналежні умови праці, перевантаження, небезпека під час проведення занять з технічними засобами, лабораторного обладнання тощо;
- психологічні: емоційне вигорання, конфлікти з учнями, батьками чи колегами, тиск адміністрації, інформаційне перевантаження;
- соціальні: булінг, агресія в колективі, правова незахищеність;
- професійні: неготовність до роботи в умовах інклюзії, дистанційного навчання, надзвичайних ситуацій (епідемії, воєнні дії).

Усі ці ризики потребують усвідомлення та системного підходу до їх нейтралізації через формування культури безпеки як стійкої професійної якості.

Формування культури безпеки педагога має бути безперервним і охоплювати всі етапи його професійного зростання – від підготовки у закладі вищої освіти до проходження курсів підвищення кваліфікації.

Можна виділити такі основні шляхи формування культури безпеки педагога:

- професійна підготовка у ЗВО – включення дисциплін з безпеки життєдіяльності, охорони праці, психології безпеки в освітні програми;
- педагогічна практика – навчання студентів безпечній поведінці у школі, створенню сприятливого середовища, моделювання критичних ситуацій;
- атестація і сертифікація – оцінювання вмінь забезпечувати безпеку учасників освітнього процесу;
- психолого-педагогічна підтримка – наявність шкільних психологів, тренінги з емоційної стабільності, антистресові програми;
- професійні спільноти – обмін досвідом щодо профілактики ризиків, взаємопідтримка серед педагогів.

Важливо, щоб керівництво закладів освіти не лише забезпечувало нормативні умови, а й сприяло формуванню безпечної ментальності – системи внутрішніх переконань, що безпека є пріоритетом у щоденній діяльності.

Педагог виступає не лише носієм культури безпеки, а й її транслятором. Він є прикладом для учнів, формуючи у них відповідальне ставлення до себе та оточення. Через щоденну поведінку, мовлення, реакції у нестандартних ситуаціях педагог навчає дітей:

- дотримуватись правил поведінки;
- не проявляти агресії;
- звертатися за допомогою;
- поважати особисті кордони інших;
- приймати рішення в ситуаціях підвищеного ризику.

Таким чином, педагог опосередковано формує соціальну компетентність учня, його здатність орієнтуватися в сучасному суспільстві з численними викликами та загрозами.

Отже, культура безпеки педагога – це не лише сукупність знань і вмінь, а й філософія професійної діяльності. У складних умовах сьогодення – воєнних дій, інформаційних атак, соціальної нестабільності – вона стає запорукою ефективності освітнього процесу та емоційного благополуччя всіх його учасників. Тому актуальним завданням сучасної педагогіки є не лише

формування у педагога фахових знань, а й виховання відповідального, стійкого до викликів, гуманного професіонала, який здатен діяти безпечно та формувати безпечне середовище довкола себе.

Список використаних джерел:

1. Луговий В. І., Таланова Ж. В. Безпечне освітнє середовище: виклики та завдання для педагогічної спільноти. Освіта та управління. 2020. Т. 23, № 1. С. 5–13.

2. Безпека життєдіяльності: Підручник / За ред. О. М. Шкрєбтія. Київ: Каравела, 2013. 344 с.

3. Омельченко Т. О. Культура безпеки як чинник формування безпечного освітнього середовища. Педагогічний альманах. 2021. № 49. С. 134–138.

ТЕНДЕНЦІЇ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА БЕЗПЕКУ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Кулик Є. В.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Однією з основних ознак сучасного розвитку світоглядних основ буття людини є домінування науки і технологій над мораллю і релігією. Наука і технології докорінно змінюють теоретико-концептуальний сутнісний вимір світу, задають парадигмальні виміри сучасної цивілізації, визначають технокультурні процеси розвитку суспільств і поряд з системою правових відносин формують систему становлення і розвитку основних цінностей світової цивілізації. Сформованість суспільних і особистих цінностей відображається через технологічну культуру особистості і сформоване право і мораль техногенного суспільства. Відповідно до цієї парадигми, джерела кризи сучасної цивілізації появляються із штучно створеного людиною технологічного середовища, яке визначає соціальне буття і в поряд з перевагами технологій впливають на безпечне функціонування людини. Відповідно перед

освітою постає актуальне питання підготувати суспільство до безпечного функціонування людини в техногенному середовищі.

В Україні на технологічну освіту покладено завдання засобами культурологічних компетентностей (культура праці, культура виробництва, культура експлуатації, культура споживання, культура утилізації відходів, культура безпеки життєдіяльності тощо) та домінуванням системи цінностей у ставленні до середовища, природних ресурсів, виробництва і виробничих відносин, оцінки людської праці формувати і розвивати систему особистих цінностей. Оскільки, по мірі розвитку технологій закладається культурна матриця цінностей техногенної цивілізації, то вплив такого феномену як наука і технології на формування людини необхідно розглядати на перехресті двох планів її аналізу філософсько-методологічного і філософсько-гуманітарного. Такий аналіз дозволяє констатувати, що методологічний підхід дозволяє забезпечити світоглядну (буттєву) взаємодію людини з технологіями, а філософсько-гуманітарний аксіологічну-ціннісну, духовну. Тобто втілення цінностей безпеки життєдіяльності особистості в наше суспільство вимагає розробки таких компетенцій які би в своїй взаємодії сприяли формуванню способів мислення, планування діяльності і практичної діяльності в техногенному середовищі в контексті цінностей особистого і громадського здоров'я. В такому контексті на передній план виходять проблеми розробки таких методів навчання які би розвивали критичне мислення та творчість орієнтовані на особистість.

Проведений аналіз літератури показав, що поява сучасних цифрових технологій (ІКТ, штучний інтелект і робототехніка зокрема) суттєво впливає на формування таких двох основних людських цінностей як правда та довіра. Адже ми контактуємо з технологіями довіряючи їй розробникам. В той же час аналіз наукових праць присвячених взаємодії людини з технологіями показав, що технології можуть мати глибокий вплив на соціальну мораль буття людини. Крім того ці цінності (правда і довіра) є основою пізнання людини, адже все що ми спостерігаємо, відчуваємо, творимо, тобто отримуємо знання про себе і

оточуючий світ побудоване на «істині». Цю істину ми погоджуємо з довірою і визначаємо її як «правда». Так в роботі [1] показано, що довіра і правда пов'язані один з одним. Однак сучасні технології намагаються замінити потребу в довірі до правди. Наприклад коли я на лекціях задавав питання студентам про «істину», «правду», «довіру», то більшість студентів відмічала що вони довіряють Вікіпедії, як головному авторитету про істину. В той же час поверховий аналіз формування основ термінів представлених у Вікіпедії показує її залежність від конкретної наукової парадигми. А саме визначення парадигми (за Томасом Куном) показує її знаннєву обмеженість. Тому вивчення взаємозв'язку між цими двома цінностями є, вкрай актуальною проблемою коли справа доходить до розуміння того, як технології впливають на суспільну мораль. Наприклад Барнард і Улатовський, 2019 в своїй роботі показали, що імпліцитна теорія істини показує, що істина може бути іншою залежно від того, з якої позиції математичної чи соціальної позиції ми її оцінюємо. Це, у свою чергу, дозволяє констатувати, що люди можуть опиратися на різні моделі істини, які є різні залежно від епістемічних норм різних дисциплін і спільнот. Такий підхід дозволив нам виділити три аспекти впливу технологій на цінність «правди» з позиції безпеки життєдіяльності. По-перше, цифрові інформаційні технології дають людям можливість маніпулювати інформацією і, що, важливо з позиції безпеки особистості подавати дезінформацію. Це призводить певного хаосу в контексті встановлення істини. І проблема полягає в тому що технології дозволяють створювати масиви інформації, яка генерується і поширюється ІКТ, в яких дуже важко відфільтрувати небезпечну неправдиву інформацію. При цьому значна частина поданої інформації може бути істиною (правдивою), тому сам обсяг інформації переважає наші традиційні процеси перевірки та підтвердження правдивості інформації. На додаток до цього, низка сучасних технологій дозволяє людям створювати гіперреалістичну фейкову інформацію (технології Deepfake дозволяють створювати аудіовізуальні зображення). Найгірше в даній ситуації, на нашу думку, є те що такий стан справ не тільки призводять до збільшення кількості хибних переконань, але й до збільшення кількості людей які скептично відносяться до щодо спроможності отримати доступ до правди засобами цифрових технологій [1]. По-друге, інформаційні технології дозволяють користувачам створювати групи із своєю системою

цінностей (жити у створених «бульбашках» за допомогою корпоративних мереж, які зміцнюють існуючі переконання та ідентичності). За оцінками психологів, таким людям легше уникнути неприємних правд. І якщо раніше вони були в статусі «відлюдків» то за допомогою цифрових технологій отримують полегшений відхід від істини. І таку ситуацію з позиції безпеки використовують політичні партії (популізм), або й цілі держави. Наприклад чого варте Путінівське «Украину создал Ленин». Замість наукової дискусії, суспільству пропонують уникнути неприємну правду про історію бандитської Росії, історію російської неканонічної православної церкви, систему цінностей «русского мира» яка нищить людину і її гідність і т.д. і т.п. Натомість створюються окремі сайти, канали телебачення, соціальні мережі які неправду проповідують як істину. По-третє, поява технологій віртуальної реальності та доповненої реальності. Ці технології дозволяють людям творити і увійти в альтернативні створені комп'ютером світи або нашаровувати згенеровану комп'ютером інформацію поверх фізичної реальності. Ці технології дають людям можливість «втекти» в альтернативну реальність, якщо вони знайдуть якийсь аспект фізичної реальності небажаним для себе. Іншими словами, технології дають людям можливість створювати віртуальну або розширену реальність або приєднуватися до неї що відповідає їхнім власним переконанням і уподобанням [1]. У майбутньому люди, за рахунок цифрових технологій, зможуть обирати власні істини шляхом вибору власної реальності та створення власних «фактів». Тому постає питання: А які цінності будуть домінувати в суспільстві? Як це буде впливати на цінність правди? Чи буде людина захищена від цього впливу технологій?

Ми підтримуємо позицію тих науковців які вказують на те, що цифрові технології послаблюють інструментальну цінність доступу до істини. Розвиток ІКТ призводить до утруднення аналізу оцінки порівняння фактів від діяльності в контексті правди. Тому можна прогнозувати що пошук істини в пізнанні світу втратить свій пріоритет серед цінностей. На поверхню вийдуть цінності особистого щастя та задоволення життям і відповідно пошук груп в яких ці цінності будуть в домінанті. За висновком John Danaher Henrik та Skaug Sætra «...Це ймовірно, в у свою чергу, буде роз'їдати багато цінностей, пов'язаних з істиною». Одна з них це комунікації. Адже цінність передачі інформації буде

менш важливою ніж приналежність до групи людей об'єднаних цінністю «бульбашки». Тому безперечно можна констатувати, що цифрові технології будуть суттєво впливати на безпеку людини аж до рівня формування в суспільстві нового розуміння цінності «правда».

Список використаних джерел:

1. Technology and moral change: the transformation of truth and trust
John Danaher¹ Henrik Skaug Sætra² Accepted: 19 July 2022 / Published online: 20 August 2022 © The Author(s) 2022

СУЧАСНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Огуй С. В.

*доктор філософії, асистент кафедри професійної освіти та дизайну
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

У сучасному світі питання безпеки життєдіяльності набуває особливого значення через постійно зростаючі ризики техногенного, природного, соціального та інформаційного характеру. Глобалізація, урбанізація, розвиток новітніх технологій та зміни клімату суттєво змінюють середовище існування людини, створюючи нові загрози та виклики. Забезпечення безпеки життєдіяльності стало однією з ключових умов сталого розвитку суспільства [2].

Технологічний прогрес та геополітична нестабільність створюють нові виклики, що потребують комплексного підходу до забезпечення захисту життя та здоров'я людей. Тому цій проблемі присвячені дослідження відомих вітчизняних та зарубіжних науковців, які зробили значний внесок у сферу безпеки життєдіяльності людини.

Абрамов С. А. досліджував проблеми техногенної безпеки, захисту від небезпечних факторів. Зробив значний внесок у формуванні систем безпеки на виробництві, в транспорті, при аваріях [1].

Ульріх Бек (Німеччина) розглядав сучасне суспільство як таке, що живе в умовах постійних ризиків (екологічних, техногенних, соціальних).

Молчанова В. С. розробляла методику викладання БЖД, навчальні посібники з оцінки ризиків, правил безпеки в умовах побуту, праці та надзвичайних ситуацій.

Глобальні екологічні проблеми, зокрема зміни клімату, забруднення навколишнього середовища та деградація природних ресурсів, створюють загрози здоров'ю населення. Сучасна екологічна безпека передбачає раціональне використання ресурсів, розвиток альтернативної енергетики, зменшення кількості відходів та формування екологічної свідомості громадян.

Кліматичні зміни спричиняють збільшення частоти стихійних лих: повеней, пожеж, землетрусів, ураганів. Людина має адаптуватися до цих змін, удосконалюючи системи моніторингу, підвищуючи рівень підготовки рятувальних служб та популяризуючи екологічно відповідальну поведінку

Зростання техногенного навантаження супроводжується ризиками аварій на промислових об'єктах, транспорті, енергетичних системах. Необхідність впровадження новітніх систем моніторингу, автоматичного контролю та інноваційних засобів захисту стає ключовою умовою запобігання катастроф.

З розвитком технологій зростає ймовірність техногенних аварій. Вибухи, витоки хімічних речовин, аварії на електростанціях чи транспорті – усе це становить серйозну небезпеку для життя та здоров'я людей. Тому важливим аспектом є розробка та впровадження систем раннього виявлення загроз, ефективних планів евакуації, а також навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях. [5].

Високий темп життя, соціальна нестабільність, війни, тероризм і пандемії посилили проблеми психологічного стану суспільства. Підвищення рівня стресу, тривожності та депресій вимагає впровадження систем підтримки психічного здоров'я, розвитку інклюзивного суспільства та створення безпечного середовища для всіх верств населення. [3].

У цифрову епоху одним із найважливіших аспектів стала інформаційна безпека. Кібератаки, витоки персональних даних, фейкові новини та маніпуляції в інформаційному просторі мають реальний вплив на психічний стан і

поведінку людей. Тому необхідність цифрової грамотності, захисту інформаційних систем і відповідального користування Інтернетом стала надзвичайно важливою. В умовах цифрової епохи особливої актуальності набувають питання захисту особистих даних, кібербезпеки та інформаційної гігієни. Люди дедалі більше часу проводять у віртуальному просторі, де також можуть наражатися на загрози: шахрайство, дезінформацію, кібербулінг. Тому важливо навчати користувачів принципам безпечного використання інформаційних технологій [6].

Особиста безпека охоплює як фізичний захист людини (запобігання злочинам, насильству, дорожньо-транспортним пригодам), так і здоровий спосіб життя, профілактику хвороб, правильне харчування, фізичну активність. Сьогодні важливо формувати культуру безпечної поведінки з дитинства. Важливим напрямом є також формування у людини особистої відповідальності за власну безпеку. Це включає дотримання правил дорожнього руху, техніки безпеки у побуті та на роботі, ведення здорового способу життя, вміння надавати першу допомогу.

Збройні конфлікти, терористичні акти, злочинність, психосоціальні фактори (стрес, депресія) також впливають на безпеку життєдіяльності. Важливу роль у зниженні соціальних ризиків відіграє правова система, соціальна політика держави, а також освітні програми, спрямовані на формування культури безпеки серед громадян [4].

Отже, безпека життєдіяльності людини – це комплексне поняття, що охоплює всі сфери життя. Її забезпечення вимагає злагодженої роботи державних інституцій, громадських організацій, освітніх закладів та свідомої участі кожної окремої особи. У світі, що стрімко змінюється, вкрай важливо формувати культуру безпеки, що стане основою для збереження життя, здоров'я та добробуту майбутніх поколінь.

Сучасні аспекти безпеки життєдіяльності охоплюють широке коло питань – від особистої гігієни до захисту в кіберпросторі. Успішне забезпечення безпеки можливе лише за умови активної участі держави, бізнесу, науковців та

самих громадян. Безпека життєдіяльності – це не лише система правил і заходів, а стиль життя відповідальної людини в умовах постійних змін.

Список використаних джерел:

1. Абрамов С. А. Пожежна безпека технологічних процесів. Київ, 2009 С. 211
2. Захарченко В. М., Козлов Д. А. Екологічна безпека та сталий розвиток. Дніпро: НГУ, 2021.
3. Кульчицький С. П. Безпека життєдіяльності: Сучасні проблеми та перспективи. Львів: ЛНУ, 2019.
4. Олійник І. І. Цивільний захист і безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. Київ.: Академвидав, 2022.
5. Сердюк А. М., Литвиненко Л. В. Психологічні аспекти безпеки життєдіяльності. Київ.: Ніка-Центр, 2020.
6. Сучасні загрози життєдіяльності людини в умовах урбанізації та техногенного прогресу: Збірник наукових праць / За ред. І. М. Степаненка. Полтава: ПНПУ, 2023.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОХОРОНИ ПРАЦІ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ярошук К. І.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

У сучасних умовах забезпечення безпеки освітнього процесу та охорони праці набуває особливої важливості. Майбутні педагоги професійного навчання повинні не лише володіти знаннями з охорони праці, але й формувати культуру безпеки серед учнів. Це вимагає інтеграції питань охорони праці в освітній процес та підготовки педагогів до реалізації цих завдань.

У контексті сучасних трансформацій у сфері освіти, зростаючих

виробничих ризиків і викликів, пов'язаних із воєнним станом в Україні, питання формування культури охорони праці набуває особливої значущості. Педагог професійного навчання є не лише носієм знань, а й вихователем професійної культури, у тому числі культури безпеки праці [1, с. 18]. Майбутні фахівці мають бути готовими не лише дотримуватись норм охорони праці, а й передавати ці знання та цінності здобувачам освіти [2, с. 79].

Разом з тим, недостатній рівень сформованості культури безпеки може призвести до ігнорування правил, підвищення травматизму на виробництві, а також зниження ефективності освітнього процесу. Водночас сучасні умови вимагають нових підходів до навчання майбутніх педагогів, які передбачають використання активних методів, цифрових технологій та інтеграцію практичного досвіду з охорони праці [4, с. 211].

Крім того, нормативно-правова база в галузі охорони праці постійно оновлюється, і це потребує підготовки педагогів, які здатні критично мислити, орієнтуватися у законодавстві та забезпечувати дотримання стандартів безпеки в умовах змін. Усе це підкреслює необхідність системного підходу до формування культури охорони праці вже на етапі фахової підготовки педагогів професійного спрямування [2, с. 80].

Формування культури охорони праці у майбутніх педагогів професійного навчання є багатокомпонентним процесом, що включає правову, професійну, педагогічну, етичну та психологічну складові. Основу такої культури становлять не лише знання нормативно-правових актів, а й усвідомлене ставлення до безпеки як до базової цінності освітнього процесу й трудової діяльності [1, с. 21].

Одним з важливих напрямів є інтеграція охорони праці в зміст фахових дисциплін. Такий підхід дозволяє майбутньому педагогу не сприймати охорону праці як окрему дисципліну, а як невід'ємну частину його професійної діяльності. Це досягається завдяки впровадженню міждисциплінарних модулів, симуляційних тренінгів і практичних занять, що моделюють ризиковані ситуації.

Важливу роль відіграє використання сучасних освітніх технологій, зокрема інтерактивних методів навчання, цифрових симуляторів і гейміфікації, які сприяють кращому засвоєнню матеріалу з питань безпеки життєдіяльності. Такі інструменти дозволяють підвищити мотивацію студентів і сформувати практичні навички реагування на небезпеку [3, с. 102].

Крім того, формування ціннісного ставлення до безпеки передбачає створення безпечного освітнього середовища в самому закладі освіти. Культура взаємоповаги, відкритості до обговорення ризиків та проблем безпеки сприяє формуванню у майбутніх педагогів відповідального ставлення до охорони праці [1, с. 88].

Значущим є й психолого-педагогічний компонент, що формує вміння діяти в умовах надзвичайних ситуацій, надавати домедичну допомогу, організовувати евакуацію, а також забезпечує психологічну стійкість педагога до стресових умов [2, с. 81].

Також важливим етапом є практична підготовка, яка реалізується під час проходження педагогічної та виробничої практики. Вона дозволяє майбутнім фахівцям застосовувати знання з охорони праці в реальних умовах, виявляти ризики та аналізувати типові порушення безпеки. Це сприяє формуванню практично-орієнтованого мислення та здатності до прийняття рішень у сфері безпеки [4, с. 142].

Позитивний вплив на формування культури охорони праці також має проведення тренінгів, тижнів безпеки, участь у професійних конкурсах з охорони праці, що дозволяє студентам активно включатися у профілактичну та просвітницьку діяльність. Така участь підвищує рівень особистої відповідальності й сприяє формуванню ціннісного ставлення до безпечної поведінки [2, с. 82].

Таким чином, культура охорони праці формується як система знань, навичок і переконань, що має бути цілісно інтегрована у професійну підготовку педагогів професійного навчання. Тобто ефективне формування культури охорони праці у майбутніх педагогів професійного навчання можливе лише за умови цілісного поєднання теоретичної, практичної, нормативно-правової та ціннісної складових у процесі їх професійної підготовки.

Отже, розвиток культури охорони праці у майбутніх педагогів професійного навчання вимагає комплексного підходу, що включає не тільки знання законодавчих та нормативних актів, а й формування у студентів відповідального ставлення до безпеки на робочому місці та впровадження практичних методів для вирішення можливих проблем у реальних умовах.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що формування культури охорони праці у майбутніх педагогів професійного навчання є важливим аспектом їх професійної підготовки, що забезпечує безпеку як для самих педагогів, так і для їхніх учнів. Відповідальне ставлення до питань охорони праці, усвідомлення її значення в освітньому процесі – це невід’ємні складові професіоналізму, що повинні бути без сумніву закладені на етапі навчання майбутніх педагогів.

Список використаних джерел:

1. Катренко Л. А., Пістун І. П. Охорона праці в галузі освіти: навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 304 с.
2. Абільтарова Е. Н. Організаційно-педагогічні умови формування культури безпеки професійної діяльності у майбутніх інженерів з охорони праці. *Педагогічні науки*. 2021. Вип. 95. С. 78–83.
3. Атаманчук П. С., Мендерецький В. В., Панчук О. П. Охорона праці в галузі: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 280 с.
4. Грибан В. Г., Негодченко О. В. Охорона праці: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 280 с.

БЕЗПЕКА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОБЛАДНАННЯ У ХАРЧОВІЙ ГАЛУЗІ: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ

Дубова Н. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та технологій за профілями Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

У сучасних умовах інтенсивного розвитку харчової промисловості питання безпеки експлуатації технологічного обладнання набуває особливої актуальності. Технічна складність сучасного устаткування, автоматизація

процесів та збільшення виробничих потужностей потребують від працівників високого рівня професійної підготовки, зокрема знань і практичних навичок дотримання правил охорони праці. Підготовка майбутніх фахівців харчових технологій має бути спрямована не лише на оволодіння технологічними процесами, а й на формування стійких умінь безпечної роботи з обладнанням.

Як зазначає Сусло Л. В. «...цінним є не тільки ознайомлення здобувачів вищої освіти з теоретичними основами гігієни та санітарії, пожежної безпеки, електробезпеки, техніки безпеки тощо, а й набуття практичних навичок, які можна буде реалізувати під час виконання професійних обов'язків» [1, с. 58].

Ефективність такої підготовки значною мірою залежить від правильного вибору методичних підходів у викладанні дисциплін, пов'язаних із технологічним обладнанням харчової галузі. Тому актуальним є дослідження й упровадження сучасних методичних рішень, які забезпечать не тільки знання основ технічної експлуатації, а й розвиток практичних умінь і відповідального ставлення до безпеки праці.

Сучасні вимоги до безпеки експлуатації технологічного обладнання у харчовій галузі включають: дотримання нормативних документів (Закон України «Про охорону праці», ДСТУ, галузеві стандарти безпеки праці, інструктажі, тощо); використання обладнання, що пройшло сертифікацію на безпеку; обов'язкове проведення технічного обслуговування й своєчасного ремонту; застосування засобів індивідуального захисту (рукавички, фартухи, захисні окуляри тощо); навчання працівників правилам безпечної експлуатації перед допуском до роботи; автоматизацію й модернізацію обладнання з урахуванням вимог ергономіки та безпеки; впровадження системи НАССР, що передбачає контроль за безпечністю всіх виробничих процесів.

Ефективне викладання питань безпеки експлуатації технологічного обладнання у харчовій галузі значною мірою залежить від використання сучасних методичних підходів до викладання: компетентнісного, практико-орієнтованого, інтерактивного, проблемно-орієнтованого, проєктного тощо.

Компетентнісний підхід до викладання питань безпеки експлуатації

технологічного обладнання у харчовій галузі передбачає спрямованість освітнього процесу на формування у здобувачів освіти теоретичних знань, практичних умінь, навичок і ціннісних орієнтацій, що забезпечують безпечну діяльність на виробництві. Здобувачі освіти вивчають не просто правила безпеки, а й вчать застосовувати їх на практиці: аналізують конкретні ситуації, розпізнають потенційні ризики при експлуатації обладнання, пропонують заходи з попередження аварій.

Проблемно-орієнтований підхід сприяє глибшому усвідомленню ризиків, шляхів їх мінімізації та розвитку практичних умінь і відповідального ставлення до безпеки праці. На практичних заняттях здобувачі освіти розглядають реальні або змодельовані виробничі ситуації, наприклад, аварійна зупинка обладнання через перегрів, несправність системи автоматичного відключення жарильної шафи, підтікання пари при експлуатації варильного котла, незвичний шум під час роботи овочерізальної машини тощо. При цьому викладач описує виробничу ситуацію або демонструє її через відео, а здобувачі освіти опрацьовують інструкції з експлуатації обладнання, нормативні акти з охорони праці, обговорюють можливі причини проблеми та шляхи її усунення.

Інтерактивні методи спрямовані на глибоке засвоєння знань через практичну діяльність, обговорення та спільний пошук рішень, дають змогу наблизити навчання до реальних виробничих умов: застосування тренінгів, ділових ігор, симуляцій аварійних ситуацій, моделювання технологічних процесів, мозковий штурм, використання інтерактивних платформ (Kahoot, Quizizz) для перевірки знань правил безпеки експлуатації та інші.

Практико-орієнтоване навчання передбачає поєднання теоретичних знань із виробничими практиками, що дозволяє здобувачам освіти набути практичних навичок при роботі з реальним технологічним обладнанням. Це можуть бути реальні випадки порушення технологічних процесів або аварій, з якими здобувачі освіти можуть зіткнутися на практиці, і які необхідно навчитися запобігати. Вони можуть виконувати такі завдання, як: налаштування, запуск та зупинка обладнання, моніторинг його роботи, усунення несправностей і

дотримання вимог безпеки під час роботи. Важливою частиною є наставництво, коли викладач або керівник практики на виробництві допомагає уникнути помилок і розв'язати труднощі, що виникають під час виконання завдань, це також включає інструктажі та обговорення питань безпеки.

Науковці Авраменко О. Б., Нагайчук О. В. наголошують, що «У більшості досліджень серед головних причин, що визначають високі показники виробничого травматизму та професійної захворюваності, відзначаються такі як: зношеність основних виробничих фондів, погіршення контролю за безпекою безпеки, послаблення відповідальності роботодавців і керівників виробництв за стан умов і охорони праці та ін. У наведених причинах ніде навіть формально не зазначається, така причина як – «непідготовленість з охорони праці», тим більше немає критеріїв і показників, що враховують якість і рівень професійної підготовки з охорони праці всіх учасників виробництва» [2, с. 125].

Проектний метод забезпечує інтеграцію теоретичних знань з практичними навичками, дозволяючи здобувачам освіти глибше зануритись у реальні виробничі ситуації, пов'язані з безпекою експлуатації технологічного обладнання. Проектне навчання починається з формулювання завдання, яке має на меті вирішення конкретної проблеми безпеки експлуатації технологічного обладнання харчової галузі. Наприклад, робота над проектом «Аналіз безпеки роботи з високотемпературним обладнанням на підприємствах харчової галузі: жарильні апарати, варильні котли» передбачає оцінку безпеки роботи з високотемпературним обладнанням, розробку заходів щодо зниження ризиків травмування та пожеж.

Отже, підготовка майбутніх фахівців харчової галузі має ґрунтуватися на поєднанні теоретичної бази з активною практичною діяльністю, інтеграції сучасних методичних підходів та постійному оновленні знань відповідно до вимог безпеки виробництва.

Список використаних джерел:

1. Сусло Л. В. Інноваційні підходи до викладання освітнього компонента «Охорона праці в галузі» для здобувачів вищої освіти. *Збірник наукових праць*

Уманського державного педагогічного університету, 2024. № 4, С. 54–60.

2. Авраменко О. Б., Нагайчук О. В. Сучасні вимоги роботодавців до інженерно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця з охорони праці. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань: Візаві, 2024. № 4. С.124–133.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОРОВОГО ЖИТТЯ В УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Калюжний В. В.

*здобувач третього освітньо-наукового рівня кафедри теорії і методики
технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Цина А. Ю.

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики
технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Важливим завданням сучасної вітчизняної освіти є збереження й зміцнення здоров'я її здобувачів, що визначається ставленням суспільства до здоров'я людини як до найвищої його цінності. Формування компетентності здорового життя визначається сучасними науковими дослідженнями Т. Бойченко як провідна вітчизняна освітня категорія [1, с. 6].

Сучасні організаційні аспекти формування компетентності здорового життя розкриваються в дослідженнях О. Удовенко, як особливості формування в учнів обізнаності щодо складових поняття «здоров'я», способів дотримання здорового життя [2].

У дослідженнях С. Кондратюк, Г. Праженик розглядається поетапна організація формування в учнів компетентності здорового життя, що має специфічні завдання та вирізняється методичними особливостями її здійснення під час трьох етапів формування цієї компетентності: від ознайомлення з

основними поняттями, через усвідомлення способів здорового життя, до закріплення звичок здорового життя в повсякденні [3, с. 105–108].

Виходячи з того, що запорукою якісного збереження здоров'я учнів є систематичність та наступність навчання, важлива роль у вирішенні цієї проблеми припадає на період базової середньої освіти, який на початковому її етапі охоплює адаптивний етап навчання учнів 5-6 класів.

Важливою складовою формування здорового способу життя, за Концепцією нової української школи є створення сприятливого освітнього простору, що впливає на структуру предметного шкільного навчання. Тому формування особистісної складової компетентності здорового життя повинно здійснюватися саме в ході вивчення шкільних навчальних предметів, у тому числі й технологій.

Результати наукових досліджень Т. Бойченко, С. Кондратюк, Г. Праженик, М. Удовенко та ін. дають змогу констатувати, що формування в учнів компетентності здорового життя передбачає обґрунтування та впровадження ефективних впливів на навчальні досягнення учнів шляхом використання технологій здоров'язбереження, методів та засобів, передбачених Концепцією нової української школи для створення належного матеріально-технічного та емоційно-почуттєвого середовища для оволодіння учнями здоровим способом життя [7].

Нормативно-правові засади розв'язання проблеми здорового життя молоді почали формуватися ще у 1999 році з виходом Указу Президента України «Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян» [4]. Механізм реалізації цього закону закладено в Національну програму патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства [5], програмним завданням якої було задекларовано формування в свідомості суспільства переваг здорового способу життя, культивування фізично здорової, соціально активної та духовної особистості.

Впровадженню сучасних стратегій формування здорового життя сприяло прийняття країнами Європи нової стратегічної платформи «Здоров'я-2020», зорієнтованої на адаптацію до сучасних реалій і цінностей. Для координації вітчизняної державної політики з впровадження здорового способу життя з міжнародними нормативними актами Урядом України було затверджено «Концепцію Загальнодержавної програми «Здоров'я-2020» : український вимір, спрямовану на збереження та зміцнення здоров'я населення . Було передбачено здійснення таких заходів, як формування у населенні цінностей здорового способу життя, сприяння фізичній активності, створення інфраструктури зміцнення здоров'я [6].

Огляд нормативно-правових актів формування здорового способу життя населення і, в тому числі, учнівської молоді, вказує на наявність належного правового супроводу щодо реалізації державної політики у цій сфері з урахуванням міжнародних стандартів формування та впровадження здорового способу життя в середовищі учнівської молоді. Перспективами подальших досліджень є створення ефективних теоретико-методичних розробок щодо формування компетентності здорового життя в учнів 5-6 класів на уроках технологій.

Список використаних джерел:

1. Бойченко Т. Є. Здоров'язберігаюча компетентність як ключова освіти України. *Основи здоров'я і фізичної культури*. 2008. № 11–12. С. 6–7.
2. Удовенко М. А. Методика формування здоров'язбережувальної компетентності учнів початкової школи в процесі вивчення «Основ здоров'я» URL : www.researchgate.net/publication/308783051 (дата звернення 12.03.2025).
3. Кондратюк С. М., Праженик Г. Л. Педагогічні умови формування в молодших школярів здоров'язбережувальної компетентності. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2014, № 9 (43). С. 101–108.
4. Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян : Указ Президента України від 27 квітня

1999 № 456/99. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/456/99> (дата звернення 23.03.2025).

5. Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 № 1697. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-99-%D0%BF> (дата звернення 20.03.2025).

6. Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1164-р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80> (дата звернення 11.03.2025).

7. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с

ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗ БЕЗПЕЦІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Срібна О. С.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету природничих наук та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. п. н., професор Новописьменний С. А.

Воєнні дії на території України спричинили значні екологічні зміни, які безпосередньо впливають на безпеку життєдіяльності населення. Сучасні збройні конфлікти характеризуються не лише прямими руйнуваннями інфраструктури й ризиком для життя людей, а й прихованими довгостроковими наслідками, що пов'язані з забрудненням довкілля, деградацією екосистем, порушенням водного балансу та підвищенням рівня техногенної небезпеки.

За даними UNEP (United Nations Environment Programme), екологічні наслідки війни мають накопичувальний характер і можуть проявлятися навіть

через десятиліття після завершення бойових дій [1]. Особливу небезпеку становить руйнування гідротехнічних споруд, зокрема дамб і систем водопостачання, що створює ризики затоплень та масштабного переносу забруднених осадів.

Екологічний вимір безпеки населення входить до складу національної безпеки держави, а негативні екологічні наслідки війни можуть впливати на здоров'я людей, продовольчу безпеку, якість питної води та придатність територій для проживання.

Екологічні ризики під час війни формуються через руйнування промислових об'єктів, нафтобаз, транспортної інфраструктури, хімічних підприємств, об'єктів енергетики та систем водопостачання. Вибухи на складах боєприпасів і палива створюють додаткове навантаження на атмосферу, оскільки в повітря вивільняються небезпечні сполуки — бензопірени, сажа, оксиди азоту, важкі метали.

Особливо небезпечним є руйнування Каховської ГЕС у 2023 році, що стало одним із наймасштабніших техногенно-екологічних інцидентів у Європі. Після руйнування дамби у водосховищі були зафіксовані токсичні осадки й важкі метали, які становлять екологічну й санітарну небезпеку [2].

Під час воєнних дій істотно зростає рівень забруднення повітря через горіння нафтобаз, лісові пожежі, вибухи та знищення промислових об'єктів. За даними міжнародних спостережень, лише за перші два роки війни в Україні кількість шкідливих викидів в атмосферу зросла в десятки разів [4].

Забруднення води спричиняється руйнуванням каналізаційних систем, знищенням очисних споруд, витокami нафтопродуктів та хімічних речовин у річки й підземні води. Це створює ризики інфекційних захворювань і загрожує продовольчій безпеці, оскільки вода використовується для зрошення сільськогосподарських земель.

У ґрунти потрапляють вибухонебезпечні предмети, продукти згоряння, важкі метали та паливно-мастильні матеріали. Це ускладнює можливість подальшого використання земель для сільського господарства та становить

небезпеку для населення.

Екологічні ризики безпосередньо впливають на рівень безпеки життєдіяльності населення. Забруднене повітря може викликати загострення хронічних хвороб, респіраторні інфекції, вплив токсичних речовин підвищує ризик онкологічних захворювань. Недостатній доступ до якісної питної води призводить до поширення шлунково-кишкових хвороб.

Вразливість особливо висока серед дітей, людей похилого віку, вагітних жінок, а також громад, що перебувають поблизу зон інтенсивних бойових дій або промислових об'єктів.

Воєнні дії спричиняють вирубування лісів, знищення природних заповідників, загибель тварин та забруднення річкових екосистем. Розриви снарядів змінюють структуру ґрунту, а військова техніка ущільнює його, руйнуючи природні ландшафти.

За оцінками екологічних організацій, понад 30% унікальних природних територій України зазнали екологічних змін або руйнувань [3].

Проведений аналіз дозволив встановити:

1. Екологічні ризики війни мають комплексний характер, охоплюючи забруднення атмосфери, води й ґрунтів, руйнування екосистем, погіршення умов життя.

2. Найвищий рівень небезпеки пов'язаний із руйнуванням промислових і гідротехнічних об'єктів, що може призвести до техногенних катастроф.

3. Наслідки війни впливають на здоров'я населення, збільшуючи ризики респіраторних, онкологічних та інфекційних хвороб.

4. Довготривалі наслідки можуть проявлятися протягом десятиліть та вимагатимуть значних ресурсів для екологічного відновлення.

5. Виникає потреба у системному моніторингу, розробці планів реагування та екологічної реабілітації територій.

Екологічні ризики воєнного часу становлять серйозну загрозу для безпеки життєдіяльності населення України. Їхній вплив зачіпає не лише поточний стан довкілля, а й перспективи розвитку країни, здоров'я громадян та майбутнє

відновлення територій. Для мінімізації екологічної шкоди важливими є оперативне реагування, державний і міжнародний моніторинг, відновлення зруйнованої інфраструктури та впровадження програм екологічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. United Nations Environment Programme. Environmental impacts of the conflict in Ukraine: Preliminary findings. Nairobi: UNEP, 2022. URL: <https://www.unep.org/resources/report/environmental-impact-conflict-ukraine-preliminary-review>
2. Washington Post. Scientists detail toxic sediments released by Kakhovka dam destruction. 2025. URL: <https://www.washingtonpost.com>
3. Екодія. Як війна шкодить довкіллю України. Київ: ГО «Екодія», 2024. URL: <https://ecoaction.org.ua>
4. The Guardian. Forest fires push up greenhouse gas emissions from war in Ukraine. 2025. URL: <https://www.theguardian.com>

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ШЛЯХОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІМУННОЇ СИСТЕМИ

Кушнірчук А. М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету природничих наук та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У контексті стрімкого розвитку суспільства та зростаючої усвідомленості цінності здоров'я, особливої ваги набуває якісна підготовка молодого покоління до свідомого та відповідального ставлення до власного організму. Одним із ключових інструментів досягнення цієї мети в освітньому процесі є ретельна та системна організація практичної діяльності учнів під час вивчення природничих наук, серед яких значне місце посідає фундаментальна тема «Імунна система

людини та особливості її функціонування». [2]

Глибоке розуміння учнями складних механізмів імунної відповіді, принципів розпізнавання «свого» та «чужого», а також факторів, що впливають на ефективність імунного захисту, є визначальним у формуванні їхньої мотивації до ведення здорового способу життя та профілактики різноманітних захворювань.[1]

Розвиток у школярів стійких навичок самостійного збереження здоров'я є одним із фундаментальних пріоритетів сучасної освітньої парадигми, що відображає зростаючу увагу суспільства до формування здорового та відповідального покоління. У цьому контексті особливої значущості набуває ретельна організація практичної діяльності учнів у процесі вивчення природничих дисциплін, серед яких вагоме місце посідає розділ, присвячений імунній системі людини.[3] Адже саме глибоке розуміння механізмів захисту власного організму від різноманітних патогенних факторів є визначальним чинником у формуванні усвідомленого ставлення до власного здоров'я та мотивації до ведення здорового способу життя.

Практична діяльність у процесі навчання виступає не лише як засіб візуалізації абстрактних біологічних концепцій, роблячи їх більш доступними та зрозумілими для учнів з різними типами сприйняття інформації, але й як потужний каталізатор активного навчання. Залучення учнів до безпосереднього експериментування, моделювання біологічних процесів, проведення навчальних досліджень та виконання прикладних завдань стимулює їхню пізнавальну активність, розвиває критичне мислення, формує навички аналізу, синтезу та оцінки отриманої інформації. Саме через власний практичний досвід учні здатні глибше усвідомити складність та досконалість природних механізмів захисту організму, а також усвідомити власну відповідальність за збереження та зміцнення свого здоров'я. Практична діяльність у навчальному процесі виступає не лише як ефективний засіб наочної ілюстрації теоретичного матеріалу, роблячи абстрактні біологічні концепції більш конкретними та зрозумілими для учнів, але й як потужний інструмент активного навчання, що безпосередньо сприяє глибокому та системному засвоєнню знань, а також формуванню цілого комплексу важливих практичних умінь та навичок.[4]

Активно залучаючи учнів до самостійного дослідження різноманітних біологічних явищ, проведення власних експериментів, навіть у спрощеному навчальному форматі, та створення наочних моделей біологічних процесів, ми створюємо оптимальні умови для розвитку їхньої пізнавальної активності, заохочуємо їхню природну допитливість та ініціативність, а також сприяємо формуванню здатності самостійно застосовувати отримані теоретичні знання у різноманітних навчальних та життєвих ситуаціях.

Вивчення складної та надзвичайно важливої для життєдіяльності людини імунної системи надає педагогам широке поле для організації різноманітних видів практичної діяльності учнів, що відповідають різним віковим особливостям та рівням підготовки учнів. Від простих спостережень за проявами запальних реакцій чи впливом елементарних гігієнічних процедур на поширення мікроорганізмів до розробки та реалізації навчальних проєктів, спрямованих на дослідження актуальних проблем імунології, таких як вакцинація, алергії чи аутоімунні захворювання, – кожен вид практичної діяльності сприяє формуванню в учнів не лише глибоких знань, але й практичних умінь, необхідних для свідомого управління власним здоров'ям. Вивчення імунної системи надає педагогам широке поле для організації різноманітних видів практичної діяльності учнів. Від простих спостережень за гігієнічними процедурами до складних модельних експериментів, спрямованих на розуміння механізмів імунної відповіді, – кожен вид діяльності сприяє формуванню в учнів цілісного уявлення про захисні сили організму та фактори, що на них впливають.

Важливим аспектом є інтеграція практичної діяльності з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які відкривають нові горизонти для візуалізації складних біологічних процесів, проведення віртуальних експериментів та доступу до найновішої наукової інформації. Використання інтерактивних симуляцій, віртуальних лабораторій, освітніх онлайн-платформ та мультимедійних ресурсів здатне значно підвищити рівень залученості учнів до навчального процесу, зробити його більш цікавим та захопливим, а також сприяти формуванню їхньої інформаційної компетентності. Важливим аспектом є інтеграція практичної діяльності з іншими формами навчання, такими як проблемні дискусії, робота в малих групах та використання інформаційно-комунікаційних технологій. Створення

навчальних проєктів, спрямованих на дослідження актуальних проблем імунології та здорового способу життя, сприяє розвитку в учнів дослідницьких навичок, уміння працювати з різними джерелами інформації та презентувати власні результати.[4]

Таким чином, системно організована, методично обґрунтована та інтегрована з іншими формами навчання практична діяльність учнів під час вивчення імунної системи є потужним педагогічним інструментом, спрямованим на формування не лише глибоких предметних знань, але й стійких навичок самостійного збереження здоров'я, що є ключовим елементом формування здорової, освіченої та відповідальної особистості, здатної до свідомого управління власним життям та добробутом.

Систематична та цілеспрямована організація практичної діяльності учнів при вивченні імунної системи є ефективним педагогічним інструментом для розвитку їхніх навичок самостійного збереження здоров'я, формування відповідального ставлення до власного організму та виховання здорового покоління.[3]

Список використаних джерел:

1. Бех І. Д. Здоров'язбережувальна компетентність як інтегративна якість особистості // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. 2012. Вип. 35(1). С. 3–9
2. Бойченко Т. Є., Василенко С. В., Гурська О. М. Основи здоров'я : підруч. для 5-9 кл. загальноосвіт. навч. закл. [Різні видання].
3. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: Видавництво «А.С.К.», 2004. (Обґрунтування ефективності активних методів навчання).
4. Семенов С. О. Педагогічні технології. Київ: Знання, 2007. (Загальні принципи організації педагогічної діяльності).
5. Голобородько Є. П. Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Харків, 2017. (Підтвердження важливості практичної діяльності для формування компетентності).

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙНИХ ЗАХОДІВ ДО МУЗЕЇВ

Титаренко В. П.

*докторка педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики
технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Сучасна освіта прагне бути не лише академічно ефективною, а й безпечною, особливо в умовах позанавчальної діяльності, що проводиться за межами навчального закладу. Екскурсії, зокрема до музеїв, стали однією з найпопулярніших форм освітньої взаємодії, спрямованих на інтеграцію знань, розвиток критичного мислення, візуальної культури та ціннісних орієнтирів. Водночас організація таких заходів потребує глибокого розуміння багатьох складових: правових норм, фізичної безпеки, емоційного комфорту, соціальної адаптації здобувачів вищої освіти

Музей давно перестав бути лише місцем зберігання артефактів. У сучасному світі він виконує функцію інтерактивного освітнього простору, де відвідувач не є пасивним спостерігачем, а стає учасником діалогу з історією, мистецтвом, наукою. Через музейну діяльність відбувається:

- занурення у реальні історико-культурні контексти;
- формування міждисциплінарного та критичного мислення;
- розвиток естетичної та національно-культурної свідомості;
- укріплення емоційного інтелекту та емпатії;

Таким чином, екскурсія до музею – це освітній захід підвищеного педагогічного значення, що потребує безпечного, адаптивного та сприятливого середовища. Безпечне середовище під час екскурсії – це простір, у якому гарантується збереження життя і здоров'я, забезпечується психологічний комфорт, дотримуються етичні й соціальні норми.

Під час екскурсій у музеї важливо враховувати такі компоненти безпечного середовища які включають:

- фізичну безпеку (запобігання травмам, нещасним випадкам, дотримання санітарних норм);
- психологічну безпеку (позитивний емоційний клімат, уникнення конфліктів, повага до кожної особистості);
- організаційну безпеку (чітке планування маршруту, контроль за пересуванням, інформування всіх учасників);
- інформаційну безпеку (захист персональних даних, дотримання етичних норм при фото- та відеофіксації).

Законодавча база України вимагає від закладів освіти дотримання чітких процедур при організації різних заходів. Зокрема, мають бути:

- наказ у закладу освіти про проведення екскурсії з визначенням відповідальних осіб;
- план маршруту із зазначенням часу, місць зупинок;
- журнал інструктажів з техніки безпеки;

Також важливо узгодити захід з адміністрацією музею, забезпечити наявність екскурсовода та передбачити альтернативні маршрути у разі змін (погоди, затримок тощо).

Ефективність і безпека музейної екскурсії значною мірою залежить від педагогічної готовності:

- пояснення правил поведінки у громадських місцях, зокрема музеях;
- формування мотивації до свідомої участі: знайомство з темою, попередні обговорення;
- розподіл студентів на мікрогрупи із закріпленням відповідального.

Викладач має діяти як фасилітатор, що підтримує навчання через досвід, емоції й співпрацю.

Безпечне середовище передбачає не лише фізичну охорону, а й інклюзивність: рівний доступ до знань та участі для всіх. У цьому контексті важливо:

- перевірити наявність пандусів, ліфтів, спеціальних вказівників у музеї;
- забезпечити альтернативне подання інформації;

Екскурсія – це соціальна подія, яка може викликати емоційне напруження.

Сучасні технології можуть значно покращити організацію та моніторинг екскурсій:

- мобільні додатки з картою маршруту і трекінгом пересування групи;
- створення чат-групи для зв'язку між супроводжувачами та адміністрацією;
- використання QR-кодів для завдань, інтерактивних форм роботи у залах;
- фотозвіти у режимі реального часу для інформування викладачів;

Після завершення заходу важливо не лише забезпечити зворотний зв'язок, а й проаналізувати:

- перевірити наявність всіх учасників;
- які труднощі виникли?
- які зміни слід внести до організації подібних заходів у майбутньому?
- як екскурсія вплинула на формування компетентностей та міжособистісних стосунків?

Це дозволить перетворити екскурсію на ефективний освітній кейс, а не просто разову поїздку чи похід.

Забезпечення безпечного середовища під час екскурсій до музеїв – це багатовимірний процес, що охоплює організаційні, психологічні, правові та педагогічні аспекти. Якісна підготовка, командна співпраця, чітка структура заходу та етична чутливість викладачів є ключем до гармонійного поєднання безпеки й ефективного навчання. В умовах сьогодення такі екскурсії мають потенціал не лише як інструмент освіти, а як середовище соціалізації, культурного діалогу та розвитку цінностей.

Отже, організація екскурсій до музеїв – це процес, що вимагає великої попередньої та міжособистісної підготовки й безперервного моніторингу.

ФОРМУВАННЯ У БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (ДИЗАЙН) КУЛЬТУРИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Попелишкіна А. В.

здобувач третього (освітнього наукового) рівня кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Цина В. І.

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Спеціальне створення педагогічних систем, зорієнтованих на розвиток культури охорони праці, забезпечуватиме стимулюючий та результативні аспекти безпеки праці майбутніх бакалаврів професійної освіти (дизайн). Культура охорони праці розглядається в науково-педагогічній літературі як інтегральний комплекс якостей особистості фахівця, який виражається у його ціннісних ставленнях до збереження працездатності, життя та здоров'я на виробництві, включаючи комплекс знань, умінь та особистісних якостей, значущих для профілактики травматизму на виробництві, таких що мають пріоритетне значення під час постановки та виконання виробничих завдань [1].

Як показує наш досвід, у більшості студентів на початку навчання на бакалавраті потреба в культурі охорони праці є недостатньо сформованою, показниками чого є їхня схильність до ризиків стосовно свого здоров'я і життя, не сформованість потреби в дотриманні нормативно-правових вимог у сфері охорони праці.

Важливим для професійної діяльності фахівців із дизайну є розуміння значення культури охорони праці. Небезпеки виробничого, техногенного характеру виступають загрозами для працівників. Використання лише нормативно-правових актів та інструкцій з охорони праці сьогодні є недостатніми для запобігання порушенням охорони праці [5]. Практичні аспекти безпеки праці проєктної діяльності дизайнерів мають запровадитися в освітній процес ЗВО з підготовки бакалаврів професійної освіти (дизайн) для

того, щоб їх підготувати до компетентного і безпечного виконання дизайнерських проєктних робіт. Використання студентами спеціальності професійна освіта (дизайн) стратегій, які визначають їхню культуру охорони праці сприяє глибшому розумінню ними вимог охорони праці і механізмів їх реалізації на практиці.

Сучасні дослідження показують, що створення та впровадження спеціальних педагогічних систем, зорієнтованих на розвиток культури охорони праці, призводять до кількісно-якісного покращення культури охорони праці у здобувачів вищої освіти [1–5]. Такі позитивні результати обумовлені інтеграцією теоретичної і практичної підготовки з галузевим досвідом підготовки фахівців професійної освіти.

Сучасні дослідження ефективності методів формування культури охорони праці показують, що достатній рівень теоретичної і практичної компетентності студентів, які навчалися охороні праці лише в університеті, складає 33%, а серед студентів, які виконували завдання з охорони праці під час виробничої практики на виробництві, таких було виявлено 75% [3]. Можна зробити висновок, що переваги в формуванні у бакалаврів професійної освіти (дизайн) культури охорони праці виникають в умовах поєднання теоретичного і практичного навчання охороні праці з галузевим досвідом в умовах реального виробництва. Так, практичне навчання на робочому місці суттєво покращувало результати теоретичного навчання в плані сформованості знаннєвого компонента культури охорони праці студенті. А його доповнення змішаним навчальним середовищем із вільним доступом до освітніх ресурсів мало перевагу у наданні здобувачам освіти можливості багаторазового їх використання у зручний для них час.

Свою перспективність також засвідчили інноваційні педагогічні технології формування у бакалаврів професійної освіти (дизайн) культури охорони праці. Інтеграція гейміфікації з традиційним лабораторно-практичним навчанням розглядається як інноваційний підходу до формування у бакалаврів професійної освіти культури охорони праці [4]. Підтримка навчання охороні

праці методами гейміфікації забезпечувало інтерактивність освітнього процесу для формування у студентів безпекового мислення. Концепція гейміфікації знайшла своє відображення в інструкціях до виконання лабораторно-практичних робіт, курсових робіт, забезпечуючи системний підхід до формування культури охорони праці в професійній підготовці бакалаврів предметної спеціальності дизайн.

Залучення гейміфікації не лише до аудиторної, а позааудиторної освітньої діяльності студентів, доцільно ліквідує негативні явища, як пропуски студентами, некваліфіковане трактування правила та вимоги охорони праці, недостатнє усвідомлення важливості безпеки праці, покращуючи самосвідомість студентів-бакалаврів та їхню культуру охорони праці. Технологія гейміфікації має позитивний вплив на всіх учасників освітнього процесу шляхом усвідомлення ними технологічних процедур і методик формування культури охорони праці.

Розглянуті у статті складові спеціально створених педагогічних систем, зорієнтованих на розвиток культури охорони праці, передбачають використання інноваційних педагогічних технологій аудиторного та позааудиторного навчання для зміцнення контекстуального усвідомлення студентами підходів до охорони праці в галузі дизайн-освітньої діяльності, стимулюють науково-педагогічних працівників до використання педагогічних інновацій у формуванні у здобувачів освіти цієї важливої особистісної якості.

Список використаних джерел:

1. Abiltarova E. & Radkevych V. Methods of diagnosing the motivational and value component of the culture of safety of professional activity of future occupational safety and health engineers. *Revista de la universidad del zulia*. 2022. № 38. P. 445–463.

2. Akan, A. E., Yeşilbağ, D., Alevsacanlar, Y., & Karaman, G. D. (2022). An innovative safety education method for architectural faculties to promote a culture of prevention in line with a «vision zero approach». *International Journal of Health Sciences*, 6(S5), 1384–1402. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6nS5.8885>

3. Нанька О., Лисиченко, М. Кириєнко. Дослідження взаємозв'язку між підходом до навчання студентів у сфері безпеки та гігієни праці та набутими компетенціями. *Журнал досягнень у галузі матеріалів і виробництва*. 2019. Том. 1, № 95. С. 32–41.

4. Brown W. et al. Undergraduate Engineering Education and Game-Based Learning Methods to Promote a Culture of Laboratory Safety. *2018 IEEE Frontiers in Education Conference (FIE)*, San Jose, CA, USA, 2018. P. 1–7. [https://doi: 10.1109/FIE.2018.8658767](https://doi.org/10.1109/FIE.2018.8658767).

5. Emily, A. M. Design Charrette as Methodology for Student Learning Assessment Relative to Building Safety and Security. *Journal of Interior Design*. 2013. № 38(2). P. 35–48. <https://doi.org/10.1111/joid.12005>

ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА НА МІСЦІ ПОДІЇ

Петрушов А. В.

кандидат медичних наук, доцент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності Полтавського педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Забезпечення особистої безпеки та збереження здоров'я є однією з найважливіших складових життєдіяльності людини, особливо в умовах сучасних загроз. В Україні та у світі щодня відбуваються аварії, стихійні лиха, соціальні конфлікти або кримінальні події, що призводять до загибелі людей і значних матеріальних втрат. У ситуації, коли питання рятування життя може виникнути раптово, вміння надавати домедичну допомогу стає життєво необхідним.

Основним завданням домедичної допомоги у разі нещасного випадку є збереження життя постраждалого до прибуття рятувальників та екстреної медичної допомоги (ЕМД), а також максимальне використання кожної можливості для порятунку людини.

У повсякденному житті часто трапляються ситуації, коли поряд із

постраждалим немає нікого, хто б володів навичками надання домедичної допомоги. На тлі зростання кількості терористичних актів та надзвичайних ситуацій виникає гостра потреба навчити кожного громадянина правильно діяти у критичний момент.

Згідно із Законом України «Про екстрену медичну допомогу», обов'язок надання домедичної допомоги покладено на багатьох фахівців – рятувальників, поліцейських, фармацевтів, провідників, бортпровідників та інших осіб, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти відповідними знаннями та навичками.

Алгоритм надання домедичної допомоги на місці події

Домедична допомога вимагає дотримання чіткої послідовності дій. Пріоритетом є безпека рятувальника та постраждалого, а всі заходи спрямовані на збереження життя до прибуття доступних медичних служб.

1. Оцінка безпеки (критичний пріоритет)

Перш ніж підходити до постраждалого, необхідно переконатися у власній безпеці. Головне правило домедичної допомоги – не нашкодити собі та не створити додаткової небезпеки.

Оцініть місце події: вогонь, дим, рух транспорту, оголені дроти, витік газу, ризик обвалу, обстріли тощо.

За можливості усуньте небезпеку або перемістіть постраждалого в безпечну зону. При підозрі на травму хребта переміщення здійснюють з максимальною обережністю, бажано з допомогою інших людей і на твердій поверхні.

2. Огляд постраждалого та визначення свідомості / дихання

Після забезпечення безпеки оцініть стан постраждалого:

Перевірте свідомість: голосно зверніться до людини, обережно торкніться плеча.

Перевірте дихання: якщо свідомість відсутня, відкрийте дихальні шляхи та визначте наявність нормального дихання протягом 10 секунд.

3. Виклик екстреної медичної допомоги

Негайно викличте 103, або доручіть це іншій особі. За потреби – викличте ДСНС та поліцію.

Повідомте: точне місце події; кількість постраждалих; їхній стан; можливі причини травм.

4. Надання допомоги відповідно до пріоритетів

Послідовність дій залежить від стану постраждалого.

У бойових умовах використовується алгоритм MARCH, у цивільних ситуаціях – адаптована послідовність домедичної допомоги.

Ключові пріоритети:

Зупинка масивної кровотечі.

Пріоритет №1. Використовуйте турнікет, прямий тиск або тампонування рани.

Серцево-легенева реанімація (СЛР).

Якщо постраждалий не дихає, негайно розпочинайте компресії грудної клітки.

Допомога при інших травмах:

- переломи – знерухомити;
- опіки – охолодити проточною водою;
- проникаючі поранення – не виймати сторонні предмети, накладити пов'язку;

- травми грудної клітки – використовувати оклюзійні наліпки або герметичний матеріал.

Запобігання шоку та переохолодженню.

Вкрийте постраждалого термопокривалом або ковдрою, заспокоюйте його.

5. Постійний нагляд:

До прибуття медиків не залишайте постраждалого самого.

Регулярно перевіряйте: свідомість; дихання; зміни стану.

Висновок. Правильні й своєчасні дії на місці події можуть стати

вирішальними у рятуванні життя.

Навчання домедичній допомозі – це не просто корисна навичка, а необхідність для кожного громадянина, особливо в умовах воєнних загроз та частих надзвичайних ситуацій.

Ознайомитися з офіційними стандартами та алгоритмами надання домедичної допомоги можна на ресурсах МОЗ України, ДСНС України, а також у навчальних програмах Товариства Червоного Хреста України, яке пропонує сертифіковані практичні курси.

ДОМЕДИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Чуприна С. Л.

лікар, старший лейтенант медичної служби ЗСУ

Домедична підготовка як фундаментальний елемент безпеки життєдіяльності в сучасних умовах України

Безпека життєдіяльності (БЖД) – це комплексна дисципліна, спрямована на захист людини в усіх сферах її існування. В умовах сучасних викликів, включаючи військові дії та техногенні катастрофи, уміння ефективно діяти в критичних ситуаціях стає не просто бажаним, а життєво необхідним. Центральне місце в системі практичної БЖД посідає домедична підготовка, що надає громадянам інструменти для збереження найціннішого – людського життя – до прибуття фахівців.

1. Нормативно-правове обґрунтування та значення

Домедична допомога (ДМД) – це комплекс невідкладних дій, які виконуються особами без медичної освіти безпосередньо на місці події. Необхідність цих дій підтверджена на законодавчому рівні, зокрема Порядками надання домедичної допомоги при невідкладних станах, затвердженими наказом МОЗ України від 16.06.2014 №398.

Головною метою ДМД є збереження життя людини в умовах невідкладного стану та мінімізація негативних наслідків для її здоров'я.

2. Ключові принципи домедичної допомоги в контексті БЖД

Безпека перш за все

Базове правило БЖД – не створювати додаткової небезпеки. Навички ДМД починаються з оцінки місця події: визначення власної безпеки, безпеки постраждалого та наявних загроз. Якщо ситуація небезпечна, необхідно викликати відповідні служби (ДСНС, поліцію) та, за можливості, перемістити постраждалого у безпечну зону.

«Золота година» порятунку

Своєчасність надання допомоги критично важлива. Перші хвилини після події часто визначають подальший прогноз. Швидка та правильна реакція – один із фундаментальних аспектів системи безпеки життєдіяльності.

Універсальність навичок

Принципи ДМД однаково важливі як у мирний час (ДТП, побутові травми), так і в умовах надзвичайних ситуацій – під час бойових дій або стихійних лих. Ці знання формують стійкість суспільства до різноманітних загроз.

3. Практичні навички: міст між теорією та дією

Курси домедичної підготовки перетворюють пасивне розуміння небезпек на активні дії. Вони охоплюють:

- зупинку масивної кровотечі (використання турнікетів, тампонування ран);
- проведення серцево-легеневої реанімації (СЛР);
- забезпечення прохідності дихальних шляхів;
- допомогу при переломах, опіках, шоккових станах.

Домедична підготовка складається з двох взаємопов'язаних компонентів: теоретичної бази та практичних навичок. Їхній баланс забезпечує ефективність дій під час надзвичайної ситуації.

3.1. Теорія: фундамент знань та розуміння процесів

Теоретична частина формує розуміння суті процесів та причинно-наслідкових зв'язків. Вона включає:

- нормативно-правову базу – вивчення законів і стандартів, які регулюють надання допомоги (зокрема Наказ МОЗ №398);
- основи анатомії та фізіології – знання про роботу тіла та механізми травм;
- алгоритми дій – наприклад, MARCH для військових або DRABC для цивільних;
- класифікацію невідкладних станів – розпізнавання інсульту, інфаркту, шоку, різних видів кровотеч і травм.

3.2. Практика: «міст між теорією та дією»

Практична частина спрямована на відпрацювання та автоматизацію дій, що рятують життя. Вона передбачає:

- роботу з манекенами для якісної СЛР та штучного дихання;
- симуляції реалістичних травм, зокрема накладання турнікетів і тампонування ран;
- використання індивідуальних аптечок (IFAK), бинтів, нош;
- тренування командної роботи, необхідної у випадках масових уражень або бойових умов.

4. Взаємозв'язок та важливість обох компонентів

Ефективність надання домедичної допомоги залежить від гармонійного поєднання теорії та практики:

- теорія без практики може спричинити «параліч свідка» – людину, яка знає, але не діє;
- практика без теорії нерідко призводить до хаотичних або небезпечних дій.

Тільки їхня синергія створює компетентного рятувальника, здатного діяти швидко, впевнено й правильно.

Висновок. Інтеграція домедичної підготовки в обов'язкові освітні програми з безпеки життєдіяльності формує суспільство, здатне до самозахисту та взаємодопомоги. Кожен громадянин, що володіє такими навичками, стає активним агентом безпеки, здатним запобігти трагедії або значно зменшити її наслідки.

Домедична підготовка – це інвестиція в національну стійкість, що поєднує глибоке теоретичне розуміння та багаторазове практичне відпрацювання навичок у стресових, максимально наближених до реальних, умовах.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Ковальчук В. О.

*здобувач третього освітньо-наукового рівня кафедри теорії і методики
технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Формування екологічної свідомості учнів у шкільному віці є важливою складовою загальної стратегії сталого розвитку суспільства. Сучасна система освіти повинна не лише забезпечити учнів знаннями про природу, а й формувати ціннісне ставлення до навколишнього середовища, розуміння взаємозв'язків між техногенними змінами і станом довкілля, готовність до прийняття рішень у сфері екологічної безпеки. Особливу роль відіграє впровадження тематики сталого розвитку у вивчення технологій, інформатики, природничих та соціально-гуманітарних дисциплін.

Актуальним стає підхід, при якому екологічна компетентність формується як наскрізна – в усіх навчальних галузях. Успішна реалізація цього підходу неможлива без опори на сучасні методики, зокрема проєктне навчання, інтерактивні технології, створення ситуацій для обговорення та прийняття екологічно виважених рішень. Водночас, цифровізація освіти відкриває нові

можливості для формування екологічної свідомості – через створення електронних екоквестів, інтерактивних симуляцій, карт екологічного сліду, що не лише залучають учнів, а й дозволяють усвідомити персональну відповідальність за стан довкілля.

Розвиток екологічної свідомості має ґрунтуватися на глибокому усвідомленні цінності природи як джерела життя, культури, натхнення та безпеки. Необхідно, щоб учень не просто запам'ятовував правила поведінки у природному середовищі, а глибоко розумів причинно-наслідкові зв'язки між людською діяльністю та станом екосистем. Для цього доцільно використовувати міждисциплінарний підхід, поєднуючи знання з природничих наук, технологій, географії, громадянської освіти та мистецтва. Наприклад, вивчення тем, пов'язаних з альтернативними джерелами енергії, управлінням відходами, урбанізацією та глобальними екологічними проблемами, повинно супроводжуватись практичними завданнями, аналітичними вправами, проєктами.

Важливо також враховувати психологічні аспекти екологічного виховання: розвиток емпатії до природи, формування внутрішньої потреби жити в гармонії з довкіллям, вміння критично мислити та співвідносити свої потреби з потребами майбутніх поколінь. Школа має створювати умови для залучення учнів до участі у шкільних та громадських ініціативах екологічного спрямування. Це можуть бути екологічні акції, волонтерські проєкти, дослідницька діяльність у рамках гуртків чи секцій. Такі активності сприяють особистісному зростанню учня, розвивають його відповідальність та громадянську позицію.

Виховання екологічної обізнаності також повинно враховувати соціокультурний контекст і можливості партнерств із місцевими громадами, громадськими організаціями та закладами позашкільної освіти. Співпраця між школою та екологічними ініціативами дозволяє зробити екологічне виховання більш життєвим, орієнтованим на реальні проблеми навколишнього середовища, що безпосередньо впливають на життя дитини та її родини.

Завдяки таким зв'язкам учні отримують можливість брати участь у реальних екологічних проєктах, акціях, громадських заходах, що не лише поглиблює їхні знання, а й формує активну громадянську позицію. Партнерства з місцевими ініціативами створюють умови для застосування екологічних знань у практичній площині, що підвищує мотивацію учнів до екологічно виваженої поведінки. Такі дії сприяють розбудові екологічної культури на рівні громади та забезпечують довготривалий ефект впроваджених освітніх заходів.

Отже, формування екологічної свідомості учнів потребує комплексного підходу, що базується на інтеграції навчальних предметів, практичній діяльності, цифрових інструментах і партнерствах з громадою. Екологічне виховання має бути не епізодичним, а системним процесом, що супроводжує учня протягом усього періоду шкільного навчання. Успішна реалізація таких підходів сприятиме вихованню нової генерації, здатної критично мислити, співпереживати довкіллю та приймати виважені рішення на користь сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Добрянська О. М., Яворенко Л. Е. Формування екологічної свідомості учнів засобами інтегрування змісту випереджувальної освіти для сталого розвитку // Збірник наукових праць. 2019. С. 54–56.
2. Конельська І. М., Терлецька Н. М. Формування екологічної свідомості учнів молодших класів в умовах сталого розвитку суспільства // Науково-методичний вісник. 2022. №25. С. 140–152.
3. Програма ООН з навколишнього середовища. Освіта і сталий розвиток. Найробі : UNEP, 2022. 76 с.
4. Толочко С., Бордюг Н. Методологічні засади формування екологічної компетентності школярів // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2022. №25. С. 140–152.
5. Толочко С., Бордюг Н. Реалізація компетентнісного потенціалу формування екологічної компетентності в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти // Актуальні питання гуманітарних наук. 2022. №49(2). С. 189–

6. ЮНЕСКО. Цілі сталого розвитку: навчальні орієнтири. Париж : UNESCO, 2017. 62 с.

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВОЄННИХ ДІЙ ДЛЯ ПОВІТРЯНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТА ПОЛТАВА

Рокотянська В. О.

кандидат сільськогосподарських наук, асистент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Дяченко-Богун М. М.

доктор педагогічних наук, професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Шкура Т. В.

кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Військові дії мають руйнівний вплив на природне середовище, і однією з найбільш вразливих його складових є повітряне середовище. На жаль, міста, такі як Полтава, що знаходяться в зоні воєнних дій або поблизу них, можуть зазнати значних екологічних втрат, які не завжди очевидні на перший погляд. Забруднення повітря є однією з найгостріших екологічних проблем, викликаних воєнними діями, і наслідки можуть бути відчутними довгий час після завершення конфлікту.

Під час воєнних дій в атмосферу викидаються різноманітні токсичні речовини. Це відбувається через використання різноманітних видів зброї, спалювання палива в техніці, руйнування інфраструктури та пожежі, які часто виникають через обстріли. Один із основних джерел забруднення повітря – вибухові речовини та продукти їхнього розпаду. При вибухах утворюються оксиди азоту, сірки та вуглецю, які є токсичними для навколишнього середовища. Ці сполуки взаємодіють з атмосферними компонентами,

утворюючи небезпечні аерозолі, здатні проникати в органи дихання та спричиняти серйозні захворювання, як-от астма та бронхіти. Особливо небезпечними є дрібнодисперсні частинки, які залишаються в повітрі тривалий час та легко потрапляють у легені, навіть проникаючи в кровоносну систему.

У Полтаві, яка знаходиться в центральній частині України та зазнає впливу воєнних дій внаслідок своєї стратегічної близькості до інших обстрілюваних територій, якість повітря може значно погіршуватися через різні процеси, пов'язані з військовими діями. Спалення техніки та будівель призводить до виділення у повітря важких металів, таких як свинець, кадмій та ртуть. Ці метали є небезпечними забруднювачами, які накопичуються в організмах та мають канцерогенний ефект. Довготривала присутність цих елементів у повітрі Полтави може сприяти розвитку онкологічних захворювань та інших серйозних хвороб серед місцевих мешканців.

Однією з суттєвих проблем є також забруднення повітря продуктами горіння палива, яке широко використовується для пересування військової техніки. Під час активних бойових дій концентрації чадного газу, оксидів азоту та інших шкідливих речовин у повітрі зростають до критичних рівнів. Полтава, яка зазвичай має відносно чисте повітря, через такі фактори може на певний час перетворитися на зону з високим рівнем забруднення, що небезпечно як для екологічного балансу, так і для здоров'я населення.

Окрім того, обстріли промислових об'єктів, складів з паливом, хімічних підприємств і нафтобаз підвищують ризик викидів отруйних речовин у повітря. Якщо такі об'єкти зазнають пошкоджень або руйнувань, це може призвести до масштабного викиду токсичних газів та інших шкідливих речовин. Пожежі на таких об'єктах особливо небезпечні, оскільки продукти горіння часто містять діоксини, які мають надзвичайно високу токсичність і довго розкладаються у навколишньому середовищі. Потрапляючи в атмосферу Полтави, діоксини не тільки погіршують якість повітря, але й зумовлюють серйозні ризики для здоров'я населення через свій канцерогенний вплив. У довгостроковій перспективі навіть незначні концентрації діоксинів у повітрі можуть

спричиняти порушення імунної системи, зниження репродуктивних функцій та інші тяжкі наслідки для здоров'я.

Військові дії також спричиняють руйнування лісових масивів, зелених зон та сільськогосподарських угідь, що є своєрідними «легенями» для міста. Рослинність допомагає підтримувати чистоту повітря, поглинаючи вуглекислий газ та виділяючи кисень, але війна ставить під загрозу ці природні процеси. Полтава, як місто з розвиненою зеленню та прилеглими лісовими масивами, може зазнати втрат цієї природної системи очищення повітря. Руйнування рослинності призводить до збільшення кількості пилу в повітрі, що може утворювати небезпечні для дихання суспензії. Це, своєю чергою, погіршує якість повітря в місті та негативно впливає на здоров'я його мешканців, особливо на дітей та людей похилого віку.

У воєнний час порушується також робота екологічного моніторингу, що не дозволяє належним чином контролювати рівень забруднення повітря та швидко реагувати на небезпечні ситуації. Прилади для моніторингу якості повітря можуть бути пошкоджені, а доступ до них – обмежений. Це ускладнює збір актуальної інформації про стан атмосфери та знижує можливість інформування населення про заходи захисту в разі підвищення рівня токсичних речовин.

Ще одним важливим аспектом є наслідки довготривалого перебування мешканців міста в умовах підвищеного забруднення повітря. Постійний вплив шкідливих речовин може не тільки спричиняти гострі респіраторні захворювання, але й призводити до хронічних патологій. Зростання рівня захворювань дихальної системи, а також онкологічних хвороб є поширеними наслідками тривалого забруднення повітря в умовах війни. Токсичні речовини, які потрапляють у повітря під час воєнних дій, впливають на здоров'я громадян довгий час навіть після закінчення конфлікту, що означає, що медична система повинна бути готовою до довготривалих наслідків, включаючи зростання навантаження на лікарні та клініки.

Отже, воєнні дії завдають серйозного удару по повітряному середовищу

Полтави, що може спричинити значні екологічні та медичні проблеми для міста. Забруднення повітря внаслідок вибухів, пожеж, зруйнування промислових об'єктів і рослинності підвищує ризики для здоров'я населення та ускладнює відновлення екосистеми. Тривале перебування у такому середовищі збільшує ризик хронічних захворювань та онкологічних патологій. Тому після завершення воєнних дій екологічне відновлення, зокрема очищення повітря та відновлення лісових масивів, має стати одним з пріоритетних напрямків для забезпечення безпеки та здоров'я мешканців Полтави.

Список використаних джерел:

1. Eco-City Громадський моніторинг стану якості повітря [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://eco-city.org.ua/>.
2. Eco-City Кабінет дослідника [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://archive.ecocity.org.ua/>.
3. Grynychshyn, N. Якість атмосферного повітря за вмістом твердих мікрочастинок (PM_{2,5}) у містах України в умовах карантину та воєнного стану. *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*, 27, 6–15.
<https://doi.org/https://doi.org/10.32447/20784643.27.2023.01>

ФІЗІОЛОГІЧНІ АДАПТАЦІЇ ЛЮДИНИ ДО ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Денисовець Т. М.

кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Людський організм – це надзвичайно складна та динамічна система, здатна дивовижним чином пристосовуватися до різноманітних впливів навколишнього середовища. В умовах, що виходять за межі звичного комфорту, – екстремальних температур, висотної гіпоксії, глибоководного тиску, космічного випромінювання чи тривалого голодування – вмикаються потужні

фізіологічні механізми адаптації. Розуміння цих процесів є ключовим не лише для вивчення можливостей людського тіла, але й для забезпечення безпеки життєдіяльності в небезпечних умовах.

Екстремальні умови ставлять перед організмом низку серйозних викликів, спрямованих на підтримку гомеостазу – відносної сталості внутрішнього середовища. Щоб вижити та функціонувати в таких умовах, запускаються складні каскади фізіологічних реакцій, що охоплюють практично всі системи організму.

Людський організм має унікальну здатність пристосовуватись до найрізноманітніших екстремальних умов навколишнього середовища. Ці адаптації є результатом еволюції, яка сформувала складні механізми виживання в різних умовах. Знання про ці механізми є надзвичайно важливим для забезпечення безпеки життєдіяльності, особливо в умовах надзвичайних ситуацій, професійної діяльності або під час спортивних досягнень.

Одним із найважливіших аспектів адаптації є підтримання стабільної температури тіла. В умовах гіпертермії (перегріву) організм активує механізми тепловіддачі :

- посилене потовиділення (випаровування поту з поверхні шкіри є ефективним способом охолодження);
- розширення периферичних судин (вазодилатація) (збільшення притоку крові до шкіри сприяє віддачі тепла в навколишнє середовище);
- зміна поведінки (пошук тіні, зменшення фізичної активності, використання вентиляторів).

На противагу цьому, в умовах гіпотермії (переохолодження) організм спрямовує зусилля на збереження тепла:

- звуження периферичних судин (вазоконстрикція) (зменшення притоку крові до шкіри мінімізує втрати тепла);
- м'язове тремтіння (неконтрольовані скорочення м'язів генерують додаткове тепло);
- посилення метаболізму (вивільнення гормонів, таких як тироксин та

адреналін, стимулює теплопродукцію);

- зміна поведінки (згортання в клубочок, використання теплого одягу, пошук укриття).

Порушення цих адаптаційних механізмів може призвести до теплового удару або обмороження, що становить пряму загрозу життю.

Гіпоксія – це стан, при якому організм або окремі тканини отримують недостатню кількість кисню для нормального функціонування. Вона може виникати у високогірних умовах, при захворюваннях легень, серцево-судинної системи або в задушливих приміщеннях. Адаптація до гіпоксії – складний фізіологічний процес, що включає як негайні, так і довготривалі реакції організму.

У високогірних районах або в умовах недостатнього вмісту кисню в повітрі організм активує низку пристосувальних реакцій : посилення вентиляції легень – збільшення частоти та глибини дихання для отримання більшої кількості кисню; збільшення частоти серцевих скорочень (тахікардія); збільшення вмісту гемоглобіну в еритроцитах – підвищення здатності крові зв'язувати та транспортувати кисень (довгострокова адаптація); зміни в метаболізмі тканин.

Отже, недостатня або повільна адаптація до гіпоксії може призвести до гірської хвороби з такими симптомами, як головний біль, нудота, запаморочення, а у важких випадках – до набряку легень або мозку.

Будь-яка екстремальна ситуація – чи то фізична загроза, стихійне лихо, ізоляція, чи раптове навантаження – виступає потужним стресором для організму. У відповідь активується складна нейроендокринна система, яка формує захисну реакцію, відому як «бий або біжи» (англ. *fight or flight*). Цей механізм забезпечує швидку мобілізацію фізіологічних ресурсів для виживання.

Ключову роль у цій реакції відіграють симпатична нервова система та гормони стресу, такі як адреналін та кортизол.

Хоча короточасна реакція на стрес є адаптивною та допомагає впоратися з небезпекою, хронічний або надмірний стрес може мати негативні наслідки для

здоров'я, підвищуючи ризик серцево-судинних захворювань, імунних порушень та психічних розладів. Хронічний стрес може призводити до виснаження нервової системи [1].

Розуміння фізіологічних механізмів адаптації має вирішальне значення для забезпечення безпеки життєдіяльності в екстремальних умовах. Ці знання використовуються в різних сферах: медицина катастроф та невідкладна допомога, професійна діяльність в екстремальних умовах, туризм та активний відпочинок, розробка засобів індивідуального захисту, прогнозування та попередження небезпечних станів.

Фізіологічні адаптації є основою виживання в небезпечних умовах. Вони дозволяють:

- запобігати переохолодженню, тепловому удару або задусі;
- підвищити витривалість при роботі в екстремальних професіях (рятувальники, військові, полярники);
- забезпечити функціонування організму під час стихійних лих або аварій;
- підготувати організм до спортивних змагань або подорожей у складні кліматичні зони.

Отже, фізіологічні адаптації людини до екстремальних умов є складними та багатограними процесами, що забезпечують виживання та функціонування організму в умовах значних відхилень від норми. Глибоке розуміння цих механізмів є фундаментальним для забезпечення безпеки життєдіяльності в різноманітних небезпечних ситуаціях, від природних катаклізмів до промислових аварій. Фізіологічні адаптації є результатом динамічного пристосування людського організму до умов, що виходять за межі норми. Розуміння цих процесів має важливе значення для збереження здоров'я, підвищення стійкості до стресу та забезпечення безпеки життєдіяльності як окремої особи, так і суспільства в цілому.

Подальші дослідження в цій галузі відкривають нові можливості для розробки ефективніших стратегій профілактики та надання допомоги в екстремальних умовах, зберігаючи здоров'я та життя людини.

Список використаних джерел:

1. Денисовець Т. М., Квак О. В. Особливості впливу природних чинників на функціональний стан організму дітей шкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць*. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. Вип. 10 (170) 23. С. 67–72.

ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ПРОЕКТУВАННЯ І ВИГОТОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПАКУВАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Орлова Н. С.

кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Останнім часом у світі спостерігаються серйозні екологічні проблеми, спричинені широким використанням пластику, зокрема у пакувальних матеріалах. Це змушує дедалі більше людей усвідомлювати негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище.

Екологічність – один з головних глобальних трендів в області упаковки. На неї орієнтується і покупець, що вибирає товар, і бізнес, який прагне заявити про свою екологічну свідомість, і виробник, який турбується про зниження негативного впливу на навколишнє середовище.

Однією з найгостріших екологічних проблем, з якими стикаються промислово розвинені країни, є забруднення довкілля побутовими та техногенними відходами. У більшості випадків ці відходи є токсичними, хімічно активними та містять канцерогенні й мутагенні речовини. Зберігання небезпечних, не перероблених відходів на звалищах, полігонах або їх захоронення в ґрунті чи морських глибинах не забезпечує надійного захисту довкілля від їх шкідливого впливу. [2]

Розглянемо дизайнерські підходи до зовнішнього оформлення пакувальної продукції різного призначення, спираючись на уточнення поняття інноваційної упаковки, розширення критеріїв дизайну за рахунок впровадження інновацій, аналіз впливу кольорових рішень у створенні упаковок для різних груп товарів, а також вивчення причин, умов і переваг редизайну з метою покращення споживчих властивостей упаковки та підвищення її привабливості для покупців. [1]

У багатьох країнах вже відмовилися від використання одноразового пластикового посуду та упаковки на користь екологічно безпечної пакувальної продукції. Зокрема, відомо, що одноразові паперові стакани для кави мають внутрішнє пластикове покриття, яке значно ускладнює процес їх переробки. Згідно з британським дослідженням [2], основна проблема полягає в необхідності попереднього сортування таких стаканів і застосування спеціального обладнання для їх утилізації. Ефективною альтернативою є використання натуральних матеріалів для пакування, які швидко біологічно розкладаються та легко піддаються вторинній переробці.

Екоупаковку для кавових напоїв можна розробити з таких матеріалів як:

- кукурудзяний крохмаль, стакан з такого матеріалу набагато міцніший ніж пластик, має кремовий відтінок та не виділяє шкідливі речовини при нагріванні (рис. 1, а);

- кавова гуща, з якої виготовляють легкі чашки, але цей процес досить складний; за структурою вони нагадують дерев'яні волокна, такі чашки набирають популярність у кав'ярнях (рис. 1, б);

- апельсинова кірка, чашку з такого матеріалу використовують для кавових напоїв, це оригінальне та екологічне рішення, вони досить міцні та приємно пахнуть, легкі в переробці (рис. 1, в);

- бамбук, з якого виготовляють різноманітний посуд, в тому числі стакани для кавових напоїв, дуже міцний та екологічний матеріал, але не рекомендований для використання напоїв з високими температурами (рис. 1, г);

- цукрова тростина, посуд з такого матеріалу досить міцний та приємний

на дотик, низька теплопровідність матеріалу дозволяє витримувати високі температури (рис. 1, д) [3].

Систематизована інформація за видами матеріалів для упаковки кавових напоїв, для порівняння часу розкладання, можливість нанесення брендування, час використання та температурний діапазон (табл. 1).

Екологічна упаковка розкладається, не забруднюючи атмосферу, ґрунт чи повітря токсичними речовинами. Після потрапляння в землю, такі матеріали як бамбук або цукрова тростина перетворюються на корисне органічне добриво. Більшість видів екоупаковки, призначених для кавових напоїв, здатні витримувати ширший температурний діапазон порівняно з пластиковою тарою. Крім того, посуд з натуральних матеріалів не виділяє шкідливих сполук і сприяє збереженню природного смаку й аромату продукту. [4]

Рис. 1 Зовнішній вигляд різновидів екостаканів для кавової продукції

Таблиця 1

Характеристика матеріалів для упаковки

Матеріал	Час розкладання	Можливість брендування	Багаторазовість	Температурний діапазон
Кукурудзяний крохмаль	90-180 днів	+	-	від -20 до +120 °C
Кавова гуща	Від 180 днів	+	+	від -20 до +120 °C
Апельсинова кірка	2 роки	+	-	від -20 до +120 °C
Бамбук	1 рік	+	-	від -20 до +120 °C
Цукрова тростина	80-180 днів	+	-	від -20 до +120 °C

Пакувальна продукція є важливим елементом у просуванні бренду, оскільки дозволяє вирізнити марку серед конкурентів і привертати увагу покупців. Проте в умовах перенасиченого ринку цього вже недостатньо. Сучасна ефективна упаковка має не лише інформувати, а й захоплювати, привертати погляд, викликати емоції та бажання придбати товар. Вона повинна мати яскраву індивідуальність. Досягти цього можливо лише тоді, коли дизайн відповідає потребам і вподобанням цільової аудиторії. Інакше кажучи, саме споживач визначає, яким має бути зовнішнє оформлення – ця закономірність лежить в основі більшості актуальних тенденцій у сфері дизайну упаковки.

Список використаних джерел:

1. Бенівська І. В. Позиціонування товарів як елемент маркетингової діяльності (на прикладі товарної групи «Кава»). *Формування ринкової економіки* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2011. Спец. вип.: Маркетингова освіта в Україні. С. 132–140.

2. Біловодська О. А., Біловодський І. А. Дизайн та редизайн як елементи споживчої інноваційної упаковки товару. *Іноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості* : матеріали І Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (17 листопада 2020 р., м. Київ) / за заг. ред. О. М. Ніфатової. Київ : КНУТД, 2020. С. 448–454.

3. Еко-тренди в упаковці і український ринок органічних продуктів. URL:

<https://koloro.ua> (дата звернення 10.04.2025).

4. Упаковка і пакувальні матеріали в Україні. URL: <https://www.upakovka.com.ua/ukr/> (дата звернення 09.04.2025).

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТА ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Молчанов П. О.

*кандидат технічних наук, доцент кафедри професійної освіти та дизайну
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

Деркач Д. О.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету технологій
та дизайну Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

У сучасному освітньому середовищі питання безпеки та охорони праці набувають особливої актуальності. Майбутні вчителі та педагоги професійного навчання повинні бути не лише носіями знань, але й прикладом дотримання норм безпеки та охорони праці. Зростаюча інтенсивність навчального процесу, впровадження новітніх технологій, а також психологічні та фізичні навантаження на педагогів вимагають ретельної підготовки фахівців у сфері охорони праці.

Згідно з дослідженнями, ефективність навчально-виховного процесу з безпекознавчих дисциплін залежить від вибору викладачем форм, методів і прийомів проведення занять [1, с. 2–4]. Недостатній рівень обізнаності студентів педагогічних спеціальностей щодо норм безпеки, ризиків професійної діяльності та нормативно-правової бази створює передумови для потенційних загроз у майбутній трудовій діяльності [1, с. 3].

Основні проблеми безпеки та охорони праці в педагогічній діяльності

Психоемоційне навантаження та емоційне вигорання. Висока емоційна

напруга, нерегламентований графік роботи та інформаційне перенавантаження сприяють формуванню стану емоційного вигорання у науково-педагогічних працівників [3, с. 141–142].

Недостатня практична підготовка. Відсутність достатньої кількості практичних занять з охорони праці та безпеки життєдіяльності призводить до низького рівня сформованості відповідних компетентностей у студентів [2, с. 100–102].

Обмежене використання інноваційних технологій. Недостатнє впровадження сучасних педагогічних технологій та інформаційно-комунікаційних засобів у процес викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою, знижує ефективність навчання [1, с. 4].

Шляхи удосконалення підготовки майбутніх педагогів

Інтеграція інноваційних методів навчання. Використання інтерактивних методів, таких як кейс-стаді, тренінги, симуляції та рольові ігри, сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та формуванню практичних навичок [4, с. 137–138].

Співпраця з фахівцями та практиками. Залучення до навчального процесу спеціалістів з охорони праці, проведення майстер-класів та зустрічей з людьми, які мають досвід у сфері безпеки, підвищує мотивацію студентів та надає їм реальне уявлення про професійні ризики [4, с. 138–139].

Розробка та впровадження сучасних навчальних програм. Актуалізація змісту дисциплін з урахуванням сучасних вимог ринку праці та специфіки професійної діяльності педагогів забезпечує формування необхідних компетентностей [2, с. 103].

Перспективи розвитку

Подальші дослідження в цій галузі повинні бути спрямовані на розробку ефективних методик викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою, а також на впровадження системи безперервного професійного розвитку педагогів у сфері охорони праці. Важливим є також вивчення зарубіжного досвіду та адаптація кращих практик до національної системи освіти [1, с. 5].

Висновки

Забезпечення безпеки та охорони праці в освітньому середовищі є ключовим фактором ефективності професійної діяльності педагогів. Формування відповідних компетентностей у майбутніх учителів та педагогів професійного навчання потребує комплексного підходу, що включає оновлення змісту навчальних програм, впровадження інноваційних методів навчання та активну співпрацю з практиками.

Список використаних джерел:

1. Литвин А. Сучасні проблемні питання викладання дисциплін, пов'язаних з безпекою людини у ЗВО України [Електронний ресурс] / А. Литвин // Academia.edu. Режим доступу: <https://www.academia.edu/105255843>, вільний.
2. Нагайчук О. Формування компетентностей з охорони праці та безпеки життєдіяльності у майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки / О. Нагайчук // Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2022. № 3 (25). С. 97–104. Режим доступу: <https://psv.udpu.edu.ua/article/view/162396>, вільний.
3. Крячко В. Г. Охорона праці у вищих навчальних закладах щодо емоційного вигорання науково-педагогічних працівників / В. Г. Крячко // Вісник Криворізького національного університету. 2020. № 54. С. 141–145. Режим доступу: <https://dspace.kntu.kr.ua/items/4334dc12-ca1b-4b6b-b07d-27acbdece971>, вільний.
4. Голуб О. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до охорони праці у професійній діяльності / О. В. Голуб // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2021. Вип. 37 С. 135–140. Режим доступу: <https://znp.udpu.edu.ua/article/view/316479>, вільний

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК АСПЕКТ БЕЗПЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Сурков М. І.

здобувач третього (освітнього наукового) вищої освіти кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Титаренко О. О.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Метою доповіді є обґрунтування ключової ролі інформаційно-цифрових технологій у реалізації безпечної діяльності людини в різних сферах її життєдіяльності, визначення перспектив подальшого розвитку та впровадження у навчально-педагогічній діяльності.

Сьогодні повсюдне впровадження цифрових технологій проглядається в усіх сферах життя, їх застосування зменшує витрати, збільшує продуктивність та ефективність прийняття рішень. Інформаційно-цифрові технології стають доступнішими завдяки безкоштовному онлайн контенту та послугам та можуть використовуватися для створення унікальних продуктів, повністю адаптованих до уподобань клієнта [4].

Ефективність інформаційно-цифрових технологій у забезпеченні безпечної діяльності людини залишається незаперечною, проте варто враховувати, що їх повноцінне використання неможливе без належного рівня інформаційної безпеки. Адміністративно-правовий підхід до структури інформаційної безпеки передбачає наділення цього феномену адміністративноправовими властивостями та включення його до всіх рівнів структури адміністративно-правового регулювання [5; С. 30]. Міжнародний досвід свідчить, що інтеграція цифрових технологій у системи публічного управління дозволяє значно підвищити рівень інформаційної безпеки та ефективність державних послуг. Для України доцільно адаптувати подібні практики з обов'язковим урахуванням національних реалій, забезпечивши

модернізацію інфраструктури, розробку уніфікованих стандартів та навчання фахівців педагогічної галузі.

Використання міжнародного досвіду допоможе зміцнити інформаційну безпеку й підвищити ефективність державного управління. В умовах зростаючих кіберзагроз та посилення ролі цифрових технологій у державному управлінні Україна має впроваджувати інноваційні рішення, спрямовані на забезпечення інформаційної безпеки та підвищення ефективності публічного управління. Одним із ключових напрямів є використання блокчейн-технологій для захисту державних реєстрів і документообігу [2]. Вивчення та адаптація успішних міжнародних практик у цих сферах може стати важливим кроком для України на шляху до побудови стійкої та ефективної системи державного управління в умовах цифрової трансформації.

Розвиток систем електронного врядування також має ключове значення. Удосконалення платформ електронних петицій, голосувань і референдумів дозволить громадянам активніше брати участь у прийнятті рішень. Водночас, впровадження електронного документообігу зменшить витрати часу та ресурсів на адміністративні процеси.

Крім того, особливої уваги заслуговує національна програма цифрової освіти. Підвищення цифрової грамотності державних службовців і громадян сприятиме більш ефективному використанню сучасних технологій. Організація спеціалізованих тренінгів та навчальних програм стане важливим кроком до формування цифрової культури в суспільстві [4].

Як зазначає професорка кафедри адміністративно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ Шопіна І. М., до структури інформаційної безпеки визначено декілька підходів. Безпосередньо, суспільні відносини, що складаються в інформаційній сфері включають: забезпечення реалізації права на інформацію і на охорону інформації від незаконного втручання, забезпечення безпеки інформаційних ресурсів та безпеки використання інформаційно-телекомунікаційних технологій [5; С. 30].

Тому залишається актуальним питання підвищення рівня статистичних

систем для адекватного та безперервного відстеження процесів впровадження цифрових технологій та їх соціально-економічних наслідків у динаміці, з кардинальним удосконаленням статистичного нагляду на мікрорівні (підприємства, домогосподарства, фізичні особи-підприємці) [4].

Цифрові технології також можуть використовуватися передусім як додатковий інструмент до традиційної психоконсультативної практики, як інструмент супроводу особистісних змін, вказує *Дегтяр О.А. – доктор наук з державного управління, професор кафедри управління та бізнес-адміністрування Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника*. Завантажуючи застосунки на свій мобільний пристрій, є можливість вносити в нього та накопичувати інформацію про себе, ділитися нею зі своїм практичним психологом під час особистої зустрічі або онлайн-зустрічі, ознайомлюватися з рекомендаціями, робити вправи для покращення свого психологічного стану тощо. Чат-боти, телеграм-канали й онлайн-служби психологічної допомоги часто є додатковими інструментами надання психологічної допомоги. Водночас їхніми перевагами є доступність та можливість отримання кваліфікованої допомоги [1; С. 132–133].

Україна, та безпосередньо м.Київ продовжує активно розвивати цифрові технології і у сфері освіти, впроваджуючи нові сервіси та покращуючи безпеку навчального процесу. Заступник голови КМДА Валентин Мондриївський зазначив, що попри виклики війни столиця продовжує модернізувати освітній процес. Одним із важливих кроків стала поява освітніх дашбордів – аналітичних інструментів, що допомагають автоматично збирати та аналізувати дані про стан освітньої сфери. Це дозволяє оперативно ухвалювати управлінські рішення, розподіляти ресурси та планувати подальший розвиток.

Незмінно важливим аспектом цифровізації є підвищення безпеки школярів. У закладах освіти Києва вже встановлено 3 673 камери відеоспостереження, а 87% шкіл мають стабільний інтернет-зв'язок, включно з укриттями [3], що дає змогу продовжувати навчання навіть під час повітряних тривог.

Не менш важливим є впровадження універсальних цифрових ідентифікаторів для громадян, які забезпечать безпечний доступ до державних послуг. Інтеграція таких ідентифікаторів із платформами на кшталт «Дія» спростить процеси ідентифікації, зменшить бюрократичні перешкоди та підвищить рівень користування електронними послугами.

Серед уже запроваджених цифрових рішень: електронні журнали для зручної комунікації між учнями, батьками та педагогами, цифрові учнівські квитки, онлайн-запис до шкіл і садочків, автоматизовані сервіси переведення між навчальними закладами, інструменти на основі штучного інтелекту для педагогів [3].

Як підсумок, інформаційно-цифрові технології є ключем до безпечної та ефективної навчально-педагогічної діяльності. Їхнє впровадження потребує посиленої інформаційної безпеки та використання міжнародного досвіду. Розвиток цифрової освіти, електронного врядування та впровадження інновацій, як-от блокчейн, сприятимуть створенню безпечного та якісного освітнього середовища в Україні.

Список використаних джерел:

1. Андрос М. Є. Цифрові технології для безпеки учасників освітнього процесу в кризових умовах. Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти. 2024. № 1(4). С. 117–134. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.18727>.

2. Дегтяр О. А. Цифрові технології як інструмент зміцнення інформаційної безпеки в системах публічного управління // Актуальні питання у сучасній науці. 2025. № 4(34). С. 194-206. DOI: [https://www.google.com/search?q=https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4\(34\)-194-206](https://www.google.com/search?q=https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-4(34)-194-206); URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/22523/22493> (дата звернення: 12.04.2025).

3. Київ удосконалює цифрову освіту: нові технології та безпека в школах // Нова українська школа. 13 берез. 2025. URL: <https://nus.org.ua/2025/03/13/kyiv-udoskonalyuye-tsyfrovu-osvitu-novi-tehnologiyi-ta-bezpeka-v-shkolah/> (дата звернення: 12.04.2025).

4. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів // Центр Разумкова. 06 верес. 2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv> (дата звернення: 10.04.2025).

5. Шопіна І. М. Інформаційна безпека цифрової трансформації // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 1. С. 28–35. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/5636/1/4.pdf>. (дата звернення: 12.04.2025).

ГІГІЕНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЗАПОРУКА ЗНИЖЕННЯ БІОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ ДЛЯ ЛЮДИНИ

Квак О. В.

кандидат біологічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сучасне людство стикається з численними викликами, пов'язаними з погіршенням стану навколишнього середовища. Забруднення повітря, води, ґрунтів, а також зростання чисельності мікроорганізмів-патогенів у середовищі існування людини призводить до підвищення біологічних ризиків – загроз, що можуть негативно впливати на здоров'я населення. У зв'язку з цим гігієна навколишнього середовища набуває особливої важливості як система заходів, спрямованих на зменшення або запобігання цим ризикам.

Суть гігієни навколишнього середовища полягає у комплексному підході до оцінки та управління ризиками, пов'язаними із забрудненням повітря, води, ґрунту, харчових продуктів, фізичними факторами (шум, вібрація, електромагнітні випромінювання), а також соціально-економічними та житлово-побутовими умовами.

Основні напрями гігієни навколишнього середовища охоплюють широкий спектр діяльності, спрямованої на забезпечення екологічної безпеки та збереження здоров'я.

Усі напрями гігієни навколишнього середовища тісно взаємопов'язані та спрямовані на досягнення спільної мети – збереження та зміцнення здоров'я людини шляхом створення сприятливого та безпечного довкілля. Реалізація гігієнічних заходів потребує міждисциплінарного підходу, співпраці науковців, лікарів, інженерів, екологів, представників влади та громадськості.

Сучасний світ стикається зі стрімкими технологічними змінами, інтенсивним розвитком міського середовища, посиленням впливу людини на природу та новими екологічними проблемами. У таких умовах для збереження здоров'я людей та забезпечення екологічної безпеки надзвичайно важливо підвищити ефективність гігієнічних заходів. Цього можна досягти шляхом інтеграції сучасних технологій та інновацій, таких як системи моніторингу довкілля в реальному часі, аналіз великих даних та штучний інтелект для прогнозування ризиків, геоінформаційні системи для картографування екологічних загроз та новітні технології очищення та знезараження [1, с. 69].

Важливим є також посилення співпраці та координації між різними секторами – органами охорони здоров'я, екологічними інспекціями, місцевою владою, промисловими підприємствами та громадськими організаціями.

Підвищення екологічної свідомості та відповідальності населення через активні програми освіти та виховання, заохочення громадської участі та стимулювання екологічно дружньої поведінки є ще одним ключовим аспектом. Удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази шляхом гармонізації з міжнародними стандартами, посилення контролю за дотриманням екологічного законодавства та створення економічних стимулів для впровадження чистих технологій також є необхідним кроком.

Нарешті, розвиток наукових досліджень у сфері гігієни навколишнього середовища, включаючи вивчення впливу нових факторів, розробку методів оцінки ризиків та аналіз ефективності гігієнічних втручань, забезпечить наукову основу для прийняття обґрунтованих рішень.

Реалізація цих взаємопов'язаних шляхів вимагає системного підходу, належного фінансування та активної участі всіх зацікавлених сторін. Лише спільними зусиллями можна досягти значного підвищення ефективності гігієнічних заходів у сучасних умовах та забезпечити здорове та безпечне

майбутнє.

Гігієнічна культура включає знання, звички й відповідальність щодо збереження чистоти довкілля. Вона формується через освіту, приклад поведінки в родині та суспільстві, діяльність ЗМІ та шкільне виховання. Високий рівень гігієнічної культури зменшує ризики хвороб і сприяє здоров'ю населення.

Формування культури гігієни навколишнього середовища серед дітей шкільного віку є одним із ключових завдань сучасної системи освіти, оскільки саме в дитинстві закладаються основи відповідального ставлення до природи, здоров'я та соціального середовища. Школа має всі можливості для виховання свідомих громадян, здатних оцінювати екологічні ризики та протидіяти їм через власну поведінку.

Ефективним способом впровадження екологічної гігієни є включення відповідної тематики до навчальних дисциплін, таких як біологія, природознавство, основи здоров'я, громадянська освіта. Зміст цих предметів дозволяє учням зрозуміти, як стан довкілля впливає на здоров'я людини, і які дії можуть знизити ризики. Особливу роль відіграє міжпредметна інтеграція, що дає змогу формувати цілісне бачення проблеми.

Проектна діяльність у вигляді еко-тижнів, дослідницьких проєктів або заходів під гаслами «Чисте довкілля – здорове майбутнє» чи «Збережи планету» мотивує дітей до практичних дій та формує командну відповідальність.

Діти найкраще засвоюють поведінкові моделі через наслідування. Вчителі та батьки, які дотримуються принципів екологічної гігієни, подають приклад через власні дії: сортування сміття, дбайливе ставлення до ресурсів, участь у прибираннях території. Шкільна інфраструктура також повинна підтримувати культуру гігієни – зокрема, наявність контейнерів для роздільного збору сміття, чисті туалети, доглянуте подвір'я.

Залучення учнів до конкретних екологічних ініціатив є надзвичайно ефективним. Це можуть бути прибирання території, висадка рослин, участь у акціях «Зелена школа» або «Посади дерево». Діти можуть виготовляти плакати, буклети, створювати презентації, малювати комікси на тему гігієни довкілля, що сприяє креативному осмисленню екологічних проблем.

Таким чином, інтеграція культури гігієни довкілля в освітній процес не

лише знижує біологічні ризики, але й формує свідомого, соціально відповідального громадянина. Ефективне поєднання освітніх методів, практичної діяльності, особистісного прикладу та сучасних технологій створює міцне підґрунтя для розвитку гігієнічної культури у молодого покоління.

Гігієна довкілля є ключовим елементом громадського здоров'я, адже саме вона відіграє вирішальну роль у запобіганні біологічним загрозам, що посилюються через урбанізацію, зміну клімату та надзвичайні ситуації, зокрема війну. Забезпечення екологічної безпеки потребує комплексного підходу – від розвитку інфраструктури та ефективного державного регулювання до формування екологічної культури та гігієнічної свідомості громадян. Як національний, так і світовий досвід засвідчують: саме профілактика, освіта й сталий розвиток є фундаментом здорового і безпечного майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Грузєва Т. С., Дячук Д. М., Іншакова Г. В Оцінка нерівності в екологічних умовах та здоров'ї населення як підґрунтя профілактичних стратегій **ЯК ПІДГРУНТТЯ ПРОФІЛАКТИЧНИХ СТРАТЕГІЙ** // Екологічні та гігієнічні проблеми сфери життєдіяльності людини: збірник тез та доповідей Науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 11 березня 2020 р.) за загальною редакцією професора С. Т. Омельчука. Київ, 2020. С. 69

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ ІНТЕР'ЄРІВ ПРИМІЩЕНЬ В УКРИТТЯХ ЦИВІЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ

Новосельчук Н. Є.

*кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури будівель та дизайну
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»*

Сучасна ситуація з укриттями, які б мали забезпечили захист цивільного населення в Україні у ході війни з росією, нажаль, продовжує залишатись не вирішеною. Укриття, які дістались нам у спадок з Радянського Союзу, на сьогодні перебувають у незадовільному стані. Значна кількість укриттів

потребує проведення ремонтних робіт, облаштування їх до відповідних вимог.

Відповідно до п.1.2 ст. 32 Кодексу цивільного захисту України [1], основними видами захисних споруд є: сховище, протирадіаційне укриття, швидко споруджувана захисна споруда цивільного захисту. Для укриття населення також використовують споруди або їх частини, що мають подвійне призначення. При цьому основним є їх основне функціональне призначення, але в них створені умови для тимчасового перебування людей в укритті. До цієї категорії відноситься і найпростіше укриття – фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій, а також від дії засобів ураження в особливий період. Облаштування найпростіших укриттів повинно забезпечувати можливість безперервного перебування в них людей протягом 48 годин [2].

Необхідним є забезпечення автономності всього інженерного обладнання в укритті: вентиляції, освітлення, водопостачання та водовідведення, опалення, каналізації. Необхідним є організація не менше двох виходів, один з яких розташований на відстані від забудови. Функціональне зонування найпростішого укриття повинно передбачати: тамбур, основне приміщення, складські приміщення (шанцевих інструментів, меблів, продуктів харчування, води, ліків), технічні приміщення.

Вхід до найпростішого укриття має забезпечити вільний доступ та можливість користування ним маломобільним групам населення. Перед входом влаштовується тамбур, який повинен забезпечити захист від вибухової хвилі. Тамбур повинен бути облаштований двома дверми: перші – герметичні на автоматичному довіднику, другі – протиударні. Двері повинні мати ручки важільного типу. Не допускається застосування дверей, що хитаються, сенсорних дверей.

Основна вимога до оздоблювальних матеріалів в укриттях – це їх безпечність та стійкість до значних навантажень. Не доречно застосовувати матеріали, які потребують використання додаткових і небезпечних під час

обвалу допоміжних конструкційних елементів. Наприклад, гіпсокартоні перегородки, підвісні та підшивні стелі для влаштування яких потрібний додатковий металевий каркас. Також недоцільне використання матеріалів, що при розбитті розсипаються на значну кількість дрібних небезпечних частин, які можуть завдати значної шкоди людині: плитка, скло, дзеркала тощо.

Отже, оздоблювальні матеріали в укриттях повинні, перш за все, бути якомога безпечними та надійними. Для підлоги доцільним є влаштування наливного покриття з наливними пандусами, бетону террацо. Найкращим матеріалом для оздоблення стін буде звичайна водоемульсійна фарба, за допомогою якої можна створити різноманітні рисунки на стінах. Побілка не допускається. Для освітлення використовуються світлодіодні та інші енергоощадні лампи. Не допускаються люмінесцентні та не захищені лампи розжарювання.

Меблеве обладнання для найпростіших укриттів – це двоярусні нари, стільці, ліжка, столи. Приміщення повинно бути комп'ютеризоване та забезпечене мобільним зв'язком. Крім цього потрібно розмішувати інформаційні таблички, інформатори, покажчики шляхів руху та призначень приміщень. Також необхідно передбачати контрастне маркування на сходах, порогах, отворах. Доцільним є використання контрастного співвідношення кольорів та використання матеріалів із світловідбивальними властивостями. Приклади вирішення інтер'єрів укриттів для студентів представлено на рис. 1–3.

Рисунок 1. Проєкт навчальної аудиторії для студентів в укритті.

Автори – доц. Новосельчук Н.С., ст. Кушнірова К.В.

Рисунок 1. Проєкт навчальної аудиторії та залу засідань в укритті.

Автори – доц. Новосельчук Н.Є., ст. Кушнірова К.В.

Рисунок 3. Проєкт навчальних аудиторій для студентів творчих спеціальностей в укритті.

Автори – доц. Новосельчук Н.Є., ст. Ландар Ю.С.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України (5403-VI) від 2.10.2012. URL: <https://kodeksy.com.ua/kczu/32.htm> (дата звернення 20.04.2025).
2. Захисні споруди цивільного захисту. ДБН В.2.2-5:2023. [Чинні від 2023-11-01] Офіц. вид. Київ. : Мінінфраструктури, 2007. 124 с. URL: <https://kodeksy.com.ua/kczu/32.htm> (дата звернення 19.04.2025).

ЦИФРОВА БЕЗПЕКА У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Близнюк М. М.

*доктор педагогічних наук, професор кафедри професійної освіти та дизайну
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

У ХХІ столітті цифрові технології стали невіддільною частиною освітнього процесу, що особливо помітно в підготовці педагогів. Разом із можливостями, які надає цифрове середовище, постають нові виклики – зокрема, питання інформаційної та цифрової безпеки. Майбутній педагог повинен не лише володіти навичками роботи з цифровими ресурсами, а й уміти захищати себе, своїх учнів та навчальне середовище від кіберзагроз.

Формування цифрової безпеки має бути системним компонентом професійної підготовки у педагогічних закладах вищої освіти [1, 2]. Зокрема, у своїх працях професор Биков В.Ю. відзначає, що сучасна освіта потребує науково обґрунтованих моделей організації безпечного освітнього середовища в умовах цифровізації [2, с. 28].

Цифровізація усіх сфер життя, включно з освітою, вимагає від майбутніх педагогів не лише володіння цифровими інструментами, а й глибокого розуміння принципів цифрової безпеки. В умовах гібридного навчання, активного використання онлайн-ресурсів і цифрових сервісів, виникає необхідність в оволодінні навичками захисту персональних даних, дотримання цифрової етики та запобігання кібератакам. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах воєнного часу, коли освітній процес часто здійснюється дистанційно, а ризики цифрових загроз зростають. Тому формування цифрової безпеки є обов'язковим елементом професійної підготовки майбутніх педагогів.

Цифрова безпека – це сукупність норм, методів, знань і технологій, спрямованих на забезпечення безпечної поведінки в інформаційному середовищі. Вона включає захист персональних даних, кібергігієну,

використання антивірусного програмного забезпечення, дотримання правил створення надійних паролів, уникнення шахрайства в мережі тощо [3, с. 33]. Це сукупність заходів, що забезпечують захист інформації, пристроїв, користувачів та цифрової інфраструктури від несанкціонованого доступу, кібератак, шкідливого програмного забезпечення та інших форм загроз. У педагогічному контексті цифрова безпека передбачає безпечне використання цифрових ресурсів в освітньому процесі, захист приватності учасників освітнього середовища, запобігання булінгу в Інтернеті, фішингу тощо [4, с. 33–37].

У контексті професійної освіти поняття цифрової безпеки набуває ще більшої ваги, адже педагог несе відповідальність за цифрову безпеку своїх підопічних, зокрема в дистанційному навчанні або при використанні онлайн-сервісів. Цифрова безпека як компонент цифрової компетентності педагога розглядається в європейській рамці DigCompEdu, де вказано, що кожен педагог повинен володіти навичками цифрової безпеки як для себе, так і для організації безпечного освітнього середовища [7, с. 45].

Національне законодавство України передбачає низку нормативно-правових актів, що регламентують питання цифрової безпеки, серед яких Закон України «Про захист персональних даних» (2010), Закон «Про освіту» (2017), Концепція розвитку цифрових компетентностей громадян України, а також укази Президента про кібербезпеку. Ці документи закладають основу для побудови безпечного цифрового середовища в закладах освіти [6].

Сьогодні існує цілий спектр загроз, з якими може стикнутися педагог у своїй професійній діяльності, а саме:

–*фішинг* – отримання доступу до конфіденційної інформації шляхом обману через електронну пошту або повідомлення;

–*кібербулінг* – переслідування або образи в Інтернеті, що можуть мати психоемоційні наслідки;

–*шкідливе програмне забезпечення* – віруси, які можуть знищити або викрасти дані;

–*порушення авторських прав* – використання нелегального контенту у

викладанні [9, с. 143–145].

У процесі дистанційного або змішаного навчання ці загрози посилюються, зокрема через підключення з особистих пристроїв, слабкий контроль за безпекою домашніх мереж і нестачу обізнаності про методи захисту.

Педагоги часто зіштовхуються з низкою цифрових загроз, які можуть мати як технічний, так і психологічний характер:

- фішингові атаки (отримання особистих даних через шахрайські листи);
- несанкціонований доступ до особистих акаунтів;
- витоки інформації про студентів та викладачів;
- онлайн-булінг і переслідування в соціальних мережах;
- зловживання відкритими ресурсами або неправильне використання ліцензійного програмного забезпечення;
- ризики, пов'язані з використанням хмарних сервісів [4, с. 144–145].

Кібергігієна – це комплекс дій, спрямованих на підтримання особистої цифрової безпеки. До основних правил кібергігієни для педагогів належать:

- регулярна зміна складних паролів;
- двофакторна автентифікація;
- перевірка надійності джерел перед завантаженням файлів;
- уникання відкриття невідомих посилань;
- захист пристроїв антивірусним програмним забезпеченням.

Цифрова етика передбачає відповідальне ставлення до контенту, дотримання авторських прав, повагу до приватності вихованців, етику спілкування в месенджерах, відеоконференціях та соціальних мережах [3, с. 58–59].

Освітній процес повинен включати спеціалізовані курси або модулі, що формують у студентів навички цифрової безпеки. Заняття мають включати:

- теоретичні знання про загрози та їх види;
- практичні тренінги (імітація фішингової атаки, робота з антивірусом, перевірка достовірності сайтів);

- кейс-аналіз інцидентів у сфері освіти;
- вивчення цифрових прав і законодавства;
- розробку власної стратегії цифрової безпеки [4, с. 142–143].

Формування цифрової безпеки повинно бути інтегрованим у загальну структуру професійної підготовки педагогів. Доцільним є:

- *включення обов'язкових курсів* із цифрової безпеки в навчальні програми (наприклад, «Інформаційна безпека в освіті», «Кібергігієна»);
- *організація тренінгів* із моделювання реальних ситуацій, у яких майбутні педагоги повинні застосувати знання цифрової безпеки;
- *використання кейсів* – аналіз практичних випадків порушень інформаційної безпеки в школах чи ЗВО;
- *викладання основ цифрового етикету* та законодавчих аспектів цифрової взаємодії (наприклад, захист персональних даних згідно з Законом України «Про захист персональних даних»).

Важливою є також самоосвіта: участь у сертифікаційних програмах, онлайн-курсах (наприклад, «Дія.Цифрова освіта») [8, с. 58–59].

Цифрова компетентність педагога включає не лише навички володіння цифровими інструментами, а й здатність забезпечити цифрову безпеку учасників освітнього процесу. Згідно з Європейською рамкою цифрової компетентності для педагогів DigCompEdu, цифрова безпека входить до блоку «Фасилітація учнівської цифрової компетентності», а саме вміння вчити безпеці в мережі, захисту приватності, дотриманню цифрової етики [7]. Такий підхід дозволяє інтегрувати елементи цифрової безпеки у всі освітні дисципліни.

Заклади вищої освіти мають створити умови для формування цифрової безпеки через:

- розробку політик безпечного користування цифровими платформами;
- впровадження курсів із цифрової грамотності;
- створення внутрішніх інструкцій для студентів і викладачів;
- моніторинг цифрової поведінки та оперативне реагування на загрози;
- впровадження навчальних кейсів і практичних ситуацій [5, с. 88].

Ці заходи сприяють підвищенню загальної культури безпечної цифрової поведінки.

Формування безпечного освітнього цифрового середовища можливе лише за активної участі педагогічного колективу. Необхідна системна робота: проведення тренінгів, створення команд цифрових амбасадорів, обмін досвідом. Важливо, щоб цифрова культура закладалася в щоденній практиці взаємодії: вчасне реагування на кіберінциденти, повага до особистого простору студентів в онлайн-середовищі, обговорення норм поведінки під час дистанційного навчання [1, с. 118–120].

Попри наявність законодавчої бази, більшість українських закладів вищої освіти досі не мають чітких стратегій забезпечення цифрової безпеки. Основними проблемами залишаються фрагментарність навчання цифровій безпеці, слабкий захист персональних даних у внутрішніх системах, низька цифрова обізнаність студентів, нестача спеціалістів у сфері кібербезпеки в освіті.

Втім, з кожним роком спостерігається зростання уваги до цієї проблематики, активізується участь університетів у проєктах цифрової трансформації, оновлюються навчальні плани, з'являються сертифіковані курси [5, с. 91].

Цифрова безпека – це не лише технічна навичка, а комплексна компетентність, необхідна сучасному педагогу. У процесі професійної підготовки майбутні педагоги повинні опанувати не лише загальні аспекти інформаційної безпеки, але й практичні навички, що дозволять їм ефективно працювати в цифровому середовищі, забезпечуючи безпеку підопічних.

Цифрова трансформація освіти неможлива без розуміння ризиків, тому цифрова безпека має бути обов'язковим компонентом освітніх стандартів.

Цифрова безпека є важливою складовою професійної підготовки майбутніх педагогів. Вона охоплює знання, навички, правові й етичні засади безпечної роботи в цифровому середовищі. Для успішного впровадження принципів цифрової безпеки в освіті необхідне цілісне бачення, підтримка

адміністрацій закладів вищої освіти, наявність методичних ресурсів і формування цифрової культури. Майбутні педагоги мають не лише самі дотримуватись правил цифрової безпеки, а й навчати цьому своїх вихованців.

Список використаних джерел:

1. Андреева Г. М. Цифрова культура сучасного викладача: сутність, компоненти, шляхи формування. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2021. № 31. С. 117–122.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. Київ : Атіка, 2010. С. 28.
3. Биков В. Ю. Цифрова безпека в умовах цифровізації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 76, № 2. С. 32–60.
4. Величко В. Ф., Дмитренко Н. В. Цифрова грамотність у системі професійної підготовки педагогів. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2022. № 3(86). С. 140–146.
5. Дерев'янка С. І. Цифровізація освіти: виклики і шляхи реагування. *Вища школа*. 2023. № 5. С. 85–93.
6. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010. № 34. Ст. 481.
7. European Commission. DigCompEdu: Digital Competence Framework for Educators. – Luxembourg: Publications Office of the EU, 2017. 76 p. Р. 45.
8. Спирін О. М., Морзе Н. В. Цифрова грамотність педагога: методичні рекомендації. Київ : ІПТО НАПН України, 2020. С. 33, 58–59.
9. Олійник Т. М. Інформаційна безпека в освіті: виклики та шляхи їх вирішення // Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. №2 (82). С. 142–152. С. 143–145.

ЗАГРОЗА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ МОЛОДІ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОГО СЬОГОДЕННЯ

Опара Н. М.

кандидат сільськогосподарських наук, професор кафедри механічної та електричної інженерії Полтавського державного аграрного університету

Події 24-го лютого 2022 року назавжди змінили життя нашого народу.

Військовий стан, в якому країна живе вже понад три роки висуває багато нових безпекових питань, які необхідно якнайшвидше вирішувати. І мова іде не тільки про збереження життя і здоров'я громадян, про підтримку їх ментального здоров'я. Особливо вразливою категорією є підлітки і молодь.

Нестабільність і лабільність психіки цієї групи населення створює певні умови для впливу на неї ворожих інформаційних ресурсів. Росіяни залучають нашу молодь до здійснення диверсій та терористичних актів. Основною метою цього є дестабілізація ситуації в нашій країні, створення ілюзії «внутрішнього спротиву».

Вже з початку цього року СБУ викрила понад 50 підлітків, яких намагалися залучити до вище перелічених дій. Основна загроза цих дій з боку ворога – ліквідація виконавців диверсій та терактів. Таким чином у березні цього року в Івано-Франківську було ліквідовано двох підлітків.

11-го березня біля залізничного вокзалу міста пролунали вибухи. Загинув завербований російськими спецслужбами 17-річний хлопець. Агентами росії виявились двоє місцевих неповнолітніх 15 та 17 років, які були завербовані рф через телеграм-канали у пошуку «легких грошей».

За даними проведеного слідства, за обіцяні гроші за інструкцією російських кураторів хлопці виготовили саморобну вибухову речовину та два вибухові пристрої. Коли виконавці транспортували все це до однієї з цілей, він був дистанційно приведений в дію. Подібні інциденти траплялися в різних регіонах країни. Підлітки стають частинами терористичних схем, виконуючи смертельно небезпечні завдання. Все частіше ці випадки закінчуються летально.

Випадок в Івано-Франківську не є поодиноким. У січні до атаки на військових на Київщині був залучений 16-річний хлопець. В цьому ж місяці 16-річній дівчині було дано вказівку підірвати вибухівку у Житомирі й вбити наряд поліції.

На початку лютого 2025 року 15-річний підліток доставив саморобний вибуховий пристрій до військової частини Національної гвардії. В лютому в Житомирі був затриманий 16-річний школяр, який мав залишити вибухівку біля «Алеї слави». 14 лютого у Миколаєві до вибуху виявилися причетними двоє дітей. Як з'ясували співробітники СБУ до вибуху біля ТЦК в Кам'янці-Подільському виявився причетним 17-річний студент. До атаки на поліцію на Буковині був залучений 17-річний хлопець. В березні такі випадки траплялися на Харківщині та Чернігівщині.

Подібні «пропозиції» надходять підліткам після того як, наприклад, публікують інформацію про пошук роботи.

Вербувальниками російських спецслужб використовуються всі доступні канали комунікацій: Viber, ігрові платформи, сайти знайомств і пошуку роботи, соціальні мережі, Telegram. На цих платформах ретельно відстежуються люди із залежностями, кредитами, з психічними проблемами, фінансовими труднощами.

Останнім часом фіксувалися випадки, коли вербувальники видавали себе за потенційних партнерів у романтичних стосунках і поступово схиляли своїх жертв до участі у диверсіях.

«Гачок» на який потрапляють жертви російських вербувальників – гроші. У більшості з тих, хто був завербований російськими спецслужбами не було жодної ідеологічної мотивації – це категорія людей, що мають фінансові проблеми і хочуть досить швидко заробити.

У випадку відмови від виконання завдань, що надійшли від російських вербувальників починаються залякування, психологічний тиск та шантаж. Частіше всього у тенета ворога потрапляють ті підлітки, які не мали в своєму найближчому оточенні людини, якій могли б довіритися.

Які ж поради дають фахівці стосовно розпізнавання спроб вербування: залякування; маніпуляції; обіцянки хорошого заробітку без жодних зусиль; переконання, що «ніхто не дізнається», і що «нічого страшного тут немає»; передача інформації; психологічний тиск; фотографування певних об'єктів, переважно критичної інфраструктури; фотографування пересування військових; шантаж.

Окремо треба звернути увагу на емоційні, поведінкові та соціальні ознаки: поява значних сум грошей невідомого походження; раптова скритність; різка зміна поведінки; таємне листування; таємні розмови.

Після цього російські куратори зв'язуються з ними та вимагають зробити антиукраїнські написи біля ТЦК, підпалити автомобіль, поліцейське відділення, релейну шафу «Укрзалізниці», трансформатор, або будь-які інші об'єкти. Здебільшого підлітки та молодь погоджуються на дані кроки лише заради грошей, не усвідомлюючи реальні наслідки.

Національна поліція України впроваджує системну роботу із запобігання втягнення молоді та підлітків у протиправну діяльність. Особлива увага приділяється питанням кібер-загрозі та онлайн-безпеки.

Для ювенальних інспекторів запроваджені спеціальні онлайн-тренінги з наступних тем: «Захист дітей в цифровому середовищі: ризики, алгоритми, профілактика», «Навчай і захищай: ефективна профілактика в роботі ювенальних поліцейських для захисту дітей від насильства в кіберпросторі», «Попередження насильства щодо дітей в Інтернеті».

У випадку, коли є підозра на вербування необхідно зберігати наступну інформацію: групи, контакти, листування, інші докази. Варто зробити знімок з екрана. Терміново звернутися до Національної поліції України за номером «102». У найближчому відділі поліції написати заяву про вчинення правопорушення. Звернення також можна надсилати на електронну адресу Національної поліції України: pg.npu@police.gov.ua. Можливо звернення до телеграм-каналу Ювенальної превенції України: <https://t-me/juvenilepolice>. Доцільно використовувати чат-боти «UNSEE» (https://t-me/Unsee_nebot) або

«Спали ФСБшника» (https://t-me/spaly_fsb_bot).

Також існує спеціальна форма для зворотного зв'язку, яку можна заповнити на сайті кіберполіції: ticket.cyberpolisce.gov.ua.

В світі останніх подій було ініційовано проведення у школах уроків із запобігання вербування підлітків, тренінгів з кібербезпеки для учнів старших класів. До підлітків та молоді обов'язково повинна бути доведена інформація, що підпали державних установ, майна Збройних Сил України, мінування – це диверсія або тероризм. І за ці злочини передбачена сувора кримінальна відповідальність для неповнолітніх.

Серед необхідної важливої інформації треба повідомити, що якщо Вам чи Вашим російські куратори пропонують «просто занести пакунок» за гроші до будь-якої офіційної адміністративної будівлі необхідно терміново повідомити у чат-бот СБУ (t-me/spely_fsb_bot) і надати всю відому Вам інформацію про особу, яка намагалася Вас завербувати.

Під час інтерв'ю журналістам історик та пластун Юрій Юзич висловив думку, що однією із причин вербування українських дітей російськими спецслужбами є недостатня залученість підлітків і молоді до різноманітних, сучасних молодіжних рухів.

За оцінками фахівців в нашій країні більше 95% підлітків є соціальними егоїстами. Навіть негайна заборона Телеграм та Тік-Ток в нашій країні лише призупинить процес і легку вербовку. Але треба започатковувати створення великих національних молодіжних мереж у сотні тисяч дітей.

Другою небезпечною загрозою, що з'явилася на тлі російсько-української війни є розповсюдження в Україні представників російського руху «Приватна військова компанія» (ПВК) Редан». Соціальними мережами поширюється відео з сутичками між підлітками у Івано-Франківську, Житомирі, Києві, Львові, Одесі, Харкові. 27 лютого цього року в Харкові було затримано 245 учасників масового заходу. Серед них – 149 хлопців та 66 дівчат. У них було знайдено 17 газових балончиків, кастетів, ножів.

У Національній поліції України вважають, що провокуванню масових

бійок серед молоді та підлітків – це спроба пропагандистів ворога провести чергову інформаційно-психологічну операцію та використати дітей для дестабілізації внутрішньої ситуації в Україні.

Сучасна війна перемістилась з поля бою в інформаційний простір і у мирні міста. Для знищення України ворог не цурається будь-яких методів та спроб. Для цього в першу чергу використовують молодь і підлітків.

Українська аніме-спільнота поки що не створила власної ідеології, яка б передбачала щось круте в очах нашого підростаючого покоління. Група «Реден» пропонує ідею, яка допомагає зануритися у романтичне довоєнне життя, має певну символіку (одяг з павуком та цифрою 4), концентрується на розбірках офників та нефорів в естетиці аніме.

За даними СБУ, майже п'ята частина завербованих російськими спецслужбами в Україні, є неповнолітні (22%). Ці люди легше піддаються психологічним маніпуляціям, тому, що молодь не здатна повною мірою оцінювати наслідки своїх дій, а залежним гроші потрібні за будь-яку ціну. В травні минулого року активізувалися диверсії на залізниці та підпали автотранспортних засобів ЗСУ.

А вербовка молоді, в тому числі дітей для організації вибухів, почалася з початку цього року. Наймолодшим виконавцям всього 13 років. Існує низка причин, через яку підлітки погоджуються співпрацювати з ворожими агентами: матеріальна вигода; психологічні прийоми маніпулювання на відчутті пригод; романтизація злочинності; шантаж.

Національною поліцією і Службою безпеки України ініційована загальнонаціональна інформаційна компанія «Спали «ФСБшника», яка спрямована на протидію вербуванню молоді російськими спецслужбами та запобіганню диверсіям, підпалам, терористичним актам.

За майже три з половиною роки гібридної війни проти України російські спецслужби не гребують нічим. Останні півтора роки досить небезпечним стало активне вербування нашої молоді та підлітків для виконання диверсій, інформаційних злочинів. Ворог при вербуванні цієї категорії використовує їх

вразливість та недосвідченість. Шляхом активного моніторингу месенджерів та соціальних мереж ворог шукає потенційні мішені для здійснення своїх підступних планів.

Російські вербувальники намагаються встановити контакт з українськими підлітками за допомогою спілкування на популярних платформах. Підліткам пропонують виконати нібито безпечні завдання (приготувати страву за рецептом, забрати пакунок з одного місця і перенести до іншого). Втершись до дитини в довіру, поступово вербувальники залучають її до виконання більш небезпечних завдань.

Українськими спецслужбами були зафіксовані випадки коли конфіденційна інформація була отримана через «злом» мобільних телефонів, або підлітків залучали до виготовлення вибухових саморобних пристроїв.

Окрім диверсії відомі випадки залучення підлітків для антисемітських провокацій. Українських школярів віком 13-17 років у радикальних Telegram - каналах закликали до здійснення актів вандалізму на єврейських кладовищах і меморіалах у різних областях нашої країни (Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Львівська). За мету російські куратори ставили посіяти міжнаціональну ворожнечу.

Підліткам і їх батькам важливо знати, що відповідно Кримінального кодексу України, вчинення державної зради, диверсії чи терористичного акту карається позбавленням волі на строк до 15 років або довічним ув'язненням з конфіскацією майна.

В нашій країні кримінальна відповідальність дітей має чіткі вікові межі. У Кримінальному кодексі України, стаття 22, визначено, що діти 14-16 років несуть кримінальну відповідальність лише за тяжкі злочини, а підлітки від 16 років – несуть відповідальність за всі скоєні злочини. До особливо небезпечних злочинів віднесені: вимагання; жорстоке поводження з тваринами; згвалтування; грабежі; крадіжки; посягання на життя правоохоронців чи суддів; пошкодження транспорту та шляхів; розбої; тяжкі тілесні ушкодження; умисні вбивства; хуліганство.

Згідно з частиною 3 статті 11 Кримінального кодексу України громадяни нашої країни, які не вчинили злочинних дій на виконання завдань іноземних спецслужб і добровільно повідомили про це органи державної влади, звільняються від кримінальної відповідальності.

Що треба знати підліткам з питань запобігання вербування іноземними спецслужбами: будуйте довірливі відносини з батьками; не відповідати на підозрілі повідомлення у соцмережах та соціальних мережах; не вступати в контакт з вербувальниками; не вступати в розмови з незнайомими, які пропонують легкі заробітки.

Що треба знати батькам з питань запобігання вербування їх дітей іноземними спецслужбами: контролювати дотримання дітьми комендантської години; максимально розповідати про небезпеку «співпраці» з ворожими вербувальниками; навчати розпізнавати негативні маніпуляції, щоб захистити власну родину, дітей від серйозних наслідків; наголошувати на необхідність відразу повідомляти дорослих про спроби контакту незнайомців, що схиляють до здійснення неповнолітніми протиправних дій; обговорення з дітьми небезпеки онлайн-спілкування з незнайомцями; регулярно слідкувати за колом інтернет-знайомств та онлайн-активністю своїх дітей; увага до он-лайн активності своїх дітей.

Законодавчою базою України покарання для дітей за вище перелічені види злочинів пом'якшується, але фінансова та юридична відповідальність перекладаються на батьків чи опікунів.

В цьому випадку на батьків покладена адміністративна відповідальність за протиправні дії дітей, відшкодування завданих збитків. Всі ці дії можуть призвести до пильної уваги соціальних служб стосовно батьків.

Всім нам треба пам'ятати, що вербування українських підлітків російськими спецслужбами несе реальну загрозу національній безпеці України.

Завербовані ворогом діти ризикують не тільки провести довгі роки свого життя за ґратами, але й втратити життя. здоровий скептицизм щодо «легких грошей», критичне мислення та поінформованість допоможуть молоді та

підліткам уникнути смертельних пасток російських спецслужб.

Список використаних джерел:

1. Інформаційний ресурс: <https://surl.li/vawqln>
2. Інформаційний ресурс: <https://surl.li/ooscqt>

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКА

Дрожжана О. У.

*старший викладач кафедри механічної та електричної інженерії Полтавського
державного аграрного університету*

В останні роки особлива увага приділяється проблемі впливу специфіки професійної діяльності на стан здоров'я працівника організації, чия робота тісно пов'язана із спілкуванням, взаємодією з людьми та інтенсивним і емоційно напруженим робочим графіком. Сучасні організації прагнуть оперативної взаємодії з потенційними клієнтами, багато компаній примушують співробітників тримати постійний зв'язок із клієнтами, у будь-який час дня відповідати на їх запити, виконувати їх прохання та швидко реагувати на питання. Багато працівників залишається на роботі у позаурочний час, прагнучі швидко і оперативно виконати замовлення. Роботодавці часто ігнорують прохання працівників дотримуватись графіку робочого часу.

Внаслідок чого у багатьох працівників розвивається почуття тривоги, багато працівників починають чинити опір, висловлюють своє невдоволення, але, натикаючись на нерозуміння з боку керівництва, починають відчувати моральне, психологічне виснаження [2]. У таких працівників найчастіше спостерігаються різні психічні та фізіологічні реакції на досить широке коло професійних ситуацій, які є наслідком професійного стресу. Проблема професійного стресу – бич нашого часу. Тому велика увага приділяється дослідженню психологічного здоров'я та безпеці на робочому місці. Адже погане психосоціальне здоров'я та безпека, професійний стрес, вигорання позначається не тільки на психологічному стані людини, негативно впливає і на

фізичний стан, на продуктивність праці, на особисте життя та сімейні відносини. Багато працівників організацій втрачають впевненість у стабільності свого соціального та матеріального становища, внаслідок загострення конкуренції на ринках праці. Конкуренція на престижну та високооплачувану роботу досить висока. Запити ринку праці дуже швидко змінюються у професійних сферах.

Внаслідок постійних змін у суспільстві, у вимогах, що висуваються фахівцям, робочому персоналу, стрес став серйозною загрозою здоров'ю людини. Стрес може накопичуватися довгий час, і він може непомітно руйнувати психіку. Або психічне, емоційне напруження, пов'язане зі стресом на робочому місці, може зростати непомітно, і потім може перерости в емоційний вибух. Що таке стрес?

Поняття «стрес» вперше було введено в 1936 році канадським фізіологом і ендокринологом Гансом Сельє, який дав таке визначення стресу: «Стресом є неспецифічна відповідь організму на будь-яку висунуту йому вимогу» [1]. Стресом або адаптаційним синдромом він назвав феномен неспецифічної реакції організму на шкідливі зовнішні дії. Його роботи підштовхнули до вивчення стресу з погляду функцій мозку. Для того, щоб відокремити стимул від відповідної реакції, він також розглядав «чинники стресу» як тригери фізіологічної та психологічної реакції організму. Професійний стрес – це напружений стан працівника, що виникає при впливі емоційно-негативних та екстремальних факторів, пов'язаний з виконуваною професійною діяльністю [2].

Стрес – це стан психофізіологічного напруження, що виникає під впливом будь-яких сильних впливів і супроводжується мобілізацією захисних систем організму та психіки [2]. З точки зору біології стрес визначають як загальний адаптаційний синдром або синдром біологічного стресу. Він включає три фази: фаза тривоги, фаза опору, фаза виснаження. На першій фазі організм змінює свої характеристики відповідно до стресу, тут не виключені інсульты, серцеві напади і т.д. На другій – організм чинить опір стресу, можуть зникнути ознаки реакції тривоги, піднімається рівень опору. На третій фазі виснажуються запаси

адаптаційної енергії, виникають реакції тривоги, але вони у цій фазі не зворотні. Тому необхідно завжди мінімізувати стрес, і застосовувати будь-які доступні методи управління стресом.

Стрес оточує сучасну людину всюди, на роботі, вдома, у громадському транспорті, по дорозі на роботу. А більшість часу сучасна людина перебуває саме на роботі. Працівників, які не скаржаться на свою роботу не так багато, а тих, хто незадоволений своєю роботою, хто незадоволений своєю трудовою діяльністю, професійним рівнем досить багато. Також, виникненню стресу в організації сприяють відносини у колективі, конфлікти на робочому місці, високі робочі навантаження, великі професійні вимоги, незадоволення заробітною платою, брак повноцінного відпочинку, відсутність перспектив кар'єрного зростання, тривала чи понаднормова робота, змінна робота, робота, що потребує прийняття відповідальних рішень. Ознаки стресу можуть бути такі: прискорене серцебиття, хронічна втома, розлад харчової поведінки. Від постійної напруги можуть виникати болі в спині та хребті, головні болі, часті хвороби, потовиділення, задишка, проблеми зі сном, підвищена збудливість та інші фізичні розлади, такі як серцево-судинні захворювання або захворювання опорно-рухового апарату. Сюди можна додати і психологічні ознаки стресу, такі як почуття розбитості, почуття провини, втрата впевненості в собі, проблеми з пам'яттю, поплутані думки, негативні думки.

По суті, сьогодні стрес не може вважатися проблемою окремої людини, ця проблема набагато ширша. Стрес на робочому місці не тільки серйозно впливає на безпеку на робочому місці, а й на продуктивність, на роботі підприємства в цілому. Краще, звичайно, вирішувати проблему докорінно, щоб протистояти стресу, усувати причини виникнення стресу відразу ж, залучаючи працівників для виявлення психосоціальних ризиків на робочому місці. Регулярно проводити роботу серед співробітників, налагодити отримання інформації від них про будь-які ситуації, які можуть стати причиною стресу. Найкращий спосіб протидії стресу – профілактика. Це досягається шляхом усунення причин стресу. Однак, стрес породжується комплексом психосоціальних факторів і не можна ізольовано оцінювати його та керувати його рівнем. Ключовим аспектом є участь працівників у цьому процесі. Працівники та їхні представники повинні

брати участь у виявленні психосоціальних ризиків, які, на їхню думку, є причиною зайвого стресу на робочому місці та виборі найбільш пріоритетних з них. Цю оцінку слід проводити систематично шляхом отримання від працівників інформації про будь-які ситуації, які можуть стати причиною стресу. Щоб подолати стрес, необхідно виявити його причини.

Які ж способи запобігання проблемі виникнення стресу на робочому місці?

Це такі способи як фізична підготовка, самодопомога, прийняття здорових заходів, навчання управлінню стресом та консультаційні послуги психолога. Рекомендується відвідування спортивних залів, басейнів, створення спеціально відведених місць для спілкування та перекусів на робочому місці, відвідування культурних заходів, зміна умов праці.

Список використаних джерел:

1. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с. URL: <https://surl.li/sychhn>
2. Психологія стресу та стресових розладів : навч. посіб. / П86 Уклад. О.Ю.Овчаренко Київ: Університет «Україна», 2023. 266 с.
URL: <https://surl.li/aqoapu>

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ЗНАНЬ І НАВИЧОК З ОХОРОНИ ПРАЦІ У МАЙБУТНІХ ТЕХНОЛОГІВ

Філімонова І. А.

*доктор філософії, доцент кафедри професійної освіти та технологій за
профілями Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини*

Сучасний світ ставить нові вимоги до молодого покоління, яке має вміти приймати незалежні рішення, мати самостійні судження, працювати в команді, використовувати інновації в професійній діяльності. Тобто нові стандарти сьогодення займають місце базових навиків і знань, що були актуальні раніше.

Саме тому вища освіта повинна забезпечити не лише стійкі знання з майбутнього фаху, але й навчити творчо мислити, мати свою позицію та відстоювати її, адаптуватись до швидкої зміни соціальних ролей, тобто забезпечити достатній рівень сформованих професійних компетентностей [1]. Допомогти в цьому покликана професійна компетентність, адже її суть полягає не лише в опануванні сучасними знаннями про особливості професійної діяльності та здатності застосовувати універсальні методи діяльності, засновані на наукових ідеях і принципах, а й характеризується умінням взаємодіяти з людьми, здатністю працювати в команді, умінням опановувати різні соціальні ролі в суспільстві [2].

Водночас, сучасне виробництво вимагає високого рівня підготовки фахівців, які здатні забезпечувати безпечні умови праці. Саме тому важливо, щоб майбутні фахівці професійної освіти харчового профілю не лише володіли теоретичними знаннями, але й практичними навичками з охорони праці. Викладач у цьому процесі відіграє ключову роль. Його професійна компетентність безпосередньо впливає на те, наскільки якісно сформуються знання та вміння у студентів. Як зазначає Т. Мельник, професійна компетентність – це не лише знання з предмета, а й уміння цікаво і доступно їх подати, зорієнтувати студента на практичне застосування, виховати відповідальне ставлення до праці [3]. Особливо це важливо під час викладання дисципліни «Охорона праці», яка формує у студентів базові уявлення про безпечну діяльність у харчовій галузі.

Для майбутніх фахівців професійної освіти харчового профілю формування компетентностей з охорони праці та безпеки життєдіяльності особливо важливе, оскільки вони як майбутні викладачі спецдисциплін та майстри виробничого навчання несуть особисту відповідальність за збереження життя і здоров'я учнів під час освітнього процесу; відповідають за безпечне проведення лабораторно-практичних занять; повинні вміти проводити інструктажі з учнями з охорони праці на заняттях з виробничого навчання; повинні вміти проводити профілактичну роботу щодо запобігання травматизму

серед учнів.

Під час занять студенти: ознайомлюються з правилами техніки безпеки та охорони праці на виробництві; виконують виробничі задачі (наприклад, скласти інструкцію з безпеки для певного процесу); аналізують аварійні ситуації та розробляють заходи запобігання; працюють з реальними документами – актами, журналами інструктажів тощо; беруть участь у навчальних квестах або тренінгах на тему безпеки праці.

Роль викладача у формуванні знань і навичок з охорони праці майбутніх фахівців професійної освіти харчового профілю важко переоцінити. Викладач допомагає студенту: усвідомити важливість безпеки як складової професіоналізму; сформувати відповідальне ставлення до охорони праці; застосовувати знання на практиці – під час лабораторних занять, практик, моделювання ситуацій.

Діяльність викладачів спецдисциплін та майстрів виробничого навчання харчового профілю передбачає, що на кожному занятті вони мають провести з учнями практичну роботу. Таким чином, майбутніх фахівців професійної освіти харчового профілю необхідно мотивувати на кожному занятті звертати увагу на дотримання учнями правил безпечної роботи у навчальних майстернях, основ гігієни праці та виробничої санітарії, навчати їх безпечним прийомам роботи із технологічним обладнанням та інструментами, ознайомлювати із заходами попередження виробничого травматизму, звертати увагу на дотримання правил електробезпеки та пожежної безпеки. Саме викладач є тим наставником, який формує у студента культуру безпечної праці. Тож чим вища педагогічна майстерність викладача – тим краще підготовлений фахівець виходить на ринок праці.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк І. В. Професійна компетентність викладача як чинник забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. Вип. 4. С. 108–117.

2. Кириченко О. С. Формування культури безпеки в системі підготовки фахівців харчової галузі. *Безпека життєдіяльності та охорона праці*. 2022.

Вип. 7 (54). С. 45–53.

З. Мельник Т. П. Роль викладача у професійному зростанні студентів: сучасні підходи до викладання охорони праці. *Вища освіта України*. 2021. Вип. 14. С. 74–80.

ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ В ДИЗАЙНІ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Шевченко Л. С.

*кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури будівель та дизайну
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»*

Наразі питання безпеки людини та її оточення гостро стоять на порядку денному прогресивної спільноти різних країн світу. Адже «найважливішим завданням людського суспільства є здатність задовольнити гідне життя своїх громадян, не піддаючи їх небезпекам і ризикам» [1, с. 7]. Це стосується різних видів небезпек – природних та екологічних, техногенних та біологічних, антропогенних та соціальних. Світова спільнота об'єдналася у вирішенні важливих безпекових питань, які набули вже планетарного масштабу і є актуальними для різних країн.

Особливо актуальними ці питання стали для України, в період війни, коли кожний сантиметр нашої країни, кожний українець наражається на небезпеку з боку ворога. Тому все більше актуальними стали питання безпеки як міського середовища загалом, так і житлового, приватного. Набули актуальності бомбосховища та підземні паркінги громадських будівель і споруд, підвали та паркінги багатоповерхових житлових будинків, льохи та погрібники в індивідуальному житловому секторі. Українці адаптували низку елементів міської структури під безпечні сховища, зокрема – заглиблені станції метрополітену, підземні простори багатоповерхових закритих гаражів-стоянок.

Прийшло чітке розуміння хиткості і крихкості поняття «безпека»...

Фахівці різних сфер задіяні у формуванні безпечного життєвого

середовища, у тому числі архітектори, містобудівники, дизайнери. Наразі низка прийнятих і діючих містобудівних нормативних документів окреслює вимоги щодо планування й забудови територій населених пунктів на державному, регіональному та місцевому рівнях. Передбачено захист прибудинкових територій житлових будинків та житлових груп від несприятливих кліматичних ситуацій, дотримання протипожежних відстаней між будинками, організацію проїзду пожежних машин до будинків та підприємств обслуговування. Окремий розділ містить заходи з інженерної підготовки територій – від затоплення й підтоплення, берегоукріплення до захисту від обвалів і зсувів. Окреслено шумозахисні та протिवібраційні заходи, заходи від випромінювання та електромагнітного забруднення. Важливим є також розділ з вимогами протипожежної безпеки.

До громадських будівель і споруд необхідно передбачати захисні споруди цивільного захисту або споруди подвійного призначення. У мирний час вони можуть виконувати господарські функції. В дизайні внутрішнього простору будівель застосовують такі архітектурно-планувальні та інженерно-будівельні заходи, які істотно знижують шум та вібрацію в приміщеннях. У процесі дизайну таких об'єктів передбачаються безпекові заходи, які попереджають ризики отримання травм відвідувачами та персоналом при їх експлуатації – при вході в будівлі, на сходинок-ліфтових вузлах, при користуванні інженерним обладнанням. Особлива увага приділяється евакуаційним шляхам, їх габаритним параметрам, ухилам пандусів тощо. Безпекові заходи стосуються як формування внутрішнього середовища будівель і споруд, так і їх територій. Це дозволяє мінімізувати можливі ризики кримінальних правопорушень, виникнення протиправних дій по відношенню до відвідувачів або персоналу та їх наслідків. Тобто, вже на стадії проєктування закладаються основи безпечного життєвого середовища.

У світі існує методологія «Crime Prevention Through Environmental Design» (CPTED) / «Запобігання злочинності через середовищний дизайн». В її основу покладено інноваційний та ефективний підхід – фізичне середовище

може бути запроєктовано таким чином, щоб перешкоджати злочинній діяльності та сприяти більшій безпеці. Ця методологія виникла у 70-х рр. XX ст. під впливом ідей кримінологині Jane Jacobs та архітектора Oscar Newman. J. Jacobs у своїй книзі «The Death and Life of Great American Cities» (1961) наголосила на важливості для безпеки міста так званих «очей на вулиці». Книга «Defensible Space» (1972), автором якої є О. Newman, присвячена просторовому плануванню та його впливу на сприйняття безпеки. Методологія «CPTED» окреслює низку важливих принципових позицій щодо дизайну безпечного архітектурного середовища [2]:

- дизайн просторів, які забезпечують природний нагляд з боку мешканців та перехожих (*«пасивне спостереження»*) – належне освітлення простору; вікна, що виходять на вулицю; ландшафтний дизайн простору, що не загороджує його огляд;
- упровадження фізичних та символічних бар'єрів, що запобігають несанкціонованому доступу сторонніх осіб (*«вразливість»*) – паркани, вхідні двері з контрольованим доступом, чітко розмежовані шляхи руху;
- виховання почуття відповідальності серед мешканців району (*«територіальність»*) – чітко визначені межі та інформаційні покажчики;
- забезпечення належного догляду за простором, щоб уникнути враження занедбаності, яка може приваблювати злочинну діяльність (*«управління»*) – регулярне прибирання, ліквідація пошкоджень, доглянутий ландшафтний дизайн.

Архітектура покликана забезпечувати процес життєдіяльності шляхом архітектурної організації життєвого простору в будівлях і спорудах, а також на території біля них. Упровадження стратегій CPTED у нашій країні може бути значним кроком до побудови більш безпечних та стійких просторів в архітектурному середовищі міст, різних громад.

Список використаних джерел:

1. Главацький О.З. Архітектурно-просторові методи і засоби підвищення кримінологічної безпеки міського середовища : монографія. / О.З. Главацький. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. 300 с.
2. CPTED? Crime Prevention Through Environmental Design. URL:

ЕКОЛОГІЧНІСТЬ МАТЕРІАЛІВ ЯК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА СКЛАДОВА ПРИ НАВЧАННІ УЧНІВ МИСТЕЦТВУ

Варданія О. О.

*вчитель образотворчого мистецтва і художньої культури Наукового ліцею
№ 3 Полтавської міської ради*

У сучасних умовах реформування системи загальної середньої освіти України особлива увага приділяється питанням формування безпечного та здоров'язбережувального освітнього середовища. Одним із ключових напрямів у цьому контексті є використання екологічно безпечних матеріалів під час освітнього процесу, зокрема на уроках образотворчого мистецтва, трудового навчання та технологій. Саме мистецька діяльність, яка передбачає активне використання фарб, клеїв, паперу, текстилю, полімерів та інших матеріалів, може становити потенційну загрозу для здоров'я учнів, якщо не дотримуватись відповідних гігієнічних, санітарних та екологічних норм.

Особливу загрозу становить використання дешевих, несертифікованих чи токсичних художніх матеріалів, які можуть викликати алергічні реакції, подразнення дихальних шляхів, порушення шкірного покриву та інші негативні наслідки для дитячого організму. Оскільки діти мають підвищену чутливість до впливу хімічних речовин, екологічна безпека матеріалів повинна розглядатися як невід'ємна складова здоров'язбережувальної діяльності в школі. Крім того, це відповідає положенням Нової української школи щодо формування в учнів ключових компетентностей, зокрема – екологічної свідомості, культури здоров'я та відповідального ставлення до навколишнього середовища.

Водночас мистецька освіта відіграє важливу роль у розвитку креативного мислення, емоційного інтелекту, естетичних смаків і здатності до

самовираження. Тому поєднання екологічної безпеки та творчості є стратегічно важливим у процесі навчання мистецтву. Залучення учнів до практик використання природних, відновлюваних або перероблених матеріалів не лише зменшує ризики для здоров'я, а й формує екологічну культуру, почуття відповідальності за природу, навички усвідомленого споживання.

У зв'язку з цим постає нагальна потреба в науково-методичному обґрунтуванні підходів до добору художніх матеріалів, які б відповідали критеріям екологічності, безпечності та педагогічної доцільності. Зважаючи на обмеженість уваги до цієї проблематики в освітній політиці та навчально-методичних документах, необхідне більш глибоке дослідження означеної теми.

У наукових дослідженнях даній проблемі приділяється увага, зокрема досліджуються сучасні технології збереження здоров'я учнів [1; 4]. О. Пильтяй акцентує на ролі здоров'язбережувальних технологій на уроках технологій – серед яких важливе значення мають екологічно безпечні матеріали, робота з екологічною компетентністю школярів та відповідна підготовка педагогів [3]. О. Кудря звертається до питання здоров'язбережувальних технологій в сучасній школі [2].

Метою статті є аналіз екологічності художніх матеріалів як чинника здоров'язбереження школи, визначити їхній вплив на фізичний стан, психоемоційне благополуччя та екологічну культуру учнів.

Застосування в навчальному процесі натуральних та сертифікованих художніх матеріалів – таких як рослинні фарби, клей на водній основі, безкислотний папір, тканини з органічної сировини – дозволяє значною мірою зменшити ризики для фізичного здоров'я дітей. В умовах шкільної майстерні або кабінету образотворчого мистецтва учні зазвичай працюють упродовж тривалого часу в закритому приміщенні, де шкідливі випаровування з фарб, розчинників чи синтетичних полімерів можуть негативно впливати на дихальні шляхи, викликати алергічні реакції чи головний біль. Застосування екологічно безпечних засобів творчості відповідає засадам валеології в освіті – комплексного підходу до збереження та зміцнення здоров'я дитини в

навчальному середовищі.

Уроки мистецтва є надзвичайно ефективним середовищем для формування в учнів екологічного мислення. Коли діти працюють із природними матеріалами, зокрема – гілками, камінцями, соломою, переробленим папером, нитками з вовни, вони не лише дізнаються про властивості природних ресурсів, а й отримують практичний досвід дбайливого ставлення до природи. Використання таких матеріалів розвиває у школярів цінності сталого розвитку, культури відповідального споживання, формує навички сортування, переробки та повторного використання ресурсів. Крім того, екологічне мистецтво дозволяє осмислити взаємозв'язок між людиною і довкіллям через творчу діяльність. Такі підходи сприяють підвищенню рівня екоосвіди, що є ключовим завданням Нової української школи та частиною формування наскрізної екологічної компетентності.

Праця з екологічно безпечними матеріалами створює сприятливе середовище для емоційного розвантаження і внутрішньої рівноваги. Доведено, що природні текстури, кольори мають заспокійливу дію на нервову систему, сприяють зменшенню тривожності, покращенню настрою, підвищенню концентрації уваги. Занурення в творчу діяльність за допомогою натуральних засобів стимулює емоційне самовираження, формує позитивну самооцінку та розвиває здатність до естетичного сприймання світу. Особливо важливою така робота є в умовах сучасних викликів – війни, соціальної нестабільності, збільшення психоемоційного навантаження на дітей. Робота з природними об'єктами (пісок, глина, деревина, сухоцвіти) може використовуватись як елемент арт-терапії.

Учитель образотворчого мистецтва чи трудового навчання є не лише передавачем знань і технік, а й модератором екологічного світогляду учнів. Його професійна компетентність має включати знання про вплив матеріалів на здоров'я, вміння добирати безпечні та екологічні засоби, а також створювати інструкції з техніки безпеки. Педагог має систематично проводити бесіди з учнями про екологічність матеріалів. Важливо, щоб екологічне мислення

закріплювалось через практику і ставало елементом особистісної культури дитини. Участь учнів у шкільних екопроектах, виставках еко-мистецтва, благодійних ярмарках з виробами з натуральних матеріалів дозволяє не лише формувати навички, а й розвивати громадянську активність і соціальну відповідальність.

Отже, екологічність матеріалів – ключова складова здоров'язбережувальної стратегії під час навчання мистецтву. Вона забезпечує безпечне фізичне середовище, підтримує екологічну культуру учнів і підсилює їхній психоемоційний стан. Для максимальної ефективності доцільно: інтегрувати екологічно чисті матеріали у навчальні програми мистецтва; проводити навчання для педагогів щодо оцінки безпечності та правильного застосування художніх матеріалів; досліджувати довготривалий ефект таких освітніх практик на здоров'я та екосвідомість учнів.

Список використаних джерел:

1. Здоров'язбережувальна складова освіти: навчально-методичний посібник. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2024. 128 с.
2. Кудря О. В. Здоров'язбережувальні технології в сучасній школі. Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.). Полтава : ПНПУ, 2017. С. 45–47. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16616>
3. Пильтяй О. Використання здоров'язбережувальних технологій як фактор формування культури здорового способу життя на уроках технологій. Актуальні питання гуманітарних наук, 2024. С.251–257
4. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід / авт. кол. ; уклад. А. Г. Обухівська, І. І. Цушко. Київ: Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. 221 с.

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ШКІЛЬНОЇ МАЙСТЕРНІ

Дубик Н. П.

*вчитель трудового навчання та технологій Наукового ліцею № 3 Полтавської
міської ради*

Безпечне освітнє середовище є однією з ключових умов ефективного функціонування закладів загальної середньої освіти. Особливої уваги потребують шкільні майстерні, де освітній процес відбувається із залученням інструментів, обладнання, електроустаткування. В умовах воєнного часу, частих повітряних тривог, нестабільного енергозабезпечення та психологічного навантаження на всіх учасників освітнього процесу, проблема організації безпечного простору на уроках трудового навчання та технологій набуває нових аспектів і викликів. Своєчасне оновлення нормативної бази, модернізація матеріально-технічного забезпечення, цифровізація освітнього середовища та професійна підготовка педагогів є необхідними умовами забезпечення безпеки учнів у шкільній майстерні.

До вивчення питань безпеки освітнього середовища зверталися сучасні українські та зарубіжні дослідники. Серед них варто відзначити роботи: О. Корець, О. Воєвода досліджували формування культури безпеки учасників освітнього процесу [2]; В. Голінько аналізував організаційно-правові аспекти охорони праці у закладах освіти [1]; Н. Огар акцентувала увагу на формуванні безпечного освітнього середовища закладів загальної середньої освіти [4] тощо.

Мета статті – окреслити сучасні підходи до організації безпечного освітнього середовища у шкільній майстерні, визначити загрози та шляхи їх подолання.

Питання безпеки в шкільній майстерні у ЗЗСО – це не лише питання нормативного забезпечення, а й інтеграція педагогічних, психологічних, технічних і управлінських аспектів, що потребує уваги з боку керівників закладів освіти, вчителів трудового навчання, батьків і представників органів

місцевої влади. Це важлива умова не тільки для збереження здоров'я учнів, а й для формування в них культури безпеки, відповідальності та навичок свідомого ставлення до праці [3].

Безпека в шкільній майстерні охоплює кілька ключових напрямів:

1. Фізична безпека простору. Оснащення майстерні має відповідати нормативам з охорони праці, електробезпеки, пожежної безпеки та санітарно-гігієнічним вимогам.

2. Інформаційна та цифрова безпека. Оскільки у сучасному освітньому процесі дедалі частіше використовуються цифрові технології, важливо також враховувати ризики кібербезпеки. Це стосується роботи з віртуальними симуляторами, 3D-моделюванням, інтерактивними платформами, які мають бути захищені від несанкціонованого доступу та відповідати віковим обмеженням.

3. Психологічна безпека. Майстерня має бути не лише функціональною, а й комфортною для учнів. Надмірна напруга, страх перед технікою або відповідальністю можуть спричинити помилки та травматизм. Педагог має бути не лише фахівцем своєї справи, а й модератором емоційного клімату. У цьому контексті доцільно впроваджувати елементи арттерапії, майстер-класи за участю фахівців, які вміють підтримувати стійкий ментальний стан дітей.

4. Правила поведінки та інструктаж. Перед початком кожного практичного заняття обов'язковим є проведення інструктажу з техніки безпеки. Бажано використовувати відеоінструкції, інтерактивні плакати, віртуальні тренажери. Учні повинні чітко знати порядок дій у разі надзвичайної ситуації, зокрема: пожежі, повітряної тривоги, травмування, вимкнення електроенергії.

5. Кваліфікація педагога. Учитель технологій має володіти актуальними знаннями з охорони праці, бути атестованим за відповідними категоріями безпеки, проходити курси підвищення кваліфікації щодо роботи з сучасним обладнанням. Важливо формувати у майбутніх учителів стійку мотивацію до створення культури безпеки як складової педагогічної компетентності.

Отже, безпечне освітнє середовище шкільної майстерні – це

багатовимірною системою, яка охоплює не лише технічне забезпечення, а й педагогічну культуру, психоемоційний комфорт, цифрову гігієну та професійну відповідальність учителя. Сучасні виклики зумовлюють необхідність розробки гнучких моделей організації безпеки в майстернях, що адаптовані до конкретних умов регіону, школи, вікових особливостей учнів. Подальші дослідження варто спрямувати на вивчення ефективності різних форм інструктажу, цифрових симуляцій, а також на удосконалення нормативного забезпечення безпеки освітнього простору в контексті розвитку технологічної освіти.

Список використаних джерел:

1. Голінько В.І. Основи охорони праці: підручник; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. 2-ге вид. Д.: НГУ, 2014. 271 с.

2. Корець О., Воєвода О. (2024). Основні напрями формування культури безпекової поведінки учасників освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти. Українська професійна освіта=Ukrainian Professional Education, (16), 2024. С. 56–63. <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.16.314297>

3. Кудря О. В. Формування в учнів усвідомленого ставлення щодо необхідності організації безпечного життєвого середовища. Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика : збірник наук. праць Всеук. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці. (Полтава, 25–26 квітня 2019 р.) / упоряд., і ред.: В. П. Титаренко, А. М. Хлопов. Полтава : ПНПУ, 2019. С. 467–469. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/14727>

4. Огар Н. В. Формування безпечного освітнього середовища закладів загальної середньої освіти: публічно-управлінський аспект. Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування». Вип. 31(60). С. 279–303.

РОЛЬ ІНСТРУКТАЖІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ УЧНІВ ДЕРЕВООБРОБЦІ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Захарчук В. М.

*вчитель трудового навчання та технологій Наукового ліцею № 3 Полтавської
міської ради*

У сучасній системі освіти пріоритетним завданням є забезпечення безпечного освітнього середовища, особливо під час навчання учнів практичним навичкам роботи з інструментами та обладнанням. Однією з найбільш небезпечних зон шкільного освітнього простору є майстерня з обробки деревини, де учні мають справу з ріжучими, колючими інструментами, електрообладнанням та іншими чинниками ризику. Саме тому чітко організована система інструктажів – вступного, поточного та заключного – є обов’язковим компонентом організації безпечного освітнього процесу на уроках технологій.

Проблема безпеки учнів під час роботи у шкільних майстернях на уроках трудового навчання та технологій висвітлювали у своїх дослідженнях ряд науковців. Наукові публікації вітчизняних авторів акцентують увагу на тому, що інструктаж – це не формальність, а педагогічний інструмент формування культури безпеки. Наприклад, у працях А. Обухівської та І. Цушка зазначено, що систематичне і змістовне проведення інструктажів сприяє підвищенню відповідальності учнів за власні дії. Автори підкреслюють, що саме через повторення, конкретизацію та практичну орієнтацію інструктажів формується стійка навичка безпечної поведінки [4]. У дослідженнях, присвячених практиці викладання трудового навчання (Д. Бут, О. Дебре, Н. Дубик, С. Дузенко, О. Кравець, О. Корець, М. Садовий, А. Цина та ін.), наголошується на доцільності візуалізації інструктажів (схеми, плакати, відео), використанні кейс-методів для розбору типових порушень безпеки, а також залученні учнів до обговорення й самооцінювання дотримання правил безпеки.

Метою статті є визначення ролі інструктажів під час навчання учнів

деревообробці на уроках технологій.

Проведення інструктажів є важливою складовою уроків трудового навчання та технологій. Робота здобувачів освіти в навчальних майстернях з обробки деревини потребує особливої уваги до проведення інструктажів [1; 2]. Організація всіх видів інструктажу базується на положеннях законодавства України, а також рекомендацій Міністерства освіти і науки України. Важливу роль відіграє особистість учителя. Саме педагог є носієм знань і практики безпечного виробничого середовища, моделює поведінку учнів, демонструє стандарти професійної етики та дисципліни. Від його підготовленості, уважності та педагогічної майстерності залежить не лише ефективність інструктажу, а й загальний рівень безпеки на уроках [3].

Вступний інструктаж має на меті ознайомлення учнів із загальними правилами поведінки у шкільній майстерні, основами охорони праці, засобами індивідуального захисту, організацією робочого місця та порядком дій у разі надзвичайної ситуації. Він проводиться перед початком вивчення розділу, а також перед кожною практичною роботою. Такий інструктаж формує у школярів усвідомлення відповідальності за власну безпеку й безпеку оточуючих, закладає основу культури виробничої поведінки.

Поточний інструктаж є обов'язковим у ході проведення кожного практичного заняття й спрямований на актуалізацію знань з техніки безпеки в контексті конкретного виду робіт. Наприклад, під час виконання операцій пиляння, стругання чи свердління педагог має нагадати учням правила безпечного користування відповідними інструментами, звернути увагу на індивідуальні засоби захисту, умови освітлення, вентиляцію, розміщення заготовок, порядок перевірки справності обладнання. Така системна робота значно знижує ризик виникнення травматичних ситуацій і підвищує якість практичного навчання.

Заключний інструктаж проводиться після завершення уроку або практичної частини заняття. Його основна функція – контроль правильного завершення робіт, прибирання робочого місця, здавання інструменту,

вимкнення обладнання, а також короткий аналіз дотримання техніки безпеки впродовж заняття. Учитель може надати індивідуальні зауваження, вказати на порушення або, навпаки, відзначити правильні дії. Це сприяє формуванню у школярів навичок самоконтролю, акуратності, відповідальності за спільний простір.

Таким чином, вступний, поточний та заключний інструктажі є вимогою складовою методики безпечного навчання деревообробці. Їх системне проведення дозволяє створити культуру безпеки, запобігти травматизму, підвищити усвідомленість учнів щодо своєї діяльності та зробити навчання ефективним, комфортним і безпечним. Рекомендовано активно застосовувати дидактичні засоби (мультимедійні презентації, моделі інцидентів, інтерактивні пам'ятки), щоб інструктаж був не лише формальним, а й дієвим інструментом формування відповідальної особистості учня.

Список використаних джерел:

1. Види, порядок проведення та реєстрації інструктажів з безпеки життєдіяльності для учнів. URI: <https://oppb.com.ua/news/vydy-poryadok-provedennya-ta-reyestracyyi-instruktazhiv-z-bezpeky-zhyttyediyalnosti-dlya-uchniv>
2. Інструкція з охорони праці для учнів при ручній обробці деревини. URI: <https://osvita-docs.com/node/63>
3. Кудря О. В. Безпечне освітнє середовище в закладах загальної середньої освіти та роль учителя в його формуванні. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищ. кваліф. (м. Львів, 4 бер.- 14 квіт. 2024 р.). Львів, 2024. С. 178–182. URI: https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_UDU.pdf#page=178
4. Сучасні технології збереження здоров'я учнів: кращий досвід / авт. кол.; уклад. А. Г. Обухівська, І. І. Цушко. Київ : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2015. 221 с.

ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЙНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Лук'яненко О. В.

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри культурології, філософії та музеєзнавства, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Майструк Н.М.

доктор філософії у галузі освіти за спеціальністю 015 Професійна освіта, викладач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Російсько-українська війна, що триває з 2014 року й особливо загострилася після повномасштабного вторгнення у 2022 році, радикально змінила гуманітарне поле України. Однією з найуразливіших категорій у цьому контексті є музейні працівники – зберігачі культурної спадщини, яким доводиться функціонувати в умовах постійної небезпеки, нестачі ресурсів, морального та фізичного виснаження. У таких обставинах гуманітарні аспекти безпеки набувають особливої актуальності, охоплюючи не лише фізичне виживання, а й психологічне здоров'я, моральну відповідальність, професійну гідність і соціальну солідарність.

У зонах активних бойових дій музейні працівники ризикують життям, виконуючи завдання з евакуації або консервації експонатів. Багато музеїв опинилися під обстрілами – зруйновано або пошкоджено заклади в Маріуполі, Сєвєродонецьку, Лисичанську, Ізюмі, Херсоні та інших містах [1]. Загроза бомбардувань, мінування будівель, перебої з електропостачанням та водою перетворюють звичайне робоче місце музейника на зону ризику.

Прикладом може слугувати ситуація з Маріупольським краєзнавчим музеєм, де частина колекції була знищена, а працівники опинилися в облозі. Деякі музейники загинули під час обстрілів або зникли безвісти. Відповідно, забезпечення укриттів, розробка алгоритмів евакуації, постачання засобів індивідуального захисту стають гуманітарним викликом, що має бути

вирішений не лише на інституційному, а й державному рівні. Психологічний тиск на музейних працівників у воєнний час є величезним. Вони не лише бояться за власне життя, а й несуть відповідальність за збереження культурної пам'яті. Страх, тривога, провина за втрати, вигнання з рідного міста чи навіть з країни – усе це впливає на психоемоційний стан.

Потреба в гуманітарній підтримці охоплює надання психологічної допомоги, створення спільнот підтримки, розвиток програм реабілітації. Наприклад, проекти, започатковані Українським інститутом, Національним інститутом культури та демократії, зокрема платформи для взаємодії музейників, стали важливими кроками у напрямку колективного відновлення й опору.

Музейні працівники – це не лише фахівці у сфері культури, а й моральні агенти, відповідальні за збереження історичної пам'яті нації. У воєнний час це набуває особливого значення: культурна спадщина України системно нищиться або привласнюється Росією – як це сталося, наприклад, з експонатами музеїв Херсона, що були вивезені до окупованого Криму. В таких умовах гуманітарний аспект етики музейної діяльності включає необхідність прийняття ризикованих рішень: залишитися й захищати колекції чи евакуюватися; відкрито повідомляти про злочини проти культури чи мовчати в очікуванні безпечного моменту; співпрацювати з міжнародними організаціями чи діяти автономно. Ці моральні дилеми є частиною складної гуманітарної реальності воєнного часу. Навіть у найскладніших умовах музейні працівники прагнуть зберегти безперервність культурного процесу. Онлайн-експозиції, цифрова каталогізація, віртуальні виставки, наукові конференції у форматі Zoom – все це стало формою опору культурного фронту [2].

Збереження професійної гідності – це не менш важливий гуманітарний виклик, ніж забезпечення фізичної безпеки. Працівники музеїв часто працюють без належного фінансування, в умовах відсутності опалення, інтернету чи навіть постійного житла. Попри це, вони продовжують вести дослідницьку та просвітницьку діяльність, беруть участь у проєктах цифрової репрезентації

спадщини, ведуть облік руйнувань і втрат. Важливою складовою безпеки музейних працівників є міжнародна підтримка. Програми екстреного захисту культурної спадщини, започатковані ЮНЕСКО, ICOM (Міжнародною радою музеїв), Європейським Союзом, надають як матеріальні ресурси (упаковка, контейнери для евакуації, обладнання для цифровізації [3]), так і символічний капітал підтримки.

Гуманітарний вимір тут полягає не лише в матеріальній допомозі, а й у визнанні важливості української культури як складника європейської цивілізації. Це створює моральний щит для музейників, підкріплюючи їхню віру в сенс своєї місії. Воєнна ситуація поставила нові вимоги до кваліфікації музейників: окрім традиційних знань з історії, археології, мистецтвознавства, їм потрібні компетентності у сфері кризового управління, цифрової безпеки, логістики, комунікації в екстрених умовах.

Гуманітарна підтримка має включати програми дистанційного навчання, обміни досвідом, семінари з актуальних питань культурної безпеки. У цьому напрямі вже діють українські платформи як-от «Культура в дії» або міжнародні проекти на кшталт Cultural Emergency Response (CER). Музейні працівники часто залишаються поза пріоритетом державної соціальної політики під час війни. Їхня зарплатня мізерна, а навантаження збільшилося в рази. Для багатьох гуманітарна безпека прямо залежить від мінімального забезпечення – житла, медичної допомоги, харчування.

Особливо вразливими є внутрішньо переміщені музейники, які втратили роботу, але не змогли знайти нову. Держава і громадянське суспільство мають розглядати ці проблеми як частину гуманітарної політики – нарівні з турботою про військових, лікарів чи педагогів. Музей під час війни стає не лише сховищем пам'яті, а й активним учасником боротьби за ідентичність. Публічні виставки, присвячені темі спротиву, меморіальні акції, збори допомоги для фронту – усе це розширює роль музею як гуманітарного центру [4].

Музейники організовують мобільні експозиції в укриттях, ведуть хроніки воєнних злочинів, документують свідчення очевидців. Вони створюють

майданчики для рефлексії, зцілення та мобілізації громади. У цьому контексті сама діяльність музейника – це акт гуманітарного спротиву. Гуманітарні аспекти безпеки музейних працівників в умовах російсько-української війни охоплюють комплекс фізичних, емоційних, етичних, професійних і соціальних чинників. Усі ці складові вимагають системної державної політики, активного залучення міжнародної підтримки та зміцнення внутрішньої солідарності музейної спільноти. Захищаючи культурну спадщину, музейники захищають фундамент національної ідентичності – і це найглибший гуманітарний вимір їхньої місії.

Список використаних джерел:

1. Лук'яненко О. В. «Полювання на Сковороду» у ході російсько-української війни. *Сучасні рецепції світоглядно-ціннісних орієнтирів Григорія Сковороди: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* / за заг. ред. к.ю.н. Д. С. Луніна. Полтава, 2022. С. 216–220.

2. Лук'яненко О. В. Цифровізація як елемент охорони культурних об'єктів в умовах війни. *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика : збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці. (Полтава, 27-28 квітня 2023 р.)* / під ред.: Ю. А. Срібної, О. В. Кудрі. Полтава: ПНПУ, 2023. С.159–164.

3. Лук'яненко О. В. Цифрові інструменти збереження об'єктів культури України в часи війни. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу : Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 травня 2023 р. / Полт. ін-т економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» ; ред. колег. : Н. Мякушко (голова), Р. Шаравара, Р. Басенко та ін.; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ПНПУ, 2023. С.47–50.*

4. Лук'яненко О. В., Дмитренко В. А. Волонтерська допомога цивільному населенню в умовах війни: український досвід. *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці. (Полтава, 28 квітня, 2022 р.)*. Полтава: ПНПУ, 2022. С. 103–106.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Важеніна І. Л.

*старший викладач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту
імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

У сучасному світі, що динамічно змінюється та висуває дедалі вищі вимоги до адаптивності й стресостійкості особистості, здоров'я стає не лише запорукою особистого добробуту, а й важливим чинником професійної успішності та національної безпеки. Здобувачі вищої освіти, які готуються до майбутньої професійної діяльності, перебувають під значним психологічним і фізичним навантаженням. Відповідно, формування здоров'язбережувальних компетентностей стає одним із пріоритетних завдань вищої освіти, що має охоплювати студентів усіх спеціальностей.

Здоров'язбережувальна компетентність – це складна інтегрована якість особистості, що охоплює сукупність знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій і мотивацій до збереження, зміцнення та відтворення власного здоров'я, а також здоров'я інших людей. Вона передбачає:

- когнітивний компонент: знання про здоровий спосіб життя, фактори ризику, методи профілактики захворювань, основи гігієни, першої допомоги;
- діяльнісний компонент: вміння застосовувати ці знання на практиці – раціонально харчуватися, дотримуватися режиму дня, займатися фізичною активністю, керувати стресом, уникати шкідливих звичок;
- ціннісно-мотиваційний компонент: Усвідомлення здоров'я як найвищої цінності, формування відповідального ставлення до власного організму та навколишнього середовища.

Студентське життя, попри свою насиченість, часто пов'язане з низкою ризиків для здоров'я:

- навчальні навантаження: інтенсивність навчання, сесії, курсові та кваліфіковані роботи призводять до перевантаження, недосипання;

- зміни режиму: порушення режиму дня, нерегулярне харчування;
- психоемоційний стрес: адаптація до нового середовища, конкуренція, невизначеність майбутнього, особисті проблеми;
- шкідливі звички: поширення куріння, вживання алкоголю, енергетичних напоїв як способу «зняття» стресу або елементу соціалізації;
- малорухливий спосіб життя: тривале сидіння за партами та комп'ютерами, недостатня фізична активність.

Ці чинники негативно впливають не лише на фізичне, а й на психологічне здоров'я, знижують успішність та майбутню професійну ефективність.

Базові принципи здоров'язбереження є універсальними, але їхнє формування має враховувати специфіку майбутньої професійної діяльності здобувачів вищої освіти:

- для майбутніх педагогів: критично важливе усвідомлення власного здоров'я як прикладу для учнів, а також уміння формувати здоров'язбережувальні навички у дітей. Це включає знання вікової фізіології, психології здоров'я, методики проведення оздоровчих заходів
- для інженерів та робітників виробництва: акцент на промисловій гігієні, безпеці праці, ергономіці робочого місця, впливі шкідливих виробничих факторів на здоров'я, а також способах мінімізації цих ризиків;
- для фахівців ІТ-сфери: особлива увага до профілактичних проблем із зором, опорно-руховим апаратом, психологічним здоров'ям, пов'язаних із тривалою роботою за комп'ютером.

Ефективне формування здоров'язбережувальних компетентностей вимагає комплексного підходу:

1. Інтеграція в навчальні дисципліни: включення елементів здоров'язбереження до всіх навчальних програм – від гуманітарних до фахових. Наприклад, на заняттях з іноземної мови можна обговорювати теми здорового способу життя у різних країнах, фізиці – принципи роботи органів людини, технологіях - безпеку виробництва.

2. Спеціальні курси та модулі: впровадження обов'язкових або вибіркокових

курсів з основ здоров'я, гігієни, здорового способу життя у психології стресу, профілактики залежностей.

3. Організація спортивно-оздоровчої роботи: розвиток спортивних секцій, гуртків, проведення змагань, днів здоров'я, створення умов для фізичної активності на території закладу вищої освіти.

4. Психологічна підтримка та консультації: наявність кваліфікованих психологів, які можуть надавати допомогу студентам у подоланні стресу, адаптації, вирішенні особистих проблем.

5. Формування здорового середовища ЗВО: забезпечення якісного харчування, належних санітарно-гігієнічних умов у навчальних корпусах та гуртожитках, відсутність тютюнопаління та вживання алкоголю.

6. Проєкта діяльність: залучення студентів до дослідницьких та соціальних проєктів, спрямованих на вивчення та вирішення проблем здоров'я, розробка програм профілактики.

7. Приклад викладачів: особистий приклад викладачів, їхнє власне відповідальне ставлення до здоров'я є потужним фактором впливу на студентів.

Формування здоров'язбережувальних компетентностей здобувачів вищої освіти – це не просто додаток до основної навчальної програми, а невід'ємна складова якісної підготовки фахівців XXI століття. Це дозволяє виховати не лише висококваліфікованих спеціалістів, а й відповідальних громадян, здатних дбати про власне здоров'я, здоров'я своїх близьких та суспільства загалом. Усвідомлення цінності здоров'я, володіння навичками його збереження та зміцнення є фундаментом для повноцінного життя та ефективної професійної діяльності в будь-якій сфері. Інвестиції у здоров'я студентів – це інвестиції у майбутнє країни.

Список використаних джерел:

1. Волошина, В. В. (2015). Здоров'язбережувальні компетентності як складова професійної підготовки майбутніх учителів. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 5(49), 42–50.

2. Григоренко, С. Ю. (2018). Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів вищих навчальних закладів. Молодий вчений, 8(60), 105–108.

3. Канішевська, Л. Б. (2017). Формування здоров'язбережувальної компетентності учнівської молоді: теоретичний аспект. Теорія і методика навчання та виховання, 42, 45–54.

4. Компетентнісний підхід у вищій освіті: методологічні практичні аспекти (2014). За заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Педагогічна думка.

5. Сендюк В. Д. (2019). Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Витоки педагогічної майстерності, 23, 102–106.

ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ РОБОТОТЕХНІКИ

Дебре О. С.

*доктор філософії, асистент кафедри теорії і методики технологічної освіти
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

У сучасному освітньому просторі пріоритетним завданням є формування не лише компетентного фахівця, який здатний до критичного мислення та інноваційної діяльності, а й здорової особистості. На основі буремного розвитку STEM-освіти, зокрема робототехніки, особливої актуальності набуває питання впровадження здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес здобувачів вищої освіти. Ця галузь освіти передбачає інтенсивну розумову діяльність, постійне використання ІКТ технологій, високу концентрацію уваги, що при відсутності необхідного педагогічного спрямування може негативно впливати на стан здобувачів вищої освіти.

Здоров'язбережувальні технології в освіті – це комплекс інтегрованих засобів, методик і організаційно-педагогічних підходів, що мають на меті створення безпечного, сприятливого для здоров'я освітнього середовища. Основне завдання забезпечити оптимальні умови для розвитку фізичного, психоемоційного та соціального, запобігти навчальному перенавантаженню, погіршенню зорового сприйняття, розвитку тривожності та хронічної втоми.

Такі технології не лише зберігають здоров'я, а й сприяють формуванню в

здобувачів освіти самоконтролю, саморегуляції, відповідального ставлення до особистого здоров'я. Вони є важливим компонентом гуманістично-орієнтованого освітнього процесу, що враховує індивідуальні потреби та можливості кожного здобувача освіти.

Робототехніка як навчальна дисципліна є унікальним поєднанням інженерії, інформатики, логіки, проєктної та командної діяльності. Вона орієнтована на розвиток технічного і критичного мислення, навичок розв'язання нестандартних завдань, вміння працювати з мікроконтролерами, електронними компонентами та різноманітним програмним забезпеченням.

Проте ефективне засвоєння таких знань і навичок потребує специфічних умов:

- тривалий зоровий контакт з екранами ноутбуків або планшетів;
- фокусування уваги на дрібних елементах конструкцій;
- мала рухова активність;
- інтенсивна розумова робота, що вимагає високого рівня самоконтролю;
- робота в команді, яка може створювати психологічне напруження.

Усе це потребує ретельного педагогічного супроводу з використанням здоров'язберезувальних елементів, аби уникнути фізичного і психічного перевантаження студентів.

Основними напрямками реалізації здоров'язберезувальних технологій при вивченні робототехніки є:

1. Фізичне оздоровлення через рухову активність:

Запровадження динамічних пауз (фізкультхвилинок) – один із найефективніших способів зняття м'язового напруження. Кожні 20-30 хвилин варто проводити прості вправи на розтягування, обертання голови, розминку рук та плечей, а також доцільно застосовувати вправи для зняття зорового навантаження: рух очима, фокусування на далекому об'єкті, вправи за методом пальмінгу.

2. Організація ергономічного навчального простору

Робоче місце студента повинно бути не лише функціональним, а й ергономічно правильним. Робочі поверхні повинні розташовуватися на оптимальній висоті, освітлення – бути рівномірним, бажано природним або денним. Важливо забезпечити добру вентиляцію приміщення та регулярне провітрювання.

3. Чергування видів діяльності

Навчальний процес необхідно проводити за принципом змінювання активності: після програмування доцільно переходити до конструювання, після практичної роботи – до обговорення в групі. Це дозволяє уникати монотонності, що часто є причиною розумового перенавантаження.

4. Емоційне розвантаження та підтримка здобувачів освіти

Формування позитивного психологічного клімату в колективі – ключ до збереження ментального здоров'я. Викладач повинен виступати не лише фахівцем, а й наставником, модератором, який підтримує, мотивує, допомагає долати труднощі. Застосування прийомів арт-терапії, гумору, обговорення реальних життєвих ситуацій дозволяє знизити рівень стресу та підвищити зацікавленість.

5. Інтерактивні методи навчання

Ігрові підходи, змагання, квести, симуляції, використання доповненої реальності не лише розвивають логіку і креативність, а й створюють емоційно позитивний клімат для навчання. Гейміфікація сприяє внутрішній мотивації та виключає відчуття «вимушеного навчання», що позитивно впливає на психічне здоров'я.

6. Навчання саморегуляції і техніки безпеки

Студенти мають володіти знаннями щодо гігієни роботи з комп'ютером і іншими комп'ютерними пристроями, правил безпечного поводження з електронними пристроями, а також елементарними техніками саморегуляції: дихальними вправами, прийомами зниження тривожності, вправами на увагу та концентрацію.

Таким чином, в умовах інтеграції робототехніки у навчальний процес,

питання здоров'язбереження стає основою частиною педагогічно діяльності. Ретельне планування навчання, орієнтація на потреби студентів, дотримання ергономічних та психогігієнічних норм, впровадження інтерактивних форм роботи та активна позиція викладача щодо створення безпечного й комфортного освітнього простору – усе це формує цілісну систему здоров'язберезувальних заходів.

Таким чином, здоров'язбереження у сфері робототехніки – це ефективний інструмент підвищення якості навчального процесу, що сприяє розвитку гармонійної, інтелектуально розвиненої та емоційно стійкої особистості.

ОХОРОНА ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕЧНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Макарчук В. В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечення життя і здоров'я працівників у процесі трудової діяльності. Це є конституційним правом кожної людини – стаття 43 Конституції України гарантує належні, безпечні і здорові умови праці[1]. Проте щороку на підприємствах трапляються численні нещасні випадки, що завдають шкоди працівникам і бізнесу. Зокрема, за даними Державної служби з питань праці, у 2023 році в Україні було зафіксовано близько 4 000 нещасних випадків на виробництві. Таким чином, охорона праці є надзвичайно важливою складовою безпечної підприємницької діяльності. Для роботодавця забезпечення безпечних умов праці – це не тільки виконання правових зобов'язань, а й запорука стабільної роботи підприємства, запобігання збиткам від аварій та штрафів.

Термін «охорона праці» в українському законодавстві визначається як система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на

збереження здоров'я і працездатності людини у процесі праці. Іншими словами, охорона праці охоплює всі аспекти забезпечення безпеки на робочому місці – від нормативно-правового регулювання та контролю до практичного впровадження технічних засобів безпеки, належної гігієни праці та профілактики професійних захворювань. Головна мета охорони праці – запобігти нещасним випадкам і професійним захворюванням, створити такі умови, за яких працівники не піддаються ризику для життя і здоров'я під час виконання своїх трудових обов'язків.

Охорона праці відіграє ключову роль у безпечному веденні бізнесу. По-перше, вона забезпечує фізичний і психічний добробут працівників: відсутність травм і професійних захворювань сприяє збереженню здоров'я персоналу. Здорові та мотивовані працівники працюють продуктивніше, що позитивно впливає на ефективність підприємства. По-друге, належна система охорони праці дає економічні вигоди. Витрати роботодавця на запобіжні заходи і створення безпечних умов, як правило, значно менші порівняно з потенційними втратами від аварій, виплат компенсацій потерпілим або штрафів за порушення вимог безпеки. Дотримання норм охорони праці мінімізує ризик простоїв виробництва, судових позовів та фінансових санкцій. По-третє, високий рівень безпеки праці формує позитивний імідж підприємства. Роботодавці, що піклуються про безпеку співробітників, користуються більшою довірою з боку партнерів, клієнтів і самих працівників. Таким чином, охорона праці є не лише обов'язком підприємця, але й інвестицією у стабільність бізнесу – вона допомагає уникнути зайвих витрат, підвищує продуктивність та зміцнює ділову репутацію компанії.

Нарешті, важливо відзначити соціальну відповідальність підприємця за життя і здоров'я колективу. Державна політика України у сфері охорони праці базується на принципі пріоритетності життя і здоров'я працівників над результатами виробництва, а також на принципі повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці[3]. Іншими словами, недопустимо ставити економічну вигоду вище безпеки людей.

Цей підхід має бути інтегрований в управлінські рішення кожного свідомого підприємця.

В Україні сформована розгалужена нормативно-правова база з охорони праці, яка встановлює обов'язкові вимоги безпеки для всіх суб'єктів господарювання. Основу цієї бази складають Конституція України, Кодекс законів про працю України (КЗпП) та спеціальний Закон України «Про охорону праці» [2], а також інші законодавчі акти і підзаконні нормативні акти.

Конституція України проголошує право кожного громадянина на належні, безпечні і здорові умови праці. Це право конкретизоване у трудовому законодавстві: Кодекс законів про працю України містить главу «Охорона праці» і, зокрема, стаття 153 КЗпП зобов'язує роботодавця забезпечувати безпечні та нешкідливі умови на всіх підприємствах. Закон України «Про охорону праці» № 2694-XII від 14 жовтня 1992 року визначає основні засади реалізації конституційного права на безпечну працю і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в державі. Цей закон окреслює права й обов'язки роботодавців і працівників у сфері безпеки праці, містить вимоги до безпечного стану виробничого обладнання, гігієни праці, а також визначає порядок розслідування нещасних випадків. Державна політика з охорони праці за цим законом ґрунтується на пріоритеті життя і здоров'я працівників та повній відповідальності роботодавця за створення належних умов[6]. Окрім згаданих фундаментальних актів, до нормативної бази охорони праці в Україні належать спеціальні закони та підзаконні акти, що регулюють окремі аспекти безпеки. Серед них – Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV встановлює правові та фінансові засади державного соцстрахування працівників і гарантує компенсації та страхові виплати у разі нещасних випадків на виробництві [4].

Важливе значення мають підзаконні акти, що деталізують застосування законів на практиці. Прикладом є Постанова Кабінету Міністрів України від 17.04.2019 р. № 337 «Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві» [5].

Цей нормативний акт запровадив сучасний порядок розслідування нещасних випадків на підприємствах, визначив процедуру повідомлення про нещасні випадки, створення комісій та оформлення результатів розслідування. Дотримання цього порядку є обов'язковим для кожного роботодавця у разі виникнення виробничої травми чи аварії. Такі підзаконні акти гарантують, що розслідування причин інцидентів проводиться належним чином, а потерпілі отримують належну допомогу і компенсації.

Практична реалізація охорони праці на підприємстві включає такі основні заходи: створення системи управління охороною праці (у тому числі призначення відповідальної особи або створення служби охорони праці), розробку і впровадження необхідних інструкцій з безпеки, регулярне навчання та інструктажі для працівників[7], забезпечення персоналу засобами індивідуального захисту і підтримання належного технічного стану обладнання, а також своєчасне розслідування нещасних випадків та впровадження заходів щодо запобігання таким випадкам у майбутньому. Всі ці кроки взаємопов'язані і спрямовані на створення безпечного виробничого середовища.

Отже, охорона праці є невід'ємною складовою безпечної і успішної підприємницької діяльності. Дотримання вимог законодавства про охорону праці (від Конституції та КЗпП до спеціальних законів і нормативних актів) гарантує збереження життя і здоров'я працівників, водночас захищаючи роботодавця від фінансових втрат і юридичної відповідальності. Інвестиції у безпеку праці окупаються через підвищення продуктивності праці та репутаційні переваги, тому культура безпеки на виробництві – це не обтяження, а запорука стабільного розвитку бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (ст. 43) URL: constitution.in.ua.
2. Кодекс законів про працю України // КЗпП України, гл. XI «Охорона праці» (ст. 153–173) URL: (https://i.factor.ua/ukr/law-40/section-211/?srsltid=AfmBOoqP3j8jOiAiRVnUUok_Hjba-XU0N90_IU95eF1qSPMpZO0GFLPI)
3. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII (зі змінами) URL: <https://studies.in.ua/bjd-zaporojec/1204-12-osnovn-polozhennya-zakonodavstva-pro-ohoronu-prac.html>

4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 (розд. V: Страхування від нещасного випадку). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14>

5. Постанова КМУ № 337 від 17.04.2019 «Про затвердження Порядку розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві» URL:

<https://oppb.com.ua/articles/poryadok-rozsliduvannya-neshhasnyh-vypadkiv-rol-ta-obov-yazky-posadovyh-osib-oformlennya-materialiv>

6. Запорожець О.І. Основи охорони праці: навчальний посібник. К.: 2010. (Розд. 1.2. Основні положення законодавства про охорону праці) URL: <https://studies.in.ua/bjd-zaporojec/1204-12-osnovn-polozhennya-zakonodavstva-pro-ohoronu-prac.html>

7. Державна служба України з питань праці. Охорона праці на підприємстві: що потрібно знати? Інформаційна стаття, 03.06.2019 URL: <https://te.dsp.gov.ua/ohorona-pratsi-na-pidpryyemstvi-shho-potribno-znaty>

8. Демчина Д. Закон про охорону праці в Україні: права та обов'язки роботодавців і працівників. Бізнес-блог, 2023. URL: <https://business-broker.com.ua/blog/zakon-pro-okhoronu-pratsi-v-ukraini-prava-ta-obov-iazky-robotodavtsiv-i-pratsivnykiv/>

ВИДИ ІНСТРУКТАЖІВ ТА ЇХ РІЛЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН ТЕХНІЧНОГО НАПРЯМКУ ЗДОБУВАЧАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Скопінцева Н. С.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету технологій
та дизайну Полтавського національного педагогічного університету*

імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к.п.н., доцент Титаренко В. М.

Проблема безпеки життєдіяльності є однією з найактуальніших у сучасному інформаційному просторі. Вона тісно пов'язана з розвитком техніки та новітніх технологій, погіршенням екологічного стану окремих регіонів та планети в цілому. Третє тисячоліття поставило перед людством нові виклики

щодо забезпечення безпеки життєдіяльності людини.

Кількість аварій і катастроф у світовому масштабі щороку зростає, незважаючи на зусилля великої кількості фахівців різних напрямів.

У продовж останніх десятиліть проблема збереження, зміцнення та відтворення здоров'я особистості розглядається з різних наукових позицій у працях філософів, медиків, психологів, педагогів, соціологів (М. Амосов, Б. Бобрицька, В. Бутенко, С. Гончаренко, В. Збаранський, В. Мороз, В. Оржеховська, С. Русова, В. Сухомлинський, Т. Сущенко інші).

Особливо важливим у сучасних умовах є питання навчально-методичного забезпечення формування безпечної роботи під час виконання лабораторно-практичних робіт при вивченні дисциплін технічного спрямування здобувачами вищої освіти на факультеті технологій та дизайну.

Відповідно до нормативно-правових документів, вищий навчальний заклад зобов'язаний забезпечити нешкідливі та безпечні умови навчального процесу, режиму праці та відпочинку, умови для фізичного розвитку та збереження здоров'я, а також сформувати гігієнічні навички та здоровий спосіб життя.

З цією метою для здобувачів вищої освіти запроваджено курс «Безпекознавство з основами домедичної допомоги», який належить до обов'язкових навчальних дисциплін.

Метою цієї дисципліни є теоретична і практична підготовка майбутніх фахівців з опанування знань, умінь і навичок створювати безпечні умови життя і діяльності з урахуванням виникнення техногенних аварій і природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків; формування удосконалення здатностей надавати першу домедичну допомогу при нещасних випадках і невідкладних надзвичайних станах.

Вивчення питань безпеки життєдіяльності організовується і проводиться викладачами, навчальними майстрами під час виконання різного роду робіт з метою формування у майбутніх фахівців професійної освіти свідомого та

відповідального ставлення до питань особистої безпеки та безпеки оточуючих.

Тому одним із пріоритетних завдань закладу вищої освіти й виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності є – формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психологічного здоров'я.

Під час проведення занять обов'язковою умовою є різні види інструктажів. За характером і часом проведення інструктажі поділяються на вступний, первинний, повторний, позаплановий та цільовий.

Вступний інструктаж проводять з усіма учасниками навчального процесу – здобувачами вищої освіти.

Первинний інструктаж – безпосередньо на робочому місці у навчально-виробничих майстернях студентами на початку лабораторно-практичних занять, де навчальний процес пов'язаний із застосуванням різного роду пристроїв, інструментів та обладнання.

Повторний інструктаж – на робочому місці у терміни, які визначені нормативно-правовими актами з урахуванням конкретних умов роботи.

Позаплановий інструктаж – при зміні технологічного процесу, замініприладів та інструментів, конструкційних матеріалів та інших факторів при порушеннях техніки безпеки, що можуть призвести до травм, пожеж тощо.

Цільовий інструктаж – при проведенні разових робіт під час організації масових заходів (екскурсій, змагань, походів тощо).

З метою запобігання травмування і виникнення травмонебезпечних ситуацій на початку лабораторно-практичних занять у навчально-виробничій майстерні викладач або навчальний майстер проводить первинний інструктаж. Під час цього інструктажу також звертають увагу здобувачів вищої освіти на плакати і таблиці з охорони праці та безпеки життєдіяльності, що нагадують їм про необхідність виконувати правила, які збережуть життя та здоров'я.

Студенти працюють у майстерні з різними конструкційними матеріалами, що використовують для виготовлення різного роду виробів. Це такі матеріали

як метал (тонколистовий метал, сортовий прокат, деревина (пиломатеріали, фанера, ДСП) та ін.

Таким чином, під час занять викладач ознайомлює студентів із особливостями роботи з різними матеріалами проводячи інструктаж. Спочатку це вступний до практичної роботи, акцентуючи увагу студентів на правила техніки безпеки; поточний інструктаж – цільові обходи робочих місць студентів, перевірка організації робочого місця, перевірка дотримання правил техніки безпеки та проведення індивідуального інструктажу; заключний інструктаж – аналіз порушень трудової дисципліни, аналіз виконання правил техніки безпеки.

Узагальнюючи відзначимо, що система формування безпекової та правової свідомості здобувачів вищої освіти в університеті включає проведення інструктажів кожного семестру з безпеки життєдіяльності в лабораторіях і навчально-виробничих майстернях, інструктажів перед початком різних видів практик (пропедевтичної, навчальної та виробничої), канікул (зимових і літніх), також проведення виховних заходів з безпеки життєдіяльності та охорони праці й щорічних Всеукраїнських науково-практичних конференцій, присвячених Всесвітнім дням цивільної оборони та охорони праці «Безпека життя і діяльності людини: теорія і практика».

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону праці» (Постанова ВР України від 14.10.1992 № 2694-XII) в редакції від 04.04.2025 р.
2. Желібо Є.П. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник. / Є. П. Желібо. К: ЕКОМЕН, 2011. 200 с.
3. Смирнитська М.Б. Охорона праці в галузі освіти / М. Б. Смирницька. Харків: Світ книг, 2015. 388 с.
4. Титаренко В. М. Основи виробничої безпеки у майстернях. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 296 с.

КОМП'ЮТЕРНА ПЕДАГОГІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Сухіцький І. В.

здобувач третього (освітнього наукового) вищої освіти кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Титаренко В. П.

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У сучасному інформаційному суспільстві, комп'ютерна техніка є невід'ємною частиною життя членів суспільства: здобувачів освіти різних рівнів, науковців-дослідників, працівників різних галузей виробництва, пересічних громадян. Кількість населення для якої комп'ютер є основним засобом роботи та спілкування щорічно постійно зростає.

Комп'ютер широко застосовується у сфері бізнесу, медицини та у повсякденному житті. Необхідно зазначати, що комп'ютер є помічником для людини у багатьох галузях нашої життєдіяльності.

Поряд із позитивними перевагами постає важливе питання – проблема впливу комп'ютера на здоров'я людини. Така велика кількість годин праці людини за комп'ютером негативно впливає на фізичне та психічне здоров'я. Тривала робота за монітором призводить до таких несприятливих чинників: неправильна постава, тривала сидяча робота, псування зору на екрані наближаючи текст і дія на нервову систему, є однією з найпоширеніших проблем при роботі з комп'ютером, це стверджують дослідження лікарів-офтальмологів, це – зорова напруга, роздвоєння бачення, велика кількість сліз, сухі очі, часте моргання та ін. Тому лікарі радять використовувати окуляри при роботі за комп'ютером, проводити короткочасні перерви (бажано кожні пів години), а для окремих професій перерви з урахуванням особливостей трудової діяльності.

Цими важливими питаннями описується велика когорта вчених дослідників, серед яких: М. Кочина, Б. Богданова, П. Хоменю та ін.

Вправи для очей:

- швидко кліпати очима, напруживши очні м'язи;
- не відкриваючи очей, начебто подивитися ліворуч та праворуч;
- не відкриваючи очей, начебто подивитися вгору, а потім до низу;

Отже, для зменшення негативного впливу комп'ютера на зір лікарі регулярно радять дотримуватись правил гігієни зору.

Ще одним аспектом впливу комп'ютера на здоров'я людини це дія на руховий апарат. Найбільш вразливими до цієї недуги є діти, в якому викривлення хребта відбувається за типом сколіозу. У дорослих це проявляється у хворобливому відчутті шиї, плечових болях, загостренні радикулітів, остеохондрозу. Вже це викликає при неправильній поставі, відсутності перерв та невірні організації робочого місця.

Особливо чутливими до цього є пальці, кісті рук і передпліччя, тому виникає тремтіння, поколювання в попереку, болі в зап'ясті.

Для профілактики цих порушень рекомендують дотримуватись правильної постави під час сидіння за комп'ютером: є обов'язково тримати рівно спину, ступні повинні перебувати на підлозі, а лікті знаходитися під прямим кутом, використовувати спеціальні ергономічні меблі; підставки для монітора або ортопедичні крісла.

Крім вище названих проблем, частина навантаження при роботі за комп'ютером припадає на нервову систему, а також на головний мозок. Тривала робота є причиною головних болів, що спричиняється хронічними перенавантаженнями й постійною напругою м'язів обличчя, шумом у вухах, запамороченнями.

Отже, використання сучасних інформаційних технологій повинно бути чітко визначеним і контрольованим. Комп'ютерна техніка є необхідним інструментом у сучасному суспільстві, адже вона забезпечує невичерпні можливості для широкого використання в освітній галузі та професійній діяльності людини. Тому для збереження здоров'я надзвичайно важливо дотримуватись правил гігієни професійної діяльності та зору, використовувати різні фізичні вправи, що допомагають зберегти здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Жукова Ю. Охорона праці при роботі з комп'ютером. Ю. Жукова «Охорона праці», 2016. №2 с.51.
2. Як зберегти зір працюючи за комп'ютером, «Безпека життєдіяльності» 2010, №1. с. 36-40.
3. Титаренко В. М. Основи виробничої безпеки у майстернях. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. с. 296.
4. Цина А. Ю. Основи охорони праці: підручник для студентів педагогічних ВНЗ. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. с. 386.

ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ ПРАЦІ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ СТАРШОКЛАСНИКАМИ ОБ'ЄКТІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ

Суховій Н. Г.

здобувач третього (освітнього наукового) вищої освіти кафедри теорії і методик технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Срібна Ю. А.

кандидат педагогічних наук, професор, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Долучення до трудових дій та умінь, тобто до праці, підростаючого покоління старшокласників зумовлене необхідністю формування особистісних цінностей. Тому трудові завдання (проекти) повинні мати зміст, розуміти цінності, формувати естетичні смаки.

Важливо, як зазначив В. О. Сухомлинський, сутність виховання старшокласників засобами трудового навчання полягає в наступному: «Громадянське начало праці органічно зливається з почуттям власної гідності. Радість праці для людей має у своїй основі глибоке особисте почуття гордості, власної гідності. Важливо, щоб в основі громадянських почуттів лежала трудова гордість підлітка, переживання того, що у своїй улюбленій справі він

неперевершений майстер.»

Велику увагу виховній ролі праці приділяє академік сучасності В. М. Мадзігон. Він у своєму дослідженні зазначає: «В сучасній школі навчання має органічно поєднуватися з суспільно корисною виробничою працею учнів, це необхідно не тільки з економічного погляду, а й тому, що даний підхід сприяє гармонійному вихованню розвиненої особистості... Людина, її внутрішні можливості, талант і здібності розкриваються через працю».

Отже, зазначимо, як стверджують науковці, дослідники, що трудова діяльність здобувачів загальної середньої освіти є поєднанням багатьох факторів. Це поєднання розумової (сенсорний апарат, емоційна та психічна середина) і фізичної (опорно-м'язова система) енергії на шляху створення цінностей, має надзвичайні виховні можливості, формування цілісного ставлення до трудових дій при виготовленні спроектованих естетично довершених виробів з використанням безпечних умов праці.

У сучасних закладах загальної середньої освіти звертається особлива увага на безпечні умови праці під час проведення навчальних занять у навчальних майстернях, а також акцентується увага на проведенні різноманітних заходів у закладі щодо збереження здоров'я здобувачів закладу середньої освіти, адже здобувачам освіти властива рухливість і допитливість.

1. Питання охорони праці та безпеки життєдіяльності сьогодні надзвичайно звучить у організації всього навчального-виховного процесу, а особливо це питання надзвичайно важливе під час проведення уроків предмета «Технології» зі старшокласниками.

Стан роботи у закладі загальної середньої освіти з безпечних умов праці, її охорони та виробничої санітарії перебуває під щоденним контролем адміністрації закладу, а також учителя з технологій. З цієї мети проводиться навчання всіх учасників освітнього процесу у закладі.

2. Усі організаційні, санітарно-гігієнічні та лікувально-профілактичні заходи спрямовані на збереження життя та здоров'я здобувачів освіти, ліквідацію причин, які мають спричинити травматизм і його профілактичні

заходи.

3. Усі учасники освітнього процесу зобов'язані виконувати правила безпеки життєдіяльності та охорони праці. Всю цю діяльність регламентують законодавчі нормативно-правові та інструктивні матеріали. Опрацювавши Конституцію України (стаття 43,50), Закон України «Про освіту» (стаття 26), Закон України «Про охорону праці» (стаття 6, 7, 10, 15, та інші) знаходимо всі ці твердження та обов'язково їх виконуємо.

4. У закладі освіти розроблені та затверджені Інструкції з питань безпеки життєдіяльності, що містять питання збереження здоров'я, пожежної безпеки, безпеки дорожнього руху, реагування на надзвичайні ситуації, безпеки побутових умов, дії у період воєнного стану, тощо.

Отже, упродовж навчального року проходять такі заходи:

- проведення різного виду інструктажів, зокрема вступного, первинного, цільового ;
- внутрішнього контролю;
- навчання та перевірка знань з означуваних питань;
- різні профілактичні заходи;
- проведення зборів батьківських колективів із метою попередження дитячого побутового травматизму, а також і на уроках предмета «Технології».

5. Позитивно впливає на здобувачів освіти виготовлення різних інформаційних матеріалів, виставок, стендових матеріалів із висвітленням безпечних умов проживання людства в оточуючому середовищі, особливо у період воєнного стану в Україні.

6. При вивченні різних модулів навчального предмета «Технології» у 10-11 класах приділяємо особливу увагу учнів під час їх роботи із різними пристроями та обладнаннями у шкільній майстерні. Після закінчення семестру результати роботи з усіх важливих питань розглядаються на засіданнях педагогічної ради для прийняття відповідних рішень з метою запобігати нещасним випадкам, адже працюючи злагоджено в закладі загальної середньої освіти виховуємо здорове покоління, бо від нього залежить один з основних

ресурсів розвитку країни та її безпека.

7. Забезпечення безпечних умов праці під час виконання проєктів з декоративно-прикладної творчості є ключовим аспектом освітнього процесу в закладах середньої освіти. Особливої актуальності це питання набуває в умовах воєнного стану, коли збереження життя і здоров'я кожного учня ж пріоритетним завданням.

Завдяки комплексному підходу до організації безпечного освітнього середовища, включаючи нормативне регулювання, систематичне проведення інструктажів, профілактичну роботу з учнями та батьками, постійний моніторинг і аналіз стану охорони праці, створюються умови, за яких старшокласники можуть не лише здобувати практичні трудові навички, але й формувати усвідомлене ставлення до праці, відповідальність за себе та оточення.

Отже, безпечні умови праці є невід'ємною частиною реалізації освітніх проєктів у межах предмета «Технології», сприяють професійній орієнтації, моральному становленню учнівської молоді та розвитку творчих здібностей у гармонії з сучасними вимогами до охорони праці в закладах загальної середньої освіти.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-Bp#Text>
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1977. 400 с.
5. Мадзігон В.М. Педагогіка і практика: праця як засіб виховання особистості. Київ: Освіта України, 2010. 196 с.
6. Типове положення про організацію навчання з питань охорони праці.

Наказ Держгірпромнагляду України № 15 від 26.01.2005.

7. Методичні рекомендації щодо організації охорони праці в закладах освіти. Київ: МОН України, 2021.

8. Інструктивно-методичні матеріали з питань безпеки життєдіяльності. Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/>

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Титаренко В. М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Питання безпеки життєдіяльності під час воєнного стану на території нашої країни сьогодні виступають надзвичайно важливими та необхідними.

Основною складовою державної політики країни, національної безпеки є створення безпечних умов праці та цивільного захисту з метою збереження найвищої цінності суспільства – людини, її життя і здоров'я. 24 лютого 2022 року розпочався новий етап визвольної боротьби нашого народу за свою свободу та незалежність, а також відновлення територіальної цілісності та суверенітету нашої держави.

Як зазначається у нормативних документах, головним завданням сьогодення є збереження життя кожного громадянина України. Ворог нещадно руйнує дитячі сади, школи, заклади профтехосвіти, коледжі, університети. Але найжорстокішим та найболючішим – втрати сотень загублених життів від рук агресора.

Особливості проживання населення країни в умовах воєнного стану зазнають всі члени суспільства в усіх сферах життєдіяльності. Великого впливу на здобувачів вищої освіти та фахівців навчального процесу зазнають всі причетні до нього. Тому життєвою умовою сьогодення є поглиблення та

розширення як теоретичних знань, так і практичних умінь при вивченні дисциплін. «Безпекознавство з основами домедичної допомоги» та «Цивільний захист» сьогодні посилюють увагу студентів до практичних умінь та навичок (наприклад, надання першої домедичної допомоги, виконання правил поведінки під час повітряної тривоги та ракетних обстрілів, з вибухонебезпечними предметами).

За весь період війни стало зрозумілим, що найголовнішим умінням сьогодення постає вміння надавати першу медичну взаємодопомогу, а також надавати її вчасно, що й рятує життя особистості. Тому з цією метою на факультеті технологій та дизайн відбуваються заходи при участі працівників Червоного Хреста України: накладення пов'язок на рану, або опікову поверхню, тимчасову зупинку кровотечі, транспортування потерпілого, іммобілізаційні способи, проведення реанімаційних заходів, не традиційних способів штучного дихання, та менш популярних (Лаборда, Сильвестра) та ін. Вплив та своєчасне виконання цих заходів є повернення потерпілого до повноцінного відтворення власних життєво необхідних функцій.

Основним інструментом комунікації та обмін інформацією, у тому числі інформацією стосовно можливих небезпек, пов'язаних з війною та шляхів підвищення безпеки життєдіяльності в закладах загальної середньої та вищої освіти, є цифрові технології. З усіма нормативними матеріалами в умовах воєнного стану інформовані на інформаційних порталах Верховної Ради та Міністерства освіти та науки України.

У цифровому просторі використовують платформи (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams та ін.). Ці перелічені інформаційні ресурси допомагають в організації та проведенні навчально-виховного процесу в закладі освіти.

У сучасних складних і постійних умовах воєнного стану викладачі мають можливість використовувати, крім очної форми, дистанційну форму навчання. З метою її проведення викладач може створювати власні веб-ресурси, або використовувати інші веб-ресурси, та володіти питанням академічної доброчесності, необхідно надавати здобувачам освіти чіткі, коректні посилання

на нові джерела інформації. Зазначимо, що перевагу необхідно надавати україномовним ресурсам.

Одним із таких ресурсів є використання відеоконференції, що являє собою сучасний спосіб зв'язку при чому викладачі і здобувачі можуть бачити один одного, перебуваючи на різній відстані. Викладачі володіють можливістю демонстрації навчального матеріалу на лекції. Таким способом можна проводити дискусії, захист проєктів у режимі реального часу.

Іншою формою спілкування учасників навчального процесу є форум. Цей вид діяльності присвяченій певній визначній темі або проблемі. При цьому проводять обговорення, нові цікаві повідомлення тощо.

Чат - спілкування викладачів і студентів у режимі реального часу. Різновиди чатів: текстовий, голосовий, аудіо чат.

Електронна пошта – це стандартний сервіс інтернету, що забезпечує передачу повідомлень у формі звичних текстів, або в інших формах, зокрема графічній, звуковій, відео) у відкритому чи змішаному вигляді. Вона широко використовується у навчальному процесі.

Поширені також веб-ресурси для дистанційного навчання. Це платформа Google Classroom, основним елементом є її академічні групи.

Zoom – сервіс, який широко використовується для проведення різного роду конференцій та онлайн-зустрічей, при цьому створюючи обліковий запис.

Таким чином, підсумовуючи зазначимо, що використання цифрових технологій доводить свою ефективність та виступає одним із основних факторів збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану та надає їм можливість краще адаптуватися до можливих екстремальних ситуацій, що виникають у сучасних умовах, а також зберегти здоров'я своє та інших людей.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану: Закон

України № 2126-IX від 15.03.2022. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.

2. Українська освіта в надзвичайних ситуаціях. МОН України: веб-сайт.
URL: <https://emergency.mon.gov.ua/>.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ БЕЗПЕКИ ЖИТТЯ, ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ, ОХОРОНИ ПРАЦІ

Комашко В. С.

здобувач третього (освітнього наукового) рівня вищої освіти кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Титаренко О. О.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У сучасному світі, де технологічний прогрес нерозривно пов'язаний зі зростанням ризиків, а інформаційні потоки стають дедалі інтенсивнішими, безпека життя, діяльності людини та охорона праці виходять на перший план. Це не лише сфера технічних регламентів і нормативних актів, а й комплексний виклик, що вимагає від кожної особистості усвідомленості, відповідальності та, що не менш важливо, розвинених соціально-комунікативних компетентностей. З педагогічної точки зору, саме ці компетентності є фундаментом для ефективного запобігання небезпекам та управління ними.

Соціально-комунікативна компетентність – це здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, конструктивно вирішувати конфлікти, чітко висловлювати свої думки та розуміти інших, працювати в команді, адекватно реагувати на критику та надавати зворотний зв'язок. У контексті безпеки життя, діяльності та охорони праці вона набуває особливого значення, оскільки більшість небезпечних ситуацій виникає не лише через технічні несправності, а й через людський фактор, у тому числі через неефективну комунікацію.

Зокрема, розвинена соціально-комунікативна компетентність дозволяє:

- Чітко доносити інформацію: інструктажі, попередження про безпеку, правила поведінки в екстремальних ситуаціях мають бути зрозумілими та однозначними. Недомовленість або двозначність можуть призвести до трагічних наслідків.

- Слухати та розуміти: здатність уважно слухати колег, керівництво, експертів дозволяє вчасно виявити потенційні загрози, зрозуміти контекст небезпеки та адекватно на неї відреагувати.

- Конструктивно обговорювати проблеми: вміння відкрито, але шанобливо обговорювати ризики, висловлювати занепокоєння з приводу безпеки без страху бути незрозумілим чи покараним, є запорукою запобігання інцидентам.

- Працювати в команді: у багатьох видах діяльності безпека залежить від злагоджених дій команди. Ефективна комунікація в команді дозволяє розподіляти обов'язки, координувати дії та надавати взаємодопомогу у критичних ситуаціях.

- Надавати та отримувати зворотний зв'язок: конструктивна критика, вчасне повідомлення про порушення або потенційно небезпечні дії є важливими для підтримки високого рівня безпеки.

Незважаючи на очевидну важливість, у практиці викладання безпеки життя та охорони праці часто переважає формальний, інструктивний підхід. Це призводить до того, що слухачі, особливо дорослі, сприймають навчання як примус, а не як інструмент для власної безпеки. З точки зору педагога, для подолання цих викликів необхідно:

1. Відхід від монологічного викладу – замість сухих лекцій, педагог має використовувати інтерактивні форми:

- кейс-стаді: аналіз реальних випадків травматизму або надзвичайних ситуацій, де комунікативні помилки відіграли ключову роль. Це дозволяє дорослим «приміряти» ситуацію на себе.

- рольові ігри та симуляції: моделювання небезпечних ситуацій, де

учасники відпрацьовують навички ефективної комунікації (наприклад, як повідомити про порушення, як діяти в аварійній ситуації, як надати першу допомогу, чітко інструктуючи інших).

– дискусії та мозкові штурми: обговорення «незручних» питань, пов'язаних із безпекою, де кожен може висловити свою думку та запропонувати рішення.

2. Розвиток емпатії та відповідальності: педагог має створювати умови, за яких слухачі усвідомлюватимуть, що їхні дії та якість їхньої комунікації впливають не лише на власну безпеку, а й на безпеку колег, близьких та суспільства загалом. Це може бути досягнуто через відеоматеріали, зустрічі з людьми, які постраждали від нещасних випадків, або обговорення юридичних та соціальних наслідків.

3. Формування «культури безпеки»: важливо навчати не просто правилам, а й формувати системне мислення про безпеку, де комунікація є невід'ємною частиною цієї культури. Це означає виховання звички ставити запитання у разі незрозуміння, повідомляти про небезпеки, звертати увагу на дії інших.

4. Використання сучасних технологій: віртуальні тренажери, інтерактивні платформи, мобільні додатки для навчання БІОП можуть включати елементи, що відпрацьовують комунікативні навички у безпечному середовищі.

5. Навчання ненасильницькій комунікації: вміння доносити важливу інформацію, попереджати про небезпеку або вказувати на помилки без агресії, обвинувачення, а з позиції турботи про безпеку.

Отже, роль соціально-комунікативної компетентності у вирішенні проблем безпеки життя, діяльності людини та охорони праці є критично важливою. З педагогічної точки зору, завданням освіти дорослих є не лише передача технічних знань, а й цілеспрямоване формування вміння ефективно спілкуватися, слухати, взаємодіяти та брати на себе відповідальність за безпеку. Інтеграція комунікативного компонента в навчальний процес з БІОП дозволяє трансформувати формальне навчання на глибоке усвідомлення важливості кожного слова та дії у забезпеченні безпечного та здорового існування. Це інвестиція, яка окупиться збереженими життями, зниженням травматизму та підвищенням загальної культури безпеки в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону праці» (від 14.10.1992 № 2694-XII зі змінами).
2. Ігнатенко, О. В. Комуникативна компетентність як складова професійної підготовки фахівців з безпеки життєдіяльності. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 3, 76–80. 2017.
3. Кремень, В. Г. *Філософія освіти*. Київ: Знання. (Окреслює ширший контекст філософії освіти, де безпека є важливою цінністю). 2008.
4. Мерзлякова, О. В. Охорона праці: теоретичний та прикладний аспекти. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*, 6, 203–206. 2016.
5. Чорна, В. В. (2016). Комуникативна компетентність у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 1(130), 185–188.

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ В ЗМІСТІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Лаутнер Д. Є.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. с.-г. н., доцент Титаренко О. О.

У сучасному світі, що стрімко розвивається, питання безпеки та охорони праці (БОП) набувають дедалі більшої актуальності. Це не лише нормативно-правова вимога, а й життєва необхідність для збереження здоров'я та життя працівників, забезпечення стабільного функціонування підприємств та сталого розвитку суспільства. З огляду на це, освіта дорослих відіграє ключову роль у формуванні свідомого ставлення до БОП, адже саме дорослі є активними учасниками трудової діяльності. З педагогічної точки зору, висвітлення цих

проблем у змісті навчання дорослих має свої особливості та виклики.

Дорослі люди, які приходять на навчання або перепідготовку, вже мають певний життєвий та професійний досвід. Однак, цей досвід не завжди є достатнім для забезпечення належного рівня безпеки праці. Проблеми, що виникають, часто пов'язані з:

- недостатнім усвідомленням ризиків: Дорослі можуть недооцінювати небезпеку певних видів робіт або ігнорувати правила безпеки, покладаючись на власний досвід або «авось»;
- застарілими знаннями та навичками: Технології та обладнання постійно змінюються, а знання, отримані багато років тому, можуть бути неактуальними;
- відсутністю мотивації: Іноді дорослі сприймають навчання з БОП як формальність, що знижує їхню зацікавленість та ефективність засвоєння матеріалу;
- психологічними факторами: Втома, стрес, особисті проблеми можуть знижувати увагу та концентрацію на робочому місці, збільшуючи ризик травматизму;
- змінами в законодавстві: Законодавчі та нормативні акти з БОП постійно оновлюються, і дорослим необхідно бути в курсі цих змін.

Педагогічні підходи у викладанні БОП для дорослих мають свою специфіку дорослої аудиторії. Тому педагог, який викладає БОП, має застосовувати особливі підходи:

1. Акцент на практичній значущості: Дорослі найкраще засвоюють інформацію, якщо бачать її пряму користь для себе. Необхідно демонструвати, як знання з БОП безпосередньо впливають на їхнє здоров'я, безпеку, кар'єрний ріст та добробут родини. Використання реальних прикладів та наслідків недотримання правил є ефективним.

2. Використання досвіду слухачів: Дорослі мають багатий життєвий та професійний досвід, який можна використовувати під час навчання. Стимулювання дискусій, обговорення конкретних ситуацій з їхньої практики

дозволяє зробити навчання більш інтерактивним та релевантним.

3. Проблемне навчання: Замість пасивного сприйняття інформації, дорослих слід залучати до вирішення проблемних ситуацій, кейсів, пов'язаних з БОП. Це розвиває критичне мислення та вміння приймати рішення в екстремальних умовах.

4. Інтерактивні методи: Лекції повинні бути доповнені практичними заняттями, тренінгами, симуляціями, роботою в малих групах, використанням відеоматеріалів, комп'ютерних програм та віртуальної реальності.

5. Індивідуалізація навчання: Враховуючи різний рівень підготовки та спеціалізації дорослих, доцільно пропонувати індивідуальні навчальні траєкторії або додаткові матеріали з урахуванням їхніх потреб.

6. Формування мотивації та відповідальності: Важливо не лише передати знання, а й сформувати стійку мотивацію дотримуватися правил безпеки та нести відповідальність за власні дії та дії колег. Це може бути досягнуто через обговорення етичних аспектів БОП, ролі лідерства в безпеці, впливу культури безпеки на виробництво.

7. Наскрізна інтеграція: Питання БОП не повинні бути відокремленими від основних фахових дисциплін. Навпаки, їх слід інтегрувати в курси з технологій, інженерії, менеджменту, юриспруденції тощо, демонструючи їхню нерозривну єдність.

Незважаючи на очевидну важливість, у процесі інтеграції БОП в освіту дорослих існують певні виклики:

- динамічність законодавства: Необхідність постійного оновлення навчальних програм та матеріалів відповідно до змін у нормативно-правовій базі України та міжнародних стандартів;

- відсутність кваліфікованих викладачів: Потреба у педагогах, які не лише володіють глибокими знаннями з БОП, а й мають досвід роботи з дорослою аудиторією та вміють застосовувати сучасні педагогічні технології;

- технічна та матеріальна база: Забезпечення навчального процесу сучасним обладнанням, тренажерами, макетами для проведення практичних

занять та симуляцій;

- психологічний бар'єр: Подолання скептичного ставлення деяких дорослих до навчання з БОП та їхнього переконання у власній непогрішності;
- обмеженість часу: Часто навчання дорослих відбувається в умовах обмеженого часу, що вимагає максимально ефективної організації навчального процесу.

Таким чином, проблеми безпеки та охорони праці є невід'ємною частиною сучасного виробництва і, відповідно, змісту освіти дорослих. З педагогічної точки зору, успішне формування компетентностей з БОП у дорослих вимагає не просто передачі інформації, а створення умов для глибокого усвідомлення ризиків, розвитку практичних навичок та формування стійкої внутрішньої мотивації до безпечної поведінки. Це процес, що базується на інтерактивних методах, врахуванні життєвого досвіду слухачів та постійному оновленні змісту. Лише такий комплексний підхід дозволить досягти головної мети – збереження життя та здоров'я працюючої людини, що є найвищою цінністю будь-якого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону праці» (від 14.10.1992 № 2694-ХІІ зі змінами).
2. Концепція розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в Україні на період до 2027 року (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 417-р).
3. Костенко, Н. С. Андрагогічні засади формування безпекової компетентності дорослих. *Педагогічні науки*, 2(78), 241–245. 2018.
4. Куліш, В. В., & Мельничук, В. П. (2019). Екологічна безпека технологічних процесів у галузі. *КПІ ім. Ігоря Сікорського*. https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/41512/%201/Ekologichna_bezpeka.pdf
5. Мерзлякова, О. В. Охорона праці: теоретичний та прикладний аспекти. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*, 6, 203–206. 2016.
6. Сергєєва, Л. М. (2019). Навчання дорослих як основа формування

культури безпеки праці. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*, 1(16), 46–51.

7. Федорчук, Л. В. Методика викладання охорони праці. *Навчально-методичний посібник*. Вінниця: ВНТУ. 2015.

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО-БЕЗПЕКОВОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ОПАНУВАННІ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТУ «ТЕХНОЛОГІЇ»

Ніколаєнко Я. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Науковий керівник: к. с.-г. н., доцент Титаренко О. О.

У сучасному світі, що стикається з глобальними екологічними викликами та потребою у сталому розвитку, формування екологічно-безпекової культури здобувачів освіти є одним із найважливіших завдань. Особливу роль у цьому процесі відіграє навчальний предмет «Технології», оскільки він безпосередньо пов'язаний з практичною діяльністю, виробництвом та взаємодією людини з навколишнім середовищем. З педагогічної точки зору, саме на уроках технологій можна ефективно інтегрувати екологічні знання та навички, виховуючи відповідальне ставлення до природи та безпеки.

Екологічно-безпекова культура – це інтегрована якість особистості, що поєднує глибокі знання про взаємозв'язки в природі та суспільстві, усвідомлення екологічних загроз, вміння діяти безпечно й екологічно доцільно, а також ціннісне ставлення до природи як до життєдайної основи. Вона включає два взаємопов'язані аспекти:

1. Екологічна культура: Розуміння екологічних проблем, принципів сталого розвитку, дбайливе ставлення до природних ресурсів.

2. Культура безпеки: Усвідомлення ризиків у повсякденному житті та професійній діяльності, дотримання правил безпеки праці, вміння діяти в

надзвичайних ситуаціях.

На уроках технологій ці аспекти нерозривно пов'язані, адже будь-яка технологічна діяльність має бути безпечною для людини та мінімально шкодити довкіллю.

Для ефективного формування екологічно-безпекової культури в здобувачів освіти на уроках технологій педагогу доцільно використовувати різноманітні методи, що поєднують теоретичні знання з практичним досвідом та ціннісними орієнтаціями:

1. Проектний метод. Це один із найбільш ефективних методів, оскільки він дозволяє учням самостійно досліджувати проблему, шукати шляхи її вирішення та створювати реальний продукт. Проекти можуть бути спрямовані на:

- розробку екологічно чистих виробів (наприклад, з перероблених матеріалів);
- створення моделей енергозберігаючих пристроїв;
- розробку систем сортування відходів у школі чи вдома;
- виготовлення виробів із мінімальним використанням ресурсів;
- дослідження впливу різних матеріалів та технологій на довкілля. При цьому обов'язково аналізуються аспекти безпеки на кожному етапі проекту.

2. Метод проблемного навчання. Замість готових рішень, учням пропонуються проблемні ситуації, пов'язані з екологічною безпекою виробництва чи побуту. Наприклад:

- «Які екологічні ризики приховані у виробництві пластикових виробів, і як їх мінімізувати?»;
- «Як утилізувати відходи електронного обладнання без шкоди для природи?»;
- «Які заходи безпеки необхідно вжити при роботі з електроінструментом, щоб не зашкодити собі та оточуючим?» Такий підхід стимулює критичне мислення, пошук інформації та обґрунтування рішень.

3. Ігрові технології (ділові, рольові ігри). Імітація реальних виробничих

ситуацій або екологічних криз дозволяє учням «прожити» проблему, відчуті відповідальність та відпрацювати алгоритми безпечної поведінки та прийняття рішень. Наприклад, «Екологічний патруль», «Розслідування інциденту на виробництві».

4. Екскурсії та зустрічі. Організація екскурсій на сучасні екологічно відповідальні підприємства, які впроваджують «зелені» технології, або зустрічі з фахівцями з охорони праці та екологами. Це дозволяє учням побачити реальне застосування принципів екологічної безпеки та отримати інформацію з перших вуст.

5. Метод кейс-стаді. Аналіз конкретних ситуацій, що сталися на виробництві або в побуті через порушення екологічних норм або правил безпеки. Учні аналізують причини, наслідки та пропонують шляхи запобігання подібним ситуаціям.

6. Інтегровані уроки. Поєднання уроків технологій з елементами хімії, фізики, біології, географії та основ здоров'я для формування комплексного розуміння екологічних процесів та їхнього впливу на безпеку.

7. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Використання мультимедійних презентацій, відеороликів, інтерактивних симуляцій, віртуальних екскурсій на виробництва, онлайн-ресурсів для доступу до актуальної інформації про екологічну безпеку та її забезпечення.

8. Дискусії та дебати. Обговорення суперечливих екологічних питань, різних точок зору на використання ресурсів, переваг та недоліків певних технологій з точки зору екології та безпеки.

Формування екологічно-безпекової культури на уроках технологій – це безперервний процес, що вимагає від педагога:

- постійного самовдосконалення: Бути в курсі новітніх екологічних технологій, законодавчих змін та найкращих практик у сфері безпеки праці;
- творчого підходу: Розробляти та впроваджувати інноваційні методи навчання, що відповідають інтересам та потребам сучасних здобувачів освіти;
- особистого прикладу: Демонструвати власне відповідальне ставлення

до довкілля та дотримання правил безпеки в повсякденному житті.

Отже, застосування цих методів дозволить не лише передати здобувачам освіти необхідні знання та навички, а й сформувати в них глибоке усвідомлення цінності безпеки та довкілля, виховати відповідальних громадян, здатних робити усвідомлений вибір на користь сталого розвитку та безпечного майбутнього. Це є запорукою не лише індивідуального благополуччя, а й процвітання нашого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Іванчук, А. В. (2017). Екологічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій у закладах вищої освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience¹ Problems*, 48, 25–30.
2. Концепція Нової української школи. (2016). Схвалено рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 27 жовтня 2016 року.
3. Куліш, В. В., & Мельничук, В. П. (2019). *Екологічна безпека технологічних процесів у галузі*. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/41512/%201/Ekologichna_bezpeka.pdf
4. Національна стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року. (2017). Затверджена Указом Президента України від 15 травня 2017 року № 133/2017.
5. Нищак, І. (2025, Травень). Екологічна компетентність учителя технологій: основні підходи до професійної підготовки. *Молодь і ринок*. <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/329071>
6. Савченко, Л. С. (2017). Формування компетентності з безпеки життєдіяльності та охорони праці у процесі підготовки майбутніх фахівців. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 3, 102–106.

ВИСВІТЛЕННЯ АКТУАЛЬНИХ НАПРЯМКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОГО ВИРОБНИЦТВА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Титаренко О. О.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сьогодні Україна, як і весь світ, зіштовхується з численними екологічними викликами, які безпосередньо впливають на якість життя та майбутнє поколінь. Промислове виробництво, хоч і є рушійною силою економіки, часто стає джерелом значного негативного впливу на довкілля. У зв'язку з цим, питання екологічної безпеки виробництва набуває першочергового значення. Це поняття охоплює стан захищеності людини та природи від несприятливих екологічних факторів, що виникають внаслідок господарської діяльності.

Ключову роль у формуванні свідомого ставлення до цих проблем відіграє освітній процес, зокрема у підготовці вчителів, які мають транслювати актуальні знання та цінності майбутнім поколінням. Особливої важливості набуває підготовка вчителів технологій, адже саме вони навчають учнів створювати, трансформувати та використовувати матеріальні об'єкти, а отже, безпосередньо впливають на формування виробничих навичок та екологічної відповідальності.

Сучасне виробництво вимагає комплексного підходу до забезпечення екологічної безпеки. Серед актуальних напрямків можна виділити:

1. Перехід до екологічно чистих та безвідходних технологій передбачає мінімізацію відходів, використання замкнених циклів виробництва, повторну переробку та утилізацію.

2. Зменшення викидів та скидів забруднюючих речовин включає запровадження сучасних систем фільтрації, очищення стічних вод, контроль за якістю атмосферного повітря.

3. Рациональне використання природних ресурсів ґрунтується на заходах з енергозбереження, водозбереження, використання відновлюваних джерел енергії, оптимізація використання сировини.

4. Управління відходами – роздільний збір, сортування, переробка промислових та побутових відходів, зменшення обсягів захоронення.

5. Забезпечення екологічної безпеки продукції базується на контролі за складом матеріалів, безпека використання та утилізації готової продукції.

6. Запобігання екологічним аваріям та катастрофам будується на розробці планів реагування, моніторинг потенційно небезпечних об'єктів.

7. Формування екологічної культури та відповідальності спирається на впровадження систем екологічного менеджменту на підприємствах, підвищення кваліфікації працівників.

Вчителі технологій є ключовими фігурами у формуванні екологічної компетентності учнів. Вони мають унікальну можливість інтегрувати екологічні знання безпосередньо в практичну діяльність, демонструючи, як технології можуть бути екологічно безпечними. Їхня роль полягає у формуванні екологічної свідомості через обговорення впливу виробництва на довкілля, вивчення принципів сталого розвитку; навчанні екологічно безпечних технологій завдяки можливості створювати вироби, мінімізуючи шкоду для природи, використовуючи вторинні матеріали, енергозберігаючі прийоми; розвитку практичних навичок шляхом залучення учнів до проєктної діяльності з екологічним спрямуванням (наприклад, розробка екологічно чистих виробів, створення систем сортування відходів у школі); вихованні відповідального ставлення за допомогою демонстрації прикладів успішних екологічних ініціатив на виробництві, обговорення особистої відповідальності за стан довкілля; використанні міждисциплінарного підходу методами інтеграції знань з біології, хімії, фізики, географії для комплексного розуміння екологічних проблем.

Для ефективної підготовки вчителів технологій, здатних висвітлювати актуальні питання екологічної безпеки, необхідно розв'язати низку завдань.

Фахові дисципліни потребують екологізації змісту з акцентом на новітні тенденції в екологічній безпеці, тому доцільним буде введення в навчальні програми університетів спеціальних модулів, що стосуються екологічної безпеки виробництва, або інтеграція екологічних аспектів у вже існуючі курси з матеріалознавства, технологій обробки, конструювання.

З метою формування екологічної компетентності майбутнього вчителя відповідно до вимог сучасного державного стандарту базової середньої освіти постає проблема розробки чітких критеріїв та показників екологічної компетентності, що охоплюють когнітивний (знання), діяльнісний (уміння), мотиваційний (ціннісні орієнтації) та рефлексивний (самоаналіз) компоненти.

Вивчення студентами екоорієнтованих педагогічних технологій сприятимуть формуванню екологічної культури в учнів (наприклад, проєктна діяльність, кейс-стаді, ділові ігри, дискусії на екологічну тематику).

Чільне місце в системі формування екологічної свідомості, безумовно, посідає практична підготовка. Організація екскурсій на сучасні екологічно відповідальні підприємства, залучення до екологічних проєктів та ініціатив обумовить усвідомлення в учнів прикладної значущості екологічної проблематики. Крім того, важливим аспектом є системна взаємодія освітніх установ із підприємствами, що впроваджують екоінновації, зокрема зелене виробництво, замкнені цикли ресурсів, декарбонізацію тощо.

В сучасному світі широко використовуються інноваційні метод та цифрові технології заради впровадження інтерактивних симуляцій, віртуальних лабораторій, онлайн-ресурсів для вивчення екологічних проблем та рішень у виробництві. Тому знайомство з подібними методиками розширить екологічний світогляд учнівської молоді та простимулює застосування знань у реальних ситуаціях.

Таким чином, у контексті сучасного виробництва та викликів сталого розвитку інтеграція актуальних напрямів екологічної безпеки в освітній процес є вкрай важливою. Освіта має відігравати провідну роль у підготовці фахівців нового покоління – не лише кваліфікованих, а й свідомих відповідальності за екологічні наслідки своєї діяльності.

Системний підхід до оновлення змісту освіти, впровадження інноваційних освітніх технологій та партнерська взаємодія з виробництвом формують потужне підґрунтя для екологічної трансформації майбутнього професійного середовища. Це інвестиція в майбутнє, яка забезпечить не лише економічне зростання, а й екологічне благополуччя України.

Список використаних джерел:

1. Глуханюк В. М., Шимкова І. В., Гаркушевський В. С., Цвілик С. Д., Іванчук А. В. Екологічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій у закладах вищої освіти. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2022. Вип. 65. С. 124–136. DOI: 10.31652/2412-1142-2022-65-124-136

2. Екологічна безпека технологічних процесів у галузі: Курс лекцій [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спеціальності 161 «Хімічні технології та інженерія» спеціалізації «Хімічні технології неорганічних керамічних матеріалів». КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: В.М. Павленко, В. Ю. Тобілко Електронні текстові данні (1 файл: 0,293 Мбайт). Київ : КПІ ім. І.Сікорського, 2019. 145 с.

URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/b5987cfb-ee24-40a4-8fed-258d291fb165/content>

3. Нищак І. Екологічна компетентність учителя технологій: основні підходи до професійної підготовки. *Молодь і ринок*. 2025. №4(236). С. 37–41. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.329071>

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ ОБРОБКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

Чернуха Л. В.

*майстер виробничого навчання кафедри теорії і методики технологічної освіти
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Техніка безпеки в освітньому процесі є невід’ємною складовою сучасного навчання, особливо під час проведення практичних та лабораторних занять. Основна мета дотримання правил техніки безпеки – збереження життя та здоров’я учнів та викладачів, створення комфортної та безпечної середовища

для навчальної діяльності.

У процесі роботи з обладнанням, інструментами та матеріалами, зокрема текстильними, існує ризик отримання травм, опіків, порізів або інших нещасних випадків. Тому дуже важливо не лише знати, а й систематично дотримуватись правил безпечної поведінки. Це допомагає учням формувати відповідальне ставлення до праці, самодисципліну та уважність.

Крім того, дотримання техніки безпеки сприяє ефективній організації навчального процесу, оскільки дозволяє уникнути непередбачених ситуацій і зосередитися на засвоєнні знань та розвитку практичних навичок. Таким чином, техніка безпеки – це не просто формальність, а основа для продуктивності.

Робота з текстильними матеріалами, хоч і здається безпечною, насправді пов'язана з низкою ризиків, які можуть призвести до травм чи погіршення здоров'я. Щоб уникнути нещасних випадків, необхідно чітко усвідомлювати можливі небезпеки і вміти правильно реагувати в разі їх виникнення.

Механічні ризики

Використання гострих інструментів (ножиць, лез, голок, шпильок) може призвести до порізів або уколів. Робота зі швейною машиною потребує особливої уваги: неправильне положення рук чи необережність можуть стати причиною травм пальців. Застрягання одягу або волосся у механізмах – також одна з небезпек.

Термічні ризики

Під час прасування тканини або термообробки існує ризик отримати опік. Дотик до нагрітого праски або інструментів без захисту може призвести до серйозного пошкодження шкіри. Тканини можуть бути легко займистими. Використання праски або інших нагрівальних приладів вимагає особливої обережності.

Хімічні ризики

Під час фарбування тканин або очищення матеріалів використовуються засоби, що можуть викликати алергію, подразнення шкіри або слизових оболонок.

Крім фізичних ризиків, важливим є дотримання порядку на робочому місці. Підтримання чистоти і порядку на робочому місці – це важлива складова ефективного та безпечного навчального процесу. Під час лабораторно-практичних занять з текстильних матеріалів кожен учень повинен усвідомлювати, що охайне, правильно організоване робоче місце сприяє зосередженості, підвищує продуктивність праці та запобігає виникненню нещасних випадків.

Перед початком роботи слід підготувати все необхідне обладнання та матеріали, розташувавши їх зручно і логічно. Робоча поверхня повинна бути вільною від зайвих предметів, що можуть заважати або створювати небезпеку – наприклад, розсипані шпильки, відкриті ножиці чи необережно покладені електроприлади.

Під час виконання завдань важливо тримати порядок: складати інструменти після використання на своє місце, не залишати обрізки тканини на підлозі, не захаращувати прохідні зони. Особливу увагу слід приділяти безпечному зберіганню гострих і небезпечних предметів, вони не повинні залишатися без нагляду.

Таким чином, дотримання техніки безпеки – це не лише вимога викладача, а й важлива умова збереження здоров'я, забезпечення якості виконання роботи. Така звичка формує відповідальність і готує до майбутньої професійної діяльності в реальних виробничих умовах.

Лабораторно-практичні заняття з текстильних матеріалів потребують особливої уваги до дисципліни та організованості. Щоб забезпечити безпечну та ефективну роботу, кожен ученик повинен дотримуватись чітко

Перед початком заняття:

- прибути вчасно до лабораторії або практичного кабінету;
- підготуватися теоретично до заняття: ознайомитися з темою, методиками, правилами безпеки;
- ознайомитися з інструкцією з охорони праці та правилами використання обладнання.

Мати з собою необхідні матеріали: зошит, ручку, халат (якщо потрібно), захисні окуляри тощо.

Під час заняття чітко виконувати вказівки викладача або лаборанта. Дотримуватись техніки безпеки, особливо при роботі з хімічними речовинами, електричними приладами чи іншим обладнанням. Не залишати робоче місце без дозволу викладача. Працювати акуратно, не заважати іншим студентам. Вести лабораторний журнал або звіт у встановленому порядку.

Після закінчення заняття: прибрати робоче місце, вимкнути прилади, утилізувати відходи згідно з інструкцією. Здати виконану роботу або звіт за вимогою викладача. Повідомити про будь-які інциденти або несправності обладнання.

БЕЗПЕЧНЕ ДИТИНСТВО ПОЧИНАЄТЬСЯ З ДОШКІЛЛЯ

Шутова А. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

Одним із ключових завдань дошкільного навчального закладу є забезпечення безпеки дітей, що охоплює як фізичний захист, так і психологічну стабільність. У сучасному світі, де зростають ризики зовнішніх загроз, важливо створити середовище, яке не лише запобігає травмам і нещасним випадкам, але й сприяє формуванню у дітей правильних уявлень про безпеку. Співпраця між батьками та вихователями є критично важливою для забезпечення не тільки фізичного комфорту, а й емоційного захисту, що є невід'ємною умовою гармонійного розвитку дитини. Однак, багато дошкільних закладів досі не мають систематичного підходу до формування культури безпеки у дітей.

Організація заходів безпеки в дошкільних закладах також є важливим аспектом, де багато залежить від професіоналізму педагогів та інших

працівників. Їм необхідно бути не лише технічно підготовленими до реагування на небезпеку, але й формувати у дітей відповідальне ставлення до своєї безпеки. На жаль, на практиці часто спостерігається нестача уваги до навчання дітей основам безпеки та відсутність чіткої організації цих заходів. Безпека в дошкільних закладах має стати не лише пріоритетом для адміністрації, а й невід'ємною частиною виховного процесу, яка потребує комплексного підходу і постійної уваги.

У сучасній науковій літературі безпека в дошкільних навчальних установах сприймається як багатопланова категорія, що охоплює фізичні, психологічні та соціальні аспекти. У праці «Безпечне освітнє середовище в закладах дошкільної освіти» Н. В. Вікторчук розглядає умови для створення безпечного середовища в закладах дошкільної освіти, виділяючи основні типи загроз і ризиків, а також складові безпеки, такі як фізична, психологічна та соціальна безпека [1].

Ключова роль у формуванні культури безпеки життєдіяльності дітей належить педагогам. У статті «Формування культури безпеки життєдіяльності як соціально-педагогічна проблема сучасної системи освіти України» М. В. Бутиріна та В. О. Бабенко аналізують функції та фактори, що впливають на розвиток культури безпеки життєдіяльності студентів педагогічних навчальних закладів, а також педагогічні умови для формування цієї культури [2].

Практичні аспекти розвитку культури безпеки також досліджуються науковцями. У статті «Формування масової культури безпеки дітей» О. К. Накемпій обговорює завдання з формування культури безпеки учнів, підкреслюючи важливість підтримки інтересу до безпеки, виховання відповідального ставлення до неї та інтеграції сучасних засобів охорони праці та безпеки у навчальний процес [3].

Загалом, нові дослідження наголошують на необхідності комплексного підходу до забезпечення безпеки в закладах дошкільної освіти, відзначаючи важливість співпраці між педагогами, батьками та дітьми задля формування

культури безпеки.

Метою нашого дослідження є аналіз основних аспектів забезпечення безпеки в дошкільних закладах, зокрема, організаційних заходів, які сприяють створенню безпечного освітнього середовища для дітей. Розглянута також роль педагогів і персоналу закладів дошкільної освіти у формуванні культури безпеки серед дошкільнят та практичні методи виховання дітей на основі принципів безпеки життєдіяльності.

Забезпечення безпеки в дошкільних навчальних закладах є критично важливим для сприяння гармонійному розвитку та вихованню дітей. Це включає не лише захист від фізичних травм, але також створення середовища, яке забезпечує психологічний комфорт, важливий для формування особистості.

Комплексний підхід до безпеки в дитячих садках охоплює як інфраструктурні елементи (включаючи безпечне облаштування території та використання відповідних меблів та матеріалів), так і організаційні та освітні заходи [4].

Одна з ключових складових організаційних ініціатив полягає в розробці чітких інструкцій для поведінки дітей та персоналу в надзвичайних ситуаціях. Важливо мати задокументовані правила, які регламентують дії вихователів і адміністрації у разі виникнення загрози. Система безпеки також має передбачати інструкції з евакуації, використання вогнегасників, а також наявність аптечок та медичних засобів.

Регулярне навчання персоналу основам безпеки є незамінним. Це містить тренування щодо дій під час надзвичайних ситуацій, а також роботу зі збереження психологічного спокою дітей у таких випадках. Педагоги повинні бути не лише компетентними у своїй галузі, але й володіти знаннями у сфері психологічної безпеки, щоб адекватно діяти у стресових умовах.

Формування культури безпеки серед дітей є однією з найважливіших задач. Це означає, що навіть наймолодші вихованці повинні розуміти основи самозахисту та правильну поведінку під час небезпеки.

Важливо навчити дітей відповідно реагувати на різні ситуації, такі як

дотримання правил дорожнього руху або дії під час пожежі чи землетрусу. Для досягнення цих цілей педагоги мають інтегрувати теми безпеки в освітній процес [5]. Це можна робити через ігри, бесіди, казки і практичні заняття, формуючи у дітей відповідальність за своє життя та безпеку. Під час занять діти взаємодіють із теоретичними аспектами безпеки та вчаться застосовувати їх у контекстах, наближених до реальних.

Важлива роль педагогів полягає в тому, щоб бути прикладом для дітей. Коли вихователь демонструє слідування правилам безпеки та уважність до комфорту дітей, це стимулює малечу наслідувати ці принципи. Також важливо забезпечити співпрацю з батьками, щоб створити послідовну лінію поведінки вдома та в навчальному закладі.

Для дітей з раннього віку мають бути зрозумілі основи правильної поведінки у різних ситуаціях: як поводитися на вулиці чи в громадському транспорті, а також дії при надзвичайних обставинах. Вихователі можуть досягти цього через інтерактивні методи навчання, такі як рольові ігри.

Особливу увагу слід приділити безпеці під час рухливих заходів на свіжому повітрі. Організація прогулянок та фізичних занять має враховувати всі аспекти безпеки, починаючи від вибору місць для ігор і до контролю за активними діями дітей.

Оцінювання ефективності заходів безпеки має завершувати будь-який навчально-виховний процес [6]. Постійний моніторинг та аналіз нещасних випадків дозволяють коригувати існуючі практики і вдосконалювати систему безпеки. Це сприяє покращенню умов не тільки окремо взятого закладу, але й системи освіти загалом.

Організація безпеки в закладах дошкільної освіти є складним і багатоплановим процесом, який вимагає не лише технічних знань, а й глибокого педагогічного підходу. Це важливий аспект розвитку дитини, що впливає на її здоров'я, комфорт і вміння безпечно взаємодіяти з навколишнім середовищем.

Таким чином, забезпечення безпеки в дошкільних навчальних закладах є

критично важливим для благополуччя та розвитку дітей. Це вимагає комплексного підходу, який включає організаційні заходи, підготовку педагогічного персоналу та формування культури безпеки серед дітей. Відповідальність за безпеку дітей лежить не лише на педагогах, але й на батьках, що сприяє інтеграції знань про безпеку як вдома, так і в освітньому закладі.

Ключова роль у формуванні культури безпеки належить педагогам. Використання сучасних методів виховання, інноваційних вправ і тренувань допомагає дітям розвивати навички безпечної поведінки. Необхідно проводити регулярне навчання персоналу закладів для ефективного реагування на надзвичайні ситуації, що забезпечує оперативну допомогу і підтримку дітям у разі небезпеки.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на оцінку ефективності різних методик навчання дітей основам безпеки, включаючи впровадження новітніх технологій та методів психологічного впливу для формування усвідомленого ставлення до їхньої власної безпеки. Також важливо дослідити роль сім'ї у формуванні культури безпеки та розвиток співпраці між батьками та педагогами для максимального успіху.

Список використаних джерел:

1. Вікторчук Н. Безпечне освітнє середовище в закладах дошкільної освіти. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 17. С. 43–49. URL: <http://journals.kogpa.te.ua/index.php/pedagogy/article/view/86/77> (дата звернення: 11.04.2025).

2. Бутиріна М., Бабенко В. Формування культури безпеки життєдіяльності як соціально-педагогічна проблема сучасної системи освіти України. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/8671?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 11.04.2025).

3. Накемпій О. Формування масової культури безпеки дітей. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/items/6818262e-c10b-4e2c-80ec-06e71037b59d> (дата

звернення: 11.04.2025).

4. Концепція розвитку дошкільної освіти. Житомирський центр розвитку дитини № 5. URL: <https://5.zdo.zhitomir.ua/konceptczyia-rozvytku-doshkilnoyi-osvity/> (дата звернення: 11.04.2025).

5. Безпека дітей в закладі дошкільної освіти. Комунальний заклад «Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 238 Харківської міської ради». URL: http://dnz238.edu.kh.ua/admnstracya/ohorona_praci_ta_zapobigannya_dityachomu_travmatizmu/bezpeka_ditej_v_doshkilnomu_zakladi/ (дата звернення: 11.04.2025).

6. Про дошкільну освіту. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3788-20> (дата звернення: 11.04.2025).

БЕЗПЕКОВА ГРАМОТНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛАДНИК ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Кухта С. С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

Сучасна система освіти стикається з новими викликами, серед яких одним із найактуальніших є забезпечення безпечного середовища та формування у здобувачів освіти базових навичок поведінки у надзвичайних ситуаціях. У зв'язку з цим особливої уваги набуває проблема формування безпекової грамотності в учнів початкової школи – як одного з ключових компонентів загальної освітньої компетентності.

Актуальність цього питання зумовлена низкою суспільно-політичних та технологічних змін, які відбуваються в Україні та світі. Зокрема, збройна агресія, загроза терористичних актів, часті повітряні тривоги, зміни кліматичних умов, зростання кількості надзвичайних ситуацій природного та

техногенного характеру вимагають від кожного громадянина, зокрема, і наймолодших, вміння діяти швидко й адекватно. Крім того, цифровізація освіти та побуту створює нові ризики, пов'язані з безпекою в інтернет-просторі. Усі ці виклики підкреслюють потребу в системній підготовці дітей до безпечного життя, що має починатися ще з перших років навчання в школі.

Безпекова грамотність – це здатність особи ідентифікувати загрози, приймати адекватні рішення у ситуаціях ризику, а також запобігати небезпекам у фізичному, психологічному, соціальному та цифровому середовищі. У молодшому шкільному віці ці навички формуються через навчальні предмети, виховну діяльність, приклад дорослих і взаємодію в колективі. Саме у цей період закладаються основи поведінки, які можуть мати вирішальне значення в майбутньому. Формування безпекової грамотності є критично важливим з огляду на зростання кількості загроз у сучасному світі, зокрема у сфері цифрових технологій, що особливо актуально для дітей, які починають активно взаємодіяти з інтернет-середовищем [1].

Вчені наголошують, що системне впровадження елементів безпекової освіти у зміст навчання сприяє розвитку свідомого ставлення до безпеки як власної, так і колективної [5]. Крім того, дослідження підтверджують, що інтеграція таких знань у початкову освіту забезпечує формування навичок життєстійкості, здатності до самозахисту та соціальної адаптації [3]. Таким чином, безпекова грамотність є основою для виховання відповідального громадянина, здатного діяти ефективно в умовах ризику.

У початковій школі важливо не лише надати учням знання про правила безпеки, а й сформувати вміння їх застосовувати. Наприклад, це може бути орієнтація в дорожньому русі, дії під час пожежі, спілкування з незнайомцями, безпечне користування інтернетом, а також реагування на сигнали повітряної тривоги чи інші надзвичайні ситуації. Проте формування безпекової грамотності не повинно обмежуватися інформуванням. Необхідно розвивати критичне мислення, уважність, вміння працювати в команді, дотримуватись інструкцій та правил [4]. Ці якості є основою для прийняття швидких та

обґрунтованих рішень у нестандартних або загрозливих ситуаціях. Педагоги мають бути готовими до того, щоб навчати не лише «що робити», а й «чому це важливо» – саме такий мотиваційний складник сприяє формуванню відповідального ставлення до безпеки. Крім того, вкрай важливою є системність: лише регулярне й послідовне формування безпечної поведінки забезпечує довготривалий ефект.

Особливу роль у цьому процесі відіграє педагог. Учитель початкових класів має бути не лише транслятором знань, а й модератором освітнього середовища, що підтримує безпеку, психологічний комфорт і довіру. Практика показує, що інтерактивні методи навчання (рольові ігри, моделювання ситуацій, дискусії, перегляд навчальних відео) є найбільш ефективними для формування навичок безпечної поведінки. Саме через гру, казку чи моделювання звичних ситуацій діти найкраще сприймають інформацію про небезпеки [4].

Наприклад, навчальні ігри, в яких дитина має обрати правильну поведінку в умовному «небезпечному» сценарії, не лише розвивають рефлексивні навички, а й формують емоційно забарвлену пам'ять, що в майбутньому активізується автоматично у реальних умовах [1]. Такий підхід дозволяє дитині природно засвоїти важливі правила та інтегрувати їх у повсякденну поведінку без страху чи стресу. Також позитивний вплив мають спільні заходи за участю рятувальних служб, поліції, батьківської спільноти.

Важливим напрямом діяльності є розробка інтегрованих навчальних програм, які включають елементи безпекової освіти в контексті таких предметів, як українська мова, математика, образотворче мистецтво. Через сюжети задач, казки, малюнки діти отримують знання про небезпечні ситуації, що робить навчання більш природним і цікавим. Успішними є також підходи до створення тематичних тижнів безпеки, під час яких учні беруть участь у квестах, тренінгах, зустрічах з представниками професій, пов'язаних із безпекою.

Неможливо недооцінити і роль родини. Формування безпекової культури має здійснюватися паралельно в родинному колі та шкільному середовищі.

Батьки повинні бути активними учасниками виховання в аспекті безпеки: пояснювати, демонструвати, контролювати та підтримувати ініціативу дитини в дотриманні правил. Важливим є проведення спільних заходів школи та батьків, зокрема, круглих столів, практикумів, тренінгів, які сприяють єдності підходів і підвищують ефективність навчання.

Як показують дослідження, системна взаємодія освітнього закладу та родини створює сприятливе освітнє середовище, в якому дитина відчуває підтримку й усвідомлює важливість власної відповідальності за безпечну поведінку [2]. Саме в родині дитина вперше знайомиться з поняттями безпеки, тому приклад батьків, їхня послідовність і емоційна залученість мають значний вплив на закріплення настанов щодо безпечного способу життя. Таким чином, партнерство між школою та родиною є необхідною умовою ефективного формування безпекової культури дитини.

Крім того, зважаючи на сучасні цифрові реалії, варто приділяти окрему увагу формуванню цифрової безпеки. Молодші школярі активно користуються гаджетами, інтернетом, онлайн-іграми, тому вони мають володіти хоча б елементарними знаннями про загрози в інтернеті: кібербулінг, фішинг, небезпеку поширення особистої інформації. Особливо важливо формувати в дітей критичне мислення щодо онлайн-контенту, вміння розрізняти правдиву та фейкову інформацію, а також навички цифрової гігієни, включаючи створення надійних паролів, обмеження часу за екраном і відповідальне користування соціальними мережами. Педагоги можуть використовувати інтерактивні ресурси, мультфільми, практичні заняття з кібергігієни для того, щоб навчити дітей безпечно користуватися цифровими технологіями. Дослідження підтверджують, що систематичне впровадження елементів цифрової грамотності у початкову освіту суттєво підвищує рівень обізнаності учнів щодо онлайн-загроз і сприяє розвитку цифрової відповідальності [2].

Важливо також зазначити, що безпекова грамотність не є окремою дисципліною, а інтегрується в усі напрями освітньої діяльності. Вона є частиною ключових компетентностей Нової української школи: уміння

навчатися впродовж життя, громадянської компетентності, екологічної грамотності та здорового способу життя, соціальної й емоційної компетентності. Компетентнісний підхід передбачає не тільки набуття знань, а й розвиток практичних умінь та ставлень, що забезпечує більш глибоке засвоєння матеріалу.

У процесі формування безпекової грамотності варто орієнтуватися на вікові особливості дітей. Молодші школярі мислять конкретно-образно, тому ефективними є візуалізація, історії з реального життя, приклади поведінки знайомих людей. Емоційний складник сприйняття інформації також має велике значення, тому варто уникати залякувань і натомість концентруватися на позитивних моделях поведінки. Навчання має бути емоційно забарвленим, викликати цікавість, залучати до активної участі в процесі пізнання. Сучасні мультимедійні засоби, інтерактивні платформи, навчальні ігри є ефективними інструментами для цього.

Таким чином, безпекова грамотність є фундаментом життєвої компетентності дитини. Вона не лише забезпечує збереження життя та здоров'я, а й сприяє розвитку особистісної відповідальності, критичного мислення, впевненості у власних діях. Формування цієї компетентності в учнів початкової школи є завданням усієї освітньої системи і має здійснюватися в тісній співпраці між школою, родиною та громадою. Успішність цього процесу залежить від рівня підготовки педагогів, зацікавленості батьків, підтримки державної політики у сфері безпеки та впровадження інноваційних освітніх практик.

Підсумовуючи, варто зазначити, що формування безпекової грамотності в початковій школі повинно розглядатися не лише як частина освітнього процесу, а як стратегічна інвестиція у майбутнє суспільства. Саме в молодшому шкільному віці закладаються основи світогляду, моделей поведінки та моральних орієнтирів, які визначатимуть ставлення людини до себе та оточення упродовж життя. Тому важливо, щоб питання безпеки стали не епізодичною темою окремих занять, а наскрізною ідеєю всієї освітньої парадигми – від

дизайну середовища до побудови комунікації та оцінювання успішності дитини в контексті безпечної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Гуревич Р. Цифровізація освіти сучасного суспільства: проблеми, досвід, перспективи / Р. Гуревич, Л. Коношевський, Н. Опушко // *Освітологічний дискурс*. 2022. № 3-4. С. 22–46.
2. Карп Р. В. Міжнародний досвід підготовки викладачів до створення безпечного освітнього середовища в закладі вищої освіти. *Вісник науки та освіти*. 2025. Вип. 1(31). С. 1226–1236.
3. Кучерак І. В. Цифровізація та її вплив на освітній простір у контексті формування ключових компетентностей. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22. Т. 2. С. 91–94.
4. Роль цифрових технологій навчання в епоху цивілізаційних змін / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Н. Р. Опушко, Т. С. Ільніцька, Г. М. Плахотнюк. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. 2021. Вип. 62. С. 28–38.
5. Хоружа Л. Л. Інваріантність та варіативність професійної діяльності викладача вищої школи в епоху змін. *Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти* : монографія / керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. С. 40–58.

ТВОРЧІСТЬ БЕЗ ШКОДИ: ХІМІЧНА БЕЗПЕКА В МИСТЕЦТВІ

Пугач Ю. О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

Мистецтво – це не лише вияв емоцій та ідей, це, також, досить інтенсивний процес, який тісно пов'язаний з використанням різноманітних

матеріалів. Всі художники, скульптори, реставратори та багато інших фахівців, які займаються творчістю, щодня мають справу з різноманітними фарбами, розчинниками, клеями, лаками, смолами тощо, за якими приховуються хімічні ризики, про які мало хто замислюється. У майстернях та мистецьких закладах зберігаються та щоденно використовуються десятки матеріалів, які можуть впливати не лише на ваше здоров'я, а й на навколишнє середовище. Саме тому питання хімічної безпеки в мистецтві та творчості є не лише актуальним, а й життєво важливим.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб підвищити обізнаність всіх художників, студентів, загалом усіх людей, які займаються мистецтвом щодо хімічної безпеки під час творчої діяльності, а також сприяти формуванню культури відповідального й безпечного використання художніх матеріалів.

Завданням даної роботи є визначення потенційних загроз, які можуть виникати в результаті використання токсичних речовин у творчості, що здатні негативно впливати як на здоров'я митців, так і на довкілля. Окрім виявлення й пояснення цих ризиків, слід зосередитися на наданні зрозумілих і практичних рекомендацій, що допоможуть зробити творчу діяльність більш безпечною. Це стосується як вибору нетоксичних, екологічно безпечних матеріалів, так і правильної організації робочого простору, дотримання правил особистого захисту. Створення умов, за яких мистецтво може бути не лише джерелом натхнення та самовираження, а й діяльністю, що не завдає шкоди.

Митці у процесі своєї художньої роботи щодня використовують десятки різноманітних матеріалів, починаючи від фарб і розчинників, закінчуючи лаками та клеями. На перший погляд, ці засоби можуть здаватися звичайними, нешкідливими, однак багато з них містять шкідливі токсини, які можуть становити серйозну загрозу як для здоров'я людини, так і для навколишнього середовища.

Олійні фарби, особливо професійного рівня, нерідко містять пігменти на основі важких металів, таких як кадмій, свинець чи хром. Ці елементи, накопичуючись в організмі, можуть викликати отруєння, алергії або, навіть,

ураження внутрішніх органів. Робота з такими фарбами без належного захисту та вентиляції приміщення суттєво підвищує ризик негативних наслідків для здоров'я людини [1].

Говорячи про розчинники, зокрема, уайт-спірит, скипидар, ацетон та інші, слід пам'ятати, що крім характерного різкого запаху, вони дуже легко випаровуються, насичуючи повітря токсичними речовинами. У разі потрапляння в людський організм розчинник здатний викликати сильний головний біль, запаморочення, подразнення слизових оболонок, а при тривалому або регулярному вдиханні – навіть серйозні ушкодження дихальної системи, печінки чи нервових тканин [2, 4].

Акрилові фарби хоча і вважаються більш безпечнішим варіантом, порівняно з олійними фарбами, вони все одно не є цілком безпечними. Деякі дешеві, неякісні продукти можуть містити шкідливі домішки, які, в свою чергу, можуть спричинити подразнення шкіри або алергічні реакції. Також у процесі висихання акрил може виділяти мікроскопічні частинки, які потрапляють у повітря [3].

Згадаємо про смоли, клеї та лаки – матеріали, що часто застосовуються у живописі, графіці, скульптурі та декоративному мистецтві. При використанні вони також виділяють токсичні пари, а при потраплянні на шкіру викликають подразнення та алергії. В залежності від складу, ці речовини можуть бути особливо небезпечними в умовах недостатньої вентиляції або при тривалому використанні.

Багато митців, особливо на початку свого творчого шляху, можуть не усвідомлювати реальний рівень небезпеки, що приховується за звичайними матеріалами, з якими вони працюють. Це особливо актуально у випадках коли художня діяльність відбувається в домашніх умовах, без належного обладнання, вентиляції або засобів індивідуального захисту. Недотримання базових заходів безпеки – це часте явище, яке підсилюється звичкою довіряти матеріалам «на око» чи використовувати засоби без маркування чи інструкцій.

Таке безпечне на перший погляд ставлення може мати накопичувальний

ефект, особливо при регулярному контакті з хімічними речовинами. Тому надзвичайно важливо розвивати звичку свідомого ставлення до вибору художніх матеріалів.

Забезпечення хімічної безпеки під час творчості починається з обізнаності митця про потенційні ризики та дотримання простих правил. Усі етапи роботи, від вибору матеріалів до утилізації залишків, можуть бути безпечнішими, якщо підходити до них відповідально.

Перш за все, варто звернути увагу на склад і маркування художніх матеріалів. Найкраще обирати продукти з позначками «non-toxic». Особливо важливо уникати фарб і пігментів, які містять важкі метали, такі як кадмій, свинець або хром. Для повсякденного використання та роботи у навчальних закладах рекомендовано застосовувати водорозчинні фарби, які майже не токсичні та набагато безпечніші в умовах обмеженої вентиляції.

Організація робочого простору також відіграє ключову роль. Майстерня має бути добре провітрюваною, за можливості обладнана витяжною. Використання розчинників у закритому просторі особливо небезпечно, адже токсичні пари накопичуються й можуть завдати шкоди навіть за короткий час. Матеріали потрібно зберігати у щільно закритих контейнерах, у прохолодному, не доступному для дітей місці, подалі від відкритого вогню та сонячних променів.

Не менш важливим є використання засобів індивідуального захисту. Навіть прості рукавички зможуть допомогти уникнути контакту шкіри з хімічними речовинами. Під час роботи з шліфуванням або аерозольними фарбами рекомендовано використовувати респіратори та окуляри, які зменшать ризик потрапляння пилинок та хімічних речовин до очей та легень. Також, краще утриматися від споживання їжі у робочій зоні для того, щоб уникнути випадкового потрапляння токсичних частинок у організм [5].

Дотримання цих основних принципів допоможе художникам зберегти здоров'я, зробити щоденну роботу більш безпечною й сприятиме формуванню відповідального ставлення до довкілля.

Незважаючи на те, що більшість художніх матеріалів містять в собі хімічні компоненти, в світі існує чимало екологічно чистих та безпечних альтернатив. Обираючи такі матеріали, ви робите важливий крок у формуванні безпеки у мистецтві.

Одним із найбільш доступних варіантів є акварель та гуаш створена на основі натуральних пігментів. Такі фарби майже не містять хімічних добавок та добре підходять для творчості. Також починають набирати популярність акрилові фарби на водній основі, які не містять легких органічних розчинників та не шкідливі для людини та довкілля.

Існує велика кількість безпечних клеїв, створених на основі крохмалю або натурального каучуку. Вони не виділяють токсичних парів, легко змиваються водою та не подразнюють шкіру, тому вони будуть особливо корисні для дитячої творчості [6].

Поступово замінюючи токсичні матеріали більш безпечними аналогами, ми не просто шукаємо компроміс, ми створюємо такі умови, в яких нам буде комфортно працювати та не хвилюватися за своє здоров'я. Такий підхід створює натхнення та відповідальне середовище у мистецтві.

Таким чином, мистецтво завжди мало великий простір для свободи експериментів та самовираження. Проте ця свобода не повинна йти врозріз із безпекою, ні особистою, ні екологічною. У світі, де дедалі більше уваги приділяється корисному та безпечному споживанню, відповідальність до вибору художніх матеріалів і організації робочого місця стає не просто бажаною, а й необхідною.

Хімічна безпека – це не тягар на плечах митця, а дуже важливий інструмент, який повинен існувати в гармонії з довкіллям. Знання про властивості матеріалів, уважність до маркувань, вибір нетоксичних альтернатив, формують культуру поваги не тільки до самого себе, а й до навколишнього середовища.

Усвідомлення цього збільшує силу, цілісність та естетичність творчості. Мистецтво, що не шкодить, – це мистецтво, яке не лише зцілює душу, але й

зберігає тіло. А отже, творчість без шкоди – це не компроміс, а прояв справжньої любові до життя.

Список використаних джерел:

1. Чи шкідливі олійні фарби? URL: <https://surl.li/nrpdnx> (дата звернення: 18.04.2025).
2. Як працювати з розчинниками безпечно? URL: <https://surl.li/kamxoo> (дата звернення: 18.04.2025).
3. Чи безпечно використовувати акрилову фарбу для відбитків рук? URL: <https://svyatvechir.grace.cx.ua/vzaiemodiya/chi-bezpechno-vikoristovuvati-akrilovu-farbu-dlya-vidbitkiv-ruk.html> (дата звернення: 18.04.2025).
4. Розчинник уайт-спірит: властивості, застосування та переваги. URL: <https://surli.cc/wdiwtm> (дата звернення: 18.04.2025).
5. Зберігання предметів мистецтва. URL: <https://surl.li/ucsmcq> (дата звернення: 18.04.2025).
6. ТОП-5 товарів для творчості 2025 року: що обрати? URL: <https://surli.cc/mtkegy> (дата звернення: 18.04.2025).

БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Ярмоленко А. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

З початком повномасштабного російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року робота дитячих садочків зазнала значних змін і перерв, так як Міністерство освіти та науки (лист МОН № 1/3371-22 від 06.03.2022 року) рекомендувало тимчасово призупинити освітній процес у закладах дошкільної освіти. У більшості регіонів України дитячі садочки припинили свою роботу з міркувань безпеки дітей та персоналу через активні бойові дії, обстріли та

загрозу життю. Частина закладів на більш безпечних територіях стали використовуватися як тимчасові притулки для біженців. Зі звільненням територій та стабілізацією ситуації в деяких регіонах дитячі садочки поступово відновлювали свою роботу. Проте це відбувалося нерівномірно і залежало від безпекової ситуації в кожному конкретному населеному пункті.

Питання безпеки дітей у закладах дошкільної освіти набуло особливої гостроти. Основними вимогами стали збереження життя та здоров'я вихованців і працівників під час надзвичайних ситуацій, спричинених воєнними діями.

Щоб створити безпечне середовище в дитячому садку, насамперед, потрібно виявити все, що заважає дітям, вихователям та іншим працівникам почуватися захищено, становить небезпеку або не відповідає поняттю безпеки.

Основним об'єктом, що забезпечує безпеку під час воєнних дій в закладі є укриття. Укриття в садочку – це спеціальне приміщення всередині будівлі або на території, призначене для захисту дітей та дорослих від фізичної небезпеки. Воно має бути перевірене, відповідати всім нормам, враховувати потреби малюків, а також мати все необхідне [1].

В умовах війни укриття стає частиною освітнього простору. Його організація та наповнення мають бути насамперед безпечними та зручними для дітей. Усередині бажано мати ігрові та розвивальні зони з цікавими та корисними матеріалами, що відповідають віку дітей і допомагають їм розвиватися. Це можуть бути ігри, книги, матеріали для творчості. Головне, щоб під час перебування в укритті діти могли відволіктися від тривожних думок, відчувати психологічну підтримку та займатися чимось змістовним.

Для створення безпечного освітнього простору в дитячих садках України, на мою думку, важливо звернути увагу на такі аспекти:

- *Постійна готовність до швидких дій.*

Вихователі та всі працівники мають бути завжди наготові! Це означає, що має бути обладнане укриття в закладі дошкільної освіти, розроблений чіткий план евакуації і організована система оповіщення, щоб швидко попередити про небезпеку.

- *Чіткий план дій в екстремальних ситуаціях.*

Дуже важливо, щоб усі в садочку знали, що робити в екстрених ситуаціях. Наприклад, якщо раптом зникне світло, зв'язок чи опалення. Повинен бути розроблений спільно з місцевою громадою план дій. Цей план повинен переглядатися за потреби, оновлюватися залежно від ситуації [3].

Ну і, звісно, педагоги повинні вміти допомогти собі та іншим! Тобто знати, як надати першу допомогу і як заспокоїти дитину чи дорослого. Для цього потрібні чіткі інструкції та постійні тренінги для всіх працівників, для дітей та їхніх батьків.

Особливу увагу слід приділити також й інформаційній безпеці вихованців. На відміну від дорослих, діти дошкільного віку не можуть самостійно обирати та фільтрувати інформацію. В умовах воєнного стану вони практично постійно перебувають в інформаційно-стресовому полі. Відповідно до результатів досліджень М. Лугової діти, починаючи з трьох років, можуть розуміти факт війни та інформація про кількість жертв для дошкільнят, у більшості випадків, створює ситуацію стресу. Тому обговорювати події, новини, факти, пов'язані з війною, в присутності дітей не варто.

Таким чином, інформацію слід подавати з урахуванням вікових особливостей дитини, забезпечуючи її захист від потенційно травматичного контенту. Діти дошкільного віку, безумовно, мають право знати про події, що відбуваються в їхній країні, проте на дорослих покладається відповідальність за убезпечення їх від шкідливого інформаційного впливу [2].

Не менш важливим є забезпечення належного рівня обізнаності батьків вихованців з правилами безпеки та алгоритмом дій у закладі в разі виникнення надзвичайних ситуацій. Працівники дошкільного закладу повинні ознайомити батьків з алгоритмом дій в закладі у випадку повітряної тривоги, зникнення світла, опалення тощо. Це може організувати за допомогою зустрічей, різноманітних тренінгів, семінарів тощо. Дошкільному закладу також потрібно проводити інформаційні компанії, присвячені питанням безпеки та методам ефективного подолання стресу під час кризових ситуацій, а також, за

можливості, проводити регулярні тренування та симуляції різних надзвичайних ситуацій для практичного застосування отриманих знань.

В умовах воєнного стану першочерговим завданням є забезпечення безпеки всіх учасників освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, включаючи вихованців, педагогічних працівників та батьків. Це передбачає створення комплексу умов, спрямованих на запобігання будь-яким формам шкоди, будь то фізична, емоційна, моральна чи інша. Ключовим пріоритетом є захист кожної дитини та створення сприятливого середовища для її життєдіяльності та всебічного розвитку.

Для досягнення цієї мети необхідне вміння прогнозувати потенційні небезпеки, вживати заходи для їх запобігання та оперативно реагувати на загрози, що виникають. Однак, слід підкреслити, що вирішальною передумовою забезпечення безпеки освітнього простору є припинення збройної агресії. Лише встановлення миру створить умови, за яких заклади дошкільної освіти зможуть функціонувати у безпечному середовищі, вільному від постійного страху та тривоги.

Список використаних джерел:

1. Косенчук О. Г., Стягунова О. О. Безпека освітнього простору закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. Вип. 1(105). С. 90–101.

2. Лугова М. С. Війна очима дітей дошкільного віку: шляхи збереження психічного здоров'я в умовах стресу. *Актуальні питання спеціальної, інклюзивної і здоров'язбережувальної освіти* (20 жовтня 2022 р.) / за загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. С. 111–114.

3. Дубовик Г. М. Безпека дошкільнят під час воєнного стану в дошкільному закладі навчання.
URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/26060/1/56.pdf> (дата звернення: 22.04.2025).

ЗАХОДИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ФІНЛЯНДІЇ У РАЗІ ВІЙНИ

Горюн Є. П.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти навчально-наукового інституту іноземних мов Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

Фінляндія – країна, яка, як і Україна, роками знаходилася під російською окупацією, і якій як нікому відома загроза російського вторгнення. На відміну від України, Фінляндії вдалося втримати незалежність у 1917 році, проте у 1939 зазнала нападу СРСР та втратила частину територій. Цей напад фіни пам'ятають і зараз, хоча вже минуло більше 80 років. Хоча у 2023 Фінляндія приєдналася до НАТО та матиме допомогу союзників у разі нападу, вона не перестає покладатися на власні сили.

Кордон з Російською Федерацією довжиною в 1309 км змушує населення та владу Фінляндії задумуватися про можливий майбутній напад, особливо після 2022 року та вторгнення в Україну. Ці побоювання підштовхнули до розробки заходів безпеки для населення та стратегії у разі війни.

Одним із основних засобів захисту цивільного населення є система бомбосховищ. Велика кількість цих укриттів існують ще з минулого століття, які тримаються в належному стані. Перевагою цих укриттів є те, що вони багатофункціональні: у мирний час вони виконують функцію паркінгів, ковзанок тощо, але у будь-який момент можуть стати бомбосховищем. Усім відомий Санта Клаус також «проживає» у бомбосховищі у місті Рованіємі у Лапландії, хоча багатьом туристам про це і не відомо. У фінських містах можна знайти близько 50000 укриттів, які можуть захистити населення навіть від хімічної чи ядерної загрози. До того ж, вони обладнані запасами продовольства, ліжками та іншими необхідними речами, тому в цих сховищах можна перебувати місяцями [4].

Населення теж має бути підготовленим до можливої небезпеки війни. У 2024 році у Фінляндії та Швеції випустили довідники, у яких міститься

інформація щодо поведінки під час атаки біологічною, хімічною чи навіть ядерною зброєю. Громадянам Фінляндії та інших скандинавських країн радять мати запаси речей першої необхідності: води, їжі, ліків тощо [1]. Як зазначила директорка комунікаційного відділу Міністерства внутрішніх справ Фінляндії Еріка Койстінен у довіднику також будуть поради щодо збереження психологічної стійкості та дієздатності під час кризових ситуацій [5]. Як вважає влада Швеції, союзника Фінляндії, у сучасному світі з його загрозами щодо російського вторгнення, готовність – дуже важлива навичка.

Однією з головних проблем Фінляндії з військової точки зору є невелика кількість населення (5,5 млн. осіб), особливо якщо порівнювати з такими країнами, як Велика Британія (68,3 млн. осіб) та Німеччина (83,2 млн. осіб), тому Фінляндія використовує стратегію «тотальної оборони», а саме, залучення максимальної кількості людей, які змогли б виснажити ворога та завадити йому продовжувати наступ.

Для виконання поставленого завдання щодо захисту країни залучаються усі верстви населення. Періодично проводяться навчання для військових, зокрема, резервістів, та навіть тих, хто служили 10 і більше років тому. У навчаннях беруть участь, до того ж, представники приватного бізнесу та місцева влада, оскільки, як вважають у Фінляндії, без оборони всього цього може й не бути. На думку очільника Міністерства оборони Фінляндії Янне Куусела, в країні добре розуміють, якщо у випадку російського вторгнення оборона зазнає невдачі, у них не буде ніякого бізнесу, добробуту і зростання [3].

У дію поняття «тотальна оборона» вводиться ще до самого вторгнення: вона починає працювати вже тоді, коли фіксуються нарощування військ противника на кордоні. У цьому разі необхідне обладнання та техніку почнуть перекидати з місць зберігання до мобілізаційних центрів та викликатимуться резервісти. Будівельні компанії будуть відповідальні за встановлення мінних полів та оборонних укріплень, а у разі високого рівня загрози міни будуть встановлені і в морі [2]. «З огляду на наше геостратегічне розташування, велику й рідко заселену територію, нам потрібно мати все, щоб захистити країну. Ми

регулярно тренуємося на багатьох рівнях, щоб переконатися, що всі знають, що робити політикам, банкам, церкві, промисловості, якою є роль ЗМІ», – зауважує Янне Куусела [3].

Головну роль в обороні відіграє піхота, з'єднання якої мають використати особливості місцевості для засідок та ударів, які завадять ворогу. Загалом служба є обов'язковою для фінських чоловіків та рекомендована для жінок. За словами професора Петтері Йоуко з Академії національної оборони Фінляндії, служба в армії у Фінляндії є престижною справою, яку майже ніхто не уникає, а сама служба чітко організована та з мінімумом формальностей. За даними соціопитування 2021 року, 73% мешканців Фінляндії виступали за збереження обов'язкового призову для чоловіків [2].

Фінляндія зосереджується не лише на військовій загрозі та підготовці до неї. Важливим елементом безпеки країни є протидія іншим видам небезпеки, таким як кібератаки та інші, особливо гібридним небезпекам. Наприклад, у 2015 році Росія кинула виклик Фінляндії, наславши до неї велику кількість нелегальних іммігрантів. Як зазначає Тея Тійлікайнен, директорка Європейського центру передового досвіду з протидії гібридним загрозам, Фінляндії потрібно бути «більш проактивною» у визначенні своїх уразливих місць заздалегідь [3].

Анексія Криму російським агресором у 2014 році, а потім і повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 році довели, що такі заходи безпеки не є марними для будь-якої країни, а особливо країн, які межують з Росією. Фінляндія – це приклад країни, яка не забуває досвід минулого, а використовує його для забезпечення своїх громадян високим рівнем безпеки.

Список використаних джерел:

1. Єрохіна Таїсія. Швеція і Фінляндія поширюють оновлені інструкції про те, як вижити під час війни. URL: <https://surli.cc/fxozbu> (дата звернення: 06.05.2025).

2. Івшина Ольга. Уроки війни проти Москви і тотальна оборона. Як готується армія Фінляндії. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61554112>

(дата звернення 06.05.2025).

3. Соловчук Леся. 104 дні війни та 80 років підготовки. У Фінляндії є план, як дати здачі Росії. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/uroki-rosijsko-finskoyi-vijni-yak-gotuyutsya-fini-do-napadu-kremlya> (дата звернення 06.05.2025).

4. Стефанова Нонна. Багатофункціональні укриття: як Фінляндія готується до можливої атаки Росії. URL: <https://www.5.ua/svit/bahatofunksionalni-ukryttia-iak-finliandiia-hotuietsia-do-mozhlyvoi-ataky-rosii-341536.html> (дата звернення: 06.05.2025).

5. Романюк Андрій. Для громадян Фінляндії випустять довідник: країна готується до війни. URL: <https://trueua.info/news/dlya-gromadyan-finlyandii-vipustyat-dovidnik-kraina-gotuyetsya-do-vijni> (дата звернення: 06.05.2025).

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ

Морозинська В. І.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти навчально-наукового інституту спеціальної та інклюзивної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.*

В період воєнного стану надзвичайно важливим завданням є формування культури безпеки дітей з особливими освітніми потребами (далі – ООП), які мають психологічні та фізіологічні порушення. Педагогам, батькам, опікунам та фахівцям, які працюють з дітьми з ООП, слід звернути особливу увагу на підвищення обізнаності щодо забезпечення безпеки таких дітей та використовувати ефективні інструменти (GPS-трекери, індивідуальні плани, формування культури безпеки тощо) для досягнення поставленої мети.

Актуальність теми полягає в тому, що як ніколи, на жаль, з кожним роком кількість дітей з ООП невпинно зростає. За оперативними даними МОН України станом на 01.01.2025 р. в Україні налічується 34531 дитина з ООП у спеціальних групах закладів дошкільної освіти та 6179 учнів з ООП у

спеціальних. класах закладів загальної середньої освіти. Загалом кількість учнів з ООП зросла вп'ятеро за останні п'ять років (станом на 2020 р.).

Аналізуючи особливості сприйняття небезпечних ситуацій у дітей з ООП, ми не можемо виділити основні аспекти, що підходили б під кожну дитину, адже це залежить не лише від діагнозу, а й від особливостей характеру та темпераменту кожної дитини окремо. Але разом з тим, ми можемо вказати на загальні особливості деяких груп дітей з ООП.

Наприклад, якщо говорити про дітей з синдромом Дауна, то ці діти в когнітивному плані відстають від своїх однолітків, тож їм важко збагнути, що деякі з ситуацій можуть нести в собі небезпеку. Також фахівці вказують на наївність та довірливість, що часто спостерігається в цієї групи дітей. Вони легко йдуть на контакт не тільки з однолітками, а і з дорослими, які, нажаль можуть скористатися тим, що дитина не розуміє небезпечності ситуації і це може призвести до викрадення дитини.

Якщо говорити про дітей з дитячим церебральним паралічем (далі – ДЦП), то зниження інтелекту нетипове, але зустрічається часто в підгрупах цього порушення. Також порушення характеризується виникненням небажаних хаотичних рухів, особливо рук, тіла та м'язів обличчя. Це означає, що такі діти не лише можуть не розуміти небезпечних ситуації внаслідок особливостей сприйняття, а й через порушення м'язів опорно-рухового апарату дитини, що належить до цієї групи, буде набагато важче покинути небезпечне місце, ніж її одноліткам.

Стосовно дітей, що мають розлади аутистичного спектру (далі – РАС), ситуація неоднозначна, адже аутистичний розлад – це спектр, тобто, кожна дитина з цієї підгрупи може кардинально відрізнятися від іншої дитини з таким самим розладом. Але є деякі ознаки, які є типовими. Перша з них – це труднощі з соціальною взаємодією. Для дитини з РАС може бути дуже складно тримати зоровий контакт, багато спілкуватися, виражати та розуміти свої емоції та емоції інших, розуміти невербальні сигнали. Також частим є порушення та затримки мовлення. Через труднощі з мовленням та соціальною взаємодією

дітям з цим розладом не так важко збагнути небезпеку, як звернутися за допомогою в випадку небезпечної ситуації.

За результатами опитування щодо мандрів та втеч серед дітей з РАС, у якому взяло участь понад 800 батьків дітей з аутизмом, маємо, що приблизно половина батьків повідомляють, що їхня дитина тікає, причому пік цієї поведінки досягає у чотири роки. Також є інформація про ймовірні причини втеч на думку їх батьків, а саме:

- любить досліджувати (54%);
- прямує до улюбленого місця (36%);
- уникає вимог/тривог (33%);
- займається спеціальною темою (31%);
- уникає сенсорного дискомфорту (27%) [1].

Маючи розуміння того, що кожна дитина індивідуальна, ми плануємо, що в кожній окремій ситуації ми будемо навчати дитину різним речам. Наприклад, якщо одну дитину ми будемо вчити тому, що не варто спілкуватися та йти кудись з незнайомцями, то іншу ми будемо навчати, як просити про допомогу, якщо вона в небезпеці.

З усієї вищенаведеної інформації можна зробити висновок, що діти з ООП є дуже вразливими до оточуючого світу та небезпек, тому потребують особливого захисту та посиленого навчання аспектам безпеки.

Щодо основних засобів безпеки дітей з ООП можна виділити такі, як індивідуальні плани, візуальні розклади, засоби відстеження, навчання зверненням за допомогою.

Якщо говорити про індивідуальні плани – це є важливою частиною роботи з дітьми з ООП в будь-якому навчальному закладі. Він складається разом з педагогами закладу та батьками і допомагає не лише визначити особливості даної дитини, а і поставити конкретні завдання такі як: навчання розумінню небезпечних ситуацій, навчання зверненню за допомогою тощо.

Оскільки діти з ООП потребують посиленого захисту, гарним рішенням для батьків є GPS-трекери. Вони дозволяють моніторити місцезнаходження

дитини в реальному часі; встановлювати віртуальні межі (безпечні зони) і якщо дитина буде покидати їх на пристрій батьків прийде негайне повідомлення. Таким чином, GPS-трекери допоможуть батькам суттєво зменшити кількість втеч дитини.

Крім того, багато трекерів мають кнопку SOS. Навчивши дитину користуватися нею в небезпечній ситуації, батьки зможуть вчасно зреагувати у випадку, дізнавшись, що їх дитина перебуває в небезпеці.

Візуальні розклади є ефективним методом з формування знань, звичок, планів та дій з будь-якої теми та ситуації. Розглянемо використання візуальних розкладів на прикладі навчання дитини безпеці дорожнього руху. Уявімо, що нам потрібно навчити цьому хлопчика шести років, що має аутизм. Для цього нам потрібно підготувати: набір кольорових карток або картинок із зображенням дорожніх знаків, світлофора з різними його кольорами, автомобіля, що їде і зупиняється, тротуару, пішохідного переходу, велосипеда, автобуса, дитини та дорослого в різних ситуаціях, що стосуються дорожнього руху; дошку, килимок або папку для розміщення карток; цифри для позначення порядку дій; іграшкові машинки та чоловічки. Ми можемо виділити близько чотирьох етапів навчання.

Навчаючи дитину будь-чому варто спочатку пояснити основні аспекти та ознайомитися з основними поняттями, тож саме це і буде першим етапом. На перших заняттях цього етапу ми показуємо дитині підготовлені картки та пояснюємо що це та для чого. Далі ми граємо в ігри, через які вивчаємо цю інформацію та закріплюємо її. Наприклад, сортуємо картки предметів за різноманітними групами.

На наступному етапі ми заглиблюємося в значення карток, паралельно починаючи вивчати правила дорожнього руху. Наприклад, розкладаючи картки в комбінації «дитина на тротуарі → дорослий поруч», ми навчаємо тому, що біля дороги дитина має бути завжди з дорослим. Також на цьому етапі важливо включати практичне відпрацювання. Під час прогулянки варто звертати увагу дитини на те, що ви вивчали через візуальні картки.

На третьому етапі ми можемо перейти до вивчення інших правил з більш складними схемами. Візьмемо, для прикладу, правило переходу вулиці. Схема для цього правила буде такою: «підходимо до зебри → зупиняємося → дивимося ліворуч → дивимося праворуч → дорослий порядок → переходимо». Варто не забувати про закріплення інформації через практику та ігри.

Після того, як всі правила вивчені дитиною, ми можемо перейти до останнього етапу. В ньому ми закріплюємо все, що вивчили до цього не лише через практику та ігри, а і через запитання і нагадування з цієї теми та позитивне підкріплення набутих знань.

Візуальні картки також можуть бути використані для навчання дітей щодо поведінки під час повітряних тривог та інших небезпечних ситуацій, які можуть виникнути в умовах воєнного стану. Окрім цього, можна використовувати соціальні історії, пізнавальні відео, мультфільми, різноманітні ігри тощо. Соціальні історії можуть бути доволі різними та на будь-яку тему, але ми можемо запропонувати приклад такої історії:

(Зображення дитини, що грається вдома).

«Привіт, мене звати Даринка і я дуже люблю гратися іграшками вдома».

(Зображення сирени, що гудить).

«Але іноді буває таке, що починається повітряна тривога».

(Зображення дитини з дорослими, які беруть тривожні валізки).

«Мої батьки говорять, щоб я збиралася та брала свою тривожну валізку».

(Зображення людей, що йдуть в укриття).

«І ми швидко всі разом спускаємося в укриття».

(Зображення дитини, яка сидить в укритті).

«Разом зі мною в укриття йде моя улюблена іграшка – ведмедик Тедді».

(Зображення дорослого, що спілкується з дитиною).

«Моя мама розповідає мені казки та говорить, що усе буде добре, адже ми в безпечному місці».

(Зображення «Відбій повітряної тривоги»).

«Потім тривога закінчується і ми можемо виходити з укриття».

(Зображення дитини, що знову грається вдома).

«Тепер я можу знову гратися вдома».

Таким чином, формування культури безпеки дітей з ООП є не просто педагогічною метою, а й життєвою необхідністю, особливо в сучасних реаліях, зокрема, в умовах воєнного стану. Враховуючи особливості цих дітей, варто пам'ятати, що традиційні підходи до навчання можуть виявитися неефективними.

Використання візуальних розкладів, соціальних історій, ігор та інших засобів полегшує розуміння правил, підвищує самостійність та рівень безпеки дітей.

Варто пам'ятати, що лише спільними зусиллями педагогів та рідних дитини можна досягти того, щоб дитина почувала себе дійсно щасливою та захищеною [2, 3].

Список використаних джерел:

1. ScienceDaily. (2011, April 20). Half of all children with autism wander and bolt from safe places, study shows. URL:

<https://www.sciencedaily.com/releases/2011/04/110420143702.htm> (дата звернення 08.05.2025).

2. Міністерство освіти і науки України. (2024, 29 листопада). Посібник із культури безпеки для дошкільнят. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/11/29/posibnyk-iz-kultury-bezpeky-dlya-doshkilnyat-29-11-2024.pdf> (дата звернення 08.05.2025).

3. Видавництво «Ранок». Навчально-методичний посібник «Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі» (авт. Колупаєва А. А., Таранченко О. М.). URL: https://www.ranok.com.ua/Navchannya_ditej_z_osobluvumu_potrebamu.html?srsId=AfmBOoq40Vlupd0Iz5We7T_qCW2S4G_nlOBrkeVED9MO3bsa4KBlkIZ (дата звернення 08.05.2025).

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ У ШКОЛАХ: ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ З ДИТИНСТВА

Бикова О. В.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти навчально-наукового інституту іноземних мов Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.*

Питання безпеки життєдіяльності завжди є важливим та актуальним, але на сьогоднішній день, в умовах зростання кількості надзвичайних ситуацій природного, техногенного та воєнного характеру ця тема набуває ще більшої актуальності. На мою думку, дуже важливим є формувати культуру безпеки з самого малечку та приділяти якомога більше уваги цій темі в школі.

Я працюю з дітками і, спілкуючись з ними на тему з безпеки життєдіяльності та правил поведінки у надзвичайних ситуаціях, впевнилася, що культура безпеки – це життєво необхідний елемент освітнього процесу. Особливо в наш час в умовах війни нашим обов'язком є проінформувати дітей про загрози війни та забезпечити знаннями з безпеки.

Цивільний захист у школах – це комплексна система заходів, спрямованих на забезпечення безпеки учнів та працівників навчальних закладів від наслідків надзвичайних ситуацій. Це не лише вивчення правил поведінки під час тривоги чи евакуації, а й формування ціннісного ставлення до власного життя та здоров'я, а також розуміння важливості колективної безпеки. Важливим заходом є розповісти дітям про те, як можна запобігти виникненню надзвичайної ситуації, а також чітко пояснити послідовність дій, якщо така ситуація все ж таки відбулася.

Діти молодшого та середнього віку найкраще сприймають, аналізують та запам'ятовують інформацію, тому ранній вік є найбільш сприятливим для вивчення та засвоєння базових знань та навичок. Оскільки діти в школі знаходяться тривалий час, саме школа є місцем, де вони здобувають знання необхідні для життя. А систематичне навчання основам цивільного захисту з

дитинства має низку важливих переваг.

Регулярні навчання та обговорення надзвичайних ситуацій допомагають дітям усвідомити потенційні загрози та навчитися адекватно реагувати на них. Обговорення допомагає глибше поринути в тему, дізнатися всі деталі та уточнити питання, які виявилися складними. Також, систематичність сприяє кращому запам'ятовуванню. Згодом діти розуміють важливість дотримання правил безпеки не лише в школі, а й у повсякденному житті.

Незнання та нерозуміння природи надзвичайної ситуації може призвести до паніки та неадекватних дій. Ознайомлення з різними видами загроз та алгоритмами дій у таких ситуаціях допомагає знизити рівень страху та навчити дітей діяти спокійно та організовано. Такий підхід суттєво впливає на правильність та ефективності дій під час виникнення небезпечної ситуації.

У процесі навчання діти опановують елементарні навички самодопомоги та взаємодопомоги, такі як надання першої медичної допомоги, правила евакуації, використання засобів індивідуального захисту. Ці навички можуть виявитися життєво важливими у критичних ситуаціях.

Випускники шкіл, які отримали якісну підготовку з цивільного захисту, стають більш свідомими та відповідальними громадянами, здатними адекватно реагувати на надзвичайні ситуації та сприяти безпеці оточуючих. Тому діти, які опанували культуру безпеки з раннього віку і, знаючи чіткий алгоритм дій, якщо це можливо, зможуть запобігти виникненню небезпечної ситуації, захистити себе та допомогти іншим у складній ситуації.

Система цивільного захисту в школах має охоплювати широкий спектр заходів, спрямованих на різні аспекти безпеки. До основних напрямків належать:

1. Навчально-виховна робота:

а. Включення питань цивільного захисту до навчальних програм з різних предметів (основи здоров'я, географія, фізика, хімія, історія тощо).

б. Проведення тематичних уроків, лекцій, бесід, вікторин, конкурсів, присвячених безпеці життєдіяльності та цивільному захисту.

с. Організація зустрічей з представниками ДСНС, медичних служб, інших профільних організацій.

д. Демонстрація навчальних фільмів, плакатів, буклетів з питань безпеки.

е. Створення та підтримка шкільних куточків цивільного захисту.

2. Практична підготовка:

а. Регулярне проведення навчальних евакуацій з приміщень школи у разі пожежі, повітряної тривоги чи інших надзвичайних ситуацій.

б. Організація тренінгів та майстер-класів з надання першої медичної допомоги.

с. Навчання правилам користування первинними засобами пожежогасіння (вогнегасниками).

д. Ознайомлення з розташуванням захисних споруд цивільного захисту (укриттів) та правилами поведінки в них.

е. Проведення імітаційних навчань з відпрацювання дій у різних надзвичайних ситуаціях.

3. Організаційно-технічні заходи:

а. Розробка та затвердження планів реагування на надзвичайні ситуації для школи.

б. Обладнання школи необхідними засобами цивільного захисту (засоби пожежогасіння, медичні аптечки, засоби індивідуального захисту).

с. Забезпечення належного утримання та обслуговування захисних споруд цивільного захисту.

д. Проведення інструктажів з питань цивільного захисту для працівників школи.

е. Створення та навчання шкільних добровільних формувань цивільного захисту (дружин юних пожежних, санітарних ланок тощо).

ф. Взаємодія з місцевими органами управління з питань цивільного захисту [1, 2].

Таким чином, формування культури безпеки з дитинства є запорукою збереження життя та здоров'я майбутніх поколінь. Системний та комплексний підхід до цивільного захисту в школах, що включає навчально-виховну роботу,

практичну підготовку, організаційно-технічні заходи та інформаційно-просвітницьку роботу з батьками, є інвестицією у безпечне майбутнє нашої країни. В умовах сьогодення, коли загрози є реальними та постійними, роль школи у вихованні свідомих та підготовлених громадян, здатних діяти в умовах надзвичайних ситуацій, є надзвичайно важливою. Лише спільними зусиллями педагогів, учнів, батьків та органів влади ми зможемо сформувати міцну культуру безпеки в нашому суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України (в редакції від 01.01.2025 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 12.04.2025).
2. Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях (в редакції від 11.09.2024 р.) : Постанова Кабінету міністрів України № 444 від 26 червня 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.04.2025).

БЕЗПЕЧНЕ КОРИСТУВАННЯ ЗАСОБАМИ ДЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Литовка Є. С.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

У сучасному світі образотворче мистецтво стало доступним кожному – від дітей у дитсадках до професійних художників. Проте разом із розвитком творчих занять зростає й ризик неправильного використання художніх матеріалів, що може призвести до травм, отруєнь або алергічних реакцій. Багато людей недооцінюють потенційну небезпеку фарб, клеїв, розчинників, гострих інструментів, а також нехтують правилами організації робочого місця. Тому підвищення обізнаності про безпечне користування засобами для образотворчого мистецтва є вкрай важливим завданням для батьків, вчителів,

викладачів мистецтва та самих художників.

Метою статті є ознайомлення читачів з основними ризиками під час роботи з художніми матеріалами, формування усвідомленого ставлення до безпеки в творчості, а також надання практичних порад щодо організації безпечного робочого простору, вибору матеріалів та навчання дітей правилам безпечної поведінки під час малювання, ліплення чи інших видів мистецької діяльності.

Хоча образотворче мистецтво асоціюється з творчістю, задоволенням і розвитком, важливо пам'ятати про потенційні небезпеки, що можуть виникати під час роботи з різними матеріалами та інструментами.

Токсичні речовини. Деякі фарби, лаки, розчинники та клеї містять шкідливі хімічні компоненти, які можуть спричиняти алергію, подразнення шкіри, очей або дихальних шляхів, а у великих кількостях навіть отруєння. Особливо небезпечними є аерозолі, розчинники, масляні фарби й лаки.

Гострі інструменти. Ножі для паперу, різці, скальпелі, голки – всі ці предмети є потенційно травмонебезпечними. Особливо важливо бути обережними дітям та підліткам, які лише вчаться користуватися такими інструментами.

Пил від матеріалів. Робота з пастелями, сухою крейдою, гіпсом чи вугіллям супроводжується утворенням дрібного пилу, який може потрапити в дихальні шляхи й викликати подразнення чи алергічні реакції.

Аерозолі та спреї. Використання спреїв, лаків, фарб в балончиках без вентиляції приміщення є ризикованим, оскільки їхні пари можуть бути токсичними і викликати головний біль, запаморочення, нудоту.

Гарячі матеріали. При використанні гарячого клею, паяльників або інших нагрівальних інструментів виникає ризик опіків, особливо для дітей, які часто недооцінюють небезпеку.

Враховуючи вищевикладене, розглянемо *основні правила безпечного користування художніми матеріалами.*

Щоб уникнути небезпечних ситуацій під час занять образотворчим мистецтвом, необхідно дотримуватися простих, але важливих правил безпеки.

1. *Читати інструкції та попередження на упаковці.* Перед використанням будь-яких матеріалів – фарб, клеїв, лаків, розчинників – варто уважно ознайомитися з етикеткою та рекомендаціями виробника. Це допоможе уникнути помилок і використати матеріали правильно.

2. *Працювати у добре провітрюваних приміщеннях.* Особливо важливо під час роботи з фарбами, спреями, розчинниками, щоб зменшити концентрацію шкідливих парів у повітрі та запобігти отруєнню.

3. *Використовувати засоби індивідуального захисту.* При роботі з потенційно небезпечними матеріалами варто надягати рукавички, захисні окуляри або маску. Це допоможе захистити шкіру, очі та органи дихання.

4. *Зберігати матеріали у недоступному для дітей місці.* Усі фарби, клеї, ножиці, ножі, розчинники слід тримати на верхніх полицях або в закритих шафах, якщо в домі є діти.

5. *Мити руки після роботи.* Навіть якщо матеріали були позначені як «нетоксичні», після творчого процесу руки потрібно ретельно вимити з милом, щоб уникнути потрапляння речовин у рот, очі чи на шкіру.

Безпечне користування засобами для образотворчого мистецтва неможливе без безпечної організації робочого місця, оскільки саме правильна організація робочого простору є ключовим аспектом безпечної творчої діяльності. Вона допомагає не тільки уникнути травм чи псування матеріалів, а й підвищує ефективність та комфорт роботи.

1. *Чистота та порядок на столі.* Перед початком занять потрібно прибрати зайві предмети, підготувати необхідні матеріали й інструменти. Чітке розташування кожного елемента зменшує ризик випадкових порізів чи проливання фарб.

2. *Використання спеціальних підкладок для захисту поверхонь.* Щоб не пошкодити стіл або підлогу фарбами, клеями чи різцями, рекомендується використовувати захисні килимки, плівку або старий картон.

3. *Зберігання інструментів у футлярах, пеналах, коробках.* Після роботи гострі предмети потрібно класти у спеціальні футляри чи пенали, щоб запобігти порізам. Навіть під час роботи інструменти варто тримати в окремих контейнерах.

4. *Обмеження доступу маленьких дітей або тварин.* Якщо вдома є

маленькі діти чи домашні улюбленці, під час занять потрібно подбати, щоб вони не мали доступу до робочого місця, оскільки можуть випадково поранитися або зіпсувати роботу.

5. *Якісне освітлення.* Добре освітлене місце допомагає працювати точніше й безпечніше, особливо під час роботи з дрібними деталями чи гострими інструментами.

6. *Вентиляція приміщення.* Навіть якщо використовуються «безпечні» матеріали, приміщення має добре провітрюватися, щоб уникнути накопичення запахів та шкідливих речовин [1, 2].

Таким чином, безпечне користування засобами для образотворчого мистецтва є важливою умовою комфортної та результативної творчої діяльності. Дотримання простих правил, уважне ставлення до матеріалів і правильна організація робочого місця допомагають зберегти здоров'я, уникнути травм і повністю насолоджуватися процесом творчості. Тому завжди пам'ятаймо, що безпека – це не обмеження, а запорука успішної та приємної роботи.

Список використаних джерел:

1. Інструкції з техніки безпеки на уроках образотворчого мистецтва та трудового навчання. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01005esi-adeb.docx.html> (дата звернення: 13.04.2025).

2. Інструкція з охорони праці для вчителя образотворчого мистецтва. URL: <https://osvita-docs.com/node/411> (дата звернення: 13.04.2025).

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ: ПРАВИЛА РОБОТИ З ФАРБАМИ, РОЗЧИННИКАМИ ТА ІНСТРУМЕНТАМИ

Паржин А. Ю.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

У процесі створення художнього твору митець часто використовує різноманітні матеріали, серед яких є чимало таких, що можуть становити

небезпеку для здоров'я. Передусім, це стосується фарб, адже багато з них містять токсичні компоненти. Наприклад, олійні фарби можуть містити свинець, кадмій, кобальт або хром – тобто, такі речовини, що можуть викликати важкі отруєння, алергічні реакції, ураження печінки, нирок або нервової системи. Особливу загрозу становлять пилові пігменти у сухому вигляді, які легко вдихаються під час приготування фарб вручну.

Крім пігментів, небезпеку становлять і розчинники, які художники використовують для розрідження фарб, очищення пензлів чи зняття верхніх шарів фарби. До таких речовин належать скипидар, уайт-спірит, ацетон та інші леткі органічні сполуки. Вони випаровуються у повітря, і при тривалому вдиханні можуть спричинити головний біль, нудоту, подразнення слизових оболонок або навіть хронічні захворювання дихальних шляхів. Контакт зі шкірою може викликати дерматит, а потрапляння в очі – хімічні опіки [2].

Розуміння потенційної токсичності матеріалів, з якими працює художник, є основою свідомого та безпечного підходу до творчості. Особливо важливо ознайомлювати з цими аспектами студентів мистецьких закладів, адже саме на етапі навчання формуються звички, які залишаються на все життя.

Безпечна робота з художніми матеріалами неможлива без дотримання елементарних правил організації робочого простору. Передусім важливо забезпечити добру вентиляцію в майстерні, особливо при використанні олійних фарб та розчинників. Найкращим варіантом є витяжна вентиляція або робота біля відкритого вікна. У закритих, погано провітрюваних приміщеннях концентрація шкідливих парів зростає, що створює небезпеку для дихальної системи.

Також необхідно використовувати індивідуальні засоби захисту. Це можуть бути рукавички з латексу або нітрилу, які захищають шкіру рук від контакту з токсичними речовинами, а також захисні окуляри при роботі з розбризкуванням або аерозольними фарбами. Для тривалих робіт у закритому приміщенні доцільним буде застосування респіратора, особливо при роботі з розчинниками або аерографами.

Зберігати фарби, лаки та розчинники слід у щільно закритих контейнерах, бажано у спеціально відведених шафах або ящиках із позначками. Недопустимо зберігати їх у відкритих посудинах або поряд із джерелами вогню, оскільки більшість цих речовин є легкозаймистими. Окрему увагу варто приділяти правилам першої допомоги: при потраплянні фарби або розчинника в очі їх слід негайно промити великою кількістю води; у разі отруєння парами необхідно вийти на свіже повітря та звернутися до лікаря.

Художня діяльність передбачає використання різноманітних інструментів: від звичайних пензлів до гострих різців, шпателів, скальпелів та електроприладів. Робота з ними вимагає уважності й дотримання правил безпеки, оскільки недбале поводження з інструментами може призвести до травм – порізів, опіків або уколів.

Найбільшу небезпеку становлять гострі інструменти, особливо у графічних та декоративно-прикладних техніках (ліногравюра, гравюра на металі, вирізання по дереву тощо). Під час роботи ними необхідно фіксувати матеріал, не працювати «на себе», а також регулярно перевіряти стан інструменту: затуплений інструмент вимагає надмірного зусилля, що підвищує ризик зісковзування й травми.

Усе частіше художники користуються електричними приладами – граверами, паяльниками, УФ-лампами, фенами. Робота з ними потребує ще більшої обережності: слід уникати контакту води з електропристроями, регулярно перевіряти шнури на наявність пошкоджень і не залишати прилади увімкненими без нагляду.

Також важливо дбати про належне зберігання інструментів – не залишати їх розкиданими по робочому столу, а прибирати у визначене місце. Після завершення роботи інструменти слід очищати й дезінфікувати, особливо якщо вони контактували зі шкірою чи токсичними речовинами [1].

У сучасних умовах художник має відповідати не лише за якість створених творів, а й за вплив своєї діяльності на довкілля. Багато художніх матеріалів не підлягають звичайному побутовому викиданню, оскільки є токсичними або

шкідливими для екосистеми. Неправильна утилізація фарб, розчинників та забрудненого приладдя може призвести до забруднення ґрунтів, води та шкоди живим організмам.

Залишки фарб, особливо олійних або акрилових, слід не виливати в каналізацію, а збирати в окремі контейнери для подальшої утилізації як хімічні відходи. Те саме стосується води, якою промивали пензлі після роботи з акрилом або гуашшю - її бажано попередньо фільтрувати або дати осадитись пігментам. Після цього воду можна злити, а осад – утилізувати окремо.

Забруднені ганчірки та серветки, просочені скипидаром або уайт-спіритом, є потенційно небезпечними – вони можуть самозайматися або випаровувати токсичні речовини. Їх необхідно зберігати в закритих металевих контейнерах і здавати в утилізаційні пункти [3].

Дотримання екологічних принципів також включає мінімізацію використання токсичних матеріалів. За можливості варто обирати безпечніші аналоги – наприклад, водорозчинні фарби або безпечні розчинники на основі цитрусових. Таким чином, художник не лише дбає про власне здоров'я, а й сприяє збереженню навколишнього середовища.

Отже, в образотворчому мистецтві під час роботи з потенційно небезпечними матеріалами та речовинами, зокрема фарбами, розчинниками й художніми інструментами надзвичайно важливу роль відіграє дотримання правил техніки безпеки. Художник має знати токсичні властивості окремих компонентів фарб і розчинників, які він використовує в процесі своєї професійної діяльності, ризики для здоров'я при їх використанні, а також заходи для захисту органів дихання, шкіри та зору; правила організації безпечного робочого простору, поводження з інструментами та електроприладами; пам'ятати про екологічну відповідальність щодо правильної утилізації відходів і вибору безпечніших матеріалів.

Список використаних джерел:

1. Марюхніч Л. Л. Особливості безпечної роботи студентів при фарбуванні виробів із деревини. *Безпека життя і діяльності людини: теорія*

та практика : збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці. (Полтава, 27-28 квітня 2023 р.) / під ред.: Ю. А. Срібної, О. В. Кудрі. Полтава : ПНПУ, 2023. С. 173-177. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/22712/1/40.pdf> (дата звернення: 23.04.2025).

2. Нагорна Н. О. Техніка безпеки під час проведення практичних занять із живопису та малюнку. *Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи* : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.). Полтава : ПНПУ, 2017. С. 323-326. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16934/1/137.pdf> (дата звернення: 23.04.2025).

3. Вимоги техніки безпеки під час роботи з лакофарбовими матеріалами. URL: [https://ua.jirukoso.com/articles/vimogi-tehniki-bezpeki-pid-chas-roboti-z.html?utm_source=chatgpt.com](https://ua.jirukoso.com/articles/vimogi-tehniki-bezpeki-pid-chas-roboti-z-lakofarbovimi-materialami) (дата звернення: 23.04.2025).

АРТ-ТЕРАПІЯ ТА БЕЗПЕКА: ВИКОРИСТАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАВМ ТА СТРЕСУ

Ремига С. Є.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

У сучасному світі, що характеризується стрімкими змінами, соціальними потрясіннями та, на жаль, військовими конфліктами, питання безпеки входить на перший план. Однак безпека – це не лише фізичний захист, а й глибокий психологічний стан, що визначає здатність людини функціонувати, розвиватися та долати виклики. Травма та стрес, особливо хронічні, є руйнівними

чинниками для психологічної безпеки, залишаючи глибокі сліди у психіці індивіда. Вони можуть паралізувати волю, порушити емоційну рівновагу та знизити адаптивні можливості організму.

У цьому контексті традиційні вербальні методи психологічної допомоги не завжди виявляються достатньо ефективними, особливо для тих, хто через інтенсивність пережитого досвіду не може або не готовий говорити про свої відчуття. Саме тут на допомогу приходить арт-терапія – унікальний напрямок психотерапії, що використовує образотворче мистецтво як основний засіб для вираження, дослідження та інтеграції внутрішнього досвіду. Ця стаття має на меті розкрити, як образотворче мистецтво через призму арт-терапії може слугувати потужним інструментом для подолання наслідків травм та стресу, відновлюючи та зміцнюючи психологічну безпеку індивіда.

Травматичний досвід визначається не самою подією, а тим, як організм реагує на неї, коли його природні механізми адаптації виявляються перевантаженими. Це може бути одноразова подія (наприклад, аварія, напад, вибух) або тривалий вплив (хронічний стрес, життя в зоні бойових дій, домашнє насильство). Наслідки травми проявляються на кількох рівнях:

- *емоційний*: страх, паніка, гнів, смуток, апатія, почуття провини, сорому, безпорадності;
- *когнітивний*: порушення концентрації уваги, проблеми з пам'яттю, нав'язливі думки про травматичну подію (флешбеки, кошмари), спотворення сприйняття реальності, відчуття дезорієнтації;
- *фізичні*: хронічна втома, головні болі, порушення сну, напруга м'язів, проблеми з травленням, підвищена тривожність, гіперзбудженість нервової системи (стан «бий або біжи» в постійному режимі);
- *поведінковий*: уникнення ситуацій, що нагадують про травму, ізоляція, зміни в апетиті, порушення сну, агресивна поведінка або пасивність.

Всі ці прояви підривають базове відчуття безпеки людини. Світ починає сприйматися як непередбачуваний та загрозливий. Людині стає важко довіряти собі, іншим а її здатність ефективно реагувати на нові виклики знижується.

Традиційні вербальні методи психотерапії, що спираються на логіку та мову, можуть бути неефективними, коли травма «заблокована» на невербальному рівні (у тілі, в образах, відчуттях). Мова може виявитися занадто обмеженою або занадто прямою для вираження глибини, часто жахливих переживань. У таких випадках невербальні методи, до яких належить арт-терапія, стають ключовими для доступу до травматичного досвіду та його трансформації.

Арт-терапія – це напрям психотерапії, що ґрунтується на використанні художньої творчості (малювання, ліплення, колажування, скульптури, інсталяції тощо) як основного засобу комунікації та вираження почуттів. Вона дозволяє клієнтам досліджувати свої внутрішні світи, виражати емоції та переживання, які важко передати словами і сприяє особистому зростанню [1, 2].

Механізми зцілення через творчість, особливо в контексті травми та стресу, є багатограними:

- *Невербальне вираження.* Для багатьох травмованих досвід є надто болючим або хаотичним для вербалізації. Образотворче мистецтво надає безпечний, невербальний вихід для цих почуттів. Кольори, форми, лінії стають мовою, що дозволяє висловити невимовне, обходячи когнітивні та вербальні бар'єри. Це особливо цінно для дітей, які природно виражають себе через гру та малювання.

- *Зовнішнє вираження внутрішнього світу.* Працюючи над власним твором, людина «виносить» свої страхи, біль, гнів чи заплутані думки назовні. Це дозволяє подивитися на них з боку, дистанціюватися, що є першим кроком до їх осмислення та контролю. Образ стає «контейнером» для складних емоцій.

- *Відреагування та емоційне звільнення.* Малювання, ліплення чи будь-який інший вид творчості дозволяє безпечно вивільнити накопичені негативні емоції – гнів, страх, смуток.

- *Розвиток самоусвідомлення та інсайту.* Через творчий процес людина може виявити несвідомі конфлікти, приховані ресурси та нові способи реагування. Арт-терапія допомагає інтегрувати твори, ставлячи питання, що сприяють глибшому розумінню себе та свого досвіду.

- *Створення нового наративу.* Мистецтво може допомогти переосмислити травматичний досвід, інтегрувати його в ширший наратив, де жертва може стати тим, хто вижив, а біль – джерелом сили. Твір може відображати шлях від хаосу до порядку, від руйнування до відновлення.

- *Релаксація та уважність (mindfulness).* Сам процес творчості, зосередженість на матеріалах, кольорах, текстурах може мати медитативний ефект, допомагаючи зосередитися на теперішньому моменті, відволікаючись від тривожних думок.

Арт-терапія використовує різноманітні форми мистецтва: від спонтанного малювання та живопису, що сприяють вільному вираженню, до ліплення з глини чи пластиліну, яке може символізувати створення нового «Я» або перетворення болю. Колажування дозволяє працювати з готовими образами, а фототерапія – з візуальними спогадами. Головне – це не художня цінність твору, а сам процес створення та його вплив на внутрішній стан клієнта [3, 4].

Арт-терапія знаходить широке застосування в різних контекстах для відновлення відчуття безпеки та психологічного благополуччя:

1. *Для дітей.* Діти, особливо маленькі, часто не мають достатнього словникового запасу або когнітивної зрілості, щоб вербелізувати свої страхи та переживання. Малювання, ліплення, робота з піском стають для них природним способом вираження внутрішнього світу. За допомогою мистецтва діти можуть:

- *Висловити невимовне.* Намалювати «монстрів» або страхи, які вони не можуть назвати словами. Це дозволяє їм «винести» ці страхи назовні, зробивши їх менш загрозливими.

- *Відтворивши травму в безпечному середовищі.* Через малюнок чи гру діти можуть символічно повторювати елементи травматичної події, але вже контролювати способом, що допомагає інтегрувати досвід.

- *Створити «безпечне місце».* Завдання намалювати або зліпити своє ідеальне безпечне місце допомагає активізувати внутрішній ресурс та відчуття захищеності.

- *Знизити рівень тривожності.* Сам процес творчості є заспокійливим, а

створення чогось нового може відновити відчуття нормальності та рутини.

- *Розвинути адаптивність стратегії.* Через мистецтво діти можуть «програвати» різні сценарії поведінки, знаходячи способи впоратися з труднощами. Групові арт-терапевтичні заняття для дітей, що пережили травму, також сприяють соціалізації, відновленню довіри та відчуття спільноти [2, 5].

2. *Для дорослих.* Дорослі також стикаються з труднощами у вербалізації глибоких травм, особливо якщо вони пов'язані з соромом, провиною або відчуттям безсилля. Арт-терапія пропонує дорослим:

- *Зовнішнє представлення складних емоцій.* Замість того, щоб утримувати біль у собі, дорослі можуть виразити його через абстрактні форми, кольори або символічні образи.

- *Процесинг травматичних спогадів.* Створення візуальних «історій» або «карток» травми може допомогти фрагментованим спогадами об'єднатися в цілісну розповідь. Що полегшує їх інтеграцію та знижує інтенсивність флешбеків.

- *Розвиток саморегуляції.* Через мистецтво людина може навчитися розпізнавати та керувати своїми емоційними станами.

- *Відновлення особистої ідентичності.* Травма може зруйнувати відчуття «Я». Арт-терапія допомагає привідкрити власні цінності, ресурси та відновити відчуття цінності.

- *Символічне завершення або трансформація.* Через художні образи можна символічно «завершити» травматичну подію або трансформувати її негативний вплив [1, 3].

3. *В умовах конфлікту/катастроф.* У зонах військових дій або після масштабних катастроф арт-терапія є життєво необхідним інструментом для надавання невідкладної психологічної допомоги та підтримки:

- *Екстрена допомога.* У тимчасових притулках або пунктах прийому арт-заняття допомагають людям (особливо дітям) відволікатися від жахів війни, висловити свій біль та страх у безпечній формі, що знижує ризик розвитку ПТСР.

- *Створення відчуття спільноти.* Колективні арт-проекти можуть сприяти згуртуванню людей, що пережили подібний досвід, відновити соціальні зв'язки та почуття взаємопідтримки.

- *Символізація опору та надії.* Мистецтво стає засобом вираження стійкості, надії на майбутнє, пам'яті про втрати, що є важливим елементом колективного зцілення та національної ідентичності [4, 6].

4. *Концепція «безпечного простору» в арт-терапії.* Ефективність арт-терапії значною мірою залежить від створення «безпечного простору», який включає:

- *фізичну безпеку:* забезпечення фізично безпечного та конфіденційного місця для творчості;

- *емоційну безпеку:* неосудливе ставлення арт-терапевта, повна конфіденційність, відсутність тиску, повага до вибору матеріалів та форми вираження;

- *психологічну безпеку:* надання можливості клієнту контролювати темп і глибину занурення в травматичний досвід, право на зупинку; терапевт створює рамки, у яких дослідження болю є можливим, але не нав'язливим [1, 5].

Викладачі образотворчого мистецтва, хоча й не є сертифікованими арт-терапевтами, відіграють надзвичайно важливу роль у підтримці психологічної безпеки своїх учнів, особливо в умовах підвищеного стресу. Вони можуть інтегрувати такі елементи терапевтичної підтримки в свою педагогічну практику:

1. *Створення емоційно безпечного середовища.* Це основа. Клас мистецтва має бути місцем, де учні відчувають себе прийнятими, вільними у самовираженні, де немає оцінки за «правильність» або «красу» малюнка, а цінується щирість і процес. Заохочення довіри, взаємоповаги та співчуття серед учнів.

2. *Надання можливостей для невербального самовираження.* Створення завдань, що дозволяють учням висловити свої емоції, думки, переживання без необхідності говорити про них прямо, наприклад: «Намалюй свій настрій», «Зобрази, що ти відчуваєш, коли чуєш сирену», «Створи свій внутрішній світ» тощо.

3. *Використання метафор та символів.* Заохочення учнів до створення

символічних образів, які можуть представляти їхні страхи, надії, виклики. Це дозволяє працювати з важкими темами опосередковано.

4. *Фокус на процесі, а не на результаті.* Підкреслення важливості самого творчого процесу, експериментування з матеріалами, пошуку нових форм вираження, а не лише на кінцевому продукті. Це знижує тиск і допомагає учням зосередитися на своїх відчуттях під час творчості.

5. *Розпізнавання ознак дистресу.* Вчителі мистецтва часто першими помічають зміни в поведінці учнів через їхні творчі роботи. Повторювані темні кольори, агресивні лінії, ізольовані фігури, відсутність деталізації або, навпаки, надмірна деталізація можуть бути індикаторами психологічного неблагополуччя. Важливо знати, коли необхідно звернутися за допомогою до шкільного психолога або інших фахівців.

6. *Включення тем стійкості та надії.* Через мистецтво можна досліджувати теми подолання труднощів, сили духу, відновлення, краси навіть у складному світі. Наприклад, створення колажів на тему «Мої мрії про мир» або «Що дає мені силу».

7. *Навчання саморегуляції через творчість.* Пропонувати техніки, що допомагають заспокоїтися через мистецтво, наприклад, медитативне малювання, розмальовки-антистрес.

8. *Співпраця з психологами.* Вчителі мистецтва можуть бути цінними партнерами для шкільних психологів, надаючи інформацію про стан учнів та допомагаючи реалізувати психологічні програми через творчість.

Таким чином, арт-терапія є потужним і гнучким інструментом для подолання наслідків травм та стресу, відновлення та зміцнення психологічної безпеки людини. Її унікальність полягає у здатності обходити вербальні бар'єри, надаючи безпечний простір для вираження найскладніших емоцій та переживань. Через творчий процес людина не лише звільняється від накопиченої напруги, але й відновлює відчуття контролю, розвиває самоусвідомлення та знаходить нові ресурси для адаптації та зростання.

У контексті безпекознавства, особливо в умовах воєнних конфліктів та кризових ситуацій, арт-терапія відіграє критично важливу роль у наданні первинної психологічної допомоги, сприянні колективному зціленню та формуванні психологічної стійкості суспільства. Викладачі образотворчого

мистецтва, інтегруючи елементи арт-терапії у свою педагогічну практику, стають провідниками до психологічної безпеки для своїх учнів, допомагаючи їм виражати, опрацьовувати та трансформувати складний життєвий досвід. Мистецтво, таким чином, стає не лише засобом естетичного розвитку, а й потужним інструментом для зміцнення душі та відновлення внутрішньої гармонії.

Список використаних джерел:

1. Маланяк, Г. М. (2018). Арт-терапія як метод психокорекції особистості. Львів: Видавництво Львівського університету.
2. Дроздов, В. О. (2020). Основи арт-терапії: теорія та практика. Київ: Центр учбової літератури.
3. Hogan, S. (2016). Art Therapy and Trauma: An Introduction. London: Sage Publications. (Ця книга є міжнародним визнаним джерелом).
4. Liebmann, M. (2004). Art Therapy for Groups: A Handbook of Themes, Games and Exercises. London: Jessica Kingsley Publishers. (Міжнародне джерело).
5. Резнікова, О. С. (2019). Психологічна допомога в кризових ситуаціях засобами арт-терапії. Харків: Видавництво «Ранок».
6. Карабанова, О. О. (2021). Творчі методи у роботі з травмою: Арт-терапевтичний підхід. Ужгород: Ліра.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ГОТОВНІСТЬ ЛЮДИНИ ДОТРИМУВАТИСЯ ПРАВИЛ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ В КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ

Василенко К. П.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету психології і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

У ситуації з надзвичайними обставинами кожна людина опиняється перед вибором. Яким би очевидним він не здавався, у стані стресу реакція психіки може бути непередбачуваною. Війна, природні катастрофи, терористичні акти –

всі ці події вносять зміни в звичний алгоритм дій. Здавалося б, що може стояти на заваді захисту власного життя? Насправді багато чого і, в першу чергу, сама людина. Розуміння цього факту має вирішальне значення для фахівців з безпекознавства, оскільки допомагає точніше прогнозувати дії людей в стресових ситуаціях, розробляти інструкції ефективніше, проводити тренінги та інформаційні кампанії, що вже враховують різні особливості, а не стандартизовану норму, і реально працюють в критичних ситуаціях.

Саме тому фахівці з безпеки не обмежуються розробкою інструкцій та планів евакуації. Їхнє завдання полягає у глибшому зануренні в психологію поведінки людини в умовах стресу. Це включає вивчення і розуміння того, як саме змінюється сприйняття людини під час небезпеки, як працює мислення, увага та пам'ять під тиском, які виникають когнітивні упередження та як емоційний стан впливає на здатність приймати та вводити у дію прийняті рішення. Наприклад, в паніці люди можуть ігнорувати чіткі вказівки, слідувати за натовпом або завмирати на місці, замість того, щоб діяти. Всі ці реакції є адекватним наслідком надзвичайного навантаження на психіку.

Але є чинники, які навпаки змушують людину чинити всупереч «інстинкту втечі» і ігнорувати небезпеку. Перш за все, це є індивідуальний рівень тривожності та страху. У кожного цей рівень свій, і залежить від темпераменту, стилю виховання і життя. Інфантильні установки, як-от «зі мною нічого не трапиться, бо з сусідом не трапилося» часто можуть стати причинами втрати пильності. Втім, варто розуміти що така поведінка є захисною реакцією, і вона насправді ховає за собою високий рівень тривожності і патологічний стан ступору у реальній критичній ситуації.

Подібний феномен ігнорування небезпеки, що ґрунтується на завищеній оцінці власних сил або запереченні загрози, в психології відомий як ілюзія невразливості або упередження оптимізму [1, 2]. Це є когнітивним викривленням, при якому люди недооцінюють ймовірність і силу впливу негативних подій на себе та переоцінюють ймовірність позитивних. У контексті кризових ситуацій, це упередження може бути надзвичайно небезпечним, так як призводить до ігнорування попереджень, відмови від дотримання правил безпеки та нехтування підготовкою. І таку реакцію ми бачимо повсякчас, коли люди свідомо не реагують на сигнали повітряної тривоги або відмовляються від евакуації, вірячи, що «це станеться з кимось, але точно не зі мною».

Ключем до якісної адаптивної поведінки є також когнітивна гнучкість, тобто здатність швидко пристосовуватися до мінливих обставин. Відсутність гнучкості в когнітивній діяльності часто характеризують стереотипною поведінкою, нездатністю діяти реактивно і швидко. Тоді як, люди з високим рівнем гнучкості легше реагують на складну ситуацію, краще сприймають нові умови, миттєво змінюють стратегії дій і здатні ефективніше дотримуватися правил безпеки навіть у нетипових ситуаціях, оскільки їхній розум не зациклюється на знайомих, але застарілих правилах поведінки. Покращити когнітивність мислення можна за допомогою тренувань адаптивного мислення через симуляції та рольові ігри, де учасники стикаються з непередбачуваними подіями та мусять знаходити нестандартні виходи зі складних ситуацій.

Надзвичайно важливим у реагуванні на загрозливі події є попередній досвід у схожих ситуаціях. Загалом, досвід це те, що багато в чому диктує нашу поведінку в теперішньому та майбутньому. Відсутність особистого негативного досвіду може нівелювати чужі попередження і настанови. Тоді як виключно негативний досвід може штовхати людину шукати загрози там, де її насправді немає. Утім, попередній досвід, у будь-якій формі, автоматично підвищує готовність людини до критичної ситуації, сприяє дотриманню правил поведінки і надає впевненості у власних діях.

Рівень довіри до джерел інформації є надзвичайно значимим. Будь-яка маніпуляція з боку авторитарних джерел підриває довіру народу, і знижує готовність до дій згідно встановлених органами правил. У повсякденному житті ми звикли стикатися з невиконанням правил дорожнього руху, санітарних норм чи елементарних правил ввічливості, і як наслідок – самі їх не виконуємо. Це, в свою чергу, пришвидшує появу великої кількості потенційно небезпечних ситуацій, перетворюючи незначні порушення на системну проблему, яка в умовах кризи спричиняє катастрофічні наслідки.

Люди з високим почуттям відповідальності за інших, наприклад, своїх дітей, родину чи спільноту, схильні активніше виконувати вказівки і сприяють встановленню балансу під час критичної ситуації. Коли майже кожен індивід здатний досягнути свій вклад у загальний добробут, це посилює його мотивацію до дій і рівень дисципліни, й така просоціальна поведінка сприяє формуванню більш згуртованих та адаптивних спільнот у кризових умовах, оскільки кожен член групи відчуває себе частиною більшого цілого та розуміє

взаємозалежність.

Всі вище перераховані пункти базуються на особистісних особливостях кожного окремого індивіда. Але ближчого розгляду потребують і окремі складові та надбання характеру. По перше, самодисципліна, як здатність організовувати власну діяльність, є тією рисою що допомагає людям послідовно виконувати інструкції і дотримуватися правил поведінки, навіть при великому психологічному тиску. Класифікація за екстраверсією та інтроверсією, хоч і є застарілою, однак може схарактеризувати причини звернення по допомогу одних і відмову від звернення по допомогу інших. Деякі люди схильні покладатися тільки на себе, ігноруючи свою потребу в комусь, тоді як інші сліпо покладаються на чужі рішення, не проявляючи ініціативи чи зацікавленості у власному виживанні. Така тенденція може мати пряме відношення до ефективності евакуаційних заходів чи координаційних дій у притулках.

Для безпекознавців важливо враховувати ці нюанси при розробці інформаційних кампаній чи організації допомоги, щоб ефективніше достукатися до кожної людини, незалежно від її психотипу, схильностей чи характеру. Розуміння, що не всі шукатимуть допомоги однаково, дозволяє створювати більш інклюзивні та ефективні системи підтримки та оповіщення.

Індивідуальні особливості визначають поведінку особистості, але у натовпі особистість губиться. Тому надважливим завданням є врахування соціального контексту та групової поведінки. «Ефект натовпу» може врятувати, а може й занапастити [3]. Ефективна організація допомоги великим масам, забезпечує запобігання виникнення таких негативних наслідків як паніка, страх, гнів, імпульсивність у рішеннях, конформізм і чутливість до дезінформації. Коли ж значна частина натовпу демонструє спокій і впевненість, ті хто готовий кинутися в паніку, сприймають таку поведінку як орієнтир і знаходять більш екологічний вид поведінки. Це перетворює групу на працюючий механізм, націлений на збереження і виживання.

Інформаційні кампанії, створені безпекознавцями, також можуть використовувати механізм наслідування, надаючи приклади правильної поведінки, формуючи бажані соціальні норми та очікування від поведінки кожної особи під час небезпеки.

Щоб подолати ці виклики, сучасне безпекознавство інтегрує знання з

психології, нейрофізіології та соціології. Це дозволяє створювати «психологічно грамотні» інструкції, які виглядають не як перелік необхідних дій, а й враховують особливості людського мислення та типової поведінки. До прикладу, інструкції мають бути якомога коротшими, візуально зрозумілими, легко відтворюваними та спрямованими на формування автоматичних реакцій. Також важливо розробляти методики, призначені знижувати паніку, такі як дихальні вправи або фокусування на простих завданнях, що допоможуть відновити раціональний контроль.

Окрім того, по справжньому ефективні тренінги та інформаційні кампанії виходять за рамки просто сухої теорії. Вони включають реалістичні симуляції кризових ситуацій, в яких людина може пережити можливий стрес у підконтрольному середовищі та надбати необхідні навички. Це не тільки зміцнює пам'ять щодо правил, а й формує психологічну стійкість та підвищує впевненість у власних силах. Завдяки розвитку критичного мислення здатність розрізняти достовірну інформацію і дезінформацію також є життєво необхідним вмінням, оскільки інформаційний хаос під час кризи може бути ще більш небезпечним, аніж сама загроза.

Зрештою, успіх у забезпеченні особистої безпеки під час будь-яких кризових ситуацій залежить від здатності як суспільства, так і окремих його членів адаптуватися до непередбачуваних подій. А це вимагає постійного навчання, відкритості до нових знань та досвіду, готовності до перегляду застарілих підходів. Лише так ми зможемо створити систему, яка по-справжньому захищатиме життя, враховуючи і його найскладніший та найбільш непередбачуваний елемент – людину.

Список використаних джерел:

1. Weinstein, N. D. (1980). Нереалістичний оптимізм щодо майбутніх життєвих подій. *Журнал особистісної та соціальної психології*, 39(5), 806–820.
2. Sharot, T., Korn, C., & Dolan, R. J. (2011). Як очікування впливають на переконання перед обличчям нової інформації. *Психологічна наука*, 22(12), 1479–1486.
3. Гюстав Ле Бон (Gustave Le Bon). Психологія натовпів (*Psychologie des Foules*), 1895.

ДІПФЕЙКИ: РЕАЛЬНА ЗАГРОЗА ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ

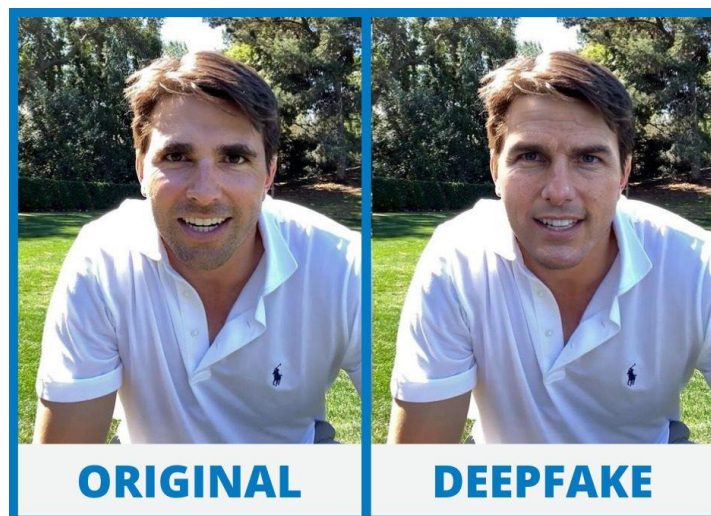
Клименко В. Р.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету української філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

Діпфейки – це фото або ролики, створені штучним інтелектом, де обличчя реальних людей «підміняють» на інші. І якщо здається, що це просто жарт або невинна іграшка технологій, насправді все набагато гірше, оскільки, за допомогою діпфейків можна зруйнувати репутацію, вкрати особистість або навіть зламати життя.

Застосунки для створення діпфейків постійно вдосконалюються. Штучний інтелект стає вже настільки досконалим, що здатний «надягати» обличчя зірок, політиків чи звичайних людей на акторів, які грають непристойні ролі. Тепер достатньо лише однієї фотографії, щоб відтворити ваше лице, міміку та навіть ліпсинг (коли рухи губ збігаються з дубляжем). Технологія також може копіювати голос – тон, інтонацію, навіть акцент. Фактично, ви отримуєте свого цифрового двійника. Більше того, сучасні діпфейки настільки реалістичні (рис.), що складно виявити відмінність від справжніх відео, а ще складніше – переконати близьких, що це фейк, особливо, якщо вони взагалі необізнані в цій темі.

Порівняння справжнього зображення з дідфейком

Дослідження свідчить, що технологія дідфейків, яка спочатку була створена для кіно та розваг, тепер дедалі частіше використовується для тиражування непристойного контенту, що викликає етичні та правові питання, причому у 99% випадків жертвами є жінки, тоді як чоловіки становлять 1%. Це підкреслює експлуатацію жіночого образу та гендерну диспропорцію [1].

Демографія жертв вказує, що переважна більшість – це жінки з індустрії розваг, зокрема, співачки (58%), актриси (33%), інфлюенсери соціальних мереж (3%), моделі (2%) та спортсменки (2%). Географічно найбільше жертв із Південної Кореї (53%), США (20%), Японії (10%), Великої Британії (6%), Китаю (3%), Індії (2%), Тайваню (2%), Ізраїлю (1%), із рештою 4% – інші країни.

Більшість опитуваних (73%) заявили, що повідомили б, якби жертвою стала близька людина, а 68% відчували б шок чи обурення. Це вказує на те, що суспільство ще не повністю усвідомлює шкоду, яку завдає такий контент, особливо з огляду на його потенціал для цифрового насильства.

У цифрову епоху знаменитості все частіше стають мішенню для дідфейків. Це підроблені відверті відео, створені за допомогою штучного інтелекту, які переважно націлені на відомих осіб, які, попри свої статки та вплив, не можуть захистити себе від таких порушень приватності [2-5].

Прямих законодавчих норм, що регулюють питання створення дідфейків, в Україні поки не існує. Однак використання чужого образу у матеріалах непристойного змісту без згоди може порушувати інші правові положення. Наприклад, можна ініціювати цивільну справу про захист честі, гідності та ділової репутації. Якщо особа, яка поширила матеріали, відома, через суд реально стягнути компенсацію моральної шкоди, домогтися публічного вибачення або офіційного спростування інформації.

У ситуаціях, коли автор контенту невідомий або його неможливо ідентифікувати (наприклад, при анонімному розміщенні на сайтах з відкритим доступом), юридичну відповідальність несе власник веб-ресурсу. Це

пояснюється тим, що саме він забезпечує технічні умови для просування фіктивної інформації. У такому випадку можна вимагати видалення матеріалу через позов до адміністрації платформи.

Крім того, додатково можна розглянути кримінальну відповідальність за статтею 301 Кримінального кодексу України – незаконне виготовлення чи розповсюдження порнографії. Санкції статті передбачають: штраф, арешт до півроку або обмеження волі на строк до трьох років і більше [6].

Важливо враховувати, що судова практика щодо дідфейків в Україні знаходиться на етапі формування через новизну технології. Більшість справ розглядаються через призму вже існуючих норм, а не спеціалізованих законів.

Якщо ви зіткнулися з таким дідфейком, першим кроком буде зібрати всі можливі докази, які підтверджують факт його створення та розповсюдження. Це важливо для подальшого реагування та захисту ваших прав. Зокрема, варто звернути увагу на:

1. Посилання на вебресурси чи сторінки в соціальних мережах, де опубліковано відео або зображення.
2. Скриншоти дописів, коментарів чи особистих повідомлень, що стосуються цього контенту.
3. Збережені копії файлів (відео чи зображень), щоб мати їх під рукою, якщо оригінали раптом видалять.

Якщо вам вдасться визначити, яке саме ваше фото чи відео використали як основу для дідфейку, обов'язково додайте цю інформацію до зібраних матеріалів. Це значно полегшить процес.

Якщо ж самотійно займатися збором доказів вам складно чи це викликає сильний стрес, зверніться по допомогу до близької людини, якій довіряєте, – друга, родича чи знайомого. Вони можуть підтримати вас у цьому процесі, щоб ви не відчували себе самотніми.

Наступний важливий крок – повідомити про дідфейк у своїх соціальних мережах. Якщо контент поширюється через платформи, такі як Instagram, TikTok чи X, скористайтеся функцією скарги на порушення. Більшість

соціальних мереж мають чіткі правила щодо боротьби з контентом, який порушує приватність або завдає шкоди. Подавши скаргу, ви можете домогтися видалення допису чи навіть блокування облікового запису порушника.

Щоб прискорити процес, заручіться підтримкою друзів чи знайомих. Якщо вам комфортно, попросіть їх також поскаржитися на цей контент. Чим більше скарг надійде – тим швидше платформа відреагує.

Якщо діпфейк з'явився не лише в соціальних мережах, а й на інших сайтах, варто звернутися до пошукових систем, таких як Google або Bing. Вони дозволяють подавати запити на видалення контенту, який порушує конфіденційність. Наприклад, Google має механізми зниження рейтингу сторінок із діпфейками чи їх видалення з пошукової видачі за наявності обґрунтованих скарг. Для цього перейдіть до розділу підтримки Google чи Bing, де є спеціальні форми для повідомлень про незаконний контент або порушення приватності.

Слід пам'ятати, що створення та поширення діпфейків може кваліфікуватися як кіберзлочин. У такому разі варто звернутися до кіберполіції, щоб офіційно зафіксувати порушення та отримати професійну допомогу. Ваші дії можуть не лише зупинити поширення шкідливого контенту, а й запобігти подібним ситуаціям у майбутньому.

У сучасному світі, де цифрові технології проникають у всі сфери життя, захист особистих даних і приватності стає дедалі важливішим. Особливо гостро це питання стоїть, коли йдеться про відвертий контент, який поширюється без згоди людини. Для вирішення таких проблем створено два потужні онлайн-інструменти – Take It Down і StopNCII.org. Ці сервіси допомагають людям, чий інтимні зображення потрапили в мережу або перебувають під загрозою поширення, повернути контроль над своєю приватністю [7, 8].

Обидва інструменти, які є безкоштовними, безпечними та орієнтованими на захист користувачів, виконують критично важливу функцію в цифровому світі. Вони допомагають людям, які стали жертвами порушення приватності, повернути контроль над своїм життям. Такі ситуації, як шантаж, небажане

поширення відвертих матеріалів чи страх їхньої публікації, можуть мати серйозні психологічні та соціальні наслідки. Саме тому існування подібних сервісів є справжньою підтримкою для тих, хто опинився в біді.

Ключовою перевагою обох платформ є їхня доступність і безпечність. Вони не вимагають від користувачів розкриття особистих даних, а процес подання заявки максимально спрощений. Крім того, співпраця з великими онлайн-платформами та організаціями гарантує, що скарги обробляються швидко й ефективно.

Щоб звернутися до Take It Down, достатньо відвідати офіційний сайт (<https://takeitdown.ncmec.org/uk/>) і слідувати інструкціям. Процес подання заявки є інтуїтивно зрозумілим і не потребує спеціальних технічних знань. Аналогічно працює StopNCII.org (<http://stopncii.org/>), де користувачі можуть завантажити матеріали для створення хешу та подати запит на їхнє видалення.

Обидва сервіси створені з урахуванням потреб користувачів, які перебувають у стресових ситуаціях. Вони пропонують чіткі кроки, які допомагають діяти швидко й ефективно. Важливо пам'ятати, що використання цих інструментів – це не лише спосіб вирішити проблему, а й можливість захистити себе від подальших ризиків.

Як зазначає психологиня Анастасія Березюк, створення діпфейків без згоди людини є грубим порушенням її особистих кордонів, що руйнує почуття безпеки та стабільності. Демократія тримається на засадах прав і цінностей, які гарантують захист кожної особи. Коли цими принципами знехтували – людина втрачає віру в себе та довіру до тих, хто її оточує. Значну роль відіграє суспільний тиск, адже в нашій культурі глибоко вкорінене питання «а що подумають люди?». Це сильно б'є по самооцінці, оскільки жертва боїться осуду, глузувань і соціального виключення. Через це повсякденне життя людини зазнає потрясінь на всіх рівнях. Вона починає уникати спілкування, замикається в собі, що може призвести до серйозних ментальних проблем. У результаті людина уникає соціальних взаємодій, ізолюється та опиняється на межі психологічної кризи.

Психологиня підкреслює, що ізоляція може стати поштовхом до появи суїцидальних думок, особливо якщо людина перебуває в емоційно-вразливому стані. У ситуаціях гострого стресу, спричиненого моральним насильством, особливо, якщо є наявні психічні розлади, ризик деструктивних дій значно зростає. Часто жертви таких ситуацій починають звинувачувати себе, і це нормальна реакція на травму. Людина може думати: «я щось зробила не так», «це моя помилка». Так працює так звана віктимізація. Важливо, щоб жертва потрапила до рук кваліфікованого фахівця, який змінить її негативну тріаду: погані думки про себе, світ і майбутнє – на здорове ставлення до життя. Саме тому психологиня рекомендує декілька стратегій самодопомоги:

1. Дозволити собі виплеснути емоції: злість, сльози, образу. Не мовчати, не закриватись в собі, писати щоденник, кричати в полі, розбити щось в краш-кімнаті.

2. Знайти підтримку: серед рідних, друзів анонімних груп або психологів.

3. Діяти: написати заяву на кривдника, писати у техпідтримки. Коли повертаєш контроль над ситуацією – стає значно легше.

4. У стані гострої фази та суїцидальних думок – негайно звернутися до психіатра.

5. Практикувати дихальні вправи, і робити їх часто, вони дійсно зменшують рівень тривоги.

Для початку треба визначити, хто для вас близькі люди: це ті, хто не засуджують, хто не повчають, хто не звинувачують, хто підтримують в різних ситуаціях, хто «і в горі, і в радості» поруч. Психологиня наголошує, що найближче оточення має питати і слухати, а не розказувати, як жити: «Вони можуть допомогти тим, що вислухають і будуть поруч. Часто – цього достатньо».

Якщо повністю видалити діпфейк з Інтернету неможливо, можна мінімізувати його вплив на психіку. «Дуже допомагає фраза: те, що транслюють люди – це про них, а не про мене. Це вони показали свою сутність. І, звичайно, не шукати цей контент в мережі, не переглядати», – радить психологиня. На її думку, ті, хто створює або виправдовує подібний контент, зазвичай не розуміють межі дозволеного і виростили на агресії: «Я завжди казала, що кому

таке «смішно», той здатен зробити це також. Людина, яка не поважає іншу людину, яка здатна порушити чужі кордони, взагалі не розуміє, де їх межа. Ось саме ці люди створюють насилля і самі ж над ним сміються. Безкарність лише сприяє поширенню подібних випадків» [9].

Список використаних джерел:

1. 2023 State Of Deepfakes: Realities, Threats, And Impact. URL: <https://www.securityhero.io/state-of-deepfakes/#advancements-in-deepfake-techonology>.
2. AI-Generated Fake Celebrity Porn Is Surprisingly Realistic, Easy to Create, and Absolutely Terrifying. URL <https://nymag.com/intelligencer/2018/01/ai-generated-fake-porn-puts-celeb-faces-in-porn-videos.html>.
3. Explicit Deepfake Images of Taylor Swift Elude Safeguards and Swamp Social Media. URL: <https://www.nytimes.com/2024/01/26/arts/music/taylor-swift-ai-fake-images.html>.
4. Taylor Swift is ‘furious’ about explicit AI pictures and is considering legal action against deepfake porn site that published the images: ‘The door needs to be shut on this’. URL: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-13006645/taylor-swift-furious-ai-pictures-porn-legal-action.html>.
5. Taylor Swift deepfakes nudge EU to get real about AI. URL: <https://www.politico.eu/article/europe-eye-fix-taylor-swift-nude-deepfake>.
6. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
7. Take It Down. Мати оголені зображення (нюдси) в Інтернеті – це лякаюче, але є надія їх видалити. URL: <https://takeitdown.ncmec.org/uk/>.
8. What do you do if someone is threatening to share your intimate images? URL: <http://StopNCII.org>
9. Клименко Варвара. Жінки під прицілом: як захиститися, якщо ваше обличчя використали у дїпфейках 18+. URL: <https://poltavawave.com.ua/p/zhinky-pid-prytsilom-yak-zahystytysya-yakshho-vashe-oblychchya-vykorystaly-u-dipfejkah-18>

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ РОБОТОТЕХНІКИ Й ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Гриценко Л. О.

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної
освіти Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Минаєв О. В.

*вчитель трудового навчання та технологій Котелевського опорного ліцею №1
імені С. А. Ковпака Котелевської селищної ради Полтавського району*

Сучасна технологічна освіта в умовах цифровізації вимагає від педагогів не лише розвитку технічних і креативних компетентностей здобувачів освіти, але й формування культури безпечної діяльності. У процесі інтеграції робототехніки та графічної підготовки виникає потреба у виробленні в студентів і учнів умінь діяти свідомо, обережно та відповідально під час роботи з технічними системами, програмним забезпеченням і апаратними компонентами. Як підкреслює Н. Морзе (2021), цифрова безпека є невід'ємною складовою освітнього середовища, а розвиток критичного мислення учнів дозволяє попереджувати небезпечні ситуації. Аналогічно, за словами О. В. Овчарук (2022), інтеграція цифрових технологій в освітній процес має супроводжуватися розвитком компетентності у сфері кібербезпеки.

Одним із напрямів такої інтеграції є поєднання робототехніки та графічної підготовки, що створює умови для розвитку технічного мислення, творчості та відповідального ставлення до безпеки у процесі навчальної діяльності (Шут, 2018; Ляшенко, 2020).

Графічна підготовка виступає основою технічного мислення, що є необхідною передумовою ефективного засвоєння елементів робототехніки. Як зазначає В. Раков (2019), навчання графічних дисциплін формує здатність до просторового аналізу, точності та проєктного бачення, що є ключовими у створенні робототехнічних систем. У свою чергу, робототехніка надає можливість застосувати графічні знання у практичній діяльності через

конструювання і програмування роботів (Кузьмінська, 2021).

Як зазначає В. Биков (2020), сучасне освітнє середовище має бути відкритим, безпечним і технологічно насиченим, що потребує дотримання чітких стандартів безпеки під час роботи з цифровими інструментами. У процесі навчання елементів робототехніки, що включає конструювання, моделювання та програмування роботів, учні взаємодіють з електронними компонентами, механічними конструкціями та графічними моделями. Це створює потенційні ризики технічного, електричного й програмного характеру, які мають бути усвідомлені та контрольовані педагогом.

Інтеграція графічної підготовки з робототехнікою забезпечує комплексний підхід до формування технічного мислення. Графічна діяльність (технічне креслення, 3D-моделювання, проектування) сприяє розвитку просторової уяви, точності та аналітичного мислення. Проте, як підкреслює І. А. Зязюн (2010), будь-яка практична діяльність у навчанні має супроводжуватися формуванням ціннісного ставлення до безпеки праці, оскільки саме педагог виступає носієм культури безпечної поведінки.

Формування культури безпечної діяльності в інтегрованому навчанні потребує створення педагогічних умов, які забезпечують усвідомлення кожного етапу роботи. Н. Морзе (2021) зазначає, що ключовим компонентом цифрової безпеки є розвиток критичного мислення учнів, яке дозволяє їм передбачати можливі ризики. На уроках робототехніки це проявляється під час аналізу схем електричних з'єднань, вибору компонентів або тестування програмного забезпечення.

Важливим елементом інтегрованого навчання є графічне моделювання робототехнічних систем. За Л. Лук'яною (2019), навчання через дію дозволяє сформувати усвідомлену безпечну поведінку, коли кожна практична дія супроводжується аналізом наслідків. Використання програмного забезпечення для створення 3D-моделей, таких як Tinkercad або Fusion 360, сприяє формуванню відповідального ставлення до технологічного процесу, адже будь-яка неточність у графічній моделі може призвести до помилок у реальному

конструюванні.

О. Овчарук (2022) підкреслює, що культура безпечної діяльності в умовах цифрового середовища передбачає не лише знання правил, але й розвиток емоційно-вольової готовності дотримуватись їх у реальних умовах. У викладанні графічних дисциплін і робототехніки це досягається через моделювання практичних ситуацій, аналіз ризиків, проведення тренінгів з техніки безпеки, а також через інтеграцію міждисциплінарних проєктів, де учні мають самостійно оцінювати потенційні небезпеки своїх рішень.

І. А. Зязюн (2010) наголошує, що культура безпечної діяльності повинна бути складовою професійної культури педагога, адже саме викладач формує у студентів ціннісне ставлення до безпеки в навчальній і практичній діяльності. У контексті інтегрованого навчання робототехніки й графічної підготовки це означає необхідність створення системи навчальних ситуацій, що моделюють реальні умови роботи, де учні повинні враховувати як технічні, так і безпекові аспекти (Лук'янова, 2019; Сисоєва, 2011).

Шут (2018) вказує, що графічна освіта є базисом технічної творчості, а інтеграція креслення з технічними дисциплінами сприяє розвитку логічного та конструктивного мислення. У свою чергу, за дослідженнями Григорович (2019), поєднання графічної підготовки з робототехнічними проєктами підвищує рівень пізнавальної активності учнів, розвиває навички безпечного користування інструментами й програмним забезпеченням.

Таким чином, формування культури безпечної діяльності в процесі інтеграції робототехніки й графічної підготовки є необхідною складовою сучасної освіти, орієнтованої на практичну діяльність. Цей процес вимагає поєднання когнітивного, операційно-діяльнісного та рефлексивного компонентів підготовки, а також створення безпечного освітнього середовища, у якому учні можуть експериментувати, моделювати та конструювати без ризику для здоров'я і життя. Це сприяє розвитку відповідального ставлення до технічної творчості, формуванню безпечного освітнього середовища та підготовці майбутніх фахівців до діяльності в умовах технологічного суспільства (Биков, 2020; Ляшенко, 2020), що є основою технологічної безпеки майбутнього вчителя технологій.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. Київ : Педагогічна думка, 2020.
2. Григорович І. Г. Інтеграція графічної підготовки та технічної творчості в освітньому процесі. Професійна освіта, 2019.
3. Зязюн І. А. Педагогіка добра : науково-методичні засади. Київ : Либідь, 2010.
4. Кузьмінська О. О. Інженерно-графічна підготовка в умовах цифровізації освіти. Освітній простір, 2021.
5. Лук'янова Л. Б. Освітній процес у контексті формування культури безпечної діяльності. Професійна освіта, 2019.
6. Ляшенко О. І. STEM-освіта в контексті сучасних освітніх реформ. Освіта і управління, 2020.
7. Морзе Н. В. Безпечне цифрове середовище в освітніх установах. Інформаційні технології і засоби навчання, 2021.
8. Овчарук О. В. Цифрова компетентність і безпека в освіті: методичні рекомендації. Київ : ІТЗН НАПН України, 2022.
9. Раков В. В. Формування інженерно-графічної компетентності майбутніх інженерів. Харків : ХНАДУ, 2019.
10. Сисоєва С. О. Інноваційна освітня діяльність : навч.-метод. посіб. Київ : ЕКМО, 2011.
11. Шут М. І. Теоретичні засади формування графічної компетентності учнів технічних спеціальностей. Київ : Педагогічна думка, 2018.

БЕЗПЕКОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЕТНОДИЗАЙНУ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Свиридюк Н. О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У сучасних умовах підготовка майбутніх педагогів не може ігнорувати культурно-етнічні виміри освіти, адже етнودизайн, як один із провідних

напрямів, виступає важливим компонентом формування національної самосвідомості, забезпечує збереження культурної спадщини українського народу. Застосування технологій етнодизайну у підготовці майбутніх учителів дозволяє інтегрувати традиційні культурні надбання у сучасний освітній простір, формуючи цілісну особистість, здатну діяти в умовах культурного плюралізму. Відповідно, одним із важливих завдань освіти України є посилення національно-патріотичного виховання молоді, що безпосередньо співзвучне із використанням етнодизайну як освітньої практики [2]. Етнодизайн у цьому сенсі сприяє усвідомленню майбутнім педагогом власної ідентичності, ціннісних орієнтирів та відповідальності перед спільнотою у контексті збереження культурної спадщини.

Безпекознавчі аспекти застосування технологій етнодизайну в освітньому процесі можна розглядати в кількох основних напрямках. Передусім йдеться про психологічну безпеку та ідентичність: практики етнодизайну у навчальних майстернях і творчих лабораторіях дають студентам змогу відчувати культурну приналежність, підтвердження етнокультурного коріння, що знижує ризик відчуження та формує стійку самооцінку. Це стає важливим фактором підтримки стресостійкості в умовах соціальних викликів та кризових ситуацій. Водночас етнодизайн підсилює соціальну безпеку, адже технології, що базуються на міжетнічній взаємодії, формують толерантність, сприяють міжкультурному діалогу й запобігають соціальним конфліктам. У процесі підготовки педагогів це означає формування у них чутливості до культурних відмінностей учнів і здатності будувати безпечне середовище для навчання.

Не менш важливою є фізична безпека у практичній діяльності, адже етнодизайн передбачає роботу не лише з автентичними технологіями та природними ресурсами, але і з сучасними матеріалами, інструментами, обладнанням. Тому навчання майбутніх педагогів має включати знання з охорони праці, безпеки життєдіяльності та екології. Дослідження М. Leino та Е. Lindfors [5] підкреслює, що організація майстерень у педагогічних закладах потребує ретельної уваги до документації та процедур, які забезпечують безпеку й

запобігають травмам, що є актуальним і для українського контексту. Це питання відображено у працях вітчизняних науковців, які висвітлювали питання безпеки в навчально-виробничих майстернях закладів освіти [1; 3].

У цифрову епоху постають питання інформаційної безпеки. Використання технологій етнодизайну часто поєднується з цифровими платформами, онлайн-галереями, публікаціями чи дистанційними майстер-класами. Тут актуалізується проблема захисту прав інтелектуальної власності, авторських прав етнічних спільнот, етичного використання зображень та візуальних матеріалів. Як зазначають А. Дяченко та ін. [4], цифровий етнодизайн у період COVID-19 став важливим засобом збереження освітнього процесу, але водночас відкрив питання безпеки контенту та його використання у глобальному просторі. Нарешті, екологічна безпека та сталість культурної спадщини виступають як ще один аспект, оскільки застосування природних матеріалів має враховувати принципи сталого розвитку, щоб уникати шкоди довкіллю та здоров'ю учасників освітнього процесу.

Таким чином, підготовка майбутніх педагогів до застосування технологій етнодизайну потребує системного підходу, який поєднує культурну, психологічну, соціальну, інформаційну та екологічну безпеку. Застосування технологій етнодизайну у підготовці педагогів не лише формує у них професійні компетентності, але й створює умови для виховання національно свідомої, психологічно стійкої та соціально відповідальної особистості, здатної діяти в умовах сучасних освітніх і культурних викликів.

Список використаних джерел:

1. Бурдун В. В. Організація освітнього середовища сучасних навчальних майстерень. Наукові записки : Педагогічні науки. Кропивницький: Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка, 2023. Вип. 210. С. 73–77

2. Кудря О. В. Педагогічна спадщина академіка Д. О. Тхоржевського у контексті актуальності питання виховання національно самосвідомої особистості. The recommended citation for this publication is: Innovative and

modern foundations of pedagogy: collective monograph / Blavt O., Gurtova T., Stadnyk V. – etc. – International Science Group. Boston : Primedia eLaunch, 2022. Рр. 297–308. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/20236>(<http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/20236>)

3. Мамчур А., Кудря О. Вимоги до організації безпечного робочого місця за спеціалізованим швейним обладнанням. «Охорона праці: Освіта і практика», «Проблеми та перспективи розвитку охорони праці»: 36. наук. праць Всеукраїнської науково–практичної конференції викладачів та фахівців–практиків та XI Всеукраїнської науково-практичної конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів – Львів: ЛДУ БЖД, 2021. С.157–160. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16869>

4. Diachenko A., Vusyk H., Bielova Y., Shurdenko M., Titenko O. The educational role in COVID-19 terms of ethnodesign graphic function in higher education practical activities. International Journal of Health Sciences, 5(3), 2021. P. 584–593

5. Leino M., Lindfors E. Safety Culture in Craft, Design and Technology Workshops: An Analysis of Safety Documents in Teacher Education. Techne serien - Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvetskap, 28(2), 2021. P.332–339

ТВОРЧІ ПРАКТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ЕМОЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Талаш Т. М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У сучасних умовах підвищеної невизначеності та стресогенності освітнього середовища завдання забезпечення психологічної та емоційної безпеки здобувачів освіти потребує нових рішень у змісті, методах і культурі школи [1]. У контексті психологічної та емоційної безпеки практична діяльність

у площині декоративно-ужиткової творчості постає не лише як канал розвитку естетичних і технологічних компетентностей, а як чинник створення безпечного клімату. Матеріальна, тактильна, ритмічна й результативна природа таких занять забезпечує механізми саморегуляції, надає смислові рамки переживанням, практична діяльність у майстерні-спільноті знижує відчуття загрози і підсилює емоційну стабільність.

Залучення здобувачів освіти до творчих практик в рамках освітнього процесу було предметом дослідження науковців Ю. Срібної, Л. Гриценко, Т. Борисової, Н. Орлової, безпекознавчим аспектам за даною діяльністю було приділено увагу Н. Вакуленко, А. Тараненко та ін. Розглядали творчу діяльність як засіб зменшення у молоді стресу під час війни Н. Дубик, О. Варданія та ін.

Змістове поле творчих практик окреслимо як спектр практичної діяльності з різних видів декоративно-прикладного мистецтва, зокрема вишивки і бісероплетіння, ткацтва й макраме, писанкарства та витинанки, петриківського розпису, аплікація зі соломки та соломоплетіння, лялькарства, гончарства, різьблення та пірографія, валяння, батику, печворку і квілтингу, декупажу та інших технік [3]. В усіх цих практиках спільним є цикл виконання, що починається із «задум – ескіз – зразок-тест – основне виконання – презентація – рефлексія», що нормалізує помилку як ресурс навчання (через пробники, контрольні зразки, переробку дефектів) і робить просування видимим завдяки матеріальному продукту, а праця з фактурою, кольором, ритмом стібка або орнаменту, теплом природнього матеріалу (тканини, дерева, глини та ін.), інструментами і пристосуваннями закладають досвід творчої праці та відчуття безпеки у навчальній діяльності.

Психологічні механізми безпечного впливу декоративно-ужиткових практик проявляються на кількох рівнях. На індивідуальному рівні повторюваність рухів і ритмічність дій (стібок, плетіння, нарізання, притиск тощо) формують стан зосередженої уваги та зменшують фізіологічні маркери напруги; символічний ряд орнаментів і кольорів надає мову для переживань і підтримує сенсотворення; дрібна моторика, планування послідовності операцій

і постійна мікрооцінка якості стимулюють виконавчі функції й настанову на зростання. На міжособистісному рівні майстерня як мікроспільнота вибудовує горизонтальну взаємозалежність: взаємонавчання й наставництво між учасниками підвищують довіру і запобігають соціальній ізоляції. На культурному рівні звернення до локальних ремесел і традиційної символіки зміцнює відчуття належності та ідентичності, надає можливість безпечно говорити про родинні історії, травматичний досвід і надії мовою образів, не травматизуючи повторно вербалізацією; це особливо значуще для здобувачів з досвідом вимушеного переміщення [2].

Інституційні умови, які підсилюють безпекотворчий потенціал майстерні, охоплюють політики недискримінації та антибулінгу, прозорі процедури формування оцінювання, гнучке планування (вікна тривалішої зосередженої праці), матеріально-технічну базу і регламенти безпеки: інструктажі з користування інструментами, обладнанням, чіткі протоколи на випадок інцидентів.

Методична реалізація включає різні масштаби практичної діяльності. Модулі короткої тривалості (п'ять-десять хвилин простого шва, плетіння, контурної витинанки чи штрихування орнаменту) налаштовують нервову систему на роботу; модулі середньої тривалості з чіткою структурою (наприклад, виготовлення ляльки-мотанки як символічної фігури турботи, розпис еко-торби з орнаментом місцевої традиції, серія писанок зі смисловими мотивами) дозволяють пережити завершений цикл проєкту; довші колективні проєкти (інтер'єрна інсталяція змішаними техніками) зміцнюють згуртованість. Публічні презентації варто здійснювати як підтримувальні ритуали з домовленими правилами відгуку: спершу назвати сильні сторони, далі поставити запитання, наприкінці – висловити пропозиції без оцінних ярликів.

У підсумку практична діяльність у галузі декоративно-ужиткової творчості, інтегрована в освітній процес на принципах автономії, співтворення, технологічної дисципліни та рефлексії, формує середовище довіри, де помилка осмислюється як ресурс, відмінність – як цінність, а матеріальний продукт – як носій особистого й спільного сенсу. Саме в такому середовищі здобувач освіти

переживає психологічну та емоційну безпеку, набуваючи водночас життєстійкості, відповідальності й здатності до співпраці.

Список використаних джерел:

1. Бачинська Л. М. Мистецтво як засіб національного єднання: педагогічні практики – у дії. Мистецтво та освіта, №2(116). 2025. С. 49–54.

2. Дубик Н. П., Варданія О. Залучення учнів до творчої діяльності як засіб зменшення у них стресу під час війни. Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика: зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., м. Полтава, 27–28 квітня 2023 року. Полтава, 2023. С. 61–63. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/22685>

3. Кудря О. В., Орлова Н. С. Арт-терапевтичний ефект майстер-класів із прикладних видів творчості: з досвіду роботи з дітьми із тимчасово переселених сімей в умовах війни. Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції пам'яті академіка Д. О. Тхоржевського «Трудове навчання та технології: сучасні реалії та перспективи розвитку» (27 травня 2022 р.) за заг. ред. Д. Е. Кільдерова. Київ, 2022. С. 91–96. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19513>

РОЛЬ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кондель В. М.

*кандидат технічних наук, доцент кафедри захисту України та безпеки
життєдіяльності Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

Четвертий рік триває повномасштабна російська військова агресії проти України, тому головним завданням, яке визначає подальшу долю нашої країни, є якісна підготовка військово-навченого людського мобілізаційного ресурсу на базі закладів вищої освіти для виконання військового обов'язку в запасі, проходження служби у військовому резерві, у Збройних Силах України та інших військових формуваннях. Практика ведення бойових дій для ефективної відсічі

ворожої агресії та успішне виконання Збройними Силами України усього комплексу військових завдань неможливе без високого професіоналізму захисників Вітчизни, зокрема, майбутніх офіцерів, спроможних ефективно керувати сучасними військовими операціями оборонного та наступального характеру з урахуванням досвіду провідних країн НАТО [1]. Крім того, успішне проходження базової загальновійськової підготовки сприятиме реалізації права здобувачів вищої освіти на отримання додаткових знань, умінь і навичок, необхідних для якісного виконання військових обов'язків у мирний і воєнний час та майбутньої професійної діяльності, формуванню культури безпеки, що суттєво підвищить загальний рівень безпеки в суспільстві.

Статті 39-42 Кодексу цивільного захисту України містять інформацію про організацію навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, навчання працюючого і непрацюючого населення та здобувачів освіти. Частина друга статті 41 «Навчання здобувачів освіти» в сучасній редакції Кодексу [2] присвячена саме формуванню культури безпеки і норм поведінки у надзвичайних ситуаціях лише в закладах дошкільної освіти для підвищення якості освітнього процесу з дітьми та учнями з питань захисту життя, причому у вищезгаданих статтях нічого не написано про формування культури безпеки працюючого і непрацюючого населення, здобувачів середньої та вищої освіти, що є при припустимим, особливо зараз, під час воєнного стану. Саме формування культури безпеки у здобувачів вищої освіти є ключовим чинником для якісного опанування не тільки дисциплін «Безпекознавство», «Безпекознавство з основами домедичної допомоги», «Цивільний захист» та «Цивільний захист і безпечне освітнє середовище», які зараз викладаються в університеті, але й нового курсу «Базова загальновійськова підготовка (теоретична підготовка)», який студенти вивчатимуть у 2025-2026 навчальному році.

Завдяки проведеним багаточисленным дослідженням вітчизняних та закордонних науковців виявлено основні компоненти культури безпеки особистості, які охоплюють:

– *знання та обізнаність*: розуміння основ безпеки, правил та процедур, які запобігають ризикам та небезпекам в освітньому середовищі та майбутній професійній діяльності;

– *відповідальне ставлення*: відчуття особистої відповідальності за власну безпеку та безпеку усіх учасників навчально-виховного процесу;

– *активні дії*: постійна готовність діяти згідно з правилами безпеки, зокрема, надання першої допомоги, евакуація в надзвичайних ситуаціях, використання засобів індивідуального захисту тощо;

– *превентивні заходи*: планування та впровадження заходів, спрямованих на попередження ризиків та надзвичайних ситуацій, розробка програм тренінгів для підвищення рівня безпеки;

– *комунікація та співпраця*: відкритий діалог та обмін інформацією щодо заходів забезпечення безпеки між усіма учасниками навчально-виховного процесу;

– *підтримка і позитивний приклад*: створення атмосфери, в якій безпека цінується і підтримується на всіх рівнях [3].

Кабінет Міністрів України 21 червня 2024 р. видав Постанову № 734 «Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських» [4]. Згідно пунктів 3 і 10 цієї Постанови теоретична частина базової підготовки включається до навчальних планів закладів вищої освіти для здобувачів на основі повної загальної середньої освіти на другому році навчання з метою здобуття навичок і умінь, необхідних для виконання конституційного обов’язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Для виконання цієї Постанови Генеральним штабом Збройних Сил України за погодженням Міністерства освіти і науки України розроблено типову програму навчальної дисципліни «Базова загальновійськова підготовка громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських» (теоретична підготовка) [5]. Враховуючи особливості майбутнього викладання цієї дисципліни у Полтавському національному педагогічному університеті

імені В. Г. Короленка, слід з'ясувати її роль у формуванні культури безпеки здобувачів вищої освіти, тому для отримання об'єктивних результатів слід використати різноманітні методи дослідження, зокрема:

1. *Анкетування*: проведення опитування серед здобувачів вищої освіти та викладачів щодо їх рівня знань про безпеку та важливість базової загальновійськової підготовки.

2. *Експертні оцінки*: консультації з експертами для отримання професійної думки щодо ролі базової загальновійськової підготовки у формуванні культури безпеки майбутніх фахівців.

3. *Аналіз програм навчання*: дослідження навчальних програм та планів загальновійськової підготовки для оцінки готовності студентів до екстрених ситуацій.

4. *Порівняльний аналіз*: порівняння результатів дослідження з іншими розробками у сфері безпеки для виявлення тенденцій удосконалення загальновійськової підготовки.

5. *Кейс-стаді*: аналіз конкретних випадків упровадження базової загальновійськової підготовки у навчальний процес для визначення його впливу на формування культури безпеки серед здобувачів вищої освіти.

Для успішного опанування курсу «Базова загальновійськова підготовка (теоретична підготовка)» автори типової програми пропонують 13 тем, які допоможуть сформувати систему цінностей, стандартів, моральних норм і правил поведінки під час підготовки і ведення бойових дій, які є ключовими чинниками культури безпеки здобувачів вищої освіти: національно-патріотична, психологічна, розвідувальна, інженерна (мінна безпека), тактична і вогнева підготовка, зв'язок та комунікація, підготовка з радіаційного, хімічного та бактеріологічного захисту, статuti Збройних Сил України, військова топографія, домедична допомога, виживання, міжнародне гуманітарне право.

Кожна з вищезгаданих тем сприяє формуванню культури безпеки здобувачів вищої освіти. Для підвищення ефективності навчання автори типової програми пропонують дотримуватися таких принципів [5, с. 11]:

– *системність і послідовність*: «від простого до складного», «від відомого до невідомого»: наприклад, перехід від стислої розповіді до наочного показу, тренування і виконання вправи;

– *навчання того, що необхідно знати на війні*: проведення постійного моніторингу ведення бойових дій та впровадження найефективніших форм і способів для виконання поставлених завдань;

– *щільність навчання*: планування та проведення лекційних і практичних занять з метою максимального залучення здобувачів вищої освіти до виконання відповідних вправ та нормативів;

– *свідомість, активність і самостійність здобувачів*: створення в колективах таких умов, за яких майбутні фахівці будуть мотивовані до якісного опановування навчального матеріалу та удосконалення рівня індивідуальної підготовки;

– *наочність навчання*: відтворення в процесі навчання умов фізичної і психологічної напруженості сучасного загальновійськового бою;

– *колективність та індивідуальний підхід*: проведення загальних заходів бойової підготовки на доступному рівні складності з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів освіти;

– *єдність навчання й виховання*: комплексне формування умінь, навичок, високих морально-бойових якостей і психологічної стійкості здобувачів освіти.

Кожна тема курсу «Базова загальновійськова підготовка (теоретична підготовка)» сприяє формуванню культури безпеки здобувачів вищої освіти. Так, наприклад, важко переоцінити роль психологічної підготовки майбутніх фахівців, оскільки стресостійкість воїнів є визначальною ознакою, яка суттєво впливає на їх безпеку під час ведення бойових дій. Саме тому психологічна підготовка розглядає аналіз впливу бойових дій на психіку солдата, особливості стресових станів, надання першої психологічної допомоги та самодопомоги.

Якісна розвідувальна підготовка значно зменшує імовірність втрат серед наших захисників та захисниць, так як дозволяє правильно визначити основні способи ведення противником бойових дій, розташування на місцевості бойової

техніки, пунктів управління, станцій радіолокаційної розвідки, бойові можливості ворожих безпілотних літальних апаратів (БПЛА) та застосувати ефективні способи протидії.

Інженерна підготовка навчає заходам безпеки при поводженні з вибуховими речовинами, маскуванню позицій під час застосування противником ударних БПЛА, порядку дій на замінованій ділянці місцевості та виходу з неї.

Домедична допомога відіграє вирішальну роль у збереженні життя поранених бійців, тому майбутні фахівці повинні знати і уміти здійснювати евакуацію з поля бою, проводити огляд постраждалого на наявність масивних кровотеч, прохідність дихальних шляхів, надавати першу допомогу при пораненнях, кровотечах, отруєннях та інших бойових ураженнях.

Таким чином, дані дослідження підкреслюють важливість базової загальновійськової підготовки та потребу удосконалення цього процесу, оскільки здобувачі вищої освіти не тільки ознайомляться з системою цінностей, стандартів, моральних норм і правил поведінки під час підготовки і ведення бойових дій, готовності до екстрених ситуацій, але й формують у собі відповідні компетентності культури безпеки, необхідні для їх майбутньої професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Станішовський А. С. Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО : дисертація на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів, 2024. 298 с. URL: <https://surl.li/hajwhx>.

2. Кодекс цивільного захисту України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст. 458) в редакції від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

3. Корець О., Воєвода О. Основні напрями формування культури безпекової поведінки учасників освітнього процесу в закладах загальної

середньої освіти. Українська професійна освіта. 2024. № 16. С. 56–63. URL: https://uaprofedu.com.ua/web/uploads/pdf/article_Korets.pdf.

4. Про затвердження Порядку проведення базової загальної середньої освіти громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських : Постанова Кабінету Міністрів України № 734 від 21 червня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-%D0%BF#Text>.

5. Типова програма навчальної дисципліни «Базова загальної середньої освіти громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських» (теоретична підготовка). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2025/02/24/typova-prohrama-navch-dystsypliny-bzvp-vo-24-02-2025.pdf>

ФАКТОРИ РИЗИКУ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇХ ВИНИКНЕННЮ ПІД ЧАС РОБОЧИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кваша А. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

Загальновідомо, що трудова діяльність у сфері обслуговування супроводжується значним впливом великої кількості ризиків, пов'язаних як із фізичними умовами праці, так і з психологічним навантаженням і перевантаженням працівників. Основними факторами ризику є фізичні, хімічні, біологічні, психоемоційні та організаційні чинники, які можуть негативно впливати на здоров'я та працездатність робітників, а також на якість виконання ними професійних обов'язків. Крім того, в умовах воєнного стану заклади сфери обслуговування (готелі, ресторани, торгівля, салони, сфера здоров'я тощо) часто опиняються на передовій, стикаючись із серйозними проблемами та невизначеністю. В цих умовах заклади можуть мати проблеми через доступ до кредитів і фінансування, оскільки банки стають більш обережними, а це, в свою чергу, суттєво перешкоджає зростанню і розширенню бізнесу, ускладнює

управління готівкою та ліквідністю.

Вплив війни на ці заклади може бути глибоким і довгостроковим, починаючи від фізичного руйнування приміщень та порушень ланцюгів постачання і закінчуючи економічною нестабільністю та масовим переміщенням людей, які тікають від бойових дій і шукають безпеки. Саме тому вплив війни на ці заклади не можна недооцінювати, оскільки він може бути довгостроковим і глибоким. Відновлення цих втрат може тривати роками, особливо якщо люди не можуть повернутися через небезпеку або руйнування їхніх будинків [1, с. 194–195].

Метою даної роботи є визначення ключових факторів ризику, які виникають у робочих процесах сфери обслуговування в умовах війни, та розробка практичних заходів запобігання їх виникненню з метою підвищення безпеки праці, зменшення травматизму та професійних захворювань, а також поліпшення ефективності та якості обслуговування населення.

Дослідження науковців показали, що для покращення результативності керування професійними ризиками найбільш ефективним є підхід, який передбачає

1) облік професійних небезпек, небезпечних та шкідливих професійних чинників на робочому місці;

2) забезпечення будь-якому працівникові можливості звертатися до групи швидкого реагування на небезпеки у випадку виникнення, зміни небезпечних та шкідливих професійних чинників, зростання професійних ризиків, появи нових небезпек упродовж робочої зміни;

3) запровадження обговорення з обґрунтуванням запобіжних і захисних дій зі зниження професійних ризиків;

4) застосування заходів для профілактики небезпечних ситуацій, а саме, проведення наглядів, аудитів та самооцінки діяльності робітників на робочих місцях [2, с. 175–176].

Закони України і міжнародні стандарти з охорони праці наполягають на аналізі ризиків, оцінюванні умов праці, забезпеченні працівників засобами

індивідуального та колективного захисту тощо. Наприклад, в нормативно-правових актах згадується «людський фактор», стрес, втома, фізіологічні обмеження як частина факторів ризику, які мають враховуватись під час оцінки небезпек. Не випадково розроблена на основі ризикоорієнтованого підходу сучасна концепція управління безпекою та гігієною праці передбачає використання інтегральної оцінки ризиків, розрахунків ергономічних ризиків, оцінки та підвищення надійності систем енергопостачання тощо. Розробки вітчизняних та закордонних учених довели необхідність запровадження ризикоорієнтованого підходу, оскільки традиційні методи, зосереджені на реактивних стратегіях, не є достатньо ефективними для попередження небезпечних ситуацій [3, с. 225].

У сфері обслуговування безпека клієнтів суттєво залежить від стану праці персоналу. Наприклад, у сфері харчування неправильне зберігання продуктів, неналежна гігієна або порушення стандартів є загрозою здоров'ю споживачів, що, у підсумку, може призводити до скандалів, штрафів, втрати довіри клієнтів, а погіршення умов праці – до захворювань, травм, зниження продуктивності, втрати висококваліфікованих кадрів, підвищення витрат на лікування.

У сфері обслуговування можна виділити наступні фактори ризику:

1) *фізичні*: неправильна організація робочого місця; тривале перебування у вимушеній позі; надмірне фізичне навантаження (підйом вантажів, робота стоячи); шум, вібрація, недостатнє освітлення, відсутність вентиляції;

2) *хімічні*: контакт із миючими, дезінфікуючими та косметичними засобами; вдихання парів чи аерозолів під час прибирання чи обслуговування;

3) *біологічні*: контакт із відходами, біологічними рідинами, харчовими продуктами; ризик зараження вірусними або бактеріальними інфекціями;

4) *психологічні та соціальні*: емоційне виснаження, стрес через спілкування з клієнтами; конфліктні ситуації; низький рівень мотивації або нестача підтримки з боку керівництва;

5) *організаційні*: неналежний режим праці та відпочинку; недостатня підготовка працівників; відсутність інструктажів із техніки безпеки та охорони

праці.

Не слід також недооцінювати ризики, пов'язані з використання нових технологій, автоматизації, цифрових систем (збої обладнання, кібератаки, втрати інформації, порушення обслуговування). Якщо ці ризики не виявляти і не запобігати їм, наслідки можуть бути дорогими: штрафи, компенсації, простої, ремонт, придбання нового обладнання, втрата клієнтів, що часто обходиться дорожче, ніж інвестиції в профілактику.

Тому, враховуючи вищезгадані ризики, слід запровадити наступні запобіжні заходи у сфері обслуговування:

- 1) *поліпшення умов праці персоналу*: ергономічне облаштування робочих місць, забезпечення належного освітлення, вентиляції, шумопоглинання;
- 2) *використання засобів індивідуального захисту*: рукавички, маски, фартухи, спецодяг, захисні окуляри тощо;
- 3) *дотримання санітарно-гігієнічних норм*: регулярне прибирання, дезінфекція робочих поверхонь; належне зберігання хімічних засобів;
- 4) *організаційно-освітні заходи*: проведення інструктажів і тренінгів із техніки безпеки; розробка стандартів безпечної поведінки персоналу; моніторинг виконання правил охорони праці;
- 5) *психологічна підтримка працівників*: створення позитивного клімату в колективі; запровадження програм зниження стресу та емоційного вигорання.

Щоб впоратися з проблемами, які виникають під час воєнного стану заклади сфери обслуговування мають дотримуватися наступних стратегій:

- 1) *адаптація та гнучкість*: готовність адаптуватися до умов воєнного часу – диверсифікація продуктів або послуг, пошук нових ринків або розробка інноваційних рішень для задоволення потреб споживачів під час війни;
- 2) *співпраця та партнерство*: об'єднання ресурсів і знань з іншими закладами, що суттєво зменшить витрати та ризики, відкриє нові можливості для бізнесу у важкі часи;
- 3) *ефективне управління фінансами*: ретельний контроль витрат, ведення переговорів з постачальниками та пошук можливості для підвищення

ефективності надання послуг, підтримка здорових відносин з банками і фінансовими установами для забезпечення своєчасного доступу до фінансування;

4) *планування на випадок надзвичайних ситуацій*: розробка детального плану дій на випадок надзвичайних ситуацій для підготовки до різних сценаріїв, пов'язаних з війною, зокрема, стратегії щодо безпеки персоналу, безперервності бізнесу та альтернативних джерел постачання;

5) *дотримання етичних стандартів*: уникнення участі в незаконній діяльності, збереження репутації бізнесу, підтримка довіри клієнтів і партнерів [1, с. 196].

Таким чином, ефективне запобігання ризикам у сфері обслуговування можливе лише за умови комплексного підходу, який охоплює технічні, організаційні, санітарно-гігієнічні та психосоціальні заходи. Реалізація таких дій сприятиме зниженню травматизму, підвищенню рівня безпеки праці, збереженню здоров'я персоналу та покращенню якості надання послуг. Крім того, заклади сфери обслуговування повинні бути готовими до адаптації, інвестуючи в інновації та цифрові рішення і дбаючи про свій персонал, для подолання викликів, пов'язаних з воєнними подіями [1, с. 201].

Список використаних джерел:

1. Коробка С. В. Особливості управління бізнес-ризиками малих підприємств в умовах війни. URL: <https://doi.org/10.32718/monohraf.2024.5>.

2. Яворська О. О., Архірей М. М., Шароватова О. П., Боровицький О. М. Ергономіка керування професійними ризиками. (2022). *Комунальне господарство міст*, 6(173), 170-177. URL: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2022-6-173-170-177>.

3. Ченчева О. О., Сукач С. В., Резнік Д. В., Петренко І. С., Лашко Є. Є., Гладюк О. М. Сучасна концепція управління безпекою та гігієною праці на основі ризикоорієнтованого підходу. (2024). *Комунальне господарство міст*, 4(185), 221–227. URL: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-4-185-221-227>

БЕЗПЕКА ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Оріх В. В.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавський національний педагогічний університет*

імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. т. н., доцент Кондель В. М.

В умовах воєнного стану безпека продуктів харчування набуває особливої актуальності, оскільки від якості та безпечності їжі безпосередньо залежить здоров'я всього населення України, стійкість системи громадського харчування та довіра споживачів до закладів сфери обслуговування. Порушення логістичних ланцюгів, перебої з постачанням сировини, нестабільність енергопостачання, обмежений доступ до якісної води та засобів дезінфекції створюють додаткові ризики мікробіологічного, хімічного та фізичного забруднення харчових продуктів.

Заклади ресторанного та готельно-ресторанного господарства у таких умовах мають адаптувати свої системи контролю якості, забезпечувати дотримання санітарно-гігієнічних норм навіть за обмежених ресурсів, а також впроваджувати систему НАССР (Hazard Analysis and Critical Control Points) [1], що дає змогу ідентифікувати небезпечні чинники на всіх етапах виробництва та обслуговування, передбачити, оцінити ризики і запобігти випускові небезпечної харчової продукції, тим самим, забезпечити споживачам гарантії безпеки продукції.

Варто зазначити, що застосування принципів НАССР є обов'язковою вимогою законодавств європейських країн, США, Канади, Японії та інших розвинених держав світу. На території України норми НАССР є обов'язковими для всіх операторів ринку харчових продуктів з 2019 року. Впровадження цих норм дозволяє:

- 1) оптимізувати виробництво на всіх етапах технологічних процесів;
- 2) на ранніх стадіях виявити невідповідності і виключити їх вплив у майбутньому;

- 3) раціонально використовувати обладнання і матеріальні ресурси;
- 4) забезпечити відповідність кінцевого продукту всім вимогам клієнта (споживача), зокрема, за показниками якості та безпеки;
- 5) виконати вимоги законодавства України щодо впровадження системи НАССР на всіх підприємствах харчової галузі;
- 6) створити умови для виходу українських харчових продуктів на європейський та світовий ринки.

Таким чином, норми НАССР [1] потрібні усім виробникам харчової продукції; підприємствам громадського харчування (дитячі садки, шкільні їдальні, інтернати, лікарні, заклади ресторанного господарства, тощо); переробникам харчових продуктів; фірмам, зайнятим зберіганням, упаковкою, фасуванням та транспортуванням готової продукції; всім торговим компаніям, що реалізують продукти харчування.

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба) зазначає, що на період дії воєнного стану запроваджені деякі спрощення для виробників харчових продуктів щодо маркування продукції власного виробництва через вимушені зміни рецептури, пов'язані з відсутністю або недостатністю відповідної сировини [2]. Саме тому з метою забезпечення продовольчої безпеки держави та застосування ризик-орієнтованого підходу при здійсненні заходів державного контролю за харчовими продуктами Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 186 від 3 березня 2022 р. «Деякі питання маркування харчових продуктів в умовах воєнного стану» [3], в якій зазначено, що обов'язковою інформацією на маркуванні харчового продукту має бути назва харчового продукту; кількість харчового продукту в установлених одиницях вимірювання; мінімальний термін придатності або дата «вжити до»; інформація про будь-які інгредієнти або допоміжні матеріали для переробки, які спричиняють алергічні реакції або непереносимість [2].

Крім того, в умовах війни зростає ризик недотримання режиму зберігання продуктів харчування, що сприяє їх псуванню, а також загроза фальсифікації

продовольства через нестачу сировини або послаблення контролю з боку державних органів. Тому особливого значення набуває внутрішній контроль безпеки на рівні кожного закладу харчування.

Останні дослідження науковців виявили ряд закономірностей щодо забезпечення раціону громадян України основними видами харчових продуктів в умовах воєнного стану через проведення системного аналізу впливу різних факторів на рівень продовольчої безпеки населення України та визначення динаміки змін у споживчих звичках і доступу до достатньої кількості якісних харчових продуктів в умовах російсько-української війни [4, с. 228]. Ці дослідження показали, що забезпечення населення харчовими продуктами в умовах воєнного стану є критично важливим завданням, оскільки війна призвела до порушення ланцюга постачання продовольства, зменшення доступності і якості харчових ресурсів, а також зростання цін на продукти. Саме тому дослідники пропонують запровадити відповідні заходи для забезпечення продовольчої та харчової безпеки населення України шляхом забезпечення належного доступу до харчових продуктів, їх якості та безпеки, розробки відповідних стратегій забезпечення сталості постачання та розподілу харчових ресурсів в умовах війни. Вирішення цього завдання вимагає комплексного підходу та негайних заходів щодо забезпечення доступності і якості харчових продуктів, упровадження програм соціальної підтримки для вразливих категорій населення, сільського господарства та розвиток місцевих продовольчих ринків, залучення міжнародної допомоги [4, с. 247–248].

З огляду на сучасні виклики, безпечність харчових продуктів стає не лише санітарно-гігієнічним, а й стратегічним завданням національної безпеки, оскільки пов'язана зі здоров'ям, боєздатністю та соціальною стабільністю населення. Війна призвела до порушення логістичних ланцюгів, нестабільності постачання сировини, збоїв у роботі комунальних систем, що створює додаткові ризики для санітарно-гігієнічного стану харчових продуктів.

Дослідження показали, що основними загрозами є мікробіологічне, хімічне та фізичне забруднення продуктів через неналежне зберігання,

транспортування або порушення температурного режиму, а також обмежені можливості проведення належного контролю з боку державних структур та лабораторій.

Зрозуміло, що ефективне управління безпекою харчових продуктів у період воєнного стану можливе лише за умови дотримання вимог системи НАССР, зокрема, принципів простежуваності сировини, а також забезпечення належних умов гігієни персоналу та виробничих процесів. У зв'язку з цим особливої уваги потребує підготовка персоналу закладів сфери обслуговування, оскільки саме людський фактор часто визначає рівень безпечності харчової продукції. Важливим є проведення регулярних інструктажів, санітарного контролю, навчання реагуванню на надзвичайні ситуації.

Таким чином, забезпечення безпеки продуктів харчування під час воєнного стану є не лише виробничим або санітарним завданням, а й елементом національної продовольчої безпеки. Реалізація ефективної системи контролю, дотримання санітарних норм та посилення відповідальності закладів харчування сприятиме збереженню здоров'я населення та підвищенню довіри споживачів навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел:

1. НАССР: Hazard Analysis & Critical Control Point. URL: <https://iso-cert.uk/hazard-analysis-critical-control-point/>.

2. Безпечність харчових продуктів: маркування харчової продукції у період дії військового стану. URL: https://dpss.gov.ua/news/bezpechnist-kharchovykh-produktiv-markuvannia-kharchovoi-produktsii-u-period-dii-viiskovoho-stanu?utm_source=chatgpt.com.

3. Деякі питання маркування харчових продуктів в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України № 186 від 3 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/186-2022-%D0%BF#Text>.

4. Кваша С., Павленко О., Вакуленко В., Мороз М., Лю С. Раціон громадян України як складник продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. *Agricultural and Resource Economics*. 2024. Vol. 10. No. 1. Pp. 228–259. <https://doi.org/10.51599/are.2024.10.01.10>.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ПРАВИЛАМИ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ РУЧНОЇ ВИШИВКИ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Коваль К. О.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Полтавського
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
Науковий керівник: к.п.н , доцент Кудря О. В.*

Ознайомлення учнів із правилами безпеки під час виконання ручної вишивки на уроках технологій є важливим складником навчального процесу, адже саме під час занять формується вміння працювати з різноманітними інструментами, матеріалами, розвивається охайність, уважність і культура праці. Ручна вишивка передбачає використання гострих інструментів – голок, шпильок, ножиць, наперстків, тому дотримання правил безпечної роботи є обов'язковою умовою для збереження здоров'я учнів. Правильна організація навчального середовища, забезпечення належного освітлення, дотримання санітарно-гігієнічних норм і чітке виконання техніки безпеки формують у здобувачів освіти відповідальне ставлення до праці та запобігають можливим травмам.

Актуальність теми безпечної праці під час виконання ручної вишивки обумовлена потребою формування в учнів навичок безпечного користування інструментами та матеріалами, дотримання санітарно-гігієнічних вимог і виховання усвідомленого, відповідального ставлення до власного здоров'я та навчального процесу.

Питання безпеки учнів у шкільних навчальних майстернях на уроках трудового навчання та технологій висвітлені у публікаціях О. Дебре, Д. Вінницької, Л. Гриценко, О. Кудрі та А. Цини.

Проаналізувавши інструкції з охорони праці, техніки безпеки та пожежної безпеки для навчальних закладів України [3], а також дослідження, присвячені навчанню учнів безпечним прийомам праці на уроках трудового навчання [1] та підготовці майбутніх учителів трудового навчання з урахуванням основ безпеки

життєдіяльності [2], можна виділити низку ключових положень, на які слід звертати увагу під час ознайомлення учнів із правилами безпеки.

Перед початком практичної діяльності педагог має продемонструвати зразкову організацію робочого місця, розташування інструментів та матеріалів, правильну поставу під час роботи і дотримання санітарно-гігієнічних умов.

Організація робочого місця є першим кроком до безпечної та ефективної роботи. Усі інструменти мають бути розміщені логічно і зручно для учня: праворуч – подушка з голками та шпильками, ножиці, нитки, наперсток, нитковдівач; ліворуч – сантиметрова стрічка, калька, копіювальний папір, п'яльця, міліметровий папір. У центрі столу повинно залишатися вільне місце для вишитого виробу. Така організація допомагає уникнути хаосу на робочій поверхні, зменшує ризик травмування та економить час.

Важливою складовою безпечної роботи є дотримання санітарно-гігієнічних вимог. Вишивати слід у чистому, добре провітреному приміщенні з достатнім природним або штучним освітленням. Світло має падати зліва або спереду, щоб не створювати тіней і не перевантажувати зір. Неправильне освітлення може призвести до швидкої втоми очей, головного болю чи навіть погіршення зору, тому вчителю необхідно звертати особливу увагу на цей аспект під час уроків. Робоче місце має бути чистим, а положення тіла – зручним і рівним. Учень повинен сидіти прямо, не нахиляючи голову низько, тримати виріб на відстані 25–30 сантиметрів від очей, роблячи перерви кожні 40–50 хвилин на 10–15 хвилин для відпочинку очей і рук. Для комфорту під ноги можна поставити низький ослінчик або підставку, щоб підтримувати правильну позу.

Особливу увагу слід приділяти ознайомленню з правилами користування інструментами. Усі гострі предмети мають бути в належному стані: без іржі, з гострими лезами, що добре ріжуть. Голки та шпильки необхідно зберігати лише у спеціальній подушечці або коробці, не залишаючи їх на столі. Забороняється вколювати голки у робочий одяг чи тканину, а також залишати голку без нитки. Для захисту пальців рекомендується користуватися наперстком. При роботі з

ножицями потрібно дотримуватись обережності – вони повинні лежати на столі зімкнутими лезами, спрямованими від себе. Не дозволяється підносити ножиці або голку близько до обличчя, обертатися з ними у руках або передавати іншій особі незакритими.

Після завершення вишивання кожен учень повинен прибрати своє робоче місце: скласти інструменти у коробку чи шухляду, прибрати залишки ниток і тканини, переконатися, що всі гострі предмети надійно сховані. Готову або незакінчену вишивку варто зберігати в шматку білої тканини чи полотняному мішечку, що забезпечує охайність та запобігає пошкодженню виробу.

Процес навчання правилам безпеки повинен бути систематичним і цікавим. Щоб сформувати в учнів свідоме ставлення до власної безпеки, доцільно застосовувати інтерактивні форми роботи: створення тематичних пам'яток, перегляд навчальних відео, участь у рольових вправах, складання «алгоритму безпечної вишивки», проведення міні-вікторин або навчальних ситуацій. Такі методи допомагають закріпити знання, а також, виробити сталі навички поведінки в робочому середовищі.

Таким чином, ознайомлення учнів із правилами безпечної праці під час виконання ручної вишивки сприяє формуванню культури праці, відповідальності, охайності та уважності. Дотримання техніки безпеки дозволяє забезпечити комфортні умови для навчання, запобігти травмам і сформувати в учнів розуміння важливості безпечного ставлення до праці. Безпечна діяльність на уроці технологій є необхідною умовою ефективного навчання, адже лише у середовищі, де учні почувають себе захищеними, можуть повною мірою розвивати свої творчі здібності та інтерес до народних ремесел.

Список використаних джерел:

1. Вінницька Д. С. Навчання учнів безпечним прийомом праці на уроках трудового навчання. Збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Інноваційні аспекти систем безпеки праці, захисту інтелектуальної власності». Вип. 7. Полтава: ПДАУ, 2022. С. 53–56. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19495> (дата звернення 26.10.2025)

2. Дебре О. С. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій з використанням основних засад безпеки життєдіяльності. Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика : збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці. (Полтава, 28–29 квітня 2021 р.) / під ред.: В. П. Титаренко, А. М. Хлопов. Полтава : ПНПУ, 2021. С. 46–9. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/22521> (дата звернення 26.10.2025)

3. Інструкції для навчальних закладів України. Інструкції з охорони праці, техніки безпеки і пожежної безпеки. URL: <https://osvita-docs.com/node/132> (дата звернення 26.10.2025)

ПРОЄКТУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРЕНЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІ ТЕХНОЛОГІЙ

Кудря О. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти, Полтавський національний педагогічний університету імені В. Г. Короленка

Становлення безпечного та здоров'язберігального освітнього середовища у шкільних навчальних майстернях набуває особливої ваги в умовах сучасних викликів до здоров'я й безпеки учасників освітнього процесу. Для майбутніх учителів технологій це не лише питання дотримання норм і правил, а складова професійної компетентності: уміння діагностувати ризики, проектувати інфраструктурні й організаційно-педагогічні рішення, налагоджувати партнерства, забезпечувати психоемоційну підтримку та культуру безпеки в освітньому просторі. Нормативним підґрунтям для такої підготовки є чинний Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти (МОЗ України), який визначає вимоги до параметрів безпечності та гігієни освітнього середовища, зокрема освітлення, мікроклімату, організації робочих місць, розміщення інструкцій і маршрутів евакуації [4].

Звертаючись до наукового доробку науковців відзначимо актуальні: В. Титаренко «Основи виробничої безпеки у майстернях», де зроблено огляд нормативно-правових засад, інструктажів, організації робочих місць і охорони праці в майстернях [5], Л. Лузан, Т. Китиченко приділено увагу головним аспектам організації безпечного освітнього середовища у закладах освіти в умовах війни [2], Пильтяй О. М. – психолого-педагогічним аспектам безпеки життя і діяльності та охорони здоров'я учнівства на уроках технологічної освіти [3], нами висвітлювалась роль вчителя у формуванні безпечного освітнього середовища в ЗЗСО [1] та ін.

Наукова й нормативна база підтверджує, що формування у майбутніх учителів технологій здатності проєктувати безпечне та здорове освітнє середовище навчальних майстерень є важливою складовою фахової підготовки майбутніх учителів технологій, а також ключовою умовою якості технологічної освіти і запобігання травматизму. Подальший виклад пропонує алгоритм проєктування, який узгоджується з національними санітарними вимогами та сучасними напрацюваннями в галузі технологічної освіти.

Алгоритм проєктування безпечного та здорового освітнього середовища навчальних майстерень у ЗЗСО складається з послідовних кроків: первинна діагностика середовища (стан обладнання, гігієна, організація робочих місць, інструкції, евакуація, психоемоційний клімат); формування педагогічного задуму (мета, результати, цільові групи, показники); вибір і обґрунтування проєктних рішень; налагодження партнерств (батьки, громада, ДСНС, медики, благодійники); ресурсне планування й корекція дій; реалізація програми заходів (освітлення, вентиляція, ремонтні роботи, меблі, безпечні маршрути); педагогічний супровід (інструктажі, тренінги, методична підтримка); моніторинг та оцінювання з подальшою корекцією; моніторинг і оцінювання результатів проєктування.

Залучення майбутніх учителів технологій до навчального проєктування безпечного та здорового середовища шкільних майстерень реалізується через виконання завдань, що сформульовані наступним чином.

Завдання 1. Проаналізуйте стан освітнього середовища навчальних майстерень (проведіть діагностику за такими параметрами: технічний стан обладнання, дотримання санітарно-гігієнічних умов, рівень організації робочих місць, наявність інструкцій з безпеки, психоемоційний мікроклімат серед учнів). Визначте основні проблеми та ризики, які потребують вирішення.

Завдання 2. Сформулюйте педагогічний задум проєкту (розробіть проєкт із робочою назвою, наприклад: «Майстерня SafeLab: безпека і комфорт у творчості»). Визначте мету проєкту, педагогічну доцільність, цільові групи, прогнозовані результати та потенційні бар'єри.

Завдання 3. Спроєктуйте шляхи досягнення цілей (обґрунтуйте сценарії вдосконалення середовища та оберіть найоптимальніший). Оцініть можливість залучення партнерів (батьки, громада, благодійні організації, служби ДСНС, медпрацівники) для реалізації заходів із безпеки, гігієни, психоемоційної підтримки тощо.

Завдання 4. Оцініть ресурси і коригуйте план дій (визначте наявні ресурси – матеріально-технічні, кадрові, інформаційні, часові). За потреби внесіть корективи до змісту, обсягів та термінів реалізації проєкту.

Завдання 5. Розробіть програму заходів реалізації проєкту (складіть чіткий план дій: поліпшення освітлення і вентиляції, ремонт або заміна обладнання, розміщення інструкцій, оновлення меблів, створення інформаційних куточків, організація безпечного маршруту евакуації). Визначте відповідальних осіб.

Завдання 6. Запровадьте систему педагогічного супроводу (підготуйте програму позаурочного навчання учнів в оновленому середовищі: інструктажі, майстер-класи, тренінги з безпеки та здоров'язбереження). Створіть механізми методичного супроводу та моніторингу впроваджених змін.

Сформована логіка проєктування безпечного й здоров'язберігального освітнього середовища навчальних майстерень окреслює для майбутніх учителів технологій цілісну професійну рамку: від первинної діагностики ризиків і педагогічного задуму до сценарного моделювання рішень, ресурсного

планування, партнерств і системного супроводу змін. Такий підхід забезпечує дотримання санітарно-гігієнічних норм, мінімізацію виробничо-технологічних ризиків, формування культури безпеки й підвищення якості технологічної освіти. Практичний ефект алгоритму проявляється у трьох вимірах: інфраструктурному – поліпшення умов праці, модернізація обладнання, безпечні маршрути евакуації; організаційно-педагогічному – чіткі регламенти, інструктажі, візуальна навігація, включення учнів до процесів самоконтролю; психосоціальному – зниження тривожності, підтримка добробуту та відповідальної поведінки учасників освітнього процесу.

Отже, безпечна й здоров'язберігальна майстерня – це керований проєкт зі зрозумілою методологією удосконалення. Опанування цієї проєктної логіки під час фахової підготовки формує у майбутніх учителів технологій професійну готовність підвищувати якість навчання і розвивати у здобувачів освіти культуру відповідальної безпечної праці у шкільному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Кудря О.В. Безпечне освітнє середовище в закладах загальної середньої освіти та роль учителя в його формуванні. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 178–182

2. Лузан Л. О., Китиченко Т. С. Головні аспекти організації безпечного освітнього середовища у закладах освіти Харківського регіону. Імідж сучасного педагога. 2023. № 5(212). С. 63–69.

3. Пильтяй О. М. Психолого-педагогічні аспекти безпеки життєдіяльності та охорони здоров'я учнів на уроках трудового навчання. Молодий вчений. 2020. № 6(2).

4. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 р. № 2205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>

5. Титаренко В. М. Основи виробничої безпеки у майстернях. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 296 с.

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ПРИ ВИВЧЕННІ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРОЄКТУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Хоружа Т. С.,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

Науковий керівник: к. п. н , доцент Кудря О. В.

Погіршення безпекових умов внаслідок повномасштабної війни поставило перед ЗЗСО завдання забезпечувати безперервність і безпечність навчання, гнучко поєднуючи очний, дистанційний і змішаний формати, налагоджуючи ефективні процедури реагування на повітряні тривоги та організовуючи простір укриттів. За цих обставин зростає значення неформальної освіти для майбутніх учителів як організованої, цілеспрямованої й планованої освітньої діяльності поза формальною системою, яка швидко задовольняє актуальні потреби в компетентностях здобувачів педагогічних вузів.

Поняття безпечного освітнього середовища охоплює фізичну, психологічну та цифрову безпеку, безперервність навчання, а також процедурні аспекти: алгоритми дій у разі повітряної тривоги, правила перебування в укритті, комунікацію з батьками та учнями, організацію змішаного та дистанційного навчання [1].

Метою статті є висвітлення досвіду проходження відкритих онлайн-курсів «Спільно до навчання: ефективна та безпечна освіта під час війни» та «НУШ: базова середня освіта» під час вивчення навчальної дисципліни «Проектна діяльність в технологічній освіті».

Онлайн-курс для вчителів, директорів і шкільних адміністрацій «Спільно

до навчання: ефективна та безпечна освіта під час війни» від «Освіторії» складається зі змістовних відео й розкриває: алгоритми евакуації під час повітряної тривоги; організацію простору та активностей в укриттях; принципи безпечної комунікації; підходи до дистанційного/змішаного навчання; базові техніки саморегуляції та психологічної підтримки дітей і педагогів у кризі. Курс пропонує практичні рекомендації (чек-листи, сценарії занять, поради щодо організації укриття) [3].

До результатів навчання за даним онлайн курсом віднесемо: здатність проектувати та відпрацьовувати шкільні алгоритми безпеки (оповіщення, евакуація, перебування в укриттях); підготовка до ролі фасилітатора психологічно безпечної взаємодії в класі; гнучке поєднання очних і дистанційних форматів освітнього процесу без втрати якості; налагодження комунікації з батьками під час надзвичайних ситуацій.

Курс «НУШ: базова середня освіта» на платформі «Освіторії» сфокусований на впровадженні реформи НУШ для вчителів 5–6 класів, його створено із залученням провідних експертів, рекомендовано МОН, а тематично він структурується довкола нових підходів до змісту освіти, вікових особливостей учнів НУШ, сучасних методик і формувального оцінювання (а також модулів вільного вибору за галузями) [2].

Результатами навчання за даним онлайн курсом стало опанування формувального оцінювання й інструментів зворотного зв'язку, побудови цілісного, учнецентованого освітнього середовища, сумісного з безпековими вимогами (розклад, маршрути, дидактичні матеріали, комунікація).

*Рис.1. Проходження онлайн-курсів під час вивчення навчальної дисципліни
«Проектна діяльність в технологічній освіті».*

Для рівня безпечного освітнього середовища неформальна освіта забезпечує швидке опанування евакуаційних протоколів, організацію укриттів, кризову комунікацію, психологічну підтримку, а також техніко-дидактичні рішення змішаного навчання. Одночасно курс «НУШ: базова середня освіта» дозволяє поєднати безпекову логістику з сучасним змістом і оцінюванням, аби безпечність не зводилась до суто «процедурного» компоненту, а вбудовувалася в педагогічний дизайн уроку.

Таким чином, онлайн-курси «Спільно до навчання: ефективна та безпечна освіта під час війни» та «НУШ: базова середня освіта» від «Освіторії» демонструють збалансоване поєднання нормативно-процедурних вимог із сучасними дидактичними підходами, вдало інтегруються в індивідуальні траєкторії професійного розвитку майбутніх учителів технологій. Результатом такої інтеграції є краща готовність до криз і водночас дотримання логіки реформи НУШ – з акцентом на безпечність, компетентнісність і добробут учнів.

Список використаних джерел:

1. Кудря О.В. Безпечне освітнє середовище в закладах загальної середньої освіти та роль учителя в його формуванні. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 178-182

2. НУШ: базова середня освіта. URL:
<https://osvitoria.university/courses/ZSjaMgJDF/>

3. Як ефективно та безпечно навчатися під час війни: новий онлайн-курс.
URL: https://osvitoria.media/news/online_study_war/?utm_source=chatgpt.com

ІНТЕГРАЦІЯ ПРИНЦИПІВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС З РОБОТОТЕХНІКИ

Сліпченко З. С.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Сучасна система освіти в Україні активно впроваджує елементи STEM-освіти, що базується на інтеграції науки, технологій, інженерії та математики. Одним із важливих напрямів цього процесу є робототехніка, яка формує у здобувачів освіти технічне мислення, навички конструювання, програмування та інженерного аналізу. Проте, поряд із розвитком технічних компетентностей, не менш важливим є забезпечення безпеки життєдіяльності під час виконання практичних завдань, пов'язаних із використанням електронних пристроїв, механічних елементів і програмного забезпечення.

Інтеграція принципів безпеки життєдіяльності в освітній процес із робототехніки передбачає формування у здобувачів освіти відповідального ставлення до роботи з технічними засобами, розуміння потенційних ризиків, дотримання правил безпечної експлуатації обладнання та організації робочого місця. Як зазначає В. Биков (2020), сучасне освітнє середовище повинно забезпечувати не лише якість навчання, а й безпечні умови його реалізації. Це особливо актуально у навчальних закладах, де активно використовуються механічні та електронні системи.

На думку Н. Морзе (2021), безпека освітнього процесу в умовах цифровізації має дві складові: технічну (захист користувачів від фізичних і цифрових ризиків) та педагогічну (формування культури безпеки через навчання). У контексті занять з робототехніки ці аспекти об'єднуються, адже

здобувачі освіти взаємодіють як із програмним, так і з апаратним забезпеченням.

Формування культури безпечної діяльності в освітньому процесі з робототехніки повинно здійснюватися системно. Згідно з підходами І. Зязюна (2010), важливим є створення педагогічних умов, за яких навчання має практико-орієнтований, діяльнісний характер. Це означає, що питання безпеки мають бути інтегровані безпосередньо у виконання навчальних проєктів – від проєктування моделей роботів до їхнього тестування. Використання практичних ситуацій дозволяє формувати не лише когнітивні знання, а й рефлексивно-оцінні вміння, необхідні для запобігання ризикам.

Особливу увагу варто приділяти принципу «навчай через дію», який, на думку Л. Лук'янової (2019), сприяє розвитку усвідомленої поведінки учнів у процесі технічної діяльності. Під час занять з робототехніки це реалізується через поетапне відпрацювання дій із дотриманням норм техніки безпеки: перевірка інструментів, правильне підключення електричних компонентів, тестування програмного коду без загрози для користувача та навколишнього середовища.

Згідно з рекомендаціями О. Овчарук (2022), важливо формувати у здобувачів освіти цифрову грамотність, що включає і компетентність у сфері кібербезпеки. У межах занять з робототехніки це означає безпечну роботу з мікроконтролерами, сенсорами та онлайн-платформами для програмування. Учні мають навчитися оцінювати ризики, пов'язані з підключенням пристроїв до мережі, та вміти запобігати несанкціонованому втручанням в систему.

Практична реалізація інтеграції принципів безпеки життєдіяльності в освітній процес із робототехніки може здійснюватися через створення навчальних модулів, що поєднують технічну підготовку та елементи охорони праці. Такі модулі повинні охоплювати: ознайомлення з небезпечними факторами, розробку інструкцій із безпечного використання обладнання, проведення тренінгів і рольових ігор із моделювання надзвичайних ситуацій.

Отже, впровадження принципів безпеки життєдіяльності в освітній процес з робототехніки забезпечує не лише формування технічних компетентностей, але й розвиток відповідальної особистості, здатної діяти

свідомо та безпечно в умовах технологічного суспільства. Системний підхід до інтеграції безпеки у навчальні програми відповідає сучасним вимогам Нової української школи, де освітній процес має бути не лише інноваційним, але й безпечним для кожного учасника.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. Київ : Педагогічна думка, 2020.
2. Зязюн І. А. Педагогіка добра : науково-методичні засади. Київ : Либідь, 2010.
3. Лук'янова Л. Б. Освітній процес у контексті формування культури безпечної діяльності. Професійна освіта, 2019.
4. Морзе Н. В. Безпечне цифрове середовище в освітніх установах. – Інформаційні технології і засоби навчання, 2021.
5. Овчарук О. В. Цифрова компетентність і безпека в освіті: методичні рекомендації. Київ : ІТЗН НАПН України, 2022.

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО ПРОСТОРУ ШКІЛЬНИХ МАЙСТЕРЕНЬ

Поліщук І.А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Срібна Ю. А.

кандидат педагогічних наук, професор, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У контексті компетентнісної парадигми НУШ шкільна майстерня – це навчально-виробничий простір, призначений для безпечної діяльності учнів у процесі проєктно-технологічного навчання, де ризики контрольовані, а санітарно-гігієнічні параметри забезпечують стійке здоров'язбереження.

До проблем забезпечення безпеки життєдіяльності учнів у шкільних майстернях, питань організації безпечного освітнього середовища, зокрема і шкільних майстерень звертались Н. Гурин [2], В. Захарчука [3], О. Пильтай [4].

Як показав аналіз літератури ключовим моментом у проектуванні освітнього середовища є врахування вимог санітарного законодавства до параметрів мікроклімату, освітленості, шуму, безпечності матеріалів і покриттів, а також вимог пожежної та електробезпеки, будівельних норм щодо закладів освіти, доступності та інклюзії. Практично це означає узгодженість планувальних рішень із діючим Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти, профільними ДБН та стандартами з освітлення робочих місць, вентиляції й пожежного захисту [1].

У шкільних майстернях, де обладнання та види діяльності відрізняються залежно від віку учнів і навчальних тем, рішення щодо облаштованості майстерень мають бути варіативними, що передбачає модульність меблів, систем освітлення тощо. Ергономіка робочих місць у майстерні базується на антропометричній відповідності меблів і обладнання віковим групам із можливістю регулювання висоти стільниць, сидінь і підніжок. Це знижує статичні навантаження та ризик травм, а також підвищує точність і якість роботи. Важливим є контрольоване розміщення часто використовуваних інструментів як частини культури безпеки.

Світлотехнічне рішення у майстернях передбачає поєднання рівномірного загального освітлення і локального підсвічування критичних робочих зон. Рівні освітленості на робочих поверхнях повинні забезпечувати безпечне виконання операцій без зорового перенапруження; для більшості точних робіт. Для візуальних демонстрацій використовують регульовані сцени освітлення, що дозволяють вимикати частину світильників або змінювати їхню інтенсивність без погіршення безпеки інших учасників.

Санітарно-гігієнічні параметри повітряного середовища забезпечуються системою загальнообмінної вентиляції та локальними витяжними системами. У дерево- та металообробних зонах пріоритетом є встановлення систем пиловловлення. Для полімерних процесів, особливо пов'язаних з використанням 3D-принтерів і лазерних різаків, необхідні локальні витяжки з фільтрами, придатними для органічних сполук і дрібнодисперсного пилу.

Параметри мікроклімату підтримуються в зоні комфортних значень температури й вологості для навчальних приміщень.

Пожежна безпека інтегрується у плануванні шляхом формування вільних евакуаційних шляхів, застосування матеріалів з відповідною реакцією на вогонь і зонуванням процесів, що генерують іскри; розміщується у приміщенні майстерні достатня кількість первинних засобів пожежогасіння.

Логіка організації простору ставить у центр видимість, нагляд і керованість ризиками під час проєктної діяльності учнів. Робоче місце вчителя розміщується так, щоб забезпечувати панорамний контроль, а демонстраційні зони – щоб учні могли безпечно спостерігати демонстрацією операцій без скупчення. Важливим етапом навчання є інструктажі з безпеки праці.

Таким чином, правильно організований простір майстерень дає змогу реалізувати проєктно-технологічне навчання без шкоди для здоров'я, формує у здобувачів освіти навички відповідального поводження з інструментами і матеріалами, розвиває культуру безпеки.

Список використаних джерел:

1. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>
2. Гурни Н. Проблеми безпеки навчальної праці учнів у педагогічній спадщині академіка Д. Тхоржевського. Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика : зб. наук. пр. всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці. (Полтава, 28 квіт. 2022 р.) / під ред.: В. П. Титаренко, О. В. Кудря. Полтава : ПНПУ, 2022. С.43–44
3. Захарчук В. М. Організація безпечного освітнього середовища у шкільних навчальних майстернях. Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім дням цивільної оборони та охорони праці. (Полтава, 26 квітня 2024р.) / під ред.: Є.В.Кулика, Ю. А. Срібної, В.П.Титаренко. Полтава : ПНПУ, 2024. С.106–108
4. Пильтяй О. Психолого-педагогічні аспекти безпеки життєдіяльності та охорони здоров'я учнів на уроках трудового навчання. Молодий вчений, № 6

БЕЗПЕКА ХАРЧУВАННЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Озуй Є. В.

асистент кафедри професійної освіти та дизайну, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Безпека харчування є дуже важливою темою, яка стосується здоров'я і самопочуття кожної людини. Для забезпечення безпечного харчування дітей та підлітків необхідно дотримуватися основних принципів, зокрема правильного зберігання продуктів (зберігати продукти завжди необхідно при правильній температурі, м'ясо, риба та молочні продукти повинні зберігатися в холодильнику); чистоти робочих поверхонь та особистої гігієни (перед приготуванням їжі обов'язково необхідно мити руки, а також мите кухонні інструменти та поверхні, які контактують з продуктами); дотримуватися правильного сусідства продуктів, розділення продуктів (сире м'ясо та рибу слід тримати окремо від інших продуктів, щоб уникнути перехресного забруднення); дотримуватися режимі термічної обробки продуктів під приготування (їжа повинна бути приготована до безпечної температури, щоб знищити всі можливі шкідливі бактерії); не використовувати в їжу продукти з простроченим терміном придатності (перед приготуванням та вживанням їжі необхідно перевіряти терміни придатності продуктів і не вживати їжу після закінчення цього терміну); використовувати чисту воду для приготування їжі та миття продуктів.

Дотримання цих простих правил допоможе зберегти ваше здоров'я і здоров'я дітей та учнів, насолоджуватися смачною та безпечною їжею.

Здорове харчування для підлітків є критично важливим, оскільки саме в цьому віці організм активно росте і розвивається. Існує декілька простих рекомендацій щодо здорового харчування для підлітків.

1. *Різноманітність в раціоні.* Підліткам слід вживати різноманітні продукти, щоб забезпечити організм усіма необхідними поживними речовинами. В раціоні повинні бути присутніми фрукти, овочі, білки, цільнозернові продукти та здорові жири.

2. *Регулярне харчування.* Важливо вживати їжу регулярно, не пропускати сніданок і мати збалансовані прийоми їжі протягом дня. Перекуси також мають бути здоровими, наприклад, горіхи, йогурт або фрукти.

3. *Обмеження шкідливих продуктів.* Слід обмежити вживання солодошів, газованих напоїв, фаст-фуду та інших продуктів з високим вмістом цукру, жиру і солі.

4. *Достатня гідратація.* Підліткам необхідно пити достатню кількість води щодня. Важливо уникати напоїв з високим вмістом цукру, таких як солодкі газовані напої та соки.

5. *Збалансований прийом білків.* Білки є важливими для росту та розвитку. Хорошими джерелами білка є м'ясо, риба, яйця, молочні продукти, бобові та горіхи.

6. *Здорова альтернатива.* Заохочуйте підлітків обирати здорові альтернативи улюблених страв. Наприклад, замість картоплі «фрі» можна приготувати запечену картоплю, а замість солодошів – фрукти або домашні смузі.

7. *Навчання про здорове харчування.* Важливо навчати підлітків основам здорового харчування, щоб вони могли робити усвідомлений вибір продуктів та самостійно дбати про своє здоров'я.

Збалансоване харчування допоможе підліткам не лише рости та розвиватися, а й забезпечить енергією для навчання та активного способу життя.

Дієтичне харчування дітей має бути добре збалансованим, щоб забезпечити всі необхідні поживні речовини для їхнього росту та розвитку. Важливо дотримуватися різноманітності продуктів харчування, включати в раціон різні групи продуктів: фрукти, овочі, білкові продукти, молочні продукти та

цільнозернові, що забезпечить різноманітність вітамінів і мінералів. Здорові джерела білка включають пісне м'ясо, рибу, яйця, бобові, горіхи та молочні продукти. Білок необхідний для росту і розвитку м'язів. Фрукти та овочі повинні бути основною частиною раціону дитини, забезпечуючи організм вітамінами, мінералами та клітковиною. Бажано заохочувати вживання різних кольорів і видів овочів та фруктів. Цільнозернові продукти (хліб, каші, макарони та рис) повинні бути з цільного зерна. Вони забезпечують довготривалу енергію і клітковину, яка корисна для травлення. Молоко, йогурт, сир та інші молочні продукти є джерелами кальцію та вітаміну D, необхідних для міцних кісток і зубів. Також необхідно включати в раціон здорові жири з таких джерел, як авокадо, оливкова олія, горіхи і насіння. Вони важливі для розвитку мозку і здоров'я серця. Обмеження цукру та солі забезпечить гармонійний розвиток всіх внутрішніх систем. Зменшіть вживання продуктів з високим вмістом цукру та солі, таких як солодощі, газовані напої, чипси та фаст-фуд. Надмірне споживання цукру та солі може призвести до проблем зі здоров'ям. Забезпечення дитині регулярного прийому їжі, включаючи сніданок, обід, вечерю та здорові перекуси допоможе підтримувати рівень енергії протягом дня. Нормальна гідратація та уникнення надмірного споживання солодких напоїв, слідкування за тим, щоб діти пили достатню кількість води щодня, а також навчання дітей основам здорового харчування та особистий приклад від батьків та педагогів дотримання здорового способу життя стане запорукою збереження здоров'я дітей та підлітків. допоможете дітям зростати здоровими та енергійними, закладаючи основу для їхнього майбутнього здоров'я

Безпечні продукти харчування – це ті, які не містять шкідливих бактерій, вірусів, паразитів, токсинів або хімічних речовин, здатних завдати шкоди здоров'ю. Дотримання основних принципів безпечного харчування допоможе уникнути харчових отруєнь та інших проблем зі здоров'ям.

Список використаних джерел:

1. Дутка І.В., Хоменко О.І., Геселева Н.В. Тенденції розвитку ринку

дитячого харчування в Україні. *Вісник КНУТД*. Сер. «Економічні науки». 2015. №4 (89). С. 70–74.

2. Коноваленко А.С. Управління безпекою харчування дітей. *Food Industry Economics*, 2020, 12.1. С. 28–32.

3. Стельмахівська В. П.; Берзінь В. І. Актуальні аспекти забезпеченні раціонального харчування школярів. *Освіта і здоров'я підростаючого покоління*, 2018, Випуск. 2. С. 125–126.

ОРНАМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Бондар С. М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сучасна людина живе в умовах інформаційного перенасичення, невизначеності та стресових впливів. Пошук внутрішньої рівноваги, почуття стабільності й захищеності стає важливим завданням не лише психології, а й культури, мистецтва, освіти та дизайну. Одним із малодосліджених, але надзвичайно потужних ресурсів формування психологічної безпеки є орнамент як універсальна мова символів, що супроводжує людство від найдавніших часів.

Орнамент науковці відносять до носіїв культурної пам'яті нації. Орнамент – це не лише декоративна прикраса, а знакова система, у якій відображено світогляд, цінності та духовні орієнтири народу. У традиційній культурі візерунок завжди ніс захисну функцію: символи-обереги наносилися на одяг, житло, предмети побуту, виконуючи роль «коду безпеки». Ритмічність, симетрія, повторюваність елементів створюють відчуття порядку, гармонії й передбачуваності – це саме ті чинники, які на психологічному рівні формують почуття стабільності й захищеності. Отже, орнаменти можна використовувати у психологічному контексті, як елементи арт-терапії або засоби заспокоєння та

зосередження.

У дослідженнях З. Ковальчук та Л. Пілецької сфокусовано акцент на проблемі психологічної безпеки особистості в освітньому середовищі через призму її психічного здоров'я. Автори розкривають значення соціального аспекту у процесі формування особистості, зосереджуються на освітньому середовищі як такому, де відбувається формування молодшої особистості, показують вплив безпечного освітнього середовища на психічне здоров'я людини [1, с. 50]. Ю. Нікішенко розглядає становлення орнаментики як самостійного явища, її роль в етнічній культурі та передачі інформації між поколіннями [2, с. 71]. Б. Лампрехт розглядає орнамент з точки зору екологічної психології – як середовище, багате орнаментальними елементами, впливає на емоції та сприйняття, її дослідження стосується впливу орнаменту на емоційний стан та відчуття комфорту в просторі [3, с. 58]. Дослідження Л. Лян та Н. Хангельдієвої вивчає зв'язок традиційних орнаментальних мотивів (кольорів і форм) із психологічними реакціями споживачів/користувачів і може служити емпіричним прикладом того, як орнамент і пов'язані з ним кольори впливають на емоційний стан людини [4, с. 161]. У книзі Гомбриха досліджується психічне сприйняття орнаменту та декоративного мистецтва, як люди шукають візуальний порядок через орнамент, як орнамент засвоюється психікою людини і створює відчуття порядку [6, с. 85].

З позицій психології сприйняття, орнаментальні структури впливають на емоційний стан людини через закономірності кольору, ритму, пропорцій. Ритм і повторюваність знижують рівень тривожності, діють заспокійливо.

Симетричні орнаменти асоціюється з порядком і цілісністю світу. Кольори та орнаментальні мотиви викликають архетипові асоціації, пов'язані з природою, родом, традиціями. Візуальний контакт з орнаментом активізує позитивні емоції, сприяє саморегуляції й естетичному задоволенню, що є основою психологічної безпеки особистості.

Орнаменти доволі часто використовують і як засіб естетотерапії. У сучасній психолого-педагогічній практиці дедалі ширше застосовуються методи

арт-терапії та естетотерапії, де орнаментальні мотиви використовуються для зниження стресу, розвитку творчого потенціалу та гармонізації внутрішнього стану. Розмальовки-мандали, вишивка, декоративно-прикладні техніки з орнаментальними елементами сприяють медитативному зануренню, концентрації уваги та відновленню внутрішнього балансу.

Використання орнаментів у дизайні освітнього та життєвого простору несуть не лише декоративну функцію, а й дозволяють врівноважити сприйняття простору, зачарувати та привернути увагу.

Візуальне середовище, у якому перебуває людина, суттєво впливає на її самопочуття. Використання орнаментів у дизайні інтер'єру навчальних закладів, центрів відпочинку, офісів або житла може створювати атмосферу емоційного комфорту. Орнаментальні мотиви на стінах, текстилі, меблях формують естетичну ідентичність простору, підсилюють відчуття належності до культурної традиції, що також є джерелом психологічної безпеки.

Орнамент – це не лише естетичний феномен, а інструмент психологічної стабілізації, який допомагає людині відчувати зв'язок із культурою, природою, традицією та власним внутрішнім світом. Його застосування у мистецькій, освітній, терапевтичній та дизайнерській практиці відкриває широкі можливості для формування середовища психологічного комфорту, сприяє розвитку емоційної грамотності та духовної рівноваги.

Таким чином, наше міні дослідження розкриває роль орнаменту як візуального коду, що сприяє формуванню відчуття психологічної безпеки людини, висвітлює культурно-символічне значення орнаментальних форм, їхній вплив на емоційний стан та внутрішню гармонію особистості, а також обґрунтовує використання орнаменту в освітньому та дизайнерському середовищі як засобу естетотерапії та самовираження.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук З., Пілецька Л. Психологічна безпека особистості в освітньому середовищі. *Психологія особистості* : науковий теоретико-

методологічний і прикладний психологічний журнал. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. Т. 12. № 1. С.49–56.

2. Нікішенко Ю. І. Орнамент у системі народного мистецтва та етнічної культури : (окремі аспекти проблематики походження). *Мастеріум*. Вип. 12. Культурологія. Київ : КМ Академія, 2003. С. 67–73.

3. B. Lamprecht. Why Ornament Matters: Part IV, Ornament in the Realm of Environmental Psychology. 2016.

4. L. L. Liang & N. Hangeldiyeva. Harmonizing culture and consumer psychology: optimizing colour schemes for children's product design inspired by traditional ornaments. *BMC Psychology*. 2024. 12, 161.

5. Chapman L. Art Therapy and Visual Culture. London: Routledge, 2014.

6. Ernst Gombrich. The Sense of Order: A Study in the Psychology of Decorative Art. Phaidon, 1979.

НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Борисова Т. М.

кандидатка педагогічних наук, професор кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

У нашому дослідженні розкрито сутність, зміст і педагогічні умови навчання майбутніх педагогів професійного навчання організації безпечного освітнього середовища. Визначено основні компоненти готовності здобувачів освіти до забезпечення безпеки у навчальному процесі: когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісний і рефлексивний. Обґрунтовано методичні підходи до формування культури безпеки у процесі фахової підготовки.

Сучасна система професійної освіти функціонує в умовах соціальних, техногенних і психологічних викликів, які потребують від педагога не лише

високого рівня професійної компетентності, а й здатності забезпечити безпечне освітнє середовище.

Безпека учасників освітнього процесу – необхідна умова якості освіти, збереження здоров'я, формування довіри та позитивного психологічного клімату в колективі. Тому важливим завданням закладів вищої освіти є підготовка педагогів професійного навчання, які володіють знаннями, уміннями та цінностями у сфері безпеки освітнього середовища.

Аналіз сучасних досліджень (З. Ковальчук, Л. Пілецька, Н. Ничкало, І. Зязюн, С. Сисоєва, Л. Орбан-Лембрик та ін.) свідчить, що питання безпеки освітнього середовища розглядається у контексті гуманізації освіти, психологічної підтримки особистості, створення комфортного середовища розвитку. Проте методика формування у майбутніх педагогів професійного навчання компетентностей із забезпечення безпеки поки що недостатньо розроблена.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови та зміст навчання майбутніх педагогів професійного навчання організації безпечного освітнього середовища.

Безпечне освітнє середовище – це сукупність соціально-психологічних, організаційних, санітарно-гігієнічних, ергономічних і морально-етичних умов, що забезпечують фізичну, емоційну, інформаційну та соціальну захищеність усіх учасників освітнього процесу. Для майбутнього педагога важливо не лише знати нормативну базу, а й уміти діагностувати ризики, попереджати конфлікти, організовувати безпечне освітнє середовище засобами педагогічної взаємодії.

Процес навчання основам безпеки освітнього середовища базується на компетентнісному підході. Готовність майбутніх педагогів професійного навчання до організації безпечного освітнього середовища інтегрує когнітивний компонент – знання законодавства про освіту, охорону праці, безпеку життєдіяльності, психологічні основи безпеки; ціннісно-мотиваційний компонент через усвідомлення особистої відповідальності за збереження життя

і здоров'я учнів; діяльнісний компонент як уміння розробляти й реалізовувати превентивні заходи, педагогічні ситуації підтримки, алгоритми дій у надзвичайних ситуаціях; рефлексивний компонент відображає здатність аналізувати власну діяльність і коригувати поведінку відповідно до етичних і безпекових норм.

Для успішного формування професійних компетентностей майбутніх педагогів закладів професійної освіти першочерговим завданням є дотримання комфортних педагогічних умов в освітньому процесі. Ефективність підготовки майбутніх педагогів професійного навчання до організації безпечного освітнього середовища забезпечується, у першу чергу, через реалізацію таких педагогічних умов:

- інтеграцію безпекового змісту в освітні програми з педагогіки, психології, ергономіки, охорони праці та інших освітніх компонентів;
- використання активних методів навчання, зокрема моделювання небезпечних ситуацій, тренінги психологічної саморегуляції, кейс-метод, рольові ігри;
- організацію безпечного освітнього середовища у самому закладі професійної освіти, яке виступає моделлю успішної професійної діяльності для студентів;
- формування культури взаємодії, довіри, емпатії та підтримки у студентських групах.

Окремо доцільно зупинитися на важливості практичної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти, як дієвого засобу формування професійних компетентностей в цілому та готовності до організації безпечного освітнього середовища. У межах педагогічної практики майбутні педагоги мають засвоїти алгоритми забезпечення охорони праці під час виробничого навчання, засоби створення безпечних умов для учнів із особливими освітніми потребами, порядок реагування на випадки булінгу, дискримінації, психологічного насильства, використання цифрових технологій без ризику інформаційної небезпеки.

У процесі виробничого навчання, де студенти набувають практичних умінь і навичок, створюються потенційно небезпечні ситуації, що вимагають системного підходу до формування безпечного освітнього середовища. Ефективне функціонування системи охорони праці можливе за умови впровадження чітких алгоритмів дій усіх учасників навчально-виробничого процесу.

Теоретичні засади забезпечення охорони праці у виробничому навчанні формуються згідно із Законом України «Про охорону праці». У закладах професійної (професійно-технічної) освіти охорона праці інтегрується в освітній процес і реалізується через систему навчання безпечних методів роботи, контроль за станом робочих місць, профілактику травматизму та формування культури безпеки праці. Майбутні педагоги професійного навчання повинні чітко володіти алгоритмом дій з організації охорони праці під час виробничого навчання.

Тому важливо акцентувати увагу студентів на всіх етапах реалізації безпекових заходів. На підготовчому етапі необхідно здійснити аналіз умов праці в навчальних майстернях, лабораторіях, на базах практики, враховуючи оцінку ризиків і виявлення потенційних небезпечних факторів, здійснити розробка інструкцій з охорони праці для кожного виду робіт, організувати проведення вступного інструктажу для всіх учасників навчального процесу, а також здійснити підготовку робочих місць та перевірку справності інструментів, захисних засобів, вентиляції, освітлення тощо.

Поточними заходами з безпеки виробничого навчання є проведення первинного інструктажу безпосередньо на робочому місці; контроль за дотриманням правил безпеки, дисципліни та режиму праці; систематичний моніторинг стану техніки безпеки, а саме регулярна перевірка обладнання, засобів захисту, електричних мереж; оперативне реагування на порушення: фіксація, усунення, профілактичні бесіди; проведення позапланових інструктажів у разі зміни умов роботи або при порушенні правил безпеки.

Підсумковим або контрольньо-аналітичним етапом безпекових заходів

вважаємо підбиття підсумків навчального циклу щодо стану охорони праці; аналіз нещасних випадків (якщо такі мали місце), розробка профілактичних заходів; підвищення кваліфікації педагогів із питань безпеки праці; формування звітності про виконання вимог охорони праці.

Педагог професійного навчання має не лише контролювати виконання правил безпеки, а й виховувати у здобувачів освіти культуру безпечної поведінки, відповідальність, уважність, вміння прогнозувати ризики. Доцільним є використання психологічних тренінгів, імітаційних вправ, аналізу виробничих ситуацій, що допомагають формувати стійкі поведінкові навички у сфері безпеки праці. Таким чином реалізується психолого-педагогічний аспект безпеки праці.

До алгоритму педагогічного супроводу охорони праці відносимо діагностику рівня знань і мотивації учнів щодо безпечної діяльності; навчання через практику (демонстрація, вправи, моделювання небезпечних ситуацій); рефлексію як аналіз дій після виконання завдань, обговорення помилок; корекцію поведінки, а саме педагогічне втручання у випадках порушення вимог безпеки; формування внутрішньої відповідальності за власну і колективну безпеку.

Окрему роль відіграють цифрові інструменти підтримки охорони праці. Сучасні заклади освіти впроваджують електронні журнали з охорони праці, онлайн-тести з техніки безпеки, віртуальні симулятори виробничих процесів, що дозволяють без ризику моделювати небезпечні ситуації. Такі інструменти сприяють розвитку критичного мислення і формуванню безпечної поведінки в реальних умовах.

Алгоритмізація діяльності у сфері охорони праці під час виробничого навчання сприяє системності, контролю та профілактиці травматизму. Вона забезпечує не лише фізичну безпеку, а й психологічний комфорт учасників освітнього процесу. Майбутній педагог професійного навчання повинен володіти як нормативно-правовими знаннями, так і педагогічними технологіями формування культури безпеки у здобувачів освіти.

Формування у майбутніх педагогів професійного навчання готовності до

організації безпечного освітнього середовища є системним процесом, який передбачає інтеграцію знань із педагогіки, психології, ергономіки, охорони праці; формування особистісної культури безпеки; застосування практико-орієнтованих методів навчання; створення безпечного навчального простору у закладах вищої освіти як моделі для майбутньої педагогічної діяльності.

Таким чином, підготовка педагогів до організації безпечного освітнього середовища сприяє не лише збереженню здоров'я та життя учасників освітнього процесу, а й розвитку довіри, партнерства та психологічного благополуччя в освітньому просторі.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук З., Пілецька Л. Психологічні аспекти формування психологічної безпеки особистості в освітньому середовищі у форматі її психічного здоров'я. *Психологія особистості*. 2022. Вип. 1. С. 78–91.
2. Сисоєва С. О., Коваль Л. В. Освітнє середовище як фактор професійного розвитку педагога. *Педагогічний дискурс*. 2021. № 30. С. 59–67.
3. Ничкало Н.Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 125 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2-х кн. Київ : Либідь, 2003.
5. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії. Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008.
6. Семенова В. М. Формування культури безпеки у студентів закладів професійної освіти. *Науковий вісник ІПТО НАПН України*. 2022. № 3. С.8–12.
7. Кочур Л. І. Організація безпечного освітнього середовища: теоретичні та практичні аспекти. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2020. № 5(84). С. 24–28.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ

Донченко І. О.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Срібна Ю. А.

*кандидат педагогічних наук, професор, декан факультету технологій та
дизайну Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Мистецтво має величезний освітній потенціал для навчання технологій, сприяючи розвитку креативності, критичного мислення, та інноваційного підходу до розв'язання проблем.

Ключовими елементами впровадження мистецтва в процес навчання технологій можна виділити такі як: дизайн, скульптура, живопис, технічні проєкти, 3D-моделювання.

Освітній процес досить багатогранний і вимагає від вчителя (викладача певних здібностей до дизайн-мислення. Так, Н. Мироненко, в своїх дослідженнях наполягає на використанні різних видів навчальної діяльності, що стимулюють розвиток творчих здібностей, а саме: розробка творчого колажу, художніх ескізів одягу, конструювання шаблонів для різних розмірів, використання програм для 3D дизайну одягу із застосуванням сучасних цифрових технологій в дизайні, систем автоматизованого проєктування тощо [6].

Використання скульптури в освітньому процесі під час викладання технологій дозволяє відійти від суто теоретичного вивчення матеріалів та конструкцій, перетворюючи уроки на «живий» простір для міжпредметної інтеграції, де мистецтво слугує каталізатором для розвитку технічних та дизайнерських навичок. В той же час скульптура вчить ітераційному процесу: від ескізу (ідеї) до макету (прототипу) і фінального виробу, що в загальному є

основами сучасного проектування [5]. В той же час, сучасні матеріали, такі як пінопласт, гіпс, полімери, вторинна сировина (пластикові пляшки, картон) стимулюють екологічне мислення та пошук альтернативних рішень.

Технічний проєкт стає елементом мистецтва, коли він виходить за межі суто функціональності та набуває естетичної цінності або концептуальної глибини, що проявляється в створенні унікальних дизайнерських виробів, інтерактивних моделей. Розробка технічних проєктів сприяє особистісному та творчому розвитку учасників освітнього процесу, формуючи необхідні компетентності та практичні навички майбутніх фахівців. Зокрема, Т. В. Штайнер виділяє серед них: мистецьку (художньо-проєктну); проєктну (професійно-проєктну); комунікативну; педагогічну (світоглядну); цифрову (технічну) [7].

На сьогодні, одним із потужних інструментів, що використовується в освітньому процесі є 3D-моделювання. Воно дає змогу учням розширити свої можливості в області творчого мислення, візуалізації, сприяє розвитку критичного мислення та просторового сприйняття, формуванню в учнів компетентностей у галузі комп'ютерного моделювання [4]. В Україні 3D-моделювання продовжує активно впроваджуватися в закладах середньої освіти в різних навчальних програмах (наприклад, «Основні поняття про тривимірну графіку», «Програмне забезпечення для роботи з тривимірною графікою. Його класифікація», «Дії над об'єктами (додавання, переміщення, групування, вирівнювання, обертання тощо)» та «Поняття про 3D-друк. Підготовка 3D-моделей до друку»).

У формуванні освітнього потенціалу мистецтва важливе місце мають такі аспекти. По-перше, сприятливе навчальне середовище, що сприяє розкриттю креативного потенціалу учнів. Кожний вид мистецтва так чи інакше розкриває креативність учнів в умовах безпеки та довіри. Створення такого середовища максимізує освітній потенціал, перетворюючи креативність із вродженої риси на активно розвинену компетенцію, необхідну для успіху в сучасному світі. В той же час, основними вимогами до креативного освітнього середовища є

високий ступінь невизначеності і проблемності, безперервність і наступність, прийняття здобувача освіти і включення його в активну освітню діяльність [1].

По-друге, оригінальність мислення проявляється в здатності учнів інноваційно застосовувати матеріали та техніки, а також розробляти унікальні концепції.

По-третє, творча спрямованість показує наскільки учні ефективно використовують мистецький підхід для власного самовираження – передачі своїх думок, ідей.

По-четверте, формування практичних навичок (малювання, робота з різними видами матеріалів та створення композицій). Освітній потенціал визначається не лише обсягом засвоєних знань, але й здатністю ефективно застосовувати ці знання для вирішення реальних завдань і досягнення успіху та має глибокий вплив на підвищення самостійності та відповідальності учнів. При цьому плексне використання різних форм організації навчання дозволяє створити збалансовану освітню систему, що поєднує індивідуальний підхід до навчання з розвитком навичок колективної роботи та формуванням професійної успішності в умовах, максимально наближених до реальної професійної діяльності. Таке поєднання робить освітній процес більш ефективним і відповідним сучасним вимогам ринку праці [2].

По-п'яте, стимулювання творчого мислення, що є основою інноваційності та адаптивності – ключових елементів освітнього потенціалу, які дозволяють особистості бути успішною в умовах невизначеності. При цьому ключовим фактором є створення умов для підтримки внутрішньої моти-вації до навчання та творчості, а також заохочення ініціативи та прагнення до саморозвитку є важли-вими завданнями освітнього процесу [3].

В шостих, взаємодія між учнями під час підготовки та виконання проєктів, що проявляється через розподіл функцій та відповідальність, спільне вирішення проблем, контроль та зворотний зв'язок.

Інтеграція мистецтва допомагає учням розвивати не лише технічні, а й креативні, просторові, естетичні та критичні навички, що є життєво важливими

у сучасному світі.

Таким чином, можна зробити висновок, впроваджуючи елементи мистецтва у викладання технологій, освітній процес досягає якісно нового рівня інтеграції та ефективності, що безпосередньо впливає на формування цілісного освітнього потенціалу учнів, здатних до швидкої адаптації, ефективної комунікації, відповідальності та оригінальності мислення.

Список використаних джерел:

1. Бартенєва І. О. Теоретичний аспект створення креативного освітнього середовища для розвитку креативності майбутніх учителів. *Розвиток креативності як ресурсу інноваційного потенціалу особистості: психолого-педагогічні аспекти* : збірник матеріалів всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю. Одеса : Університет Ушинського, 2025. С. 24–26.

2. Боярська-Хоменко А., Собченко Т. Інноваційні методи навчання у професійній освіті. *Українських педагогічний журнал*. 2025. № 2. С. 105–114.

3. Горбань Л. Розвиток креативного мислення учнів: огляд зарубіжних методик та їхній потенціал для української освіти. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2025. № 2 (97). С. 99–105.

4. Деркач А., Твердохліб І. Дослідження стану вивчення 3D-моделювання в закладах загальної середньої освіти України. *Проблеми сучасного підручника*. 2024. Вип. 3. <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/750/916> (дата звернення: 22.10.2025).

5. Коваленко, В. І., Смірнов, А. П. Від ліплення до 3D-друку: Вплив практик скульптури на формування інженерно-конструкторських компетенцій старшокласників. *Наукові записки: Педагогічні та технічні науки*. 2025. № (15). С. 50–65.

6. Мироненко Н., Абрамова О. Формування дизайнерських умінь у здобувачів технологічної та професійної освіти під час вивчення дисциплін професійної підготовки. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2022. Вип. 3., 126–133.

7. Штайнер Т. В. Дизайн-проект як засіб розвитку мистецької компетентності та педагогічного світогляду у майбутніх фахівців у галузі дизайну. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: педагогіка та психологія. 2025. № 9. С. URL: <https://reicst.com.ua/pmtp/article/view/2025-9-09-04> (дата звернення: 22.10.2025).

БЕЗПЕКА ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У РАЗІ ОТРИМАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗАМІНУВАННЯ

Гнилосир А. Д.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавський національний педагогічний університет*

імені В. Г. Короленка

Науковий керівник: к. п. н., доцент Орлова Н. С.

Надзвичайно важливо для здобувачів освіти – учнів та студентів – усвідомлювати, що їхня безпека опиняється під реальною загрозою у разі отримання повідомлення про замінування. Така ситуація – не лише технічне завдання для адміністрації чи правоохоронців, це випробування для всієї системи навчального закладу, для психологічного стану здобувачів освіти, їхніх батьків і педагогів.

Повідомлення про замінування навчального закладу – це сигнал до швидкої мобілізації всіх служб безпеки та відповідальних осіб. Наприклад, у місті Полтава надійшло повідомлення про замінування п'яти навчальних закладів: ушкоджень не виявили, але відбувалася евакуація понад десяти тисяч студентів і викладачів. У Вінниці також такі повідомлення надходили до шкіл та університетів – елементи масової загрози, яка створює великий стрес в освітньому середовищі. Кількість таких повідомлень значна, і багато з них виявляються неправдивими.

В оцінці ризиків за таких обставин важливо враховувати дві великі групи: ризик безпосередньої загрози життю і здоров'ю (наприклад, вибух або пожежа),

а також ризик порушення навчального процесу, психологічного стану здобувачів, втрати відчуття безпеки. Повідомлення про замінування – це спрацювання ланцюга реакцій: евакуація, огляд, можлива тимчасова зупинка навчання. Навіть якщо фізичної вибухової загрози немає, сама процедура перевірки і евакуації створює значні матеріальні, організаційні та психологічні витрати.

Коли відбувається отримання такого повідомлення – чи то через телефон, електронну пошту, чи іншим способом – важливо, щоб навчальний заклад мав затверджений алгоритм дій. В Україні існує відповідний нормативно-правовий акт: наприклад, наказ «Про заходи безпеки у закладах освіти у разі отримання повідомлення про замінування закладу». У методичних рекомендаціях містяться контрольні питання, які варто поставити тому, хто подає повідомлення: «Котрої години пристрій має спрацювати? Де він знаходиться? Як він виглядає? Звідки ви телефонуєте?» тощо. Такий порядок дозволяє систематизувати реакцію, уникнути паніки, швидко визначити рівень загрози. Для здобувачів освіти важливо усвідомлювати: коли звучить сигнал про замінування – вони мають діяти за інструкцією закладу: припинити навчання, організовано евакуюватись, зберігати спокій і виконувати вказівки дорослих [1].

Окремої уваги заслуговує саме евакуація. Цей етап має бути продуманий наперед: чіткі маршрути, місця збору, прозорий зв'язок із батьками. У ситуаціях, коли евакуація здійснюється згідно з планом, студенти чинять менше паніки – бо вони знають, що дорослі контролюють ситуацію. Психологиня Юлія Сенченко радить батькам та педагогам пояснювати, що відчуття страху – нормальна реакція, але не має бути соромом: «Чим менше людина боїтиметься самого відчуття страху, тим спокійніше вона поводитиметься». Саме тому важливо проводити тренування, навчання із евакуації, пояснювати здобувачам освіти алгоритми. Навичка – зменшує час на виконання і підвищує рівень безпеки [3].

Правова база також відіграє ключову роль. За завідомо неправдиве

повідомлення про замінування або про підготовку вибуху чи іншої небезпеки передбачена кримінальна відповідальність за ст. 259 Кримінального кодексу України: від двох до шести років позбавлення волі, а якщо ж це повідомлення стосувалося закладів освіти чи призвело до тяжких наслідків – від чотирьох до восьми років. Це має стримуючий ефект, але також підкреслює, що навчальний заклад – перш за все місце безпеки, а не площадка для експериментів із жартами чи маніпуляціями [2].

Ще один аспект – психологічний. Отримання повідомлення про замінування супроводжується страхом, шоком, пошуком безпечного шляху.

Для здобувачів освіти це може бути перший досвід реальної загрози, і важливо, щоб педагогічний персонал і батьки змогли адекватно пояснити, підтримати. Методи роботи: ознайомлення з правилами, тренування, обговорення після інциденту, забезпечення простору для вираження емоцій. Після евакуації чи перевірки важливо, щоб студенти могли повернутися до навчання без надмірної травматизації. Створення відчуття, що «ми врятувалися» і «усе під контролем» – це ресурс стабільності [1].

Для здобувачів освіти – одним із важливих аспектів є навчання тому, як поводитися: не панікувати, не поширювати чутки, підкорятися евакуаційним інструкціям, не повертатись в приміщення до сигналу «все безпечно». Також корисно, щоб навчальні заклади забезпечили чітке інформування здобувачів освіти про результати перевірки – це знімає невизначеність.

Отже, безпека життя і діяльності здобувачів освіти у випадку повідомлення про замінування – це комплексне завдання, котре включає превентивні заходи (навчання, планування, алгоритми), оперативне реагування (евакуація, взаємодія з правоохоронцями), психологічну підтримку і правову основу. Коли абсолютно всі складові працюють – адміністрація, педагогічний колектив, здобувачі освіти – ризики суттєво зменшуються. Але якщо якийсь елемент відсутній – «відповідь» може бути повільною, студенти – дезорієнтовані, психологічні наслідки – тривалі [4].

Високий рівень безпеки у навчальному закладі у таких ситуаціях – це

також питання довіри: коли здобувачі освіти відчують, що їх навчальний заклад піклується про їхнє життя, коли вони знають, що існує план дій, вони краще адаптуються до надзвичайних ситуацій та менш травмуються. Натомість, часті неправдиві повідомлення про замінування підривають цю систему: вони виснажують ресурси, створюють паніку і призводять до того, що при реальній загрозі реакція може бути менш ефективною. Тому важливо не лише діяти, коли загроза дійсна, але й постійно підтримувати культуру безпеки, відпрацьовувати сценарії, комунікувати з усіма учасниками освітнього процесу.

Безпека життя і діяльності здобувачів освіти – це не якась «додаткова» функція закладу освіти, це фундаментальна частина освітнього середовища. Передача знань – безпечне середовище – це два нерозривні аспекти. У ситуації повідомлення про замінування, саме готовність, швидкість та скоординованість дій визначають, наскільки ефективно буде забезпечено життя і здоров'я здобувачів освіти та педагогів. Освітня спільнота має пам'ятати, що інвестиція у безпеку – це не витрата, а запорука нормального освітнього процесу і збереження людського потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/> (дата звернення: 18.04.2025).
2. Кабінет Міністрів України Про схвалення Концепції безпеки закладів освіти (№ 301-р від 07 квітня 2023 р.). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsiibezpeky-zakladivosvity-i070423-301> (дата звернення: 18.04.2025).
3. Особливості цивільного захисту в умовах воєнного конфлікту: монографія / В. Андронов, М. Кустов, Р. Мугаверо та ін. Харків – Рим, 2023. 238 с. URL: https://nuczu.edu.ua/images/myfolder/23.11.23ku/136_2023_CEMEC_libro_A5.pdf (дата звернення: 18.04.2025).
4. Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

ІНТЕРАКТИВНА ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КУРСІ «ТЕХНОЛОГІЇ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОЇ ТА БЕЗПЕЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ПРЕДМЕТНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Колоша І. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка
Науковий керівник: к. п. н, асист. Н. О. Нагорна*

Інтерактивна проєктна діяльність у курсі «Технології» розглядається як цілісна педагогічна система, що поєднує проблемне конструювання, командну взаємодію і рефлексивний контроль ризиків, спрямована на формування в учнів усвідомлених практик роботи з матеріалами, інструментами та обладнанням. Її дидактичний потенціал полягає у перенесенні навчання з площини репродукції операцій у площину відповідального проєктування, де кожне технічне рішення пов'язується з критеріями безпеки, ергономіки та екологічної доцільності.

Нормативно-безпекова рамка інтерактивних проєктів передбачає вбудовування в навчальний цикл актуальних правил охорони праці та процедур допуску до робіт, що забезпечують керованість ризиків на всіх етапах: від аналізу завдання й добору матеріалів до випробувань прототипів і підсумкової презентації. Чітка регламентація інструктажів, журналів реєстрації, маршрутів переміщення в майстерні та стандартів утримання робочого місця слугує інституційною «опорою» для формування безпечних звичок і мінімізації інцидентів [1].

Педагогічна архітектура інтерактивності базується на методиках фасилітації співпраці: сценарному моделюванні користувацьких ситуацій, мозковому штурмі з візуалізацією варіантів, рольовому розподілі функцій і формувальному зворотному зв'язку. Осердям є цикли «емпатія – переозначення проблеми – ідеяція – прототипування – тестування – рефлексія», що адаптуються до вікових можливостей учнів і підтримують поступове ускладнення завдань без втрати контрольованості процесів та безпечності

операцій [2].

Проектна діяльність у такій конфігурації забезпечує інтегроване становлення ключових компетентностей: уміння вчитися впродовж життя, ініціативності й підприємливості, інформаційної та комунікаційної грамотності, екологічної відповідальності. Водночас компетентнісний вимір наповнюється операційним змістом безпеки: учні опановують алгоритми оцінки ризиків, правила роботи з інструментами, процедури утилізації відходів і принципи безпечного дизайну виробів, що фіксується у портфоліо процесу та підсумкових презентаціях [3].

Операціоналізація інтерактивності потребує інструментарію, який робить безпеку видимою і керованою: візуальні чек-листи до кожної операції, карти ризиків для матеріалів і вузлів конструкції, рубрики оцінювання з безпековими індикаторами, стенди «помилки та запобігання». Доцільним є впровадження коротких «мікроінструктажів» на переходах між етапами, використання таймерів для ритмізації робіт дрібної моторики, а також протоколів «re-check» як форми взаємного контролю перед запуском інструмента чи тестуванням прототипу.

Система оцінювання корелює з логікою проекту і включає три контури: техніко-технологічний (якість конструкції, точність операцій, відповідність специфікаціям), безпековий (дотримання інструктажу, організація робочого місця, коректність роботи з інструментами, поведінка в нестандартних ситуаціях) та рефлексивно-комунікаційний (обґрунтування рішень, документування змін, командна взаємодія). Такий триконтурний підхід підсилює причинно-наслідковий зв'язок між якістю виробу, культурою безпеки та навчальною результативністю.

Управління середовищем інтерактивного уроку передбачає попереднє «зонування» простору й логістику матеріалів, щоб мінімізувати конфлікти потоків, а також використання «гарячих» і «холодних» зон для небезпечних і безпечніших операцій. Цифрові інструменти (відеоінструкції з QR-кодами на робочих постах, електронні журнали інструктажів, міні-опитувальники з

перевіркою розуміння правил) забезпечують безперервність контролю та прозорість відповідальності без перевантаження вчителя рутинними процедурами.

Запровадження інтерактивної проєктної діяльності у курсі «Технології» як засобу формування усвідомленої та безпечної взаємодії з предметним середовищем потребує системної підтримки: календарно-тематичного планування з безпековими маркерами, забезпечення інструментами й засобами індивідуального захисту, підвищення кваліфікації педагога з акцентом на фасилітацію, а також інституційної політики фіксації й аналізу інцидентів. Саме така багаторівнева оптика – від нормативу до культури класу – переводить безпеку з площини формального обов'язку у площину професійного стандарту, що внутрішньо мотивує учня до відповідального технологічного мислення.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил безпеки під час роботи в навчальних і навчально-виробничих майстернях закладів освіти [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 06.09.2022 р. № 782 / Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 вересня 2022 р. за № 1130/38466. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86483/

2. Тараненко Л. Г. Методика використання інтерактивних технологій навчання у процесі проєктної діяльності учнів на уроках трудового навчання (технологій) [Електронний ресурс] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2017. 253 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/707413/1/Taranenko_dys.pdf.

3. Ярова Н. В., Ярова О. М. Проєктна діяльність учнів як засіб формування ключових компетентностей [Електронний ресурс] // Молодий вчений. 2016. № 1. С. 518–521. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/download/123/106/>

МЕТОДИЧНІ УМОВИ БЕЗПЕЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ТРАДИЦІЙ У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Масленко А. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Науковий керівник: к.п.н., асист. Н. О. Нагорна

Метою представленого підходу є окреслення методичних умов безпечного відтворення елементів народних художніх традицій у технологічній освіті учнів основної школи як цілісної системи, що поєднує культурознавчий зміст, технологічні процедури та регламенти охорони праці. Вихідним принципом виступає педагогічно керована автентичність: опрацювання зразків орнаментики, технік і матеріалів здійснюється не як механічне копіювання, а як осмислена реконструкція естетико-символічних смислів у межах вікових можливостей учнів, з послідовним ускладненням прийомів і переходом від тренувальних вправ до малих учнівських проєктів. Така логіка забезпечує когнітивну, ціннісну та процедурну єдність навчання, де безпека розглядається як невід’ємна характеристика якості освітнього процесу, а не як додаткова «інструкція».

Культурно-дидактичний компонент методики спирається на поетапне формування художньої компетентності: від візуальної грамоти й розрізнення базових морфем орнаменту до усвідомлення регіональних варіантів і композиційних правил; від репродукції елемента до авторської варіації у межах допустимого стилістичного поля. Дидактичне забезпечення має включати репрезентативний корпус зразків, глосарій термінів, алгоритми аналізу форми та кольору, а також рефлексивні практики, що уможливорюють “читання” традиції як живої системи значень і водночас дисциплінують технологічну операційність школяра в межах навчальних майстерень [1].

Організація проєктно-технологічної діяльності в цій рамці вимагає

інтеграції дизайнерського мислення з технологічними етапами: постановка завдання через користувацькі історії (для кого і з якою функцією відтворюється елемент), морфологічний аналіз варіантів, матеріалознавчий вибір з урахуванням ергономіки та утилітарності, прототипування у безпечних умовах і підсумкова експертиза якості. Проєкт має кульмінувати у демонстрації виробу та портфолію процесу з відображенням прийнятих рішень, ризиків і способів їх мінімізації; саме така траєкторія забезпечує зв'язок традиції з сучасними технологічними практиками та формує відповідальне ставлення до матеріальної й нематеріальної спадщини [2].

Методичні умови безпеки передбачають нормативно закріплені інструктажі на кожному етапі навчальної діяльності, візуалізовані чек-листи операцій та ризиків, стандартизоване розміщення інструментів і матеріалів, маршрути переміщення в майстерні, регламенти групової взаємодії та алгоритми надання першої допомоги. Кожна технологічна операція (розкроювання, гоління, вишивання, машинне зшивання, оздоблення) повинна супроводжуватися коротким протоколом безпечного виконання і контролем допуску учнів до складніших інструментів. Особлива увага приділяється самоконтролю та взаємоконтролю в групі, фіксації інцидентів і їх аналізу з виходом на превентивні висновки, що формує у школярів культуру відповідального виробництва та професійну дисципліну.

Змістове поєднання традиції й безпеки потребує матеріалознавчої грамотності: добір волокон, барвників, підкладкових і оздоблювальних матеріалів здійснюється з урахуванням токсикологічних характеристик, алергенного потенціалу, температурних режимів обробки, пожежної безпеки та утилізації відходів. У процесі відтворення елементів (вишивальні шви, аплікації, ткацькі мотиви, витинанка) учні мають опановувати не лише техніки, а й критерії придатності інструментів і стану обладнання, особливості освітлення робочого місця, мікропаузи для профілактики перевтоми зору і м'язів, що особливо важливо для тривалих дрібномоторних операцій. Безпечне середовище тут є водночас умовою якості й важелем підвищення навчальної

мотивації.

Етичний вимір відтворення народних художніх традицій закладається через критичне обговорення питань авторського права, культурної апропріації, коректності стилізації та маркування джерел. Учні повинні розрізняти реконструкцію, ремікс і інтерпретацію, вміти документувати запозичення та обґрунтовувати власні рішення у розрізі поваги до першоджерел і місцевих практик. Таке осмислення «правил гри» трансформує технологічний урок у простір громадянського та культурного виховання, де безпека розуміється ширше – як ненасильницька взаємодія із спадщиною, спільнотою і матеріальним світом.

Практична реалізація методичних умов у майстерні передбачає імплементацію галузевих інструкцій з охорони праці для швейних і декоративних робіт, зокрема регламентів роботи з голками, шпильками, ножицями, ручними інструментами та побутовими швейними машинами, із фіксацією вимог до одягу, освітлення, сидіння, зберігання гострих предметів і порядку дій у разі мікротравм; дотримання таких інструкцій є обов'язковою передумовою допуску учнів до практики і складовою підсумкового оцінювання [3]. Поєднання цих регламентів з педагогічною рефлексією дозволяє уникати формалізму і перетворює безпеку на усвідомлену професійну звичку.

Оцінювання результатів навчання має відображати інтегральний характер завдань: поряд із художньо-технологічними критеріями (точність відтворення мотиву, композиційна узгодженість, якість шва/краю/з'єднання) фіксуються поведінкові індикатори безпеки (дотримання інструктажу, організація робочого місця, відповідальність у груповій роботі), а також метакогнітивні результати (уміння аргументувати вибір техніки, матеріалу, темпу, плану операцій). Така рубрика забезпечує прозорість оцінювання, підтримує формувальне зворотне зв'язування та закріплює у свідомості учнів причинно-наслідковий зв'язок між культурною автентичністю, технологічною якістю та безпекою освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Бучацька Т. О. Методичні умови формування художньої компетентності учнів основної школи у процесі вивчення українського

декоративно-прикладного мистецтва [Електронний ресурс] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2017. 320 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/707412/1/Buchatska_dysertatsiia_12_09_2017.pdf

2. Використання елементів етнодизайну у проектно-технологічній діяльності учнів на уроках трудового навчання [Електронний ресурс] : метод. посіб. / уклад. О. О. Кисіль, В. О. Кузнєцова, А. П. Чорнобай. Суми : НВВ КЗ СОППО, 2019. 82 с. URL: https://www.soippo.edu.ua/images/2019/12/26/metod_posibnik.pdf

3. Інструкція з охорони праці при роботі з голками, шпильками, ножицями, на швейній машині [Електронний ресурс] / Охорона праці і Безпека життєдіяльності. URL: https://oplot.com.ua/load/instrukciji_z_op_dlja_zakladiv_osviti/kabinet_trudovogo_n_avchannja/instrukcija_z_okhoroni_praci_pri_roboti_z_golkami_shpilkami_nozhiczami_i_na_shvejnij_mashini/211-1-0-1634

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ

Нагорна Н. О.

*кандидатка педагогічних наук, асистент кафедри теорії і методики
технологічної освіти Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

Дизайнерське мислення майбутніх учителів технологій доцільно розглядати як метакомпетентність, що інтегрує чутливість до контексту, здатність до проблемного формулювання, візуально-просторову уяву та технологічну рефлексію. У безпекоорієнтованому освітньому середовищі ця метакомпетентність набуває особливого значення, оскільки від якості педагогічного проектування залежать не лише дидактичні результати, а й психофізична безпека учасників, превенція ризиків і формування культури

відповідального застосування технологій; таким чином, методика має одночасно забезпечувати розвиток креативності, інженерної точності та етичної чутливості до безпеки навчання [1].

Концептуальна рамка пропонованої методики спирається на трактування дизайнерського мислення як циклічного процесу, що включає емпатійне занурення у потреби користувачів, переозначення проблеми, генерування ідей із використанням візуально-схематичних моделей, швидке прототипування та доказове тестування. Для підготовки учителя технологій критично важливо поєднати цю логіку з педагогічною діагностикою й умінням переводити потреби учнів у вимоги до навчального середовища, матеріалів і інструкцій, де кожне рішення проходить «фільтр безпеки» на рівні змісту, процесів та оцінювання.

Проектна діяльність у такій логіці постає природним носієм формування дизайнерського мислення, оскільки забезпечує змістову проблематизацію, командну взаємодію, розподіл ролей, поетапність розв'язання, матеріалізацію ідей у макетах і прототипах та рефлексивний аудит рішень. Дидактичні етапи – від постановки задачі до публічної презентації – мають бути структуровані через безпекові регулятиви (інструктажі, чек-листи, маркери ризику, критерії приймання), що уможлиблює поєднання творчої свободи з процедурною дисципліною та відповідальністю за результат [2].

Методичне ядро становлять інструменти художньо-проектної діяльності, які слугують «мостом» між креативним пошуком і технологічною реалізацією: сценарне моделювання користувацьких ситуацій, морфологічний аналіз варіантів, сторібординг, розмічальні таблиці характеристик матеріалів, а також візуальні рубрики оцінювання ергономіки та безпеки. Системне застосування цих інструментів розвиває в майбутніх учителів здатність пов'язувати естетичні рішення з функціональністю, економією ресурсів і нормативними обмеженнями, формуючи культуру педагогічного дизайну, зорієнтованого на безпечну взаємодію людини, предметного середовища та технологій [3].

Алгоритм навчальної взаємодії передбачає послідовність: емпатійна

діагностика освітніх потреб і можливих ризиків; формулювання дизайн-завдання у термінах користувацьких історій і обмежень безпеки; ідейно-варіантний пошук із фіксацією критеріїв прийнятності; прототипування на низьких рівнях матеріалізації з обов'язковими безпековими пробами; ревізія конструктиву й інструкцій на підставі даних тестування; інтеграція результатів у «безпековий пакет» (інструкції, плашки ризиків, карти матеріалів, плани евакуації макетів та ін.). Кожен крок супроводжується рефлексивними питаннями про доцільність, ризики, альтернативи та відповідність педагогічним цілям.

Оцінювально-вимірювальний контур узгоджується з логікою дизайнерського циклу: портфолію процесу (логбуки рішень, матриці вибору, версійність макетів), критерії досягнення (індикатори безпеки, ергономіки, навчальної ефективності, комунікабельності рішення), формувальне оцінювання командної взаємодії та індивідуального внеску, а також підсумкова візуально-аналітична експертиза, де безпека розглядається як інтегральний параметр якості. Важливо, щоб оцінювальні практики підкріплювали культуру доказовості: кожне естетичне або технологічне рішення має обґрунтовуватися даними тестувань, нормами та сценаріями використання.

У результаті запропонована методика забезпечує поєднання творчої ініціативи з нормативною грамотністю і процедурною відповідальністю, формуючи у майбутніх учителів технологій стійкі когнітивні й практичні патерни дизайнерського мислення, що витримують перевірку реальними обмеженнями шкільного середовища. Випускник демонструє здатність переводити освітні виклики в дизайнерські завдання, вибудовувати безпечні процеси створення й апробації виробів, критично працювати з матеріалами та інструментами, а також фасилітувати учнівські команди, утримуючи баланс між креативністю, безпекою та навчальною результативністю.

З огляду на викладене, методика розвитку дизайнерського мислення у безпекоорієнтованій проєктній діяльності постає ефективним механізмом формування професійної ідентичності майбутнього учителя технологій: вона

інтегрує компетентності креативного конструювання, етичного й нормативного мислення, ризик-менеджменту та педагогічної комунікації, забезпечуючи відповідність сучасним вимогам шкільної освіти, де безпека і якість навчання є взаємопоєднаними вимірами.

Список використаних джерел:

1. Організація безпекоорієнтованого освітнього середовища в закладах освіти [Електронний ресурс] : силабус навч. дисципліни / авт.-упор. Н. В. Науменко. Харків : Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2022. 12 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstreams/d3fddeb1-9c4b-4786-8a08-c6d0cf2dcf02/download>

2. Проектна діяльність у технологічній освіті [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / О. А. Липова, С. М. Калініченко, О. О. Майдаченко та ін. ; за заг. ред. О. А. Липової. Кривий Ріг : Криворізький держ. пед. ун-т, 2021. 116 с. URL: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/4256/1/Посібник%20Проектна%20Діяльність%20у%20технологічній%20освіті.pdf>

3. Тимченко А. А. Методика розвитку дизайнерського мислення майбутніх учителів технологій засобами художньо-проектної діяльності [Електронний ресурс] : дис. ... док. філософії : 015 / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2023. 320 с. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/38376/1/dys-Tymchenko.pdf>

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ ПІД ЧАС РОБОТИ НА ШВЕЙНОМУ ОБЛАДНАННІ

Мацола О. Є.

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

Науковий керівник: к.п.н., доцент Орлова Н. С.

Безпека праці є одним із найважливіших аспектів у будь-якій сфері виробництва, особливо в легкій промисловості, де використовується велика кількість механізованого обладнання. Під час роботи на швейних машинах,

прасувальному устаткуванні, розкрійних столах та інших допоміжних пристроях працівники постійно стикаються з низкою потенційних небезпек, що можуть призвести до травм, професійних захворювань або аварійних ситуацій. Проблеми безпеки праці у швейному виробництві обумовлені як технічними, так і організаційними, санітарно-гігієнічними та психологічними чинниками.

Однією з основних загроз є травмонебезпечність швейного обладнання. Найчастіше під час роботи на швейних машинах трапляються травми пальців, пов'язані з проколами голкою або потраплянням рук у зону рухомих частин механізмів. Особливо це характерно для початківців або для працівників, які не дотримуються правил техніки безпеки. Часто причиною нещасних випадків стає відсутність або несправність захисних пристроїв – кожухів, огорожень, обмежувачів. Небезпеку становлять також обриви ниток або голок, уламки яких можуть потрапити в очі працівника. Для запобігання таким випадкам необхідно регулярно перевіряти стан обладнання, використовувати справні голки, дотримуватися технологічних режимів і завжди працювати у захисних окулярах під час операцій підвищеної небезпеки [3].

Суттєвою проблемою залишається також електробезпека. Більшість швейних машин і прасувального обладнання працюють від електромережі, тому порушення правил експлуатації може призвести до ураження електричним струмом. Це трапляється через пошкодження ізоляції проводів, неправильне заземлення машин або експлуатацію обладнання у вологому середовищі. Щоб уникнути таких небезпек, необхідно регулярно проводити технічний огляд електропроводки, не допускати самостійного ремонту машин працівниками без спеціальної підготовки, а також дотримуватися вимог інструкцій з електробезпеки. Важливо, щоб на кожному робочому місці були справні вимикачі та запобіжники, а також передбачена можливість швидкого знеструмлення обладнання у разі аварії.

Окрім травмонебезпечних і електричних ризиків, важливим аспектом безпеки є ергономіка робочого місця. Робота швачки вимагає тривалого перебування у сидячому положенні, що створює значне навантаження на

хребет, шийний відділ, руки та очі. Неправильно підібрана висота стільця або столу, погане освітлення, незручне розташування педалі швейної машини – усе це сприяє розвитку професійних захворювань опорно-рухового апарату, зору, нервової системи. Тому важливо, щоб робочі місця були обладнані відповідно до ергономічних вимог: мали регульовані сидіння, достатній рівень освітлення, правильне розміщення інструментів і матеріалів. Крім того, необхідно організовувати періодичні короткі перерви для відпочинку очей і м'язів, що допомагає зменшити втому й ризик помилок під час роботи [1].

Ще однією проблемою є мікроклімат приміщень швейного виробництва. Через інтенсивну роботу машин, парогенераторів, прасувальних столів та іншого обладнання температура повітря у цехах може суттєво підвищуватися. Надмірна вологість і погана вентиляція створюють несприятливі умови для здоров'я працівників – виникає ризик перегрівання організму, головного болю, зниження працездатності. Також на безпеку впливають пил, ворс, мікрочастинки тканини, що утворюються під час розкрою та шиття. Вони потрапляють у дихальні шляхи й можуть викликати алергічні реакції або хвороби органів дихання. Для запобігання цьому необхідно забезпечити ефективну систему вентиляції, регулярне прибирання приміщення, а також використовувати індивідуальні засоби захисту – маски, рукавички тощо [4].

Психофізіологічні фактори також мають велике значення для безпеки праці швачок. Монотонність роботи, необхідність постійної концентрації уваги, напруження зору і слуху призводять до швидкого стомлення. Унаслідок цього знижується уважність, погіршується реакція, що підвищує ймовірність травм. Щоб уникнути таких ситуацій, важливо правильно організовувати режим праці й відпочинку, чергувати види діяльності, створювати сприятливий психологічний клімат у колективі. Керівники повинні стежити за тим, щоб працівники не перевищували встановлені норми робочого часу та не працювали в умовах надмірного навантаження [5].

Не менш важливим є питання пожежної безпеки. У швейних цехах використовують легкозаймисті матеріали – тканини, нитки, синтетичні волокна,

мастильні речовини. Іскра від несправного електрообладнання або необережне поводження з праскою можуть спричинити пожежу. Тому всі працівники повинні бути ознайомлені з правилами пожежної безпеки, знати розташування вогнегасників і шляхів евакуації. У приміщеннях слід забороняти використання відкритого вогню, куріння та зберігання зайвих горючих матеріалів [1].

Професійні захворювання дихальних шляхів є ще однією загрозою, оскільки мікрочастинки тканин та пил можуть викликати алергії, бронхіти або інші хронічні захворювання органів дихання. Перенапруження зору та порушення постави також залишаються проблемою через тривалу концентрацію та дрібні деталі шиття.

Недостатня кваліфікація або порушення технологічних процесів підвищують ризик травм і браку продукції. Монотонність роботи, високі темпи виробництва та психологічний тиск призводять до стомлення та зниження концентрації. Неправильна організація робочого місця та зберігання матеріалів може спричинити травми та аварійні ситуації [2].

Сучасним викликом для швейного виробництва є також впровадження нових автоматизованих машин. Хоча вони зменшують фізичне навантаження, вони вимагають високої уважності та навичок для управління складними механізмами. Неправильне налаштування автоматів, відсутність знання програмного забезпечення або ігнорування сигналів попередження може стати причиною нещасних випадків. Тому важливо проводити регулярне навчання персоналу, забезпечувати інструкції з використання нових технологій та суворий контроль за їх дотриманням.

Таким чином, проблеми безпеки праці на швейному обладнанні є багатогранними і потребують комплексного підходу, включаючи технічні, санітарно-гігієнічні, організаційні та психологічні аспекти. Ефективне вирішення цих проблем можливе лише за умови спільної відповідальності адміністрації підприємства і самих працівників, що дозволяє забезпечити безпечне й продуктивне функціонування швейного виробництва та зберегти здоров'я працівників.

Список використаних джерел:

1. Інструкція з охорони праці на швейному виробництві URL: <https://www.sop.com.ua/article/1192-nstruktsya-z-ohoroni-prats-na-shveynomu-virobnitstv> (дата звернення: 09.04.2025).
2. Гогіташвілі Г. Г., Лапін В. М. Основи охорони праці : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид. Львів : Нов.світ-2000, 2005. 230 с.
3. Лотоцька-Дудик У. Б. Особливості умов праці та вплив їх на здоров'я працівників легкої промисловості. *Environment & Health* .2016. № 3. С. 60–67.
4. Охорона праці та промислова безпека : навч. посібн. / К. Н. Ткачук, В. В. Зацарний, Р. В. Сабарно та ін. Київ : Лібра, 2010. 560 с.
5. Федоренко О. О., Мартиненко О. В. Аналіз прогнозування та попередження виробничого травматизму на підприємствах легкої промисловості. *Вісник КНУТД Технології та дизайн*. 2014. №3(12). С. 12–18.

ЕРГОНОМІКА ЯК КЛЮЧОВА ПОЗИЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Юшин А. А.

здобувач третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри професійної освіти та дизайну Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У світі, де цифрові технології проникають у всі сфери життя – від освіти до виробництва, – питання ергономіки набуває особливої актуальності. Ергономіка інформаційних технологій (ІТ) – це міждисциплінарна галузь, що вивчає принципи зручності, безпеки та ефективності використання комп'ютерних систем і цифрових пристроїв у професійній діяльності та навчанні.

Розвиток цифрового середовища змінює способи взаємодії людини з інформацією, обладнанням і штучними системами. У професійній освіті ці зміни проявляються через зростання ролі інформаційних технологій у навчанні,

контролі, оцінюванні, управлінні ресурсами. Проте з посиленням цифрової залежності загострюється питання безпеки, зручності та ефективності роботи з ІТ-засобами. Ергономіка у цьому контексті виступає не лише технічним, а й соціальним і педагогічним інструментом підтримки сталого освітнього середовища.

У межах інформаційного суспільства успішне застосування цифрових інструментів залежить від глибини врахування людського фактора. Коли програмні рішення формуються без урахування когнітивних навантажень, психофізіологічних особливостей користувача, принципів просторової та сенсорної зручності, вони стають джерелом ризику – професійного вигорання, втоми, зниження продуктивності [3, с. 15; 4, с. 87].

Сучасні інформаційні технології більше не можуть існувати ізольовано від ергономічних принципів. Навіть найсучасніші системи з високою обчислювальною потужністю втрачають ефективність, якщо їх інтерфейси не інтуїтивні, візуальне навантаження перевищує норму, а взаємодія вимагає надмірних зусиль з боку користувача. Ефективна побудова цифрового середовища потребує системного урахування поведінкових патернів, адаптації до індивідуальних особливостей і створення емоційно-комфортного простору для взаємодії.

У галузі професійної освіти це означає необхідність зміщення акценту від лише інженерного чи педагогічного підходу до міждисциплінарного бачення, в якому ергономіка поєднується з цифровою грамотністю, психолого-педагогічним супроводом і культурою безпеки. Цифрова ергономіка стає фундаментом гібридного освітнього простору, де фізична та віртуальна взаємодія учасників освітнього процесу повинна залишатися комфортною, передбачуваною та керованою.

Крім того, зростає потреба в застосуванні адаптивних систем навчання, в яких рівень складності завдань, візуалізація інформації та ритм подачі матеріалу змінюються автоматично залежно від особливостей користувача. У таких системах ергономічна модель не просто забезпечує зручність, а виконує

функцію психолого-педагогічного супроводу, знижуючи рівень стресу, підтримуючи залученість та пізнавальну мотивацію [5, с. 71; 6, с. 26].

Цифрова трансформація освіти передбачає, що ергономічне проєктування стане нормою – як у побудові архітектури інформаційних систем, так і в організації робочого простору освітян та здобувачів освіти. Це стосується і структури вебінтерфейсів, і форм організації віртуальних занять, і режимів роботи в LMS-платформах. Без урахування таких параметрів відбувається накопичення мікротравм цифрової взаємодії: перевтоми, емоційного виснаження, зниження результативності навчання.

Ергономіка в сучасних інформаційних технологіях виходить за межі дизайну зручних інтерфейсів. Вона стає визначальною основою побудови безпечного, інклюзивного і результативного цифрового простору, особливо в умовах професійної підготовки. Її інтеграція в освітню практику – це не факультатив, а стратегічна необхідність. Формування ергономічної культури має стати невід’ємною частиною цифрової компетентності педагога, розробника програмного забезпечення, адміністратора освітнього процесу. Таке бачення дозволяє не лише оптимізувати взаємодію користувача з ІТ-системами, а й забезпечити сталість, психологічний комфорт і здоров’я в умовах цифрового навантаження.

До основних аспектів ергономіки інформаційних технологій відносимо фізичний комфорт, а саме висота стільця і столу, положення монітора, кут огляду, освітлення, запобігання порушенням постави, синдрому «комп’ютерного зору», тунельному синдрому тощо; психоемоційний комфорт, тобто зниження рівня стресу від взаємодії з цифровими середовищами, створення естетичного, зручного, «дружнього» цифрового простору.

Поняття цифрової гігієни охоплює питання обмеження тривалості роботи за екраном, режим перерв, використання «нічного режиму», мінімізація синього світла. Інтерфейсна ергономіка досліджує простоту навігації у програмному середовищі, адаптивний дизайн, інтуїтивно зрозумілі елементи. Когнітивна ергономіка сприяє запобіганню перевантаження інформацією, побудові логічної

послідовності матеріалів, зрозумілі інструкції, візуалізація.

Ергономіка інформаційних технологій сприяє підвищенню якості професійної підготовки фахівців. У професійно-технічній освіті ергономіка має враховуватись як у теоретичних (заняття за комп'ютером, онлайн-курси), так і практичних модулях (цифрове моделювання, проєктування, верстка, CAD-системи). Нехтування цими принципами може призвести до хронічного перевантаження, зниження продуктивності та навіть травм.

У сучасній системі професійної та технічної освіти цифрові технології є невід'ємною складовою навчального процесу. Саме тому ергономічні принципи повинні враховуватись під час організації робочого місця здобувача освіти (освітні лабораторії, коворкінги, класи з ІКТ); оозробки цифрових освітніх продуктів (інтерфейси онлайн-платформ, тестових середовищ, тренажерів); проведення дистанційного навчання (режим дня, перерви, вправи для зняття зорового і психоемоційного навантаження).

Інформаційні технології відкривають безмежні можливості для освіти та професійного розвитку, однак їх ефективність прямо залежить від того, наскільки ергономічно організований цифровий простір. Формування культури цифрової безпеки та комфорту – обов'язковий компонент сучасної освіти, що турбується про фізичне й психічне здоров'я кожного користувача.

Список використаних джерел:

1. Карпова Т. С. Ергономіка в сучасних ІТ-системах: практичний вимір. *Педагогіка і безпека*. 2023. № 2. С. 21–27.
2. Васильченко О. М. Людиноорієнтовані інтерфейси: роль ергономіки. *Інформаційні технології в освіті*. 2022. № 4. С. 33–38.
3. Гринюк Н. О. Ергономіка цифрового середовища: виклики для професійної підготовки. *Освітній простір*. 2024. № 1. С. 15–23.
4. Смирнов І. В. Когнітивні перевантаження в цифровому освітньому середовищі. *Практична психологія та педагогіка*. 2021. № 3. С. 85–90.
5. International Ergonomics Association. Definition and Domains of Ergonomics. 2021. URL: <https://iea.cc/what-is-ergonomics/>

6. Ергономіка в освіті: підручник. / за ред. І. П. Чепурного. Київ : Освіта України, 2020. 264 с.

7. Міністерство цифрової трансформації України. Концепція розвитку цифрових навичок. 2022. URL: <https://thedigital.gov.ua/>

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ БЕЗПЕКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ УСФЕРІ ДИЗАЙНУ

Савенко Л. П.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Близнюк М. М.

доктор педагогічних наук, професор кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Аналіз останніх наукових джерел. У сучасних наукових дослідженнях безпекова підготовка фахівців визначається як ключовий елемент професійної компетентності. Цифровізація та зростання технологічних ризиків суттєво змінюють вимоги до змісту освіти майбутніх дизайнерів, зокрема їхню здатність працювати у змінних та потенційно небезпечних умовах [2,4]. Сучасні публікації підкреслюють зростання ролі інноваційних технологій у формуванні професійних компетентностей. Зокрема, М. Литвин та Н. Руденко відзначають ефективність VR-технологій, що дають змогу моделювати складні виробничі ситуації, недоступні традиційним методам навчання [7, 10], а О. Савчук акцентує увагу на значенні симуляційних платформ для аналізу ризиків у дизайн-проектуванні [11].

Г. Ковальчук наголошує на поєднанні технічної та екологічної безпеки з використанням STEM/STEAM-підходів, які забезпечують глибше розуміння властивостей матеріалів і процесів [5]. О. Слободянюк розглядає безпекову

культуру як важливу складову професійної поведінки дизайнера, що формується на основі компетентнісного підходу [12]. У професійній освіті зростає потреба впровадження інноваційних методів, які сприяють формуванню здатності аналізувати й попереджати ризики [1, 9]. Дослідження теоретиків професійної безпеки підтверджують, що безпекова компетентність включає вміння прогнозувати технічні, соціальні та виробничі загрози ще на етапі проєктування [3].

У контексті дизайн-освіти інноваційна підготовка активно досліджується як в українських, так і зарубіжних працях. Закордонні автори, що працюють у сфері дизайн-мислення, акцентують на розвитку комплексного бачення, здатності поєднувати креативність з аналітичністю та забезпечувати безпечність проєктних рішень [13, 14]. Дослідники мистецької освіти наголошують, що професійна підготовка дизайнера має інтегрувати художньо-проєктні та техніко-технологічні аспекти, що сприяють усвідомленню потенційних ризиків у матеріальному й цифровому середовищах [8].

Отже, аналіз джерел доводить, що формування безпекової компетентності є міждисциплінарним завданням, яке вимагає застосування інноваційних технологій, здатних моделювати ризикові ситуації, оцінювати наслідки рішень і забезпечувати комплексну професійну підготовку. Інноваційно орієнтоване навчання сприяє розвитку критичного мислення, прогнозуванню загроз і здатності ухвалювати обґрунтовані, безпечні рішення у сфері дизайну.

Виклад основного матеріалу. Безпекова компетентність дизайнера в сучасному освітньому дискурсі визначається як інтегрована якість особистості, що охоплює систему знань, умінь, навичок, поведінкових моделей та ціннісних орієнтацій, які забезпечують безпечне виконання професійних завдань у творчих, виробничих та цифрових середовищах.

Зміст безпекової компетентності включає кілька складових:

1. Технологічна безпека – уміння працювати з інструментами, устаткуванням, прототипами, токсичними матеріалами, обладнанням для моделювання; знання норм охорони праці.

2. Інформаційна безпека – дотримання правил цифрової гігієни, захист авторських прав, уміння працювати із графічними і 3D-програмами без ризиків втручання чи втрати даних.

3. Ергономічна та психофізіологічна безпека – створення комфортного й безпечного робочого простору, профілактика професійного напруження та втоми.

4. Екологічна безпека – вибір екологічно доцільних матеріалів, зменшення токсичного впливу дизайну на середовище.

5. Проектна безпека – здатність проектувати об'єкти, що не становлять ризику для кінцевих користувачів.

Така структура компетентності зумовлює потребу у використанні навчальних технологій, які дозволять майбутнім дизайнерам опанувати безпечні моделі поведінки не лише на теоретичному, а й на практичному рівні.

Безпекова компетентність майбутнього дизайнера є необхідною складовою його професійної готовності, оскільки діяльність у сфері дизайну пов'язана з роботою з обладнанням, матеріалами, цифровими інструментами та комунікаційними системами. У зв'язку з цим інноваційні технології відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного засвоєння знань і формуванні відповідальних поведінкових стратегій.

Значного поширення набули *VR/AR-технології*, які забезпечують можливість створення симуляцій професійних ситуацій без ризику для здоров'я. Наприклад, за допомогою VR можна моделювати процес роботи у дизайн-студії, взаємодію з комп'ютерним обладнанням, верстатами, інструментами; аналізувати помилки, правильність рухів, ергономічність робочого середовища. Це дозволяє студентам безпечно відпрацьовувати алгоритми поведінки в умовах потенційних небезпек. Віртуальні та доповнені середовища уможливають відтворення складних або небезпечних ситуацій без прямого ризику для здоров'я студентів. Наукові дані свідчать, що VR-середовище сприяє глибшому зануренню в професійну діяльність, дозволяє бачити наслідки неправильних рішень та формує стійкі безпекові реакції [10].

У процесі дистанційної підготовки важливу роль відіграють *хмарні та комунікаційні сервіси*, що забезпечують доступ до навчальних ресурсів, інструкцій з охорони праці, цифрових моделей і відеосимуляцій. Синхронні форми – вебінари, інтерактивні тренінги, майстер-класи – сприяють розвитку навичок реагування на ризикові ситуації у реальному часі (BigBlueButton, Zoom, Google Meet). Такі форми дозволяють залучати студентів до аналізу кейсів, обговорення наслідків неправильних рішень, вироблення стратегій безпечної поведінки.

Сучасні симулятори дозволяють автоматично визначати ризики, пов'язані з матеріалами, конструкціями чи ергономічними параметрами. Студенти опановують навички прийняття обґрунтованих рішень, розробляють альтернативні варіанти конструкцій, зменшують ймовірність помилки майбутнього користувача [11].

Одним з найбільш результативних підходів до навчання дизайнерів є *метод дизайн-мислення*, який стимулює гнучкість мислення, аналіз ризиків, обґрунтування вибору матеріалів і технологій, а також передбачення можливих негативних наслідків проєктних рішень [13]. У межах цього методу студенти працюють з реальними проблемними ситуаціями, створюють прототипи, моделюють альтернативні варіанти, що сприяє розвитку вмінь безпечного експериментування.

Суттєвим елементом формування безпекової компетентності є *проєктні та проблемно-орієнтовані методи*, у межах яких студенти виконують завдання, спрямовані на створення безпечних об'єктів, інтер'єрів, цифрових продуктів, проєктування меблів, освітлення, робочих просторів, візуальної комунікації тощо. Ці види діяльності передбачають не тільки застосування норм ергономіки, гігієни праці, пожежної безпеки, екологічних вимог, а й формують у студентів відповідальне ставлення до професійних рішень.

Проєктна діяльність у сфері дизайну – це апробація творчих і технічних рішень, де безпека є важливим критерієм оцінювання. Залучення студентів до реальних кейсів (наприклад, прорахунок стійкості конструкцій, ризиків

токсичності чи пожежної небезпеки) формує їхню здатність системно мислити, прогнозувати наслідки й аргументувати вибір матеріалів, технологій і форм.

Важливе значення має впровадження *STEAM-орієнтованих технологій*, які інтегрують мистецтво з наукою та технікою. Такий підхід забезпечує розуміння студентами фізичних, хімічних, технологічних властивостей матеріалів, умов їх безпечної експлуатації, екологічної відповідальності. У роботах дослідників наголошується, що STEAM-моделі навчання дозволяють розглядати проблеми дизайну комплексно, формуючи усвідомлене ставлення до безпечності творчих рішень[8].

Поступове впровадження інноваційних технологій *створює цілісне безпекове освітнє середовище*, у якому студенти не лише отримують знання, але й набувають практичного досвіду запобігання ризикам, уміння аналізувати складні ситуації та приймати обґрунтовані рішення. Для ефективного впровадження інновацій у підготовку дизайнерів доцільно дотримуватись таких умов: інтеграція безпекової тематики у всі навчальні дисципліни, а не лише у курс «Охорона праці»; систематичне використання цифрових платформ, що дозволяють контролювати рівень сформованості компетентностей; командна проєктна діяльність, під час якої студенти беруть участь у спільному розв'язанні проблем безпеки; підсилення міждисциплінарних зв'язків між технічними, художніми, екологічними та інформаційно-комунікаційними дисциплінами; рефлексивний аналіз власних рішень, що допомагає студентам усвідомити помилки, джерела ризиків та шляхи їх усунення.

Висновки. Інтеграція інноваційних технологій у підготовку дизайнерів є стратегічно важливою умовою формування їхньої безпекової компетентності. Використання VR/AR-моделювання, симуляторів ризик-менеджменту, проєктно-проблемного навчання, STEM/STEAM-технологій та цифрових освітніх платформ забезпечує створення навчального середовища, максимально наближеного до реальної професійної практики.

Застосування інновацій дозволяє формувати комплексні навички передбачення, аналізу та усунення ризиків, сприяє вихованню відповідального

ставлення до проектування й створенню безпечних, функціональних та екологічних дизайн-об'єктів. Широке впровадження інноваційних технологій у підготовку дизайнерів є необхідною умовою підвищення якості освіти та конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. – К.: Атіка, 2010. – 684 с.
2. Бойко О. Інноваційні підходи до формування професійної компетентності студентів мистецьких спеціальностей. – Київ, 2021.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Зязюн І. Педагогічна майстерність: теоретичні засади і сучасні практики. – Харків: Основа, 2020.
5. Ковальчук Г. Педагогічні умови формування екологічної та технічної безпеки в освіті дизайнерів. – Тернопіль, 2022.
6. Литвин М. Інноваційні освітні технології у підготовці фахівців творчих спеціальностей. – Київ: Ліра, 2020.
7. Орлов В. М., Базиль Л. О. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*, вип. 16, 2016. – С. 70–92.
8. Романовська О. О. Професійна підготовка фахівців мистецьких спеціальностей в умовах інноваційних змін. – К., 2019.
9. Руденко Н. Використання VR-технологій у професійній підготовці дизайнерів. // Педагогічний дискурс. – 2023.
10. Савчук О. Симуляційні технології у формуванні безпекової компетентності. – Дніпро, 2020.
11. Слободянюк О. Безпекова культура майбутніх дизайнерів: теорія і практика. – Одеса, 2022.
12. Brown T. Change by Design: How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation. — New York: HarperCollins, 2009.
13. Kolko J. Design Thinking Comes of Age. Harvard Business Review, 2015.

ОРГАНІЗАЦІЯ УРОКІВ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: БЕЗПЕКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

Сиволап О. В.

*вчитель початкових класів Полтавської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
№ 9 Полтавської міської ради*

Технологічна освіта молодших школярів має широкі можливості для формування базових технічних умінь і навичок, а також для всебічного виховання і розвитку особистості дитини [3; 4]. У сучасних умовах реформування системи загальної середньої освіти України особливої актуальності набуває питання формування в учнів початкової школи основ технологічної грамотності, що тісно пов'язана з усвідомленням норм і правил безпечної поведінки під час виконання практичних завдань. Технологічна освіта у початковій школі передбачає активну діяльнісну участь дітей у процесі створення виробів, моделей, конструкцій з використанням простих інструментів, матеріалів, а також технічних засобів. Це, своєю чергою, зумовлює потребу в цілеспрямованій організації навчального середовища з акцентом на безпекознавчий аспект навчання.

Питання навчання учнів початкових класів основам безпеки завжди була в полі зору науковців: І. Гуріненко, О. Черкашин висвітлювали дидактичні умови навчання молодших школярів основам пожежної безпеки; С. Петренко, В. Імбер, К. Чуб приділили увагу інформаційній безпеці молодших школярів; А. Мельнікова розглядала психологічну безпеку учнів.

Метою статті є аналіз особливостей організація уроків технологій у початкової школи з урахуванням безпекознавчого аспекту.

Безпека життєдіяльності молодших школярів на уроках технологій є невід'ємною складовою освітнього процесу. Діти цього віку мають підвищену вразливість, обмежені навички самоконтролю та часто ще не розвинене критичне мислення щодо небезпек. Тому завдання педагога – не лише навчити виконувати нескладні технологічні операції, а й сформувати свідоме ставлення

до правил безпеки, відповідальності за власні дії.

Роль вчителя є вищначальною у формуванні безпечного освітнього середовища [1; 2]. Організація безпечного навчального середовища на уроках технологій у початковій школі включає кілька ключових аспектів. По-перше, це відповідне матеріально-технічне забезпечення: меблі й інструменти мають відповідати зросту учнів, бути ергономічними, справними та сертифікованими. Використання нетоксичних матеріалів, безпечних для дитячого організму, також є обов'язковою умовою. Зокрема, фарби, клей, пластилін, папір повинні мати відповідні гігієнічні висновки або сертифікати якості.

По-друге, необхідною умовою є системна підготовка вчителя до проведення інструктажів із техніки безпеки. У початковій школі важливо застосовувати диференційовані форми інструктажу (вступний, поточний, заключний), адаптовані до вікових можливостей дітей. Використання ілюстративного матеріалу, демонстрація правильного виконання дій, залучення учнів до формулювання правил поведінки на уроці – ефективні способи активізації уваги до питань безпеки. Практика показує, що найкращі результати дає поєднання пояснень, візуальних опор і моделювання небезпечних ситуацій із подальшим обговоренням варіантів безпечної поведінки.

По-третє, важливою умовою є педагогічне проектування змісту уроку з урахуванням безпекознавчих завдань. Наприклад, при виготовленні паперової моделі вчитель повинен передбачити не лише алгоритм роботи, а й інструктивну картку з позначенням зон підвищеної уваги (робота з ножицями, клеєм). Участь дітей у колективному обговоренні – «де може бути небезпечно?», «як діяти, щоб уникнути травми?» – формує у них елементи критичного мислення та навички самооцінки ризику.

Четвертим аспектом є формування в молодших школярів ціннісного ставлення до безпеки як до частини культури праці. Це передбачає не лише дотримання правил, але й усвідомлення їх важливості, прагнення до порядку, точності, охайності в роботі. Саме в початковій школі закладається фундамент культури безпеки, яка в подальшому виявлятиметься в інших освітніх

дисциплінах і повсякденному житті. Елементи валеології, гігієнічної культури, навички правильного положення тіла під час роботи, дотримання режиму праці та відпочинку — невід’ємні компоненти такого формування.

У воєнний час додаткову увагу слід приділити психологічному компоненту безпеки: створенню атмосфери довіри, зниженню тривожності, чіткому дотриманню алгоритмів евакуації в разі тривоги, поведінки в надзвичайних ситуаціях. Адаптація уроків технологій до умов реального середовища дає змогу сформувати у дітей не лише технічні, а й життєво важливі компетентності.

Отже, безпекознавчий аспект в організації уроків технологій у початковій школі є багатоаспектним і потребує інтеграції педагогічних, психологічних, матеріально-технічних та нормативних підходів. Успішна реалізація цієї складової можлива лише за умови професійної підготовки вчителя, наявності відповідного навчально-методичного забезпечення та усвідомлення важливості формування культури безпечної діяльності з раннього віку. У цьому контексті уроки технологій виступають не лише простором для розвитку ручної праці та креативності, а й для становлення особистості, здатної діяти безпечно, відповідально і самостійно.

Список використаних джерел:

5. Кудря О. В. Безпечне освітнє середовище в закладах загальної середньої освіти та роль учителя в його формуванні. Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи : матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищ. кваліф. (м. Львів, 4 бер.- 14 квіт. 2024 р.). Львів, 2024. С. 178–182. URI:

https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_UDU.pdf#page=178

6. Сливка Л. Організація здоров’язберігаючого середовища молодшого школяра: теоретичні й практичні аспекти. Гірська школа Українських Карпат. 2014. № 11. С. 44-47. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2014_11_15

7. Старовойт Л. В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. Наукові записки. Тернопіль: ТНПУ, 2010. С. 261–266.

8. Трудове виховання молодших школярів в умовах реформування початкової освіти : монографія / [Л. А. Гуцан, Л. І. Гриценко, О. Л. Морін, З. В. Охріменко ; за ред. Л. А. Гуцан]. К., 2019. 152 с.

ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК СТРАТЕГІЯ ЗАХИСТУ ДУХОВНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

Кузьомко І. В.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій
та дизайну Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Формування етнокультурної ідентичності в сучасній українській освіті постає як гуманітарний пріоритет та як стратегія захисту духовної безпеки держави й суспільства. Сучасний світ дедалі частіше стикається з викликами, пов'язаними з глобалізацією, інформаційною експансією та культурною гомогенізацією, які створюють загрози для збереження національної ідентичності та духовної безпеки суспільства. У цих умовах освіта виступає не лише засобом передачі знань, а й ключовим інструментом формування особистості, здатної зберігати національні цінності, культуру та ідентичність. Формування етнокультурної ідентичності стає важливою складовою стратегії забезпечення духовної безпеки, що особливо актуально для України як країни із глибокими історико-культурними традиціями.

Питаннями національної ідентичності в контексті культурно-освітнього виміру займалися Г. Філіпчук [5], досліджувала духовно-культурні цінності освіти і духовну безпеку особистості М. Безугла [1], проблематика духовної безпеки, духовної культури у взаємозв'язку із концепцією стійкого розвитку суспільства відображено у праці М. Чурсіна [6]. Формування у здобувачів

освіти національної самосвідомості займалися з кінця 1990-их рр. наукова школа акад. Д. Тхоржевського [3]. В умовах сьогодення це питання продовжує бути актуальним і потребує подільших досліджень.

Етнокультурна ідентичність є комплексним феноменом, що охоплює усвідомлення особистістю своєї належності до певної етнічної спільноти, знання її мови, традицій, історії, символіки, а також відчуття відповідальності за збереження та продовження етнокультурної спадщини. В умовах збройної агресії, культурного тиску, пропагандистського впливу, зростає потреба в укріпленні духовного імунітету молодого покоління через системну й цілеспрямовану роботу освітньої галузі.

Формування етнокультурної ідентичності в системі освіти передбачає ознайомлення з традиціями, обрядами, народним мистецтвом, фольклором, інтеграцію цих елементів у зміст навчальних програм, позааудиторну діяльність, виховні заходи. Особливо важливо залучати здобувачів освіти до практичного досвіду збереження культури через участь у творчих проєктах, етнографічних експедиціях, музейній педагогіці, народних ремеслах, народознавчих гуртках. Акцент робиться не лише на передачі знань, а й на формуванні внутрішньої причетності, гордості за свою культурну спадщину, емоційно-ціннісного ставлення до неї [2].

У цьому контексті вчитель виступає не лише носієм знань, а й посередником між поколіннями, хранителем традицій, духовним наставником. Важливою умовою ефективного формування етнокультурної ідентичності є підготовка педагогів до реалізації культуротворчої функції. Це передбачає інтеграцію народознавчих аспектів в освітні програми закладів вищої освіти, розвиток міждисциплінарного підходу, активне залучення до співпраці з народними майстрами, краєзнавцями, представниками локальних громад.

Одним із пріоритетів державної освітньої політики в Україні є національно-патріотичне виховання, що нерозривно пов'язане з формуванням етнокультурної ідентичності [4]. Це має стратегічне значення для забезпечення єдності нації, зміцнення духовної стійкості, протидії деструктивним впливам,

що загрожують культурній самобутності та ментальній незалежності.

Урахування етнокультурного чинника в освітньому процесі сприяє гармонійному розвитку особистості, формуванню толерантного ставлення до інших культур при одночасному усвідомленні унікальності власної. Такий підхід формує покоління, здатне відстоювати духовні цінності, зберігати історичну пам'ять, бути активним учасником процесів культурної трансмісії та інноваційного переосмислення традицій у сучасному контексті.

Отже, формування етнокультурної ідентичності в системі освіти є не лише педагогічним завданням, а й компонентом національної безпеки. Цей процес повинен бути цілеспрямованим, системним і охоплювати всі рівні освіти. Лише за таких умов можливо забезпечити духовну стійкість суспільства, зберегти культурну самобутність та передати її майбутнім поколінням.

Список використаних джерел:

1. Безугла М. В. Духовно-культурні цінності освіти і духовна безпека особистості. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017. № 4 (79). С. 34–45

2. Кудря О. Підготовка майбутніх учителів технологій до національно-патріотичного виховання школярів в умовах НУШ. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Вип. 4, 2022. С. 71-78. URL : <https://doi.org/10.31499/2307-4906.4.2022.270292>

3. Кудря О. В. Педагогічна спадщина академіка Д. О. Тхоржевського у контексті актуальності питання виховання національно самосвідомої особистості. The recommended citation for this publication is: Innovative and modern foundations of pedagogy: collective monograph / Blavt O., Gurtova T., Stadnyk V. – etc. – International Science Group. – Boston : Primedia eLaunch, 2022. Pp. 297–308. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/20236>

4. Наказ МОН від 06.06.2022 №527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641». URI: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

5. Філіпчук Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір: монографія / Георгій Філіпчук. Чернівці: Друк Арт, 2016. 304 с

6. Чурсін М.М. Духовна безпека, духовна культура і концепція стійкого розвитку суспільства. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2017. Вип. 3 (78). С. 346–360

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Плескач І. М.

*вчитель початкових класів, Супрунівський навчально-виховний комплекс
Полтавської міської ради*

Сучасна початкова школа є не лише простором для набуття учнями знань, умінь і навичок, а й важливою ланкою у формуванні основ здорового способу життя, особистісної безпеки та психофізичного благополуччя дитини. В умовах соціальних викликів, інформаційного перевантаження, а також зростаючого рівня тривожності серед дітей молодшого шкільного віку, особливої актуальності набуває впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес [3; 4]. Ці технології мають на меті не лише збереження, а й активне формування здоров'я школяра – фізичного, психічного, емоційного та соціального.

Проблема впровадження здоров'язбережувальних технологій в практику школи висвітлюється в працях науковців: Т. Алексєєва, О. Волошин, В. Гузь, С. Діжевська, С. Жейнова, Т. Луценко, Л. Сливка, К. Швець та ін.

Здоров'язбережувальні технології науковцями розглядаються як засіб формування в учнів відповідних компетентностей [1; 5]. Здоров'язбережувальні технології у початковій школі розглядаються як сукупність методів, прийомів, організаційних форм та педагогічних умов, які сприяють створенню безпечного, комфортного, розвивального навчального середовища. Вони інтегруються в різні компоненти освітнього процесу – від організації режиму дня, структури уроків, розміщення меблів у класі до використання фізкультхвилинок, вправ

для очей, дихальної гімнастики, створення емоційно підтримувального мікроклімату [2].

Однією з провідних передумов упровадження здоров'язбережувальних технологій є дотримання санітарно-гігієнічних норм у навчальному просторі: належне освітлення, вентиляція, зручне ергономічне обладнання, оптимальний температурний режим. Також значну роль відіграє режим навчальної діяльності, який повинен враховувати фізіологічні особливості молодших школярів – чергування інтелектуального навантаження з активними формами роботи, запобігання перевтомі, достатній руховій активності.

Фізичний компонент здоров'язбереження реалізується через впровадження рухової активності на уроках і перервах: ранкової гімнастики, фізкультпауз, динамічних перерв, рухливих ігор, позакласних спортивних заходів. Доведено, що навіть 2–3-хвилинна фізкультхвилинка позитивно впливає на концентрацію уваги, знижує втомлюваність, покращує загальне самопочуття учнів.

Особливу увагу слід приділяти психоемоційному здоров'ю дітей, яке часто порушується через надмірні навчальні вимоги, стресові ситуації або нестачу підтримки. У цьому аспекті важливими є технології формування позитивної самооцінки, тренінги розвитку емоційного інтелекту, вправи на релаксацію. Створення в класі атмосфери довіри, доброзичливості, педагогіки партнерства є запорукою формування внутрішньої мотивації до навчання та збереження ментального благополуччя.

Важливою складовою є також інформаційно-просвітницький компонент здоров'язбереження, що передбачає формування в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я: гігієнічна культура, правила харчування, режим сну, профілактика шкідливих звичок, безпечна поведінка в побуті та онлайн-середовищі. Ці знання інтегруються як у зміст окремих предметів, так і через тематичні дні, виховні години, ігрові квести, інтерактивні вправи.

Окремої уваги заслуговують інклюзивні та адаптивні технології, що враховують потреби дітей із особливими освітніми потребами. До них належать індивідуалізований підхід, підтримка асистента вчителя, гнучкість форм подачі

матеріалу, зниження сенсорного та емоційного навантаження для чутливих дітей. Важливим завданням педагога є забезпечення психологічного комфорту, прийняття та підтримки кожного учня.

Отже, здоров'язбережувальні технології в початковій школі є цілісною педагогічною системою, що сприяє гармонійному розвитку дитини, профілактиці перевтоми та емоційного вигорання, формуванню навичок здорового способу життя. Ефективність їх реалізації залежить від рівня професійної підготовки вчителя, міждисциплінарної інтеграції, підтримки з боку батьків і шкільного колективу. Успішне впровадження таких технологій – це інвестиція в майбутнє покоління, здатне жити активно, безпечно та усвідомлено.

Список використаних джерел:

1. Волошин О. С. Формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів молодшого шкільного віку. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 2022. (1(50)). с. 48–51.

2. Гузь В. В., Жейнова С. С. Здоров'язбережувальні технології як чинник збереження здоров'я дітей та учнівської молоді. Сучасні здоров'язбережувальні технології: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків. 2018. С. 343–350

3. Кудря О. В. Здоров'язбережувальні технології в сучасній школі. Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.). Полтава : ПНПУ, 2017. С. 45–47. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16616>

4. Сливка Л. Організація здоров'язберігаючого середовища молодшого школяра: теоретичні й практичні аспекти. Гірська школа Українських Карпат. 2014. № 11. С. 44–47. URI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gsuk_2014_11_15

5. Луценко Т. Здоров'язбережувальні технології як засіб формування соціальної компетентності учнів нової української школи. Педагогічні науки та освіта. 2022. Вип. XXXVIII-XXXIX. С. 61–68.

НАШІ АВТОРИ

***Баленко О. Г.,** начальник Полтавського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Віталія Грицаєнка Полтавської обласної ради*

***Бикова О. В.,** здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти навчально-наукового інституту іноземних мов Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

***Близнюк М. М.,** доктор педагогічних наук, професор кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

***Бондар С. М.,** здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

***Борисова Т. М.,** кандидат педагогічних наук, професор кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

***Важеніна І. Л.,** старший викладач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

***Варданія О. О.** вчитель образотворчого мистецтва і художньої культури Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради*

***Василенко К. П.,** здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету психології і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

***Гнилосир А. Д.,** здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка*

***Головач Л. В.,** доктор філософії в галузі освітніх педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

***Горюн Є. П.,** здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти навчально-наукового інституту іноземних мов Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*

Гриньова М. В., ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки України

Гриценко Л. О., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Дебре О. С., доктор філософії, асистент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Денисовець Т. М., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Деркач Д. О., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Донченко І. О., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Дрожжана О. У., старший викладач кафедри механічної та електричної інженерії Полтавського державного аграрного університету

Дубик Н. П., вчитель трудового навчання та технологій Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради

Дубова Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та технологій за профілями Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Дяченко-Богун М. М., доктор педагогічних наук, професор кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Захарчук В. М., вчитель трудового навчання та технологій Наукового ліцею № 3 Полтавської міської ради

Калюжний В. В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Квак О. В., кандидат біологічних наук, доцент кафедри медико-біологічних дисциплін і фізичного виховання Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кваша А. В., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Клименко В. Р., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету української філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Коваль К. О. здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ковальчук В. О., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Колоша І. В., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Комашко В. С., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кондель В. М., кандидат технічних наук, доцент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кропивка О. Г., консультант начальника Управління по взаємодії з питань антитерористичної діяльності УСБУ в Полтавській області, полковник, доктор філософії

Кудря О. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти, Полтавський національний педагогічний університету імені В. Г. Короленка

Кузьомко І. В., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кулик Є. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кухта С. С., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кушнірчук А. М., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету природничих наук та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Лаутнер Д. Є., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Литовка Є. С., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Лук'яненко О. В., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри культурології, філософії та музеєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Майструк Н. М., доктор філософії у галузі освіти за спеціальністю 015 Професійна освіта, викладач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

Макарчук В. В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Маринченко І. В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного університету імені Олександра Довженка

Масленко А. В. здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Мацола О. Є, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Минаєв О. В., вчитель трудового навчання та технологій Котелевського опорного ліцею №1 імені С. А. Ковпака Котелевської селищної ради Полтавського району

Молчанов П. О., кандидат технічних наук, доцент кафедри професійної

освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Морозинська В. І., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти навчально-наукового інституту спеціальної та інклюзивної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Мусійко О. О., начальник відділу планування заходів цивільного захисту Головного управління ДСНС України в Полтавській області

Нагорна Н. О., кандидат педагогічних наук, асистент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ніколаєнко Я. В., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Новосельчук Н. Є., кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури будівель та дизайну Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Огуй Є. В., асистент кафедри професійної освіти та дизайну, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Огуй С. В., доктор філософії, асистент кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Опара Н. М., кандидат сільськогосподарських наук, професор кафедри механічної та електричної інженерії Полтавського державного аграрного університету

Оріх В. В., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Орлова Н. С., кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Павловський Ю. В., кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Паржин А. Ю., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Петрушов А. В., кандидат медичних наук, доцент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності Полтавського педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Плескач І. М., вчитель початкових класів, Супрунівський навчально-виховний комплекс Полтавської міської ради

Поліщук І. А., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Попелишкіна А. В., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня кафедри професійної освіти та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Пугач Ю. О., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ремига С. Є., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Рибалко С. П., начальник відділу зв'язків із засобами масової інформації та роботи з громадськістю Головного управління Державної служби з надзвичайних ситуацій у Полтавській області

Рокотянська В. О., кандидат сільськогосподарських наук, асистент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Савенко Л. П., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Свиридюк Н. О., доктор філософії, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сиволап О. В., вчитель початкових класів Полтавської загальноосвітньої школа І-ІІІ ступенів № 9 Полтавської міської ради

Скопінцева Н. С., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сліпченко З. С., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Срібна О. С., здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету природничих наук та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Срібна Ю. А., кандидат педагогічних наук, професор, декан факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сулаєв Ю. В., начальник відділу комунікації Головного управління Національної поліції у Полтавській області, полковник поліції

Сурков М. І., здобувач третього (освітньо-наукового) вищої освіти кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сухіцький І. В., здобувач третього (освітньо-наукового) вищої освіти кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Суховій Н. Г., здобувач третього (освітньо-наукового) вищої освіти кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Талаш Т. М., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Титаренко В. М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри захисту України та безпеки життєдіяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Титаренко В. П., доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Титаренко О. О., кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Філімонова І. А., доктор філософії, доцент кафедри професійної освіти та технологій за профілями Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Хоружа Т. С., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету технологій та дизайну Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Цина А. Ю., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Цина В. І., доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Чернуха Л. В., майстер виробничого навчання кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Чуприна С. Л., лікар, старший лейтенант медичної служби ЗСУ

Шевченко Л. С., кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури будівель та дизайну Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Шкура Т. В., кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Шутова А. В., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Юшин А. А., здобувач третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри професійної освіти та дизайну Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Ярмоленко А. В., здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти факультету педагогічної і мистецької освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ярощук К. І., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
<i>Гриньова М. В.</i> ОСВІТНІ ПІДХОДИ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я МОЛОДІ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.....	4
<i>Срібна Ю. А.</i> БЕЗПЕКОЗНАВСТВО – ОДНА ІЗ ГОЛОВНИХ СКЛАДОВИХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	7
<i>Головач Л. В.</i> ПОРЯДОК ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У РАЗІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	11
<i>Сулаєв Ю. В.</i> БЕЗПЕЧНА ПОВЕДІНКА ЯК СКЛАДОВА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ.....	17
<i>Рибалко С. П.</i> ДІЇ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ.....	24
<i>Кропивка О. Г.</i> КІБЕРБЕЗПЕКА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	30
<i>Баленко О. Г.</i> СУЧАСНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ПРАВОВІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ, ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ.....	33
<i>Мусійко О. О.</i> ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ.....	38
<i>Маринченко І. В.</i> КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ.....	40
<i>Павловський Ю. В.</i> КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ПЕДАГОГА ЯК АСПЕКТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	45
<i>Кулик Є. В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА БЕЗПЕКУ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ.....	49
<i>Огуй С. В.</i> СУЧАСНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ.....	53
<i>Ярошук К. І.</i> ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОХОРОНИ ПРАЦІ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	56
<i>Дубова Н. В.</i> БЕЗПЕКА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ОБЛАДНАННЯ У ХАРЧОВІЙ ГАЛУЗІ: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ У ВИКЛАДАННІ.....	59

Калюжний В. В., Цина А. Ю.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЗДОРОВОГО ЖИТТЯ В УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ..... 63

Срібна О. С.

ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ ЯК ФАКТОР ЗАГРОЗ БЕЗПЕЦІ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ..... 66

Кушнірчук А. М.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОСТІЙНОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ
ШЛЯХОМ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІМУННОЇ
СИСТЕМИ..... 69

Титаренко В. П.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС
ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙНИХ ЗАХОДІВ ДО МУЗЕЇВ..... 73

Попелишкіна А. В., Цина В. І.

ФОРМУВАННЯ У БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ (ДИЗАЙН) КУЛЬТУРИ
ОХОРОНИ ПРАЦІ..... 76

Петрушов А. В.

ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА НА МІСЦІ ПОДІЇ..... 79

Чуприна С. Л.

ДОМЕДИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЕЛЕМЕНТ БЕЗПЕКИ
ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ..... 82

Ковальчук В. О.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ВПЛИВУ ТЕХНОЛОГІЙ НА СТАЛІЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА..... 85

Рокотянська В. О., Дяченко-Богун М. М., Шкура Т. В.

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВОЄННИХ ДІЙ ДЛЯ ПОВІТРЯНОГО СЕРЕДОВИЩА
МІСТА ПОЛТАВА..... 88

Денисовець Т. М.

ФІЗІОЛОГІЧНІ АДАПТАЦІЇ ЛЮДИНИ ДО ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВ ТА ЇХ
ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ..... 91

Орлова Н. С.

ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ПРОЕКТУВАННЯ І ВИГОТОВЛЕННЯ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ПАКУВАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ..... 95

Молчанов П. О., Деркач Д. О.

ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТА
ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ..... 99

Сурков М. І., Титаренко О. О.

ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК АСПЕКТ БЕЗПЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЛЮДИНИ..... 102

Квак О. В.

ГІГІЄНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЗАПОРУКА ЗНИЖЕННЯ
БІОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ ДЛЯ ЛЮДИНИ..... 106

Новосельчук Н. Є.

ОСОБЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ ІНТЕР'ЄСІВ ПРИМІЩЕНЬ В УКРИТТЯХ ЦИВІЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ.....	109
---	-----

Близнюк М. М.

ЦИФРОВА БЕЗПЕКА У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ...	113
--	-----

Опара Н. М.

ЗАГРОЗА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ МОЛОДІ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОГО СЬОГОДЕННЯ.....	119
---	-----

Дрожжана О. У.

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКА.....	126
--	-----

Філімонова І. А.

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ЗНАНЬ І НАВИЧОК З ОХОРОНИ ПРАЦІ У МАЙБУТНІХ ТЕХНОЛОГІВ.....	129
--	-----

Шевченко Л. С.

ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ В ДИЗАЙНІ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	132
--	-----

Варданія О. О.

ЕКОЛОГІЧНІСТЬ МАТЕРІАЛІВ ЯК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА СКЛАДОВА ПРИ НАВЧАННІ УЧНІВ МИСТЕЦТВУ.....	135
--	-----

Дубик Н. П.

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ШКІЛЬНОЇ МАЙСТЕРНІ.....	139
---	-----

Захарчук В. М.

РОЛЬ ІНСТРУКТАЖІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ УЧНІВ ДЕРЕВООБРОБЦІ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	142
--	-----

Лук'яненко О. В., Майстрок Н. М.

ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ МУЗЕЙНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	145
---	-----

Важенина І. Л.

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	149
--	-----

Дебре О. С.

ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ РОБОТОТЕХНІКИ.....	152
--	-----

Макарчук В. В.

ОХОРОНА ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕЧНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	155
---	-----

Скопінцева Н. С.

ВИДИ ІНСТРУКТАЖІВ ТА ЇХ РОЛЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН ТЕХНІЧНОГО НАПРЯМКУ ЗДОБУВАЧАМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	159
--	-----

Сухіцький І. В., Титаренко В. П.

КОМП'ЮТЕРНА ПЕДАГОГІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....	163
--	-----

Суховій Н. Г., Срібна Ю. А.

ОСОБЛИВОСТІ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ ПРАЦІ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ
СТАРШОКЛАСНИКАМИ ОБ'ЄКТІВ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ... 165

Титаренко В. М.

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ
ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ..... 169

Комашко В. С., Титаренко О. О

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВИРІШЕННІ
ПРОБЛЕМ БЕЗПЕКИ ЖИТТЯ, ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ, ОХОРОНИ ПРАЦІ..... 172

Лаутнер Д. Є.

ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ В ЗМІСТІ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ..... 175

Ніколаєнко Я. В.

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО-БЕЗПЕКОВОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ ПРИ ОПАНУВАННІ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТУ «ТЕХНОЛОГІЇ»..... 179

Титаренко О. О.

ВИСВІТЛЕННЯ АКТУАЛЬНИХ НАПРЯМКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
СУЧАСНОГО ВИРОБНИЦТВА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ..... 183

Чернуха Л. В.

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ В ПРОЦЕСІ ОБРОБКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ
ЛАБОРАТОРНО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТЕКСТИЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ..... 186

Шутова А. В.

БЕЗПЕЧНЕ ДИТИНСТВО ПОЧИНАЄТЬСЯ З ДОШКІЛЛЯ..... 189

Кухта С. С.

БЕЗПЕКОВА ГРАМОТНІСТЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛАДНИК
ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ..... 194

Пугач Ю. О.

ТВОРЧІСТЬ БЕЗ ШКОДИ: ХІМІЧНА БЕЗПЕКА В МИСТЕЦТВІ..... 199

Ярмоленко А. В.

БЕЗПЕКА ДІТЕЙ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ..... 204

Горюн Є. П.

ЗАХОДИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ФІНЛЯНДІЇ У РАЗІ ВІЙНИ..... 208

Морозинська В. І.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ
ПОТРЕБИ..... 211

Бикова О. В.

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ У ШКОЛАХ: ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ З
ДИТИНСТВА..... 217

Литовка Є. С.

БЕЗПЕЧНЕ КОРИСТУВАННЯ ЗАСОБАМИ ДЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА..... 220

Паржсин А. Ю.

ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ: ПРАВИЛА РОБОТИ З

ФАРБАМИ, РОЗЧИННИКАМИ ТА ІНСТРУМЕНТАМИ.....	223
<i>Ремига С. Є.</i>	
АРТ-ТЕРАПІЯ ТА БЕЗПЕКА: ВИКОРИСТАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТРАВМ ТА СТРЕСУ.....	227
<i>Василенко К. П.</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ГОТОВНІСТЬ ЛЮДИНИ ДОТРИМУВАТИСЯ ПРАВИЛ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ В КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ.....	234
<i>Клименко В. Р.</i>	
ДІПФЕЙКИ: РЕАЛЬНА ЗАГРОЗА ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ.....	239
<i>Гриценко Л. О., Минаєв О. В.</i>	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ІНТЕГРАЦІЇ РОБОТОТЕХНІКИ Й ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ.....	246
<i>Свиридюк Н. О.</i>	
БЕЗПЕКОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЕТНОДИЗАЙНУ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	249
<i>Талаш Т. М.</i>	
ТВОРЧІ ПРАКТИКИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ЕМОЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	252
<i>Кондель В. М.</i>	
РОЛЬ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	255
<i>Кваша А. В.</i>	
ФАКТОРИ РИЗИКУ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇХ ВИНИКНЕННЮ ПІД ЧАС РОБОЧИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ ОБСЛУГОВУВАННЯ.....	261
<i>Оріх В. В.</i>	
БЕЗПЕКА ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	266
<i>Коваль К. О.</i>	
ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ПРАВИЛАМИ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ РУЧНОЇ ВИШИВКИ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	270
<i>Кудря О. В.</i>	
ПРОЄКТУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРЕНЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІ ТЕХНОЛОГІЙ.....	273
<i>Хоружа Т. С.</i>	
НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ПРИ ВИВЧЕННІ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРОЄКТУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	277
<i>Сліпченко З. С.</i>	
ІНТЕГРАЦІЯ ПРИНЦИПІВ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС З РОБОТОТЕХНІКИ.....	280

Поліщук І. А., Срібна Ю. А.	
ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕКОВОГО ПРОСТОРУ ШКІЛЬНИХ МАЙСТЕРЕНЬ.....	282
Огуй Є. В.	
БЕЗПЕКА ХАРЧУВАННЯ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ.....	285
Бондар С. М.	
ОРНАМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	288
Борисова Т. М.	
НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	291
Донченко І. О., Срібна Ю. А.	
ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ.....	297
Гнилосир А. Д.	
БЕЗПЕКА ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У РАЗІ ОТРИМАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗАМІНУВАННЯ.....	301
Колоша І. В.	
ІНТЕРАКТИВНА ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КУРСІ «ТЕХНОЛОГІЇ» ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОЇ ТА БЕЗПЕЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З ПРЕДМЕТНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ.....	305
Масленко А. В.	
МЕТОДИЧНІ УМОВИ БЕЗПЕЧНОГО ВІДТВОРЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ТРАДИЦІЙ У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ...	308
Нагорна Н. О.	
МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ОРІЄНТОВАНОЇ НА БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ.....	311
Мацола О. Є.	
ПРОБЛЕМИ БЕЗПЕКИ ПРАЦІ ПІД ЧАС РОБОТИ НА ШВЕЙНОМУ ОБЛАДНАННІ...	314
Юшин А. А.	
ЕРГОНОМІКА ЯК КЛЮЧОВА ПОЗИЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	318
Савенко Л. П., Близнюк М. М.	
ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ БЕЗПЕКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ УСФЕРІ ДИЗАЙНУ.....	322
Сиволап О. В.	
ОРГАНІЗАЦІЯ УРОКІВ ТЕХНОЛОГІЙ У ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: БЕЗПЕКОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ.....	328
Кузьомко І. В.	
ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК СТРАТЕГІЯ ЗАХИСТУ ДУХОВНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ.....	331
Плескач І. М.	
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	334
НАШІ АВТОРИ.....	337